

การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการงานตรวจชำระคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลี
ฉบับใบลาน อักษรขอม อักษรพม่า อักษรสิงหล และอักษรธรรม

**THE DEVELOPMENT OF AN ADMINISTRATIVE MANAGEMENT
MODEL FOR THE EDITING OF PALM-LEAF MANUSCRIPTS
TIPITAKA WRITTEN IN KHOM, BURMESE,
SINHALESE AND THAM SCRIPTS**

พระมหาวรท กิตติปาโล (วุฒินีรนาท)

ดุขฎิณิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๔

การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการงานตรวจชำระคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลี
ฉบับใบลาน อักษรขอม อักษรพม่า อักษรสิงหล และอักษรธรรม

พระมหาวรท กิตติปาโล (วุฒินีรนาท)

ดุขฎฐินิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๔

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

**The Development of an Administrative Management
Model for the Editing of Palm-leaf Manuscripts
Tipiṭaka Written in Khom, Burmese,
Sinhalese and Tham Scripts**

Phramaha Warot Kittipālo (Wutthineeranart)

A Dissertation Submitted in Partial Fulfilment of
the Requirements for the Degree of
Doctor of Philosophy
(Buddhist Studies)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
C.E. 2021

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับดุขุฎินิพนธ์เรื่อง
“การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการงานตรวจชำระคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลาน อักษรขอม
อักษรพม่า อักษรสิงหล และอักษรธรรม” เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา ตามหลักสูตรปริญญาพุทธ
ศาสตรดุขุฎิบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

(พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร, รศ. ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบดุขุฎินิพนธ์

(รศ. ดร.สำเนียง เลื่อมใส)

ประธานกรรมการ

(รศ. ดร.สุวิญ รักษ์สัตย์)

กรรมการ

(ผศ. ดร.บุญเลิศ โอธสุ)

กรรมการ

(รศ. ดร.ประพันธ์ ศุภสร)

กรรมการ

(ผศ. ดร.ดวงเพชร สมศรี)

กรรมการ

คณะกรรมการควบคุมดุขุฎินิพนธ์ รศ. ดร.ประพันธ์ ศุภสร

ประธานกรรมการ

ผศ. ดร.ดวงเพชร สมศรี

กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

(พระมหาวรท กิตติปาโล)

- ชื่อคุณิพนธ์** : การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการงานตรวจชำระคัมภีร์พระไตรปิฎก
บาลี ฉบับใบลาน อักษรขอม อักษรพม่า อักษรสิงหล และอักษรธรรม
- ผู้วิจัย** : พระมหาวรท กิตติปาโล (วุฒินิรนาท)
- ปริญญา** : พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)
- คณะกรรมการควบคุมคุณิพนธ์**
- : รศ. ดร.ประพันธ์ ศุภษร, ป.ธ. ๗, พธ.บ. (ศาสนา),
ศศ.ม. (พุทธศาสนศึกษา), พธ.ด. (พระพุทธศาสนา)
  - : ผศ. ดร. ดวงเพชร สมศรี, วท.บ. (คหกรรมศาสตร์ทั่วไป),
ค.บ. (ภาษาอังกฤษ), พธ.ม. (พุทธศาสตร์และศิลปะแห่งชีวิต),
พธ.ด. (พระพุทธศาสนา)
- วันสำเร็จการศึกษา** : ๒๗ เมษายน ๒๕๖๕

บทคัดย่อ

คุณิพนธ์นี้มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ ๑. เพื่อศึกษาวิธีการบริหารจัดการงานสำรวจและรวบรวมข้อมูลคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลานอักษรขอม อักษรพม่า อักษรสิงหลและอักษรธรรม ๒. เพื่อศึกษาวิธีการบริหารจัดการงานปริวรรตและตรวจชำระคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลานจากฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ และ ๓. เพื่อพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการงานตรวจชำระคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลานอักษรขอม อักษรพม่า อักษรสิงหลและอักษรธรรม เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการวิจัยเชิงเอกสารและการวิจัยภาคสนาม การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์เนื้อหาเรียบเรียงเชิงพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า วิธีการบริหารจัดการงานสำรวจและรวบรวมข้อมูลคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลานอักษรขอม อักษรพม่า อักษรสิงหลและอักษรธรรม ใช้การบริหารแบบวงจรเดมมิ่งเริ่มตั้งแต่การวางแผน การดำเนินงานตามแผน การตรวจสอบผลงาน และการปรับปรุงแก้ไขบริหารงานในทุกขั้นตอนบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ได้ทั้ง ๔ สายอักษร ส่วนที่คล้ายคลึงกัน คือ ขั้นตอนการวางแผน โดยวางแผนเป้าหมายงานระยะสั้นและระยะยาว ใช้เกณฑ์ตัวชี้วัดและการเตรียมปัจจัยพื้นฐานทั้ง ๘ M เหมือนกัน ใช้หลักธรรมอิทธิบาท ๔ และอริยสัจ ๔ เป็นคุณธรรมพื้นฐานในการทำงาน ส่วนที่ต่างกัน คือ ขั้นตอนการตรวจสอบผลงาน จำนวนใบลานและสถานที่เก็บใบลานแตกต่างกันในแต่ละสายอักษร สำหรับขั้นตอนการปรับปรุงแก้ไข ต่างกันใน ๓ วิธีหลักคือ ปริมาณเจ้าหน้าที่ การประสานความร่วมมือกับหน่วยงานต่าง ๆ และขั้นตอนวิธีการดำเนินงาน

วิธีการบริหารจัดการงานปริวรรตและตรวจชำระคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลาน จากฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ ใช้การบริหารแบบวงจรเดมมิง มีส่วนที่คล้ายคลึงกันในขั้นตอนการวางแผน คือ (๑) การวางแผนเป้าหมายงาน โดยแบ่งเป็น ๒ ระยะ คือ ระยะสั้น ๑-๒ ปี และระยะยาว ๑-๑๐ ปี (๒) จำนวนเจ้าหน้าที่ไม่เพียงพอและขาดโปรแกรมคอมพิวเตอร์ที่เหมาะสมต่อการใช้งาน (๓) วิธีพัฒนางานในเชิงคุณภาพและปริมาณ สร้าง/เพิ่มปริมาณบุคลากรที่มีคุณภาพ มีการเสริมแรงจูงใจ การใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ที่พัฒนาขึ้นเฉพาะสำหรับการปริวรรต และตรวจชำระผ่านระบบออนไลน์ มีส่วนที่แตกต่างกัน คืองานปริวรรตใช้วิธีการกระจายการทำงานออกจากศูนย์กลาง ในขณะที่งานตรวจชำระใช้วิธีรวมการทำงานที่ศูนย์กลาง

การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการงานตรวจชำระคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลาน อักษรขอม อักษรพม่า อักษรสิงหลและอักษรธรรม ใช้หลักการบริหารแบบวงจรเดมมิงควบคู่กับการใช้หลักธรรมอิทธิบาท ๔ และอริยสัจ ๔ โดยแบ่งเป็น ๖ ขั้นตอน ดังนี้ (๑) การสำรวจใบลาน (๒) การถ่ายภาพคัมภีร์ใบลาน (๓) การคัดเลือกคัมภีร์ใบลาน (๔) การจัดทำฐานข้อมูลเนื้อหาในคัมภีร์ใบลานบาลี (๕) การตรวจชำระคัมภีร์ใบลานบาลี และ (๖) การเผยแพร่ ถือเป็นการเปลี่ยนผ่านพระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลานและฉบับพิมพ์ไปสู่ระบบฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์โดยใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ เก็บข้อมูลที่จะสืบทอดส่งต่อสู่ยุคอนาคตและสามารถพัฒนาต่อยอดไปได้อีกยาวนาน ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อองค์กรหรือหน่วยงานที่ต้องการดำเนินการตรวจชำระคัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับใบลานอักษรต่าง ๆ ทั้งในและต่างประเทศ โดยผ่านฐานการคิดจากงานวิจัยฉบับนี้ ใช้ประกอบการวางแผน การคำนวณต้นทุน การกำหนดเป้าหมาย ระยะเวลา วิธีการและจัดเตรียมทรัพยากรต่าง ๆ เพื่อก่อให้เกิดการขยายผลและเผยแพร่คำสอนในพระพุทธศาสนาให้คงอยู่ยาวนาน สืบไป

Dissertation Title : The Development of an Administrative Management Model for the Editing of Palm-leaf Manuscripts Tipiṭaka Written in Khom, Burmese, Sinhalese and Tham Scripts

Researcher : Phramaha Warot Kittipālo (Wutthineeranart)

Degree : Doctor of Philosophy (Buddhist Studies)

Dissertation Supervisory Committee

: Assoc. Prof. Dr. Prapan Supasorn, Pali VII, B.A. (Religion), M.A. (Buddhist Studies), Ph.D. (Buddhist Studies)

: Asst. Prof. Dr. Toungetch Somsri, B.S. (Home Economics), B.Ed. (English), M.A. (Buddhism and Arts of Life), Ph.D. (Buddhist Studies)

Date of Graduation : April 27, 2022

Abstract

This dissertation has three objectives: 1. To study the administrative management of the survey and collection of Tipiṭaka palm-leaf manuscripts written in Khom, Burmese, Sinhalese and Tham scripts, 2. To study the administrative management of the transliteration and editing Tipiṭaka palm-leaf manuscripts via electronic database, and 3. To develop an administrative management model for editing the palm-leaf manuscripts in Khom, Burmese, Sinhalese and Tham scripts. The qualitative research was conducted by using documentary and field research. The content descriptive analysis method was used to analyse data.

The study result shows that the administrative management of survey and collection of Tipiṭaka manuscripts written in Khom Burmese Sinhalese and Tham scripts has implemented the Deming Cycle or the PDCA cycle in every steps from the beginning: PLAN, DO, CHECK, and ACT. The similar parts are found in the PLAN step involving short-term and long-term planning, indicator criteria, preparation of 8M essential factors and the basic virtues in work execution so-called Four Foundations for Accomplishment (*caturiddhipāda*). On the other hand, the different parts are found in

the ACT step of which results are significantly different in three ways: number of staff members, collaborations with various organization, and work steps and procedures.

The administrative management of Tipiṭaka manuscript transliteration on electronic database implements the Deming Cycle or PDCA (Plan-Do-Check-Act). The similarities are in (1) the planning which is divided into 2 phrases: the short-term plan with one to ten years and the long-term plan with one to ten years, (2) the inadequacy of staff members and lack off appropriate computer programs, (3) the measures to improve quality and quantity of work are building/increasing skilled staff members, using online computer programs specifically designed for transliteration (ODEM) and editing (ITAP) and providing an incentive to work harder. The differences are that the transliteration work is decentralised while the editing work is centralised.

The administrative management model development for the editing of palm-leaf manuscripts Tipiṭaka written in Khom, Burmese, Sinhalese and Tham scripts implemented the Deming Cycle or PDCA along with the application of Four Foundations for Accomplishment and Four Noble Truths. The administration management is classified into six steps: (1) manuscript survey, (2) manuscript digitization, (3) representative manuscript selection, (4) database creation of representative manuscripts, (5) editing and (6) publishing. This is considered the platform transition from palm leaf manuscripts and printed editions of the Pali Tipiṭaka to electronic databases using modern technology. It collects data that will be passed on to the future and can be developed for a long time. This will be beneficial to both domestic and international organizations or bodies that desire to carry out the editorial task of the Tipiṭaka editions of each script traditions through the paradigm of thought from this research as reference for planning, cost calculation, goal setting, timelines, methods and resource preparation for magnify an outcome and disseminating of the Buddhist teachings to last forever.

กิตติกรรมประกาศ

ดุขฉนินพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนาของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ซึ่งสำเร็จลงได้ด้วยดีจากการสนับสนุนของครูอาจารย์ ผู้ให้การสนับสนุนและผู้มีพระคุณหลายท่าน

ขอกราบขอบพระคุณหลวงพ่อดัมมชโย พระพ่อผู้เป็นหลักชัยหลักใจ เป็นต้นแบบในการสร้างบารมี ขอกราบขอบพระคุณพระครูปลัดสุวัฒนโพธิคุณ พระอาจารย์ผู้ให้กำลังใจและสนับสนุนการศึกษาแก่ผู้วิจัยตลอดมา ตลอดจนพระภิกษุที่เป็นทั้งพี่และเพื่อนที่ให้กำลังใจทั้งที่อยู่ภายในวัดและศูนย์สาขาต่าง ๆ

ขอขอบพระคุณ รศ. ดร.ประพันธ์ ศุภษร และ ผศ. ดร.ดวงเพชร สมศรี อาจารย์ที่ปรึกษาดุขฉนินพนธ์ และคณาจารย์ทั้งหลายที่ได้ให้ความรู้และคอยชี้แนะในการทำงานวิจัย

ขอขอบคุณ ดร.อรทัย มูลคำ ผู้ให้คำแนะนำและคอยช่วยติดตามการทำวิจัยอย่างละเอียด และกัลยาณมิตรพัชรพร ศุภพิพัฒน์ ผู้ช่วยวิจัยและผู้ประสานงานข้อมูลต่าง ๆ จนกระทั่งดุขฉนินพนธ์เล่มนี้สำเร็จได้ รวมทั้งอุบาสก อุบาสิกาภายในวัดและศูนย์พุทธศาสตร์ศึกษา DCI อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ที่เป็นกำลังใจในการศึกษาตลอดมา

ความสำเร็จของดุขฉนินพนธ์ฉบับนี้ ซึ่งเกิดขึ้นจากความทุ่มเทแรงกายแรงใจ ผู้วิจัยขอบเป็นปฏิการคุณแด่คุณพ่อจิ๋วอาอิก แซ่จิ๋ว คุณแม่พันธ์ หลังรวงกลาง ที่ได้มอบชีวิต ให้การศึกษา และเลี้ยงดูจนผู้วิจัยได้เข้าสู่ร่มผ้ากาสาวพัสตร์มาเป็นอายุของพระพุทธศาสนา บุญกุศลใดที่เกิดจากการศึกษาวิจัยนี้เพื่อรักษาคำสอนพระพุทธศาสนาให้อยู่คู่โลก ผู้วิจัยขอน้อมถวายเป็นพุทธบูชาแด่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และขอบอบบุญทั้งหลายนี้แก่ครูบาอาจารย์และทุกท่านที่ได้ช่วยประคับประครองจนดุขฉนินพนธ์เล่มนี้สำเร็จลงได้ และจะขอเดินตามรอยพระพุทธองค์และจะตั้งใจขยายพระพุทธศาสนาให้คงอยู่คู่โลกไปตลอดกาลนาน

พระมหาวรท กิตติปาโล (วุฒินิรนาท)

๒๗ เมษายน ๒๕๖๕

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ
สารบัญตาราง	ณ
สารบัญภาพ	ญ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ฎ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ คำถามวิจัย	๔
๑.๓ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๕
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย	๕
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๖
๑.๖ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๖
๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย	๑๔
๑.๘ ประโยชน์ที่ได้รับ	๑๖
บทที่ ๒ การบริหารจัดการงานสำรวจและรวบรวมข้อมูลคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลาน	๑๗
๒.๑ การกำเนิดพระไตรปิฎกฉบับใบลาน	๑๗
๒.๒ เอกลักษณะของคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลาน ๔ สายอักษร	๑๙
๒.๓ ความเป็นมาของการสำรวจและรวบรวมคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีใบลาน	๒๓
๒.๔ หน่วยงานที่ทำการสำรวจและรวบรวมคัมภีร์ใบลาน	๓๐
๒.๕ หลักการและแนวทางในการสำรวจและรวบรวมคัมภีร์ใบลาน	๓๔
๒.๖ ทฤษฎีการบริหารองค์กร	๓๙
๒.๗ การบริหารจัดการสำรวจและรวบรวมคัมภีร์ โดยใช้ Deming Cycle (PDCA)	๔๖
๒.๗.๑ การวางแผน (P=Plan) งานสำรวจคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลาน	๔๖
๒.๗.๒ การดำเนินงาน (D=Do) ตามแผนงานสำรวจและรวบรวมคัมภีร์	๕๗
๒.๗.๓ การตรวจสอบ (C=Check) ผลงานกับเป้าหมาย/ตัวชี้วัด/เกณฑ์	๖๓
๒.๗.๔ การปรับปรุงแก้ไข (A=Act) และวางแผนงานสำรวจและรวบรวมต่อไป	๖๙
๒.๘ บทสรุป	๗๔

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
บทที่ ๓ การบริหารจัดการงานปริวรรตและตรวจชำระคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลาน	๗๙
๓.๑ การปริวรรต เพื่อการสร้างฐานข้อมูล	๗๙
๓.๑.๑ ภาษาบาลีและตัวอักษร	๗๙
๓.๑.๒ ความหมายและหลักเกณฑ์การปริวรรตคัมภีร์ใบลาน	๘๑
๓.๑.๓ การปริวรรตเอกสารใบลาน	๘๓
๓.๑.๔ หน่วยงานที่ทำการปริวรรตหนังสือใบลาน	๘๔
๓.๑.๕ วิวัฒนาการการศึกษาคำความรู้ออกจากเอกสารโบราณ	๘๖
๓.๒ การสร้างพระไตรปิฎกบาลีฉบับพิมพ์และพระไตรปิฎกบาลีฉบับดิจิทัล	๘๗
๓.๒.๑ การสังคายนาและการจัดทำพระไตรปิฎกบาลี	๘๗
๓.๒.๒ ความเป็นมาและความสำคัญของอักษรโรมัน	๘๙
๓.๒.๓ แนวทางการจัดทำพระไตรปิฎกบาลีฉบับพิมพ์	๙๑
๓.๒.๔ คัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีในยุคดิจิทัล	๙๔
๓.๓ การบริหารจัดการงานปริวรรตคัมภีร์ โดยใช้ Deming Cycle (PDCA)	๙๖
๓.๓.๑ การวางแผน (P=Plan) งานปริวรรตคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลาน	๙๖
๓.๓.๒ การดำเนินงาน (D=Do) ตามแผนงานปริวรรตคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลี	๑๐๕
๓.๓.๓ การตรวจสอบ (C=Check) ผลงานกับเป้าหมาย/ตัวชี้วัด/เกณฑ์	๑๑๐
๓.๓.๔ การปรับปรุงแก้ไข (A=Act) และวางแผนงานปริวรรตต่อไป	๑๑๕
๓.๔ สรุปงานบริหารจัดการงานปริวรรตคัมภีร์ใบลาน ๔ สายอักษร	๑๒๐
๓.๕ การบริหารจัดการงานตรวจชำระคัมภีร์ โดยใช้ Deming Cycle (PDCA)	๑๒๒
๓.๕.๑ การวางแผน (P=Plan) งานตรวจชำระคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลี	๑๒๓
๓.๕.๒ การดำเนินงาน (D=Do) ตามงานตรวจชำระคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลี	๑๒๙
๓.๕.๓ การตรวจสอบ (C=Check) ผลงานกับเป้าหมาย/ตัวชี้วัด/เกณฑ์	๑๓๘
๓.๕.๔ การปรับปรุงแก้ไข (A=Act) วางแผนงานตรวจชำระคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลี	๑๔๐
๓.๖ สรุปการบริหารจัดการงานตรวจชำระคัมภีร์ใบลานทั้ง ๔ สายอักษร	๑๔๓
๓.๗ บทสรุป	๑๔๗

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
บทที่ ๔ การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการงานตรวจชำระพระไตรปิฎกบาลีนับใบลาน	๑๕๑
๔.๑ การวิเคราะห์รูปแบบการบริหารจัดการงานสำรวจและรวบรวมข้อมูล กับงานปริวรรตและตรวจชำระพระไตรปิฎกบาลีนับใบลาน	๑๕๑
๔.๒ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย	๑๖๘
๔.๓ สรุปผลการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการงานตรวจชำระคัมภีร์พระไตรปิฎก บาลีนับใบลานอักษรขอม อักษรพม่า อักษรสิงหล และอักษรธรรม	๑๗๒
บทที่ ๕ สรุปผลการวิจัย การอภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	๑๗๕
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๑๗๕
๕.๒ การอภิปรายผล	๑๗๙
๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๑๘๖
บรรณานุกรม	๑๘๘
ภาคผนวก	๑๙๗
ภาคผนวก ก. เอกสารลงทะเบียนใบลาน Information Card	๑๙๘
ภาคผนวก ข. การแบ่งหมวดหมู่พระไตรปิฎกเป็น TEXT CODE	๒๐๐
ภาคผนวก ค. หมวดหมู่ค่าใช้จ่าย	๒๐๓
ภาคผนวก ง. พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ	๒๐๕
ภาคผนวก จ. แบบฟอร์มสำรวจคัมภีร์ใบลาน	๒๐๖
ภาคผนวก ฉ. ผลงานเผยแพร่ในช่อง Youtube และ Website	๒๐๘
ภาคผนวก ช. คัมภีร์พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค ที่รวบรวมปี พ.ศ. ๒๕๕๓	๒๐๙
ภาคผนวก ซ. การสร้างเครือข่าย การจัดงานสัมมนา นิทรรศการหรือกิจกรรม	๒๑๑
ภาคผนวก ฌ. หนังสือรวบรวมการจารบนใบลานอักษรขอม	๒๑๔
ภาคผนวก ฎ. ภาพการสร้างเครือข่ายวิชาการ	๒๑๕
ภาคผนวก ฏ. รายนามผู้ทรงคุณวุฒิในการตรวจสอบเครื่องมือวิจัย	๒๑๗
ภาคผนวก ฐ. รายนามผู้ทรงคุณวุฒิในประชุมสนทนากลุ่ม Focus Group Discussion	๒๒๑
ภาคผนวก ฑ. การประชุมสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เพื่อยืนยันรูปแบบการวิจัย	๒๒๕
ภาคผนวก ท. ผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง ๙ ท่าน ลงนามในเอกสารให้คำยืนยันรูปแบบ	๒๓๘
ประวัติผู้วิจัย	๒๓๙

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
๒.๑ ผลการสำรวจและรวบรวมคัมภีร์พระไตรปิฎก ฉบับใบลาน ๔ สายอักษร	๖๔
๒.๒ ข้อมูลไฟล์ภาพดิจิทัลคัมภีร์ใบลานพระวินัยปิฎก ช่วงปี พ.ศ. ๒๕๕๓ - ๒๕๖๓	๖๖
๒.๓ ข้อมูลไฟล์ภาพดิจิทัลคัมภีร์ใบลานพระอภิธรรมปิฎก ช่วงปี พ.ศ. ๒๕๕๓ - ๒๕๖๓	๖๖
๒.๔ การวิเคราะห์เปรียบเทียบงานสำรวจและรวบรวมคัมภีร์ใบลาน จำแนกตาม PDCA	๗๔
๓.๑ การเทียบอักษรบาลีไทยเป็นโรมัน แบบราชบัณฑิตยสถาน	๘๒
๓.๒ การเขียนเสียงภาษาบาลีด้วยอักษรโรมันและอักษรต่าง ๆ	๙๐
๓.๓ เป้าหมายระยะสั้นและระยะยาว จำแนกตามตัวชี้วัดและเกณฑ์ในงานปริวรรต	๙๗
๓.๔ ข้อมูลคัมภีร์พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค พ.ศ. ๒๕๕๓ - ๒๕๕๔	๑๑๒
๓.๕ ผลการปริวรรตคัมภีร์พระไตรปิฎก ฉบับใบลาน ๔ สายอักษร	๑๑๓
๓.๖ การวิเคราะห์เปรียบเทียบงานปริวรรต คัมภีร์ใบลาน ๔ สาย จำแนกตาม PDCA	๑๒๐
๓.๗ เป้าหมายระยะสั้นและระยะยาว จำแนกตามตัวชี้วัดและเกณฑ์งานตรวจชำระ	๑๒๔
๓.๘ ตัวอย่างการจัดกลุ่มคัมภีร์ใบลานอักษรธรรมมหาวรรค สังยุตตนิกาย	๑๓๑
๓.๙ ตัวอย่างการจัดกลุ่มคัมภีร์พระไตรปิฎกจากเนื้อความ	๑๓๔
๓.๑๐ การจัดกลุ่มคัมภีร์พระไตรปิฎกจากเนื้อความ	๑๓๕
๓.๑๑ ผลการจัดทำฐานข้อมูลงานตรวจชำระในโปรแกรม ITAP ปี จำแนกตาม พ.ศ. ๒๕๖๓	๑๓๙
๓.๑๒ การวิเคราะห์เปรียบเทียบงานตรวจชำระคัมภีร์ใบลาน ๔ สาย จำแนกตาม PDCA	๑๔๓
๓.๑๓ การบริหารจัดการงานปริวรรตและตรวจชำระคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลาน	๑๔๗
๔.๑ การวิเคราะห์การบริหารจัดการงานสำรวจและรวบรวมข้อมูล กับงานปริวรรตและตรวจชำระพระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลาน	๑๕๑
๔.๒ คัมภีร์ใบลาน ๖ สายอักษรที่สำรวจพบที่มีความเก่าแก่มากที่สุด	๑๕๙
๔.๓ บันทึกการสำรวจคัมภีร์ใบลานทุกสายอักษรในฐานข้อมูลโครงการพระไตรปิฎกวิชาการ ๑๖๐	

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
๒.๑	ขนาดคัมภีร์ใบลาน ๔ สายอักษร	๒๑
๒.๒	การแบ่งเนื้อหาพระไตรปิฎกฉบับใบลาน สายอักษรธรรมและพม่า	๒๒
๒.๓	เอกลักษณ์คัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับใบลาน จำแนกตาม ๔ สายอักษร	๒๓
๒.๔	ตัวอย่างการแสดงเอกสารดิจิทัลในโปรแกรมเมทาตา	๓๐
๒.๕	ตัวอย่างการทำงานของสำนักหอสมุดแห่งชาติ	๓๖
๒.๖	ทฤษฎีกระบวนการบริหาร POSDCoRB	๔๑
๒.๗	ทฤษฎีกระบวนการบริหารเชิงระบบ (The System Approach)	๔๒
๒.๘	วงจรเดมมิง (Deming Cycle)	๔๓
๒.๙	ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการสำรวจและรวบรวมคัมภีร์	๕๑
๒.๑๐	บันทึกในฐานข้อมูลโปรแกรม Manuscript Survey	๕๘
๒.๑๑	การวางผังสถานที่และอุปกรณ์ถ่ายคัมภีร์ใบลาน	๕๙
๒.๑๒	เอกสาร Information Card	๖๑
๒.๑๓	ตัวอย่างไฟล์ภาพถ่ายใบลานดิจิทัล	๖๒
๒.๑๔	หน้าจอคอมพิวเตอร์แสดงชื่อไฟล์ภาพถ่ายใบลานตามรหัส DCI CODE	๖๒
๓.๑	ตัวอักษรในแต่ละสายอักษรที่ใช้เขียนแทนเสียงภาษาบาลี	๘๐
๓.๒	การจารคำว่า “เอวมเม สุตํ เอกํ สมยํ ภควา” ด้วยอักษรสิงหล อักษรมอญและอักษรขอม	๘๑
๓.๓	การปริวรรตข้อความบนใบลานจารด้วยอักษรธรรมภาษาล้านนา เป็นภาษาไทย	๘๔
๓.๔	การบริหารงานสำนักงานปริวรรต ๔ สายอักษร กับสำนักงานบริหารงานกลาง	๙๙
๓.๕	ขั้นตอนงานปริวรรตคัมภีร์พระไตรปิฎกใบลานของทุกสายอักษร	๑๐๖
๓.๖	โปรแกรมคีย์ข้อมูลปริวรรตออนไลน์ที่โครงการพัฒนาขึ้น ชื่อว่า “ODEM”	๑๐๗
๓.๗	หลักการพิจารณาตัดสินการอ่านอักษร	๑๐๘
๓.๘	โปรแกรมปริวรรตออนไลน์ (ODEM)	๑๐๘
๓.๙	สัญลักษณ์ทาง IT ในโปรแกรมปริวรรตออนไลน์ (ODEM)	๑๐๙
๓.๑๐	สัญลักษณ์ IT สำหรับใบลานที่ถูกแก้ไข โปรแกรมปริวรรตออนไลน์ (ODEM)	๑๐๙
๓.๑๑	เปรียบเทียบ (Compare) ผู้ปริวรรต ๒ คน โปรแกรมปริวรรตออนไลน์ (ODEM)	๑๑๐
๓.๑๒	โปรแกรมปริวรรตออนไลน์ ODEM	๑๑๖
๓.๑๓	แบบประเมินผลงานปริวรรตประจำปี	๑๑๙

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่	หน้า
๓.๑๔	การสร้างคัมภีร์ใบลานจำแนกตามปีและอาณาจักรที่สร้าง
๓.๑๕	การเรียกดูคำอ่าน “tenupasaṅkama” ที่จารในใบลานอักษรพม่า
๓.๑๖	การประชุมวิชาการ เปิดตัวพระไตรปิฎกฉบับสาธิตอย่างเป็นทางการสู่สาธารณชน
๔.๑	การบริหารแบบ Deming Cycle ในการตรวจชำระคัมภีร์พระไตรปิฎก
๔.๒	สรุปปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการตรวจชำระคัมภีร์พระไตรปิฎก
๔.๓	หลักธรรมที่ใช้ในงานตรวจชำระคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลานทั้ง ๔ สายอักษร
๔.๔	รูปแบบการบริหารจัดการงานตรวจชำระคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลาน ๔ สายอักษร ๑๗๔
๕.๑	ตัวอย่างการปริวรรตเพื่อสร้างฐานข้อมูล
๕.๒	ตัวอย่างคำต่างในการตรวจชำระ
๕.๓	ตัวอย่างหลักการทำงานการตรวจชำระคัมภีร์พระไตรปิฎก ๔ สายอักษร

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

ดัชนีนิพนธ์ฉบับนี้ใช้พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๓๙ และภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาเตปิฎก ๒๕๐๐ โดยใช้คำย่อชื่อ พระไตรปิฎก เริ่มจากอักษรย่อชื่อคัมภีร์ ตามด้วยวงเล็บฉบับที่ใช้แล้วตามด้วยเล่ม/ข้อ/หน้า ตามลำดับ

เช่น ที.สี. (ไทย) ๙/๒๗๖/๙๘. หมายถึง ที่มณิกาย สีลขันธวรรค พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม ๙ ข้อ ๒๗๖ หน้า ๙๘ ที.สี. (บาลี) ๙/๒๗๖/๙๗. หมายถึง ที่มณิกาย สีลขันธวรรคคปาติ พระไตรปิฎก ภาษาบาลี เล่ม ๙ ข้อ ๒๗๖ หน้า ๙๗

ส่วนคัมภีร์อรรถกถา ภาษาไทย จะระบุชื่อคัมภีร์ ลำดับเล่ม (ถ้ามี)/หน้า เช่น ที.สี.อ. (ไทย) ๑/๒๗๖/๒๔๐ หมายถึง ที่มณิกาย สุมังคลวิลาสินี สีลขันธวรรคอรรถกถา ภาษาไทย เล่ม ๑ ข้อ ๒๗๖ หน้า ๒๔๐ ฉบับมหาจุฬารอรรถกถา ซึ่งมีรายชื่อเรียงตามลำดับคัมภีร์ ดังนี้

พระวินัยปิฎก

วิ.มหา. (ไทย) = วินัยปิฎก ภิกขุวิภังค์ (ภาษาไทย)

พระสุตตันตปิฎก

ที.ม. (ไทย) = สุตตันตปิฎก ที่มณิกาย มหาวรรค (ภาษาไทย)

อรรถกถาพระวินัยปิฎก

วิ.จุ.อ. (ไทย) = วินัยปิฎก สมันตปาสาทิกา จุฬวรรคอรรถกถา (ภาษาไทย)

อรรถกถาพระสุตตันตปิฎก

ช.ธ.อ. (ไทย) = ชุททกนิกาย ธรรมบทอรรถกถา (ภาษาไทย)

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พระไตรปิฎกบาลีเป็นคัมภีร์คำสอนหลักในพระพุทธศาสนาเถรวาท ที่สืบทอดผ่านรูปแบบต่าง ๆ มายาวนานกว่าสองพันปี เริ่มจากการสวดท่องจำที่เรียกว่า “มุขปาฐะ” ในสมัยพุทธกาล แล้วมาบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรลงบนคัมภีร์ใบลานครั้งแรกที่ประเทศศรีลังกา ต่อมาเมื่อเทคโนโลยีการพิมพ์สมัยใหม่เป็นที่แพร่หลาย พระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลานจึงถูกพิมพ์เป็นหนังสือกระดาษ เมื่อเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์เข้ามาจึงมีการจัดทำฐานข้อมูลพระไตรปิฎกบาลีฉบับอิเล็กทรอนิกส์ในรูปแบบของโปรแกรมลงบนแผ่น และกลายเป็นพระไตรปิฎกออนไลน์บนเครือข่ายอินเทอร์เน็ตตามเทคโนโลยีที่เจริญก้าวหน้าตามลำดับ แม้ปัจจุบันพระไตรปิฎกบาลีในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์จะเป็นที่นิยมอย่างแพร่หลายเนื่องจากสะดวกรวดเร็วในการสืบค้นข้อมูล แต่พระไตรปิฎกฉบับพิมพ์ก็ยังคงเป็นแหล่งอ้างอิงที่ได้รับความน่าเชื่อถือสูงสุด ในการชี้ขาดความถูกต้องของพระไตรปิฎกบาลี ปัจจุบันพระไตรปิฎกบาลีฉบับพิมพ์ที่ได้รับการอ้างอิงอย่างกว้างขวางในวงการศึกษพระพุทธศาสนามี ๔ ฉบับได้แก่ (๑) พระไตรปิฎกบาลีอักษรไทย ฉบับสยามรัฐ (๒) พระไตรปิฎกบาลีอักษรพม่า ฉบับฉัฐสัจคีติ (๓) พระไตรปิฎกอักษรสิงหล ฉบับพุทธยันตี (๔) พระไตรปิฎกอักษรบาลีโรมัน ฉบับสมาคมบาลีปกรณ์แห่งประเทศไทย หรือที่นิยมเรียกว่า ฉบับ PTS (Pali Text Society)

ข้อเท็จจริงที่สำคัญบางประการในวงการวิชาการด้านพระพุทธศาสนา พบว่า เมื่อนำข้อความจากพระไตรปิฎกบาลีทั้ง ๔ ฉบับมาเปรียบเทียบกัน จะพบว่ามีความบางแห่งไม่ตรงกัน ในทางวิชาการเรียกว่า “มีคำหรือข้อความไม่ตรงกัน (Variant Reading)” ทำให้เกิดคำถามขึ้นว่า คำของฉบับใดเป็นคำอ่านดั้งเดิมและถูกต้อง (Original Reading) ทางวิชาการปัจจุบันพยายามหาคำตอบเรื่องนี้ ทำให้เกิดกระบวนการหาคำตอบคือ การตรวจชำระคัมภีร์เชิงวิเคราะห์ (Textual Criticism) ซึ่งมีกระบวนการทำงานตั้งแต่การรวบรวมแหล่งข้อมูลปฐมภูมิที่เป็นต้นฉบับเก่าแก่กรณีของพระไตรปิฎกบาลีก็คือ “พระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลาน” เมื่อรวบรวมต้นฉบับเก่าแก่ได้แล้วจึงเข้าสู่ขั้นตอนการศึกษาเปรียบเทียบและวินิจฉัยคำหรือข้อความที่ต่างกันไปพบในต้นฉบับทั้งหมด พร้อมศึกษาเอกสารอื่นที่เกี่ยวข้องอย่างละเอียดรอบคอบ เพื่อสาวย้อนกลับไปหาข้อความดั้งเดิมมากที่สุด

แนวคิดเรื่องการตรวจชำระเชิงวิเคราะห์นี้เกิดขึ้นในยุโรป วิธีการนี้เริ่มใช้กับคัมภีร์ไบเบิล และวรรณกรรมกรีก-ละติน ต่อมาเมื่อนักวิชาการชาวตะวันตกเข้ามาศึกษาคัมภีร์ไบเบิลในอินเดียและศรีลังกา จึงได้นำวิชาการตรวจชำระเชิงวิเคราะห์มาใช้กับคัมภีร์สันสกฤตและคัมภีร์บาลี โดยให้น้ำหนักทางวิชาการของคัมภีร์ไบเบิลแต่ละสายอักษรที่นำมาตรวจชำระเท่ากัน โดยพระไตรปิฎก ๔ ฉบับที่ใช้อ้างอิงกันมากในวงการวิชาการนั้น พระไตรปิฎกอักษรบาลีโรมัน ฉบับสมาคมบาลีปกรณ์แห่งประเทศไทย หรือฉบับ PTS จะใช้การตรวจชำระเชิงวิเคราะห์นี้ในการจัดทำพระไตรปิฎก แต่พระไตรปิฎกบาลีอักษรไทย ฉบับสยามรัฐ พระไตรปิฎกบาลีอักษรพม่า ฉบับฉัฐฐสังคีติ พระไตรปิฎกอักษรสิงหล ฉบับพุทธชยันตี จะใช้การตรวจชำระโดยยึดคัมภีร์ไบเบิลสายของตนเองเป็นหลัก คือ พระไตรปิฎกบาลีอักษรไทย ฉบับสยามรัฐ จะยึดคัมภีร์ไบเบิลสายอักษรขอมในประเทศไทยเป็นหลักในการตรวจชำระ พระไตรปิฎกบาลีอักษรพม่า ฉบับฉัฐฐสังคีติ จะยึดคัมภีร์ไบเบิลสายอักษรพม่าเป็นหลัก พระไตรปิฎกอักษรสิงหล ฉบับพุทธชยันตีจะยึดไบเบิลสายอักษรสิงหลเป็นหลัก ดังนั้น พระไตรปิฎกในสายเอเชียมีแนวโน้มที่จะยึดตามไบเบิลสายของประเทศของตน ในปัจจุบันนี้เมื่อมีการจัดทำพระไตรปิฎกฉบับพิมพ์ฉบับใหม่ ๆ มักจะนำเพียงพระไตรปิฎกฉบับพิมพ์ ๔ อักษรหลักข้างต้นมาเทียบเคียงเท่านั้น หากมีคำต่างจากพระไตรปิฎกในสายอักษรของตนก็มักจะไม่มีแก้ไขเพียงทำอ้างอิงไว้ช่วงท้ายเพื่อรักษาคำในคัมภีร์ดั้งเดิมในสายของตน อาจเรียกแนวทางการตรวจชำระแบบนี้ว่า “การตรวจชำระแบบสืบทอด”

จากข้อความข้างต้นจะเห็นแนวคิดการตรวจชำระพระไตรปิฎกบาลีฉบับในไทย พม่า และศรีลังกา แต่โดยภาพรวมแล้วพระไตรปิฎกฉบับพิมพ์ในประเทศต่าง ๆ ในเอเชียได้ใช้แนวทางการตรวจชำระแบบสืบทอดเป็นหลัก อีกทั้งงานการตรวจชำระพระไตรปิฎกทั้งชุดได้ในคราวเดียวก็เป็นงานใหญ่ระดับประเทศ จะทำสำเร็จได้ต้องได้รับการอุปถัมภ์จากกษัตริย์หรือจากรัฐบาลที่ต้องใช้คณะผู้ตรวจชำระผู้เชี่ยวชาญภาษาบาลีจำนวนมาก แต่ก็ทำให้พระไตรปิฎกไทย พม่าและสิงหล สามารถรักษาเนื้อความตามสายจารีตของตนได้เป็นอย่างดี แต่สถานการณ์พระไตรปิฎกฉบับ PTS ในยุโรปค่อนข้างต่างออกไป เนื่องจากในยุโรปไม่สามารถตั้งคณะตรวจชำระขนาดใหญ่ได้อย่างประเทศไทย พม่าหรือศรีลังกา จึงไม่ได้ดำเนินการตรวจชำระพระไตรปิฎกทั้งชุดได้ในคราวเดียว แต่ทยอยมอบหมายให้นักวิชาการแต่ละคนแยกกันไปตรวจชำระคัมภีร์เป็นเล่ม ๆ ไป ทำให้ความสามารถในการจัดทำต้นฉบับคัมภีร์ไบเบิล แนวทางการตรวจชำระ หลักเกณฑ์ในการวินิจฉัยคำต่าง ตลอดจนรูปแบบการจัดพิมพ์พระไตรปิฎกแต่ละเล่มแตกต่างกันไป

ในที่สุดแล้วคุณภาพการตรวจชำระของคัมภีร์แต่ละเล่มในพระไตรปิฎกฉบับ PTS จึงไม่สม่ำเสมอ ถือเป็นข้อจำกัดสำคัญของพระไตรปิฎกบาลีฉบับ PTS แต่ยังมีจุดแข็งที่สำคัญอยู่ประการหนึ่งคือพระไตรปิฎกฉบับนี้เป็นฉบับมาตรฐานที่ได้รับการอ้างอิงอย่างกว้างขวางมากที่สุดในวงวิชาการทั่วโลก คือ แนวทาง “การตรวจชำระเชิงวิเคราะห์” ที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อสว้ยย้อนกลับ

ไปยังเนื้อความดั้งเดิมที่สุดโดยไม่ยึดตามเนื้อความของสายจาริตไตจาริตหนึ่งเป็นหลัก ในขณะที่พระไตรปิฎกบาลีเอเชียส่วนใหญ่จะใช้แนวทาง “การตรวจชำระแบบสืบทอด” ที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อรักษาเนื้อความพระไตรปิฎกสายของตนไว้

พระไตรปิฎกบาลีฉบับ PTS ได้เริ่มจัดทำมานานกว่า ๑๐๐ ปีแล้ว ซึ่งในยุคนั้นมีข้อจำกัดทั้งการหาคัมภีร์ใบลานที่นำมาใช้ตรวจชำระ รวมทั้งข้อจำกัดด้านเทคโนโลยีในสมัยนั้น คัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีหลายเล่มในฉบับ PTS ใช้คัมภีร์ใบลานเพียง ๒-๖ ฉบับเท่านั้น และยังมีความโน้มเอียงไปทางสายคัมภีร์สิงหลและพม่าเป็นหลักในการตรวจชำระ เช่น การจัดทำคัมภีร์มัชฌิมนิกาย เล่ม ๑ ตีพิมพ์ครั้งแรกในปี พ.ศ. ๒๔๓๑ V. Trenckner ใช้คัมภีร์ใบลานอักษรสิงหลและอักษรพม่าอย่างละ ๑ ชุด^๑ แม้ต่อมาภายหลังการจัดทำพระไตรปิฎกบาลีฉบับ PTS จะใช้คัมภีร์ใบลานมากขึ้น แต่มีการอ้างอิงใบลานสายอักษรขอมน้อยมาก และแทบไม่ได้ใช้คัมภีร์ใบลานอักษรธรรมและมอญเลย จะมีก็เพียงการจัดทำคัมภีร์สังยุตตนิกาย เล่ม ๑ ตีพิมพ์ในปี พ.ศ. ๒๕๔๑ โดย G.A. Somaratne ได้ใช้คัมภีร์ใบลานทั้งหมด ๖ ชุด ประกอบด้วยคัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับใบลานอักษรพม่า อักษรสิงหล และอักษรล้านนาอย่างละ ๒ ชุด^๒

ในปัจจุบันงานด้านคัมภีร์ใบลานได้มีหลายหน่วยงานมาทำงานวิจัย ทั้งหน่วยงานภายในประเทศและหน่วยงานต่างประเทศ จากการศึกษาพบว่า งานวิจัยด้านพระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลาน ทั้ง ๔ สายอักษรยังมีปริมาณน้อยมาก และยังไม่มียานวิจัยด้านบริหารจัดการงานตรวจชำระคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลานครบทั้ง ๔ สายอักษร รวมทั้งยังไม่พบงานวิจัยด้านสำรวจและรวบรวมพระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลานอย่างเป็นระบบ และงานด้านปริวรรตและตรวจชำระด้วย สันนิษฐานว่าเนื่องจากประเทศไทยได้จัดพิมพ์พระไตรปิฎกอักษรไทยมาตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ และได้มีการแปลและตีพิมพ์อีกหลายฉบับในปัจจุบันทำให้พระไตรปิฎกฉบับแปลเข้าถึงผู้ใช้ได้มากกว่าและสะดวกในการศึกษา การนำพระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลานมาศึกษาจึงลดน้อยลง โดยเฉพาะประเทศไทยมีคัมภีร์ใบลานขอมเป็นฉบับหลักมาตั้งแต่คราวสังคายนาในสมัยพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก รัชกาลที่ ๑ เป็นต้นมา งานวิจัยด้านตรวจชำระคัมภีร์ใบลานที่นำทุกสายอักษรมาตรวจชำระพร้อมกันจึงมีไม่มาก ยังไม่มีหน่วยงานใดในประเทศไทยที่ศึกษาวิจัยคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลานอย่างจริงจัง โดยเฉพาะการนำคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลานอักษรอื่นมาเทียบเคียงด้วย

^๑ V. Trenckner, *Majjhima-Nikāya*, 4th Edition, (London: Routledge & Kegan Paul Ltd., 1979), unpagged.

^๒ G.A. Somaratne, *The Samyuttanikāya: Volume I*, 1st Edition, (Great Britain: Antony Rowe Ltd., Wilshire, 1998), pp. xxi-xxiv.

สิ่งที่สำคัญคือ วิธีการใดจึงจะดำเนินการสำรวจและรวบรวมคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลานในแต่ละสายอักษรให้ได้ครบถ้วนบริบูรณ์ที่สุด การปริวรรตและตรวจชำระแบบใดจึงจะเกิดความเที่ยงตรงในการจัดทำข้อมูลที่ได้มาเปรียบเทียบคำต่อคำ บรรทัดต่อบรรทัดและวินิจฉัยให้ถูกต้องตรงกัน ต้องใช้ทรัพยากรหรือปัจจัยอะไรบ้างในการดำเนินการให้แล้วเสร็จในทุกขั้นตอน สิ่งเหล่านี้คือรูปแบบการบริหารจัดการที่ไม่เคยมีองค์กรหรือหน่วยงานใดจดบันทึกไว้มาก่อน เพราะเป็นสิ่งที่ทำได้ยาก ในลักษณะคล้ายกับการถอดบทเรียนจากประสบการณ์ตรง เนื่องจากต้องใช้ระยะเวลานานและต้องรอบรู้ในทุกขั้นตอนของกระบวนการตรวจชำระพระไตรปิฎกฉบับใบลาน

ผู้วิจัยได้เล็งเห็นคุณค่าของ “การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการตรวจชำระคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลานอักษรขอม อักษรพม่า อักษรสิงหลและอักษรธรรม” จึงสนใจศึกษาค้นคว้าเพื่อนำผลการวิจัยมาใช้พัฒนาต่อยอดในการอนุรักษ์คัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลานอันเป็นหลักฐานชั้นปฐมภูมิที่สำคัญที่เก็บรวบรวมคำสอนอันทรงคุณค่าของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตั้งแต่สมัยพุทธกาลสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน เมื่อวิวัฒนาการทางด้านเทคโนโลยีพัฒนาขึ้น การเปลี่ยนผ่านพระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลานและฉบับพิมพ์ไปสู่ระบบเก็บฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์จึงสะดวกต่อการสืบค้นและนำมาต่อยอดทางด้านวิชาการ นับว่าเป็นประโยชน์ในการนำมาประยุกต์ใช้สร้างเป็นนวัตกรรมใหม่ในอนาคต ทำให้เกิดแรงกระตุ้นในการศึกษาการตรวจชำระเชิงวิเคราะห์คัมภีร์พระพุทธานุศาสน์ชั้นอื่นๆ เช่น อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา ฯลฯ เพื่ออนุรักษ์และเผยแพร่คำสอนในพระพุทธานุศาสน์ให้ดำรงอยู่ สืบไป

๑.๒ คำถามวิจัย

๑.๒.๑ งานสำรวจและรวบรวมข้อมูลคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลานอักษรขอม อักษรพม่า อักษรสิงหล และอักษรธรรม มีรูปแบบการบริหารจัดการอย่างไร

๑.๒.๒ งานปริวรรตและตรวจชำระคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลาน จากฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ มีรูปแบบการบริหารจัดการอย่างไร

๑.๒.๓. การบริหารจัดการงานตรวจชำระคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลี ฉบับใบลานอักษรขอม อักษรพม่า อักษรสิงหล และอักษรธรรม ควรมีรูปแบบอย่างไร

๑.๓ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๓.๑ เพื่อศึกษาการบริหารจัดการงานสำรวจและรวบรวมข้อมูลคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลานอักษรขอม อักษรพม่า อักษรสิงหล และอักษรธรรม

๑.๓.๒ เพื่อศึกษาการบริหารจัดการงานปริวรรตและตรวจชำระคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลานจากฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์

๑.๓.๓ เพื่อพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการงานตรวจชำระคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลานอักษรขอม อักษรพม่า อักษรสิงหล และอักษรธรรม

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) และการวิจัยภาคสนาม (Field Research) โดยการออกสำรวจและรวบรวมข้อมูลคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลานอักษรขอม อักษรพม่า อักษรสิงหล และอักษรธรรม โดยมีขอบเขตดังนี้

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเอกสาร คัมภีร์พระไตรปิฎกที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่

- คัมภีร์พระไตรปิฎก ฉบับใบลาน ๔ สายอักษร ได้แก่ อักษรขอม อักษรพม่า อักษรสิงหลและอักษรธรรม
- พระไตรปิฎกฉบับตีพิมพ์ จำนวน ๔ ฉบับ ได้แก่ อักษรไทย ฉบับสยามรัฐ อักษรพม่า ฉบับฉัฐสังคีติ อักษรสิงหล ฉบับพุทธขยันดี อักษรโรมัน ฉบับสมาคมบาลีปกรณ์แห่งประเทศไทย หรือฉบับ PTS

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านเนื้อหา ได้แก่

- ๑) ทฤษฎีการบริหารองค์กร โดยใช้ Deming Cycle (PDCA)
- ๒) การบริหารจัดการสำรวจและรวบรวมคัมภีร์
- ๓) การปริวรรตและการสร้างฐานข้อมูล
- ๔) การสร้างพระไตรปิฎกบาลีฉบับพิมพ์และพระไตรปิฎกบาลีฉบับดิจิทัล
- ๕) การบริหารจัดการงานปริวรรตคัมภีร์

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านระยะเวลา/พื้นที่

- ระยะเวลา ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๕๓ - ๒๕๖๓
- พื้นที่ ศูนย์พุทธศาสตร์ศึกษา DCI ต.ไทรน้อย อ.บางบาล จ.พระนครศรีอยุธยา

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

การพัฒนาารูปแบบ หมายถึง การนำประสบการณ์ตรงจากบทเรียนในการช่วยบริหารจัดการโครงการพระไตรปิฎกวิชาการของศูนย์พุทธศาสตร์ศึกษา DCI ตั้งแต่การจัดการงานสำรวจงานรวบรวมข้อมูล งานปริวรรตและงานตรวจชำระคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลาน ที่ผ่านการลองผิดลองถูกจนประสบความสำเร็จ มาพัฒนาเป็นรูปแบบการบริหารจัดการที่ประกอบด้วยขั้นตอนต่าง ๆ ในการดำเนินงานด้านการวางแผน (Plan) การปฏิบัติตามแผน (Do) การตรวจสอบการปฏิบัติตามแผน (Check) และการปรับปรุงแก้ไขและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง (Act) ผ่านกระบวนการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) จากผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๙ ท่าน เพื่อยืนยันรูปแบบที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น

การบริหารจัดการ หมายถึง การใช้ Deming Cycle (วงจรมะเดมมิง หรือ PDCA) ประกอบด้วย การวางแผนการดำเนินงาน (Plan) การดำเนินงานตามแผน (Do) การตรวจสอบ (Check) และการปรับปรุงแก้ไขและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง (Act) ควบคู่กับการใช้หลักธรรมอริยสัจ ๔ ได้แก่ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค และอิทธิบาท ๔ คือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา มาใช้ในการดำเนินงานในทุกขั้นตอน

การตรวจชำระคัมภีร์ หมายถึง การตรวจชำระเชิงวิเคราะห์เป็นการศึกษาเปรียบเทียบพระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลานตามจารีตต่าง ๆ รวมทั้งฉบับพิมพ์ด้วย เพื่อวินิจฉัยคำต่างระหว่างสายอักษร โดยให้คุณค่าน้ำหนักใบลานแต่ละสายเท่ากัน

คัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลาน หมายถึง คัมภีร์ใบลาน ๔ สายจารีต คือ อักษรขอม อักษรพม่า อักษรสิงหล และอักษรธรรม ที่รวบรวมโดยโครงการพระไตรปิฎกวิชาการศูนย์พุทธศาสตร์ศึกษา DCI

๑.๖ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑.๖.๑ เอกสารที่เกี่ยวข้องกับคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลาน

ประสิทธิ์ชัย เลิศรัตนเคหกาล และคณะ^๓ กล่าวว่า “ปัจจัยที่เอื้อต่อความสำเร็จของการจัดการคัมภีร์ใบลานในประเทศไทย” เพื่อศึกษาปัจจัยที่เอื้อต่อความสำเร็จของการจัดการคัมภีร์ใบลานในประเทศไทย เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการคัมภีร์ใบลานในประเทศไทย ผลการวิจัยพบว่าปัจจัยที่เอื้อต่อความสำเร็จและการจัดการคัมภีร์ใบลานในประเทศไทย มี ๕ ปัจจัย ปัจจัยที่เอื้อต่อความสำเร็จมากที่สุด ได้แก่ ปัจจัยด้านบริหารจัดการ และปัจจัยด้าน

^๓ ประสิทธิ์ชัย เลิศรัตนเคหกาล และคณะ, “ปัจจัยที่เอื้อต่อความสำเร็จของการจัดการคัมภีร์ใบลานในประเทศไทย”, *ห้องสมุด*, ปีที่ ๖๐ ฉบับที่ ๑, (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๕๙): ๒๑-๒๒.

บุคลากร ปัจจัยที่เอื้อต่อความสำเร็จรองลงมา ได้แก่ ปัจจัยด้านงบประมาณ ปัจจัยด้านเครือข่ายและความร่วมมือ และปัจจัยด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ

๑.๖.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พระชยานันท์หมณี และคณะ^๔ กล่าวว่า “การสืบค้นและการอนุรักษ์คัมภีร์ใบลานล้านนาของวัดเพื่อสร้างแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นภาคเหนือ” มีวัตถุประสงค์เพื่อสืบค้นและจัดระบบการอนุรักษ์คัมภีร์ใบลานล้านนาในกลุ่มภาคเหนือ โดยคัดเลือกวัดที่มีคัมภีร์ใบลานแต่ยังขาดการสำรวจอย่างเป็นระบบจึงได้ทำการอนุรักษ์และจัดทำระบบทะเบียนรายการและดัชนีการสืบค้น ตลอดจนถ่ายสำเนาคัมภีร์ใบลานที่ไม่เข้ากับแหล่งข้อมูลเดิมที่มีอยู่แล้ว ทำให้มีฐานข้อมูลใหม่เพิ่มเข้าสู่ระบบ โดยสร้างแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นล้านนาในวัดและชุมชนในกลุ่มจังหวัดภาคเหนือ โดยการใช้การเก็บข้อมูลทั้งข้อมูลปฐมภูมิและข้อมูลทุติยภูมิ ผลการศึกษาพบว่า คัมภีร์ใบลานล้านนาที่ได้จากการสำรวจและอนุรักษ์ล้วนมีคุณค่าและคุณูปการต่อสังคมอย่างมาก และผู้ที่มาศึกษาในภายหลังสามารถศึกษาเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของบรรพบุรุษ โดยจัดแบ่งเรื่องราวในคัมภีร์ใบลานออกเป็น ๒ ส่วน ได้แก่ การจำแนกตามแหล่งที่มา และการจำแนกตามหมวดหมู่ อย่างเป็นระบบ ทำให้ง่ายต่อการสืบค้น

รินทร์ลภัส เกตุวีระพงศ์^๕ กล่าวว่า “รูปแบบการอนุรักษ์คัมภีร์ใบลานของชุมชนวัดสูงเม่น อำเภอสูงเม่น จังหวัดแพร่ โดยใช้กระบวนการสื่อสารชุมชน” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทของวัดและผู้นำชุมชนที่มีต่อการอนุรักษ์คัมภีร์ใบลาน และศึกษาการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์คัมภีร์ใบลานวัดสูงเม่นของคนในชุมชน โดยใช้วิธีสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องแบบเจาะลึกจำนวน ๒๐ คน ได้แก่ พระภิกษุสงฆ์ผู้เชี่ยวชาญด้านใบลาน ผู้นำชุมชน และชาวบ้านที่ร่วมกิจกรรมอนุรักษ์ใบลาน การวิจัยพบว่า การอนุรักษ์ใบลานชุมชนวัดสูงเม่นจะใช้กระบวนการสื่อสารชุมชน ประกอบด้วย ๑) ผู้ส่งสาร แบ่งเป็นกลุ่มพระภิกษุและกลุ่มผู้นำชุมชน ๒) สาร เน้นเรื่องอันิสถการสร้างและถวายใบลาน ๓) ช่องทางการสื่อสาร เช่น การสื่อสารทางบุคคล ทางกิจกรรม ประชาสัมพันธ์ ๔) ผู้รับสาร ได้แก่ ชาวบ้านในชุมชนซึ่งมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนทำให้การดำเนินการอนุรักษ์คัมภีร์ใบลานชุมชนวัดสูงเม่น มีประสิทธิภาพ

^๔ พระชยานันท์หมณี และคณะ, “การสืบค้นและการอนุรักษ์คัมภีร์ใบลานล้านนาของวัดเพื่อสร้างแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นภาคเหนือ”, วารสารมหาจุฬานาครทรรณ, ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มีนาคม ๒๕๖๒): ๑๒๖-๑๔๕.

^๕ รินทร์ลภัส เกตุวีระพงศ์, “รูปแบบการอนุรักษ์คัมภีร์ใบลานของชุมชนวัดสูงเม่น อำเภอสูงเม่น จังหวัดแพร่ โดยใช้กระบวนการสื่อสารชุมชน”, วารสารนิเทศศาสตร์ธุรกิจบัณฑิต, ปีที่ ๑๓ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๒): ๓๔๐-๓๖๙.

พระมหาสหัส จิตสาโรและคณะ^๖ กล่าวว่า “การสืบค้นและจัดระบบการอนุรักษ์เอกสารคัมภีร์โบราณของวัดและการถ่ายทอดภูมิปัญญาภาคใต้เพื่อสร้างแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นของกลุ่มจังหวัดภาคใต้” พบว่า การสืบค้นและจัดระบบการอนุรักษ์เอกสารคัมภีร์โบราณของวัดและการถ่ายทอดภูมิปัญญาภาคใต้ เพื่อสร้างแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นของกลุ่มจังหวัดภาคใต้แต่ละวัดในจังหวัดนครศรีธรรมราชและจังหวัดสงขลา ยังไม่มีระบบการจัดเก็บที่ดีและยังไม่มีมีการปฎิวัติอันจะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษา และยังขาดบุคลากรที่มีความรู้ด้านปฎิวัติและงบประมาณ

พระครูพิพิธธรรมากร^๗ กล่าวว่า “การสืบค้นและจัดระบบการอนุรักษ์เอกสารคัมภีร์โบราณของวัดและการถ่ายทอดภูมิปัญญาภาคกลางเพื่อสร้างแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นของกลุ่มจังหวัดภาคกลาง” มีวัตถุประสงค์ คือ ๑) ศึกษารวบรวมและจัดหมวดหมู่เอกสารคัมภีร์โบราณทางพระพุทธศาสนาของวัดในภาคกลาง ๒) วิเคราะห์เนื้อหาและจัดทำตรรกะขึ้นคัมภีร์ของเอกสารคัมภีร์โบราณทางพระพุทธศาสนาของวัดในเขตภาคกลาง ๓) ส่งเสริมอนุรักษ์เอกสารคัมภีร์โบราณเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมของวัดเขตภาคกลาง จากงานวิจัยพบว่า เนื้อหาพระพุทธศาสนากระจัดกระจายอยู่หลายหมวดหมู่ และระบบการจัดหมวดหมู่คัมภีร์ไม่ครอบคลุมเนื้อหาในคัมภีร์ทั้งหมดและยังไม่มีแบ่งเป็นหมวดย่อยอย่างละเอียดเท่าที่ควร

ราชบัณฑิต สุวรรณคณติ และวัชชีรา บุณสิงห์^๘ กล่าวว่า “รายงานบันทึกวิจัยระบบบริหารจัดการทะเบียนใบลาน” พบว่า งานอนุรักษ์คัมภีร์ใบลานเป็นงานเร่งด่วนในการแปลงข้อมูลคัมภีร์ใบลานให้อยู่ในรูปแบบดิจิทัล เพื่อให้เข้าถึงข้อมูลต้นฉบับได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพเนื่องจากภาวะปัจจุบันใบลานเสียหายอย่างมากจากธรรมชาติ และจากการไม่ตระหนักในความสำคัญของคัมภีร์ใบลานที่รวบรวมภูมิปัญญาอันล้ำค่าของประเทศชาติ จึงดำเนินงานวิจัยร่วมกับกลุ่มหนังสือตัวเขียนและจารึก สำนักงานหอสมุดแห่งชาติเพื่อพัฒนาระบบบริหารจัดการองค์ความรู้ที่บันทึกบนใบลานให้เป็นระบบและสะดวกต่อการใช้งาน มีการเปรียบเทียบรูปแบบการเก็บข้อมูลหน่วยงานใบลานแต่ละแห่งภายในประเทศอย่างชัดเจน

---

^๖ พระมหาสหัส จิตสาโรและคณะ, “การสืบค้น และจัดระบบการอนุรักษ์เอกสารคัมภีร์โบราณของวัดและการถ่ายทอดภูมิปัญญาภาคใต้เพื่อสร้างแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นของกลุ่มจังหวัดภาคใต้”, วารสารวไลยอลงกรณ์ปริทัศน์ (มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์), ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๑ มกราคม-เมษายน ๒๕๖๒: ๑๑๐-๑๑๘.

^๗ พระครูพิพิธธรรมากร, “การสืบค้นและจัดระบบการอนุรักษ์เอกสารคัมภีร์โบราณของวัดและการถ่ายทอดภูมิปัญญาภาคกลางเพื่อสร้างแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นของกลุ่มจังหวัดภาคกลาง”, วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์, ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๔ (ตุลาคม-ธันวาคม ๒๕๖๑): ๑๓๖๔-๑๓๗๐.

^๘ ราชบัณฑิต สุวรรณคณติ และวัชชีรา บุณสิงห์, “ระบบบริหารจัดการทะเบียนใบลาน”, รายงานบันทึกวิจัยโครงการวิจัยและพัฒนาเครื่องมือเพื่อการพัฒนาบรรณกิจ อาอีไคว, (ปี ๒๕๕๓), หน้า ๒-๓.

เสฐียร ทั้งทองมะดัน^๙ กล่าวว่า “การจัดหมวดหมู่คัมภีร์ไบเบิลทางพระพุทธศาสนาของวัดใน ๔ จังหวัดของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ” พบว่าระบบหมวดหมู่คัมภีร์ในปัจจุบันยังไม่ครอบคลุมเนื้อหาคัมภีร์ทั้งหมดและในแต่ละหมวดยังไม่มีคำอธิบายขอบเขตและการแบ่งเป็นหมวดย่อย ทำให้การจัดหมวดหมู่คัมภีร์ไม่ละเอียดพอ ส่งผลต่อการสืบค้นและเข้าถึงยาก

ชีรวัดน์ นิจนตร^{๑๐} กล่าวว่า “การวิจัยพัฒนารูปแบบทางสังคมศาสตร์และการศึกษา” พบว่า รูปแบบ หมายถึง แบบย่อส่วนหรือแบบจำลองที่ใช้เป็นตัวแทนของความเป็นจริงในสาขาวิชาสังคมศาสตร์ การศึกษารูปแบบ หมายถึง โครงสร้างหรือความสัมพันธ์เชิงเหตุผลแบบย่อส่วนของปัจจัยต่าง ๆ ที่ใช้อธิบายปรากฏการณ์ต่าง ๆ ให้เข้าใจง่ายและมองเห็นเป็นรูปธรรม มีองค์ประกอบอย่างน้อย ๖ ประการ คือวัตถุประสงค์หรือเป้าหมาย ตัวแปรหรือปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ระบบหรือโครงสร้างกลไกหรือกระบวนการทำงาน ข้อมูลสารสนเทศและเทคโนโลยีที่ใช้ในรูปแบบ และบริบทหรือสภาพแวดล้อมของรูปแบบนั้น ๆ รูปแบบจะช่วยอธิบาย ทำนาย เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจปรากฏการณ์ที่เป็นนามธรรมได้

ในการพัฒนารูปแบบทางการศึกษาและสังคมศาสตร์ที่ผ่านมามีหลายลักษณะแต่มีขั้นตอนหลัก ๆ เหมือนกัน ๒ ขั้นตอน คือการสร้างหรือพัฒนารูปแบบและการตรวจสอบรูปแบบ โดยขั้นแรกประกอบด้วย การศึกษารวบรวมข้อมูล สถานการณ์ บริบทและปัญหาที่เกี่ยวข้อง และขั้นยกร่างหรือสร้างรูปแบบ ส่วนขั้นที่สอง ประกอบด้วย การทดสอบรูปแบบและการนำรูปแบบไปใช้และปรับปรุงให้ทันสมัย ซึ่งในแต่ละขั้นตอนย่อมจะมีเทคนิควิธีการที่หลากหลาย ในขั้นตอนการยกร่างรูปแบบมักจะยกร่างขึ้นจากข้อมูลที่รวบรวมได้จากการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม และการวิเคราะห์เนื้อหา

แต่งงานวิจัยบางเรื่องจะมีการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณจากแบบสอบถามที่มีคำถามเกี่ยวกับรายละเอียดของรูปแบบ แล้วนำคำตอบไปวิเคราะห์หองค์ประกอบเชิงสำรวจ (Exploratory Factor Analysis) และสร้างรูปแบบด้วยการวิเคราะห์เส้นทางงานวิจัย บางเรื่องก็ใช้เทคนิคเดลฟายเก็บข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องแล้วนำมายกร่างรูปแบบ ส่วนการตรวจสอบรูปแบบที่พัฒนาขึ้นมานั้นมีหลายวิธี โดยอาจจะให้ผู้เชี่ยวชาญช่วยวิเคราะห์จากหลักฐานเชิงประจักษ์ ทั้งเชิงปริมาณและคุณลักษณะ

^๙ เสฐียร ทั้งทองมะดัน, “การจัดหมวดหมู่คัมภีร์ไบเบิลทางพระพุทธศาสนาของวัดใน ๔ จังหวัดของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ”, วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์, ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๔ (ตุลาคม-ธันวาคม ๒๕๖๑): ๑๓๖๓-๑๓๗๑.

^{๑๐} ชีรวัดน์ นิจนตร, “การวิจัยพัฒนารูปแบบทางสังคมศาสตร์และการศึกษา”, วารสารราชภัฏสุราษฎร์ธานี, ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๐): ๗๑-๗๒.

วิธีการตรวจสอบรูปแบบใช้ทั้งการประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิ เช่น การสัมมนาอิงผู้เชี่ยวชาญ (Connoisseurship) วิธีการแบบชาติพันธุ์วรรณา (Ethnographic Future Research) การรับฟังความคิดเห็นสาธารณะ (Public Hearing) หรือการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) แต่วิธีการตรวจสอบรูปแบบที่น่าเชื่อถือมากที่สุด คือ การนำรูปแบบไปทดลองใช้และวัดประสิทธิภาพของรูปแบบว่าใช้ได้ผลจริงหรือไม่ เกิดผลลัพธ์ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้เพียงใด

พระมหาธงไชย วิสุทโธ^{๑๑} กล่าวว่า “รูปแบบการบริหารจัดการการอนุรักษ์คัมภีร์ใบลานของวัดในกรุงเทพมหานคร” พบว่า ๑) คัมภีร์ใบลานยังขาดบุคลากรดูแลและงบประมาณดำเนินการ ๒) กระบวนการในการบริหารจัดการได้แก่การสำรวจ คัดแยก ทำความสะอาดเป็นต้น มีรูปแบบเฉพาะตัว ๓) รูปแบบการบริหารจัดการประกอบด้วย ๓.๑) กำหนดนโยบายและแผนการอนุรักษ์ที่ชัดเจน ๓.๒) การนำระบบเทคโนโลยีมาใช้เผยแพร่องค์ความรู้ ๓.๓) การใช้เทคโนโลยีร่วมสมัยเพื่อการบริหารจัดการในองค์กรประกอบต่าง ๆ ๓.๔) การจัดทำทะเบียนคัมภีร์ใบลานตามระบบสากล ๓.๕) การสำรวจซ่อมแซมคัมภีร์ใบลานที่ชำรุดเสียหายให้คงสภาพที่ดี ๓.๖) การจัดทำสำเนาคัมภีร์ใบลานด้วยระบบดิจิทัลเพื่อการสืบค้น ๓.๗) การควบคุมอุณหภูมิของห้องให้เหมาะสม ๓.๘) การปรุวรรต คัดลอก ถ่ายถอด และแปลคัมภีร์ใบลาน ให้เป็นภาษาต่าง ๆ ๓.๙) การจัดระบบการให้บริการข้อมูลทั้งในสถานที่และทางเครือข่ายอินเทอร์เน็ต

สุชาดา ศรีเศรษฐวรกุล^{๑๒} กล่าวว่า “แนวทางการสร้างฐานข้อมูลพระไตรปิฎกบาลีจากคัมภีร์ใบลาน : การอ่านและป้อนเนื้อความคัมภีร์ใบลาน ที่มณีกาย มหาวรรค” พบว่าคัมภีร์ใบลานพระไตรปิฎกบาลีเป็นเอกสารชั้นปฐมภูมิที่มีเนื้อหาพระไตรปิฎกที่สืบทอดกันมาเป็นหลักฐานที่มีคุณค่ามากในวงการวิชาการทางพระพุทธศาสนา แต่คัมภีร์ใบลานจำนวนมากยังไม่ได้รับการอนุรักษ์และการเก็บบันทึกข้อมูลอย่างเหมาะสม ที่สะดวกต่อการนำมาใช้งานได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการนำเนื้อความในใบลานมาสร้างเป็นฐานข้อมูลยังเป็นเรื่องใหม่สำหรับการศึกษาคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีที่เป็นใบลาน ในบทความได้แสดงถึงองค์ความรู้จากการทำงานจริง ทั้งมีการรวบรวมข้อมูล ปัญหาที่พบ แนวทางการแก้ไข รวมทั้งประเด็นที่น่าสนใจจากการป้อนเนื้อหาจากคัมภีร์ใบลานที่มณีกาย มหาวรรค ในส่วนอักษรขอมและอักษรธรรมที่สืบทอดในประเทศไทย

^{๑๑} พระมหาธงไชย วิสุทโธ, “รูปแบบการบริหารจัดการการอนุรักษ์คัมภีร์ใบลานของวัดในกรุงเทพมหานคร”, วารสาร มจร. สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มีนาคม ๒๕๖๔): ๙๒-๑๐๐.

^{๑๒} สุชาดา ศรีเศรษฐวรกุล, “แนวทางการสร้างฐานข้อมูลพระไตรปิฎกบาลีจากคัมภีร์ใบลาน: การอ่านและป้อนเนื้อความคัมภีร์ใบลาน ที่มณีกาย มหาวรรค”, ธรรมธารา, ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๒ ฉบับรวมที่ ๓ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๕๙): ๒๘๗-๒๘๘.

วัลลภ มณีเชษฐา^{๑๓} กล่าวว่า “กระบวนการถ่ายทอดอักษรธรรมล้านนา” พบว่าวัดมีบทบาทสำคัญต่อวิวัฒนาการและการถ่ายทอดอักษรธรรมล้านนา โดยอาศัยขั้นตอนการบวชในพุทธศาสนาเพื่อจัดการศึกษาที่มีพระอาจารย์เป็นผู้ดูแล เนื้อหาส่วนใหญ่เน้นเกี่ยวกับศาสนา พิธีกรรม และความเชื่อ ส่วนใหญ่การเรียนรู้จะเน้นในการอ่านออก ต่อมาเมื่อมีการศึกษาสมัยใหม่ วัดจึงลดบทบาทการศึกษาอักษรล้านนาลง การถ่ายทอดอักษรธรรมล้านนาในบางวัดจึงอยู่ในวงแคบ

สินินาฏ สมบูรณ์เอนก^{๑๔} กล่าวว่า “การดิจิทัลเอกสารโบราณของสำนักหอสมุดมหาวิทยาลัยเชียงใหม่: กรณีศึกษาคัมภีร์ใบลาน” พบว่าการจัดหมวดหมู่คัมภีร์ไม่ครอบคลุมคัมภีร์ทั้งหมดและไม่มีอธิบายขอบเขตอย่างละเอียดและครอบคลุม ไม่มีแบ่งเป็นหมวดย่อยเท่าที่ควร จึงทำให้การจัดหมวดหมู่ไม่ละเอียดพอ ส่งผลต่อการสืบค้นและเข้าถึงได้ยาก

ดิเรก อินจันทร์และคณะ^{๑๕} กล่าวว่า “การจัดทำฐานข้อมูลคัมภีร์ใบลานและศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนจากคัมภีร์ใบลานวัดน้ำจำ ตำบลร้องวัวแดง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่” พบว่าในแต่ละวัดหรือหน่วยงานด้านคัมภีร์ใบลานควรดำเนินการสำรวจ ทำทะเบียนและถ่ายภาพคัมภีร์ให้มากที่สุด หากปล่อยทิ้งไว้จะสูญหายและควรทำทะเบียนอย่างละเอียด จำเป็นต้องนำข้อมูลคัมภีร์ใบลานเข้าสู่ระบบฐานข้อมูลออนไลน์เพื่อความสะดวกและง่ายต่อการศึกษา พร้อมเผยแพร่ให้กับผู้ที่สนใจโดยใช้ระบบออนไลน์ที่ออกแบบใหม่หรือใช้ระบบฐานข้อมูลออนไลน์ที่จัดสร้างไว้

บรรเจิด ขวลิตเรืองฤทธิ์^{๑๖} กล่าวว่า “การศึกษาเปรียบเทียบพระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลานเพื่อวินิจฉัยคำต่างในพระไตรปิฎก: กรณีศึกษาจากสุกสูตรแห่งคัมภีร์ที่ฉนิกาย” เพื่อแสดงถึงประวัติความเป็นมาโดยสังเขปของพระไตรปิฎก ๔ ฉบับหลักที่ได้รับการอ้างอิงอย่างกว้างขวางในวงการศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาดอนเมือง กรุงเทพมหานคร คือ พระไตรปิฎกบาลีอักษรไทยฉบับสยามรัฐ พระไตรปิฎกบาลีอักษรพม่าฉบับฉัฐฐสังคีติ พระไตรปิฎกบาลีอักษรสิงหลฉบับพุทธชยันตี และพระไตรปิฎกบาลีอักษรโรมัน

^{๑๓} วัลลภ มณีเชษฐา, “กระบวนการถ่ายทอดอักษรธรรมล้านนา”, วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์, ปีที่ ๑๔ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-เมษายน ๒๕๖๑): ๑๗๗-๑๘๗.

^{๑๔} สินินาฏ สมบูรณ์เอนก, “การดิจิทัลเอกสารโบราณของสำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยเชียงใหม่: กรณีศึกษาคัมภีร์ใบลาน”, วารสารห้องสมุด, ปีที่ ๕๖ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๕๕): ๒๑-๓๘.

^{๑๕} ดิเรก อินจันทร์ และคณะ, “การจัดทำฐานข้อมูลคัมภีร์ใบลานและศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนจากคัมภีร์ใบลานวัดน้ำจำ ตำบลร้องวัวแดง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่”, รายงานวิจัย, (สำนักศิลปะและวัฒนธรรมมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, ๒๕๕๘): หน้า ข.

^{๑๖} บรรเจิด ขวลิตเรืองฤทธิ์, “การศึกษาเปรียบเทียบพระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลานเพื่อวินิจฉัยคำต่างในพระไตรปิฎก: กรณีศึกษาจากสุกสูตรแห่งคัมภีร์ที่ฉนิกาย”, ธรรมธารา, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๑ ฉบับรวมที่ ๘ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๒): ๑๑๘-๑๑๙.

ฉบับสมาคมบาลีปกรณ์แห่งประเทศไทย พร้อมทั้งนำเสนอผลการศึกษาเปรียบเทียบคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับโบราณจาก ๕ สายจารีต คือ อักษรสิงหลอักษรพม่า อักษรมอญ อักษรขอม และอักษรธรรม เพื่อช่วยวินิจฉัยปัญหาคำต่าง (Variant Reading) ที่พบในพระไตรปิฎก โดยยก “สุกสูตร” แห่งคัมภีร์ทีฆนิกายมาเป็นกรณีศึกษา เมื่อนำข้อความจากพระไตรปิฎกบาลีฉบับพิมพ์ทั้ง ๔ ฉบับข้างต้นมาเปรียบเทียบกันจะพบว่า มีข้อความหรือคำอ่านบางแห่งไม่ตรงกัน และเพื่อตอบคำถามว่า คำอ่านของพระไตรปิฎกบาลีฉบับใดเป็นคำอ่านที่ดั้งเดิมกว่ากันหลักวิชาการจึงใช้การตรวจชำระเชิงวิเคราะห์ (Textual Criticism) มีขั้นตอนตั้งแต่การรวบรวมคัมภีร์โบราณเก่าแก่จากทุกสายจารีตนำมาเป็นต้นฉบับ แล้วศึกษาเปรียบเทียบกันและนำหลักฐานอื่น เช่น อรรถกถา ฎีกา ฯลฯ มาประกอบการวิเคราะห์เพื่อวินิจฉัยหาคำอ่านที่ดั้งเดิมที่สุดเท่าที่จะทำได้

ผลการวิจัยครั้งนี้ยืนยันว่า การศึกษาเปรียบเทียบเนื้อหาของคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับโบราณของสายจารีตต่าง ๆ สามารถช่วยวินิจฉัยปัญหาคำต่างได้ และยังทำให้ทราบว่า การสืบทอดพระไตรปิฎกบาลีมีความถูกต้องแม่นยำสูงมาก ผู้วิจัยพบคำต่างปรากฏอยู่ในสุกสูตรเพียง ๖ เบอร์เซนต์ และไม่มีคำต่างใดทำให้ใจความหลักของพระสูตรเปลี่ยนไป อีกทั้งข้อมูลคำต่างที่พบยังฉายภาพให้เห็นพัฒนาการของภาษาบาลี ลักษณะการสืบทอดคัมภีร์พระไตรปิฎกและประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา เอเชียอาคเนย์ได้ชัดเจนขึ้นอีกด้วย

ดิเรก อินจันทร์^{๑๗} กล่าวว่า “แนวคิดและกระบวนการสร้างคัมภีร์พระไตรปิฎกในล้านนาและรัฐฉาน” ได้แบ่งแนวคิดเป็น ๒ กลุ่มใหญ่ คือ ๑) แนวคิดเรื่องการสร้างบุญกุศลและการสืบทอดพระศาสนา ได้แก่ การสร้างคัมภีร์พระไตรปิฎกล้านนา โดยครูบากัญจนอรัญวาสีเมืองแพร่และการสร้างพระไตรปิฎกอักษรไทยโดยพระครูคุรุบาทมมกถสุนทร วัดจอมใหม่ เมืองเชียงตุง และ ๒) แนวคิดเรื่องการสร้างอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม ได้แก่ การสร้างคัมภีร์พระไตรปิฎกอักษรธรรมล้านนาโดยพระพรหมมงคล (ทอง สิริมงคล) และการสร้างพระไตรปิฎกอักษรไทซิ่นโดยพระครูคุรุบาทมมสิริ กระบวนการในการสร้างพระไตรปิฎกทั้งในล้านนาและรัฐฉาน มีขั้นตอนและกระบวนการที่คล้ายกัน คือประกอบด้วยผู้นำคณะทำงาน ขั้นตอนการดำเนินงาน (การจัดสร้างการตรวจรับ การตรวจทาน และการเฉลิมฉลองคัมภีร์พระไตรปิฎก) ผู้สนับสนุน ระยะเวลา งบประมาณ และผลการดำเนินงาน การรวบรวมและคัดเลือกต้นฉบับ โดยรูปแบบการจัดสร้างพระไตรปิฎกมีทั้งการจารลงใบลาน เขียนลงพับสา พิมพ์ลงใบลาน และพิมพ์เป็นรูปเล่มหนังสือ แนวคิดกระบวนการสร้างดังกล่าวส่งผลให้เกิดการสร้างคัมภีร์อื่น ๆ อีกมากมาย และมีการนำมาใช้กับชุมชนส่วนอักษรธรรมถือเป็นสัญลักษณ์แทนความเจริญรุ่งเรืองด้านพุทธศาสนา

^{๑๗} ดิเรก อินจันทร์, “แนวคิดและกระบวนการสร้างคัมภีร์พระไตรปิฎกในล้านนาและรัฐฉาน”, ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาภูมิภาคลุ่มน้ำโขงและสาละวินศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, ๒๕๐๗), หน้า ก-ข.

สรุปผลการทบทวนเอกสาร

การศึกษางานวิจัยคัมภีร์ไบเบิลในช่วงต้นในประเทศไทย สามารถแบ่งกลุ่มการศึกษาได้เป็น ๒ กลุ่มใหญ่ คือ

๑) กลุ่มงานวิจัยด้านอนุรักษคัมภีร์ไบเบิล เป็นงานวิจัยเน้นการสำรวจข้อมูลและบันทึกภาพคัมภีร์ไบเบิล รวมทั้งการนำเสนอความในไบเบิลมาปริวรรตและตรวจชำระเปรียบเทียบ

๒) กลุ่มงานวิจัยสร้างฐานข้อมูล เน้นการนำไฟล์หรือข้อมูลคัมภีร์ไบเบิลมาแปลงให้อยู่ในระบบอิเล็กทรอนิกส์ที่เครื่องคอมพิวเตอร์สามารถอ่านได้แล้วนำไปสร้างคลังข้อมูล หรือทำฐานข้อมูลรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งเพื่อประโยชน์ในการสืบค้นต่อไป

โดยภาพรวมพบว่า งานคัมภีร์ไบเบิล จะเน้นศึกษาด้านอนุรักษคัมภีร์ไบเบิลทั้งการทำข้อมูลสำรวจและรวบรวมไบเบิลในแต่ละพื้นที่ ทะเบียนไบเบิล สภาพการจัดการคัมภีร์ไบเบิลในประเทศไทยในแต่ละภูมิภาคอยู่ในลักษณะกระจายตัว ส่วนมากโครงสร้างหน่วยงานที่ดูแลด้านนี้ไม่ชัดเจน ขาดบุคลากรที่รับผิดชอบโดยตรง ขาดความต่อเนื่องของงบประมาณสนับสนุนและเทคโนโลยีสารสนเทศไม่ทันสมัย

การอนุรักษคัมภีร์ไบเบิลสามารถแบ่งออกได้ ๓ ระดับ คือ ระดับชาติ ระดับหน่วยงาน และระดับท้องถิ่น จากผลงานวิจัยส่วนใหญ่พบว่า ระดับท้องถิ่นเป็นฝ่ายจัดการการอนุรักษ ซึ่งมีองค์ความรู้กระบวนการจัดการคัมภีร์ไบเบิลไม่เพียงพอ และยังไม่เห็นหน่วยงานใดในประเทศไทยที่เน้นการอนุรักษคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลี เนื่องจากต้องใช้ผู้ที่มีความรู้ด้านพระพุทธศาสนาและภาษาบาลีมาช่วยจัดการ โดยมากจะเป็นลักษณะการสำรวจและการทำทะเบียนคัมภีร์ไบเบิลที่เก็บรักษาภายในวัดมากกว่า ส่วนงานด้านปริวรรตและตรวจชำระคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีไบเบิลมีจำนวนน้อยมาก โดยมากเป็นงานปริวรรตและตรวจชำระตำรายา ตำนาน ประวัติศาสตร์ต่าง ๆ หรืองานปริวรรตและตรวจชำระคัมภีร์ขึ้นรองลงมา เช่น งานตรวจชำระคัมภีร์ปฐมสมโพธิ ปริเฉทที่ ๑-๗ ของพระมหาสุรพล สิงศิริตัน ซึ่งไบเบิลในการตรวจชำระใช้เพียง ๒ สายอักษร คืออักษรขอมและอักษรมอญ จะมีงานวิจัยคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับไบเบิลคืองานวิจัยเรื่อง “แนวทางการสร้างฐานข้อมูลพระไตรปิฎกบาลีจากคัมภีร์ไบเบิล: การอ่านและป้อนเนื้อความคัมภีร์ไบเบิล ที่มณีกาย มหาวรรค” และงานวิจัยเรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบพระไตรปิฎกบาลีฉบับไบเบิลเพื่อวินิจฉัยคำต่างในพระไตรปิฎก: กรณีศึกษาจากสุกสูตรแห่งคัมภีร์ที่มณีกาย” ที่เป็นงานวิจัยด้านพระไตรปิฎกบาลีฉบับไบเบิลโดยตรงซึ่งยังมีอยู่จำนวนน้อยมาก

๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) การวิจัยภาคสนาม โดยการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) และการเชิญผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๙ ท่าน ทำการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เพื่อยืนยันรูปแบบ

๑.๗.๑ รูปแบบการวิจัย

๑) การวิจัยเอกสาร (Documentary Research) เพื่อศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลาน ๔ สายอักษร

ข้อมูลปฐมภูมิ ได้แก่ (๑) คัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลานอักษรขอม อักษรพม่า อักษรสิงหล และอักษรธรรม (๒) พระไตรปิฎกฉบับตีพิมพ์ จำนวน ๔ ฉบับ ได้แก่ พระไตรปิฎกบาลีอักษรไทยฉบับสยามรัฐ อักษรพม่าฉบับฉันทะสังคีติ อักษรสิงหลฉบับพุทธชยันตี และอักษรบาลีโรมันฉบับสมาคมบาลีปกรณ์แห่งประเทศไทย หรือฉบับ PTS

ข้อมูลทุติยภูมิ ได้แก่ การศึกษาจากเอกสารวิชาการ ได้แก่ ตำราวิชาการ ผลงานวิจัยวารสารวิชาการ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ เป็นต้น

๒) การวิจัยภาคสนาม (Field Study) ได้แก่ การลงพื้นที่เพื่อสำรวจและเก็บรวบรวมข้อมูลคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลานอักษรขอม อักษรพม่า อักษรสิงหล และอักษรธรรม ใน ๑๘ แหล่ง จาก ๓ ประเทศ โดยการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) ในการเก็บข้อมูลเป็นคัมภีร์ใบลานฉบับสมบูรณ์ และการพบปะสนทนากับเจ้าของหรือผู้เก็บรักษาคัมภีร์ใบลาน ตลอดจนผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ดังนี้

(๑) คัมภีร์ใบลานอักษรขอม ๓ แหล่ง คือ (๑.๑) หอสมุดแห่งชาติ (๑.๒) วัดพระเชตุพน-วิมลมังคลารามราชวรมหาวิหารและ (๑.๓) วัดหงส์รัตนารามราชวรวิหาร จังหวัดกรุงเทพมหานคร ประเทศไทย

(๒) คัมภีร์ใบลานอักษรพม่า ๔ แหล่ง คือ (๒.๑) วัด Mahanuni Potka Tike เมืองมัณฑะเลย์ (๒.๒) State Pariyatti Sasana University เมืองมัณฑะเลย์ (๒.๓) วัด Bakara Temple เมืองอมรปุระ และ (๒.๔) Universities' Central Library เมืองย่างกุ้ง ประเทศเมียนมา

(๓) คัมภีร์ใบลานอักษรสิงหล ๙ แห่ง คือ (๓.๑) University of Peradeniya, Main Library เมือง Peradeniya (๓.๒) Gallengalla-Potgul Viharaya, Wattappola เมือง Kandy (๓.๓) Humbuluwa Rajamahavihara, Alawwa เมือง Kegalla (๓.๔) The Library of the Colombo Museum เมือง Colombo (๓.๕) Dutugemunu Rajamahaviharaya เมือง Galle (๓.๖) Hetthacala Rajamahaviharaya, Yatagala (๓.๗) Kotikagoda Rajamahaviharaya, Walgama (๓.๘) Sudharmaramaya-Kapugama, Devinuwara และ (๓.๙) Wewurukannala Budurajamahavehera, Dikwella (๓.๖-๓.๙ อยู่เมือง Mathara) ประเทศศรีลังกา

(๔) คัมภีร์ใบลานอักษรธรรม ๒ แห่ง คือ (๔.๑) ภาคเหนือ วัดสูงเม่น จังหวัดแพร่ และ (๔.๒) ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ วัดมหาชัย จังหวัดมหาสารคาม ประเทศไทย

๓) การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) โดยเชิญผู้ทรงคุณวุฒิจากหน่วยงานด้านการสำรวจและรวบรวมคัมภีร์ใบลาน ผู้เชี่ยวชาญด้านปริวรรตและตรวจชำระคัมภีร์ใบลาน และผู้บริหารหน่วยงานโครงการพระไตรปิฎก จำนวน ๙ ท่าน จัดประชุมทางไกลผ่านระบบ Zoom เพื่อยืนยันรูปแบบการบริหาร และให้ข้อเสนอแนะ

๑.๗.๒ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่

- ๑) แบบบันทึกการสำรวจข้อมูลคัมภีร์ใบลานแต่ละสายอักษร
- ๒) ชุดอุปกรณ์ทำความสะอาดใบลาน
- ๓) ชุดอุปกรณ์ถ่ายภาพเพื่อบันทึกข้อมูลระบบดิจิทัล
- ๔) แบบบันทึกการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation)
- ๕) แบบบันทึกข้อมูลไฟล์ภาพดิจิทัลของคัมภีร์ใบลานแต่ละสายอักษร
- ๖) แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ของผู้ทรงคุณวุฒิ

๑.๗.๓ การเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย

- ๑) บันทึกข้อมูลการสำรวจข้อมูลคัมภีร์ใบลานแต่ละสายอักษร
- ๒) บันทึกข้อมูลไฟล์ภาพดิจิทัลของคัมภีร์ใบลานแต่ละสายอักษร
- ๓) บันทึกข้อมูลการสังเกตแบบมีส่วนร่วมจากแหล่งต่าง ๆ
- ๔) บันทึกข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ของผู้ทรงคุณวุฒิ

๑.๗.๔ การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

๑.๘ ประโยชน์ที่ได้รับ

๑.๘.๑ ได้วิธีการบริหารจัดการงานสำรวจและรวบรวมข้อมูลพระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลาน
อักษรขอม อักษรพม่า อักษรสิงหล และอักษรธรรมให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

๑.๘.๒ ได้วิธีการบริหารจัดการงานปริวรรตและตรวจชำระคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลาน
จากฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ที่เป็นระบบ ทันสมัย ครบวงจร

๑.๘.๓ ได้รูปแบบการบริหารจัดการงานตรวจชำระคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลาน
อักษรขอม อักษรพม่า อักษรสิงหล และอักษรธรรมที่เป็นระบบ ทันสมัย ครบวงจร

๑.๘.๔ เกิดการขยายผล เกิดแรงกระตุ้นการตรวจชำระเชิงวิเคราะห์ในคัมภีร์พระไตรปิฎก
บาลีฉบับต่างๆ ให้กว้างขวางยิ่งขึ้นทั้งในและต่างประเทศ เพื่อช่วยรักษาคำสอนในพระพุทธศาสนา
ให้คงอยู่ยาวนาน สืบไป

บทที่ ๒

การบริหารจัดการงานสำรวจและรวบรวมข้อมูล คัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลาน

เมื่อครั้งใกล้เสด็จดับขันธปรินิพพาน พระสัมมาสัมพุทธเจ้ามิได้ทรงแต่งตั้งพระภิกษุรูปใดเป็นศาสดาแทนพระองค์ แต่ตรัสว่า “ธรรมและวินัยที่เราแสดงแล้วบัญญัติแล้วแก่เธอทั้งหลาย หลังจากเราล่วงลับไป ก็จะเป็นศาสดาของเธอทั้งหลาย”^๑ นับจากนั้นเหล่าพุทธสาวกได้รักษาสืบทอดพระธรรมวินัยด้วยวิธีการต่าง ๆ จากรุ่นสู่รุ่นมาต่อเนื่องยาวนานกว่า ๒,๐๐๐ ปี ก่อนเกิดพระไตรปิฎกบาลีที่ตกทอดมาถึงปัจจุบัน อาจกล่าวได้ว่าพระไตรปิฎกภาษาบาลี ซึ่งเป็นคัมภีร์ของพระพุทธศาสนาเถรวาทมีเนื้อหาครบถ้วนสมบูรณ์และเก่าแก่ดั้งเดิมที่สุด มีเนื้อหาแบ่งเป็นหมวดหมู่อย่างเป็นระบบระเบียบ อันเป็นผลสืบเนื่องของการแบ่งหน้าที่ของเหล่าพระภิกษุตั้งแต่ครั้งพุทธกาลนั่นเอง

๒.๑ การกำเนิดพระไตรปิฎกฉบับใบลาน

ย้อนไปสมัยที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้ายังทรงพระชนม์ชีพ วิธีการเดียวในการสืบทอดพระธรรมและพระวินัย คือ การสวดทรงจำ ซึ่งนิยมเรียกว่า “มุขปาฐะ” ดังเช่นกรณีของพระโสณกุฏิกัณณะเถระที่ได้สวดพระสูตรทั้งหมดในอัฐกัณฐก โดยทำนองสรภัญญะถวายแก่พระพุทธองค์ ครั้นจบสรภัญญะ พระผู้มีพระภาคทรงโปรดประทานสาธุการว่า “ดีละ ดีละ ภิกษุ สูตรทั้งหลายที่มีในอัฐกัณฐกเธอเรียนมาดีแล้ว ทำไว้ในใจดีแล้ว ทรงจำได้แม่นยำดี”^๒ โดยพระภิกษุที่จำพรรษาอยู่ในแคว้นต่าง ๆ เมื่อเสร็จสิ้นการอยู่จำพรรษาก็จะเดินทางไปเข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้าตามธรรมเนียมปฏิบัติในครั้งพุทธกาล เพื่อศึกษาพระธรรมและพระวินัยที่ทรงแสดงเพิ่มเติมในพรรษานั้น ๆ ณ พระเชตวันมหาวิหารและวัดบุพพารามในกรุงสาวัตถี แคว้นโกศล ซึ่งเป็นสถานที่ที่พระพุทธรูปทรงจำพรรษาตลอดต่อเนื่องนานถึง ๒๕ พรรษา^๓ โดยจะเข้าพักแรมในพื้นที่ที่จัดแบ่งตามความสนใจของพระภิกษุแต่ละรูป รูปใดเฝ้าในพระวินัยก็จะอยู่ในกลุ่มพระวินัยธรมีพระอุบาลีเป็นหัวหน้า รูปใดเฝ้าในพระธรรม

^๑ ที.ม. (ไทย) ๑๐/๒๑๖/๑๖๔.

^๒ วิ.ม. (ไทย) ๕/๒๕๘/๓๖.

^๓ ชุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๐/๑๑/๑๐.

ก็จะอยู่ในกลุ่มพระธรรมที่มีพระอานนท์เป็นหัวหน้า เมื่อได้ศึกษาพระธรรมหรือพระวินัยจนสามารถ สวดทรงจำได้ขึ้นใจแล้ว ก็จะกราบทูลลาพระสัมมาสัมพุทธเจ้าออกจาริกไปในแคว้นต่าง ๆ และนำ พระธรรมที่เพิ่งศึกษามาไปถ่ายทอดแก่พระภิกษุอื่นต่อ ๆ กันไป ซึ่งเชื่อว่าภาษาที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงใช้เทศน์สอน คือ ภาษาบาลีหรือภาษามคธ ดังที่มีกล่าวในอรรถกถาว่า “โวหารที่เป็นของชาวมคธ มีประการอันพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสแล้วชื่อภาษาเดิมในคำว่า สกาย นิรุติยา”^๔ ดังนั้นพระวินัย และพระธรรมจึงได้รับการถ่ายทอดไปยังพระภิกษุทั้งแผ่นดินโดยทั่วถึง ด้วยการสวดทรงจำ ด้วยภาษาบาลีนี้เอง^๕

วิธีการสวดทรงจำเป็นวิธีสืบทอดพระธรรมวินัยที่ใช้เรื่อยมาจนเมื่อคราวสังคายนาครั้งที่ ๓ ในปี พ.ศ. ๒๓๔ พระธรรมวินัยได้ถูกแบ่งออกเป็น ๓ ตระกร้า หรือ ๓ ปิฎกอย่างชัดเจน จึงเป็นที่มา ของคำว่า “พระไตรปิฎก” (ภาษาบาลี “ติ” หมายถึง สาม “ปิฎก” หมายถึง ตำราหรือกระຈาด) ซึ่งเป็นหมวดหมู่ของพระไตรปิฎกบาลีที่ใช้มาจนถึงปัจจุบัน ประกอบด้วย

๒.๑.๑ พระวินัยปิฎก เป็นคัมภีร์ที่ประมวลวินัย ข้อห้าม ข้อบังคับ ข้อปฏิบัติในการ ดำรงตน และมารยาทอันดีงามสำหรับภิกษุและภิกษุณี รวมทั้งระเบียบปฏิบัติต่าง ๆ ในการอยู่ร่วมกัน ของคณะสงฆ์ การกำหนดเกิดขึ้นของพระวินัยนั้น พระพุทธเจ้าไม่ได้ทรงกำหนดไว้ล่วงหน้า เมื่อใดที่มี พระภิกษุประพฤติผิดเกิดความเสียหายขึ้น เมื่อนั้นพระองค์จึงทรงเรียกประชุมสงฆ์บัญญัติสิกขาบท ห้ามประพฤติเช่นนั้นอีกเป็นข้อ ๆ ไป ข้อที่ทรงตั้งไว้เดิม เรียกว่า มุลบัญญัติ ต่อมาภายหลัง หากมีเหตุจำเป็นเกิดขึ้น พระองค์ก็จะทรงบัญญัติเพิ่มเติม เป็นข้อยกเว้นหรือระบุให้ชัดเจนขึ้น ข้อที่ทรงตั้งเพิ่มเติม เรียกว่า อนุบัญญัติ รวมมูลบัญญัติและอนุบัญญัติเข้าด้วยกันเรียกว่า สิกขาบท

๒.๑.๒ พระสุตตันตปิฎก เป็นคัมภีร์ที่ประมวลพระธรรมเทศนาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นหลัก มีภาษาิตของพระอรหันต์ที่สำคัญอยู่บ้าง โดยนำมาจัดเรียงเป็นหมวดหมู่ ตามขนาดความยาว ของพระสูตร หัวเรื่องที่เกี่ยวข้อ จำนวนข้อธรรมเป็นต้น แบ่งได้เป็น ๕ ส่วนหรือ ๕ นิกาย ได้แก่

- ๑) ทีฆนิกาย ชุมนุมพระสูตรขนาดยาว มีรวม ๓๔ พระสูตร
- ๒) มัชฌิมนิกาย ชุมนุมพระสูตรขนาดกลางมีรวม ๑๕๒ พระสูตร
- ๓) สังยุตตนิกาย ชุมนุมพระสูตรที่จัดกลุ่มตามหัวเรื่องที่เกี่ยวข้อ เรียกว่า สังยุตต์ เช่น อายตนสังยุตต์ (ว่าด้วยเรื่องอายตนะ) มัคคสังยุตต์ (ว่าด้วยเรื่องมรรคมีองค์ ๘) เป็นต้น

^๔ วิ.จู.อ. (ไทย) ๙/๑๙๗/๑๐๓

^๕ พระครูปลัดสุวัฒนโพธิคุณ (สมชาย ฐานวุฑโฒ), “ถิ่นกำเนิดภาษาบาลี”, ธรรมธารา, ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๑ (ฉบับรวมที่ ๔) (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๐): ๑๒-๘๗.

๔) อังคุตตรนิกาย ชุมนุมพระสูตรที่จัดเป็นหมวดตามจำนวนข้อธรรม ตั้งแต่หมวด ๑- ๑๑ เช่น สังคหวัตถุ ๔ ก็อยู่ในหมวด ๔ เป็นต้น

๕) ขุททกนิกาย ชุมนุมพระสูตรภาสิต คำอธิบายและเรื่องราวเบ็ดเตล็ด ซึ่งจัดเข้าใน ๔ กลุ่มข้างต้นไม่สะดวก ส่วนใหญ่เป็นคาถา (ร้อยกรอง) จึงจัดรวมไว้เป็นคัมภีร์ ๆ ไป เช่น คัมภีร์ธรรมบท คัมภีร์เถร-เถรีคาถา เป็นต้น

๒.๑.๓ พระอภิธรรมปิฎก เป็นคัมภีร์ที่ประมวลพุทธพจน์ อันเกี่ยวกับหลักธรรมที่เป็นวิชาการว่าด้วยเรื่องปรมัตถธรรม (สภาวะธรรม) ล้วน ๆ ยกตัวอย่างเช่น เมื่อกล่าวถึงบุคคลใดบุคคลหนึ่งทางพระอภิธรรมถือว่าบุคคลนั้นไม่มี มีแต่สิ่งที่ประชุมรวมกันของจิต เจตสิก รูป เท่านั้น ดังนั้นในปิฎกนี้จึงไม่มีเรื่องราวของบุคคล เหตุการณ์ หรือสถานที่ เข้ามาเกี่ยวข้องด้วย พระอภิธรรมแบ่งออกเป็น ๗ คัมภีร์ คือ คัมภีร์ธัมมสังคณี คัมภีร์วิวัฏฐัง คัมภีร์ธาทุกกา คัมภีร์ปุคคลบัญญัติ คัมภีร์กถาวัตถุ คัมภีร์ยมก และคัมภีร์มหาปัฏฐาน

๒.๒ เอกลักษณะของคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลาน ๔ สายอักษร

หลังพุทธกาลราว ๔๐๐ ปีเศษ รูปแบบการสืบทอดพระธรรมวินัยจึงเปลี่ยนจากมุขปาฐะมาเป็นการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรเป็นครั้งแรก ณ โลกเลณสถาน ประเทศศรีลังกา ทั้งนี้เพราะขณะนั้นศูนย์กลางของพระพุทธศาสนาเถรวาทได้เคลื่อนย้ายไปอยู่ที่เกาะลังกา ต่อมาในสมัยพระเจ้าวิภูคามฉินภัยได้เกิดสงครามกลางเมืองขึ้น จึงมีความวิตกว่าการรักษาพระธรรมวินัยแบบท่องจำอย่างเดียวมีความเสี่ยงต่อการรักษาคำสอนดั้งเดิม เพราะในยามบ้านเมืองอยู่ในภาวะวิกฤตหรือมีเหตุเภทภัย หากพระภิกษุที่ทรงจำเนื้อหาส่วนใดของพระไตรปิฎกประสบภัยหรือมรณภาพไปเนื้อหาส่วนนั้นก็อาจสาบสูญไปโดยไม่สามารถรู้ฟื้นขึ้นมาได้อีก จึงเป็นเหตุให้พระมหาเถระผู้ทรงพระไตรปิฎกทั้งหลายในเกาะลังกามาประชุมรวมกัน แล้วจารึกคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าลงบนแผ่นของใบลานเป็นครั้งแรก แต่เนื่องจากภาษาบาลีเป็นภาษาเสียงที่ไม่มีรูปอักษร การจารเนื้อความจึงใช้อักษรสิงหลในการบันทึก นี่ก็จุดเริ่มต้นของการสืบทอดพระไตรปิฎกด้วยรูปแบบการจารจารึก

นับจากนั้น ดินแดนที่นับถือพระพุทธศาสนาแบบเถรวาท ก็ได้รับเอาธรรมเนียมการจารจารึกไปใช้ในการสืบทอดพระธรรมวินัยโดยใช้ตัวอักษรในดินแดนของตนในการบันทึก คือในอาณาจักรไทยและกัมพูชาใช้อักษรขอม อาณาจักรพม่าใช้อักษรพม่า และอาณาจักรล้านนาและล้านช้างใช้อักษรธรรม แม้ใบลานจะเป็นวัสดุที่คงทน แต่ก็มีอายุจำกัดเพียง ๒๐๐-๓๐๐ ปี (หากเก็บรักษาอย่างถูกวิธีในสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมอาจอยู่ได้ ๕๐๐ กว่าปี) จึงจำเป็นต้องมีการจารคัดลอกเพื่อทดแทนฉบับเดิมที่เสื่อมสลายอยู่เสมอ ทำให้มีคัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับใบลานบางส่วน

ตกทอดมาถึงปัจจุบัน ซึ่งแบ่งออกได้เป็น ๔ สายจารีตใหญ่ คือคัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับใบลานอักษรขอม คัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับใบลานอักษรพม่า คัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับใบลานอักษรสิงหล และคัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับใบลานอักษรธรรม^๖

การจารคัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับใบลานทั้ง ๔ สายอักษรจะใช้อุปกรณ์ที่มีลักษณะคล้ายปากกาปลายทำด้วยเหล็กแหลมเรียกว่า “เหล็กจาร” ชีดให้เป็นร่องลงไปบนแผ่นของต้นลานปรากฏเป็นเส้นอักษรบาง ๆ จากนั้นจะใช้น้ำหมึกสีดำที่ได้จากเขม่ากันหม้อผสมกับน้ำมันยางทาให้ทั่วแผ่นลาน สีดำจากเขม่าจะซึมไปตามร่องของเส้นจาร จากนั้นนำทรายร้อนหรือเกลบมาโรยบนแผ่นลาน ถูด้วยลูกประคบไปทางเดียวกันหลาย ๆ ครั้ง จนแผ่นลานส่วนที่ไม่มีเส้นจารสะอาดและตรงส่วนที่มีรอยจารปรากฏเส้นอักษรสีดำอ่านได้ชัดเจน^๗ เมื่อจารเสร็จทั้งเรื่องจึงนำแผ่นลานมารวมเป็นมัด ประกบหน้าหลังด้วยแผ่นไม้เนื้อแข็ง เรียกว่า “ไม้ประกับ”

หากดูองค์ประกอบทางกายภาพของคัมภีร์พระไตรปิฎกทุกสายอักษรจะเห็นว่า “คัมภีร์ ๑ มัด” ประกอบด้วย แผ่นลาน ไม้ประกับ เชือกมัดคัมภีร์และอักษรบอกลำดับเลขหน้า ที่เรียกว่า “เลขอิงกา” แต่หากนำรายละเอียดมาเปรียบเทียบ จะเห็นเอกลักษณ์ของคัมภีร์แต่ละสาย ดังต่อไปนี้

(๑) แผ่นลาน แผ่นลานของต่างสายอักษรจะมีขนาดและจำนวนบรรทัดไม่เท่ากัน คือคัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับใบลานอักษรสิงหลจะมีขนาดกว้างและยาวที่สุด คือยาวประมาณ ๕๘ เซนติเมตร กว้างประมาณ ๖.๕ เซนติเมตร ในขณะที่คัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับใบลานอักษรขอมและอักษรธรรมจะมีขนาดพอ ๆ กัน คือยาวประมาณ ๕๕ เซนติเมตร กว้างประมาณ ๕ เซนติเมตร ส่วนคัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับใบลานอักษรพม่าจะมีความกว้างมากกว่าคัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับใบลานอักษรขอมและอักษรธรรม และมีความยาวน้อยที่สุดในคัมภีร์ใบลานทั้ง ๔ สาย คือยาวประมาณ ๕๐ เซนติเมตร กว้างประมาณ ๖ เซนติเมตร ดังภาพ ๒.๑

(๒) จำนวนบรรทัดต่อหน้าใบลาน คัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับใบลานอักษรพม่าและอักษรสิงหลส่วนใหญ่ มีจำนวน ๘-๑๒ บรรทัด จาร ๘๐-๑๒๐ และ ๖๕-๑๒๐ อักษรต่อบรรทัดตามลำดับ ส่วนคัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับใบลานอักษรขอมและอักษรธรรมส่วนใหญ่มี ๕ บรรทัด จาร ๔๘-๙๐ อักษรต่อบรรทัด

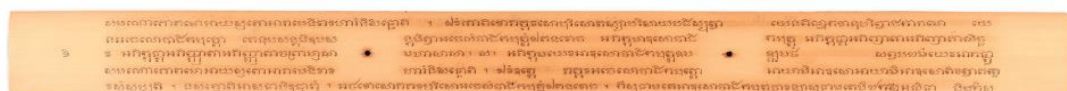
^๖ Tipitaka (DTP), “คัมภีร์ใบลานมรดกธรรมจากพุทธกาล”, **อยู่ในบุญ**, ฉบับที่ ๑๒๙ (กรกฎาคม ๒๕๕๖): ๓๘-๔๒.

^๗ ก่องแก้ว ก่องแก้ว, **สารนิเทศจากคัมภีร์ใบลานสมัยอยุธยา**, (กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ลักษณ์, ๒๕๔๕), หน้า ๑-๒.

ใบลานอักษรสิงหลมีขนาดยาวประมาณ 58 ซม. กว้าง 6.5 ซม.

ใบลานอักษรขอมและอักษรธรรมที่พบในประเทศไทยมีขนาดยาวประมาณ 55 ซม. กว้าง 5 ซม.

ใบลานอักษรพม่ามีขนาดยาวประมาณ 50 ซม. กว้าง 6 ซม.

ภาพที่ ๒.๑ ขนาดคัมภีร์ใบลาน ๔ สายอักษร

ที่มา: แผนกสื่อและสิ่งพิมพ์โครงการพระไตรปิฎกวิชาการ, ๒๕๖๓

(๓) การแบ่งเนื้อหาพระไตรปิฎก การแบ่งเนื้อหาพระไตรปิฎกฉบับใบลานสามารถเห็นความแตกต่างได้อย่างชัดเจนเมื่อนำไปเปรียบเทียบกับเนื้อหาพระไตรปิฎกฉบับพิมพ์ ตัวอย่างเช่น คัมภีร์ที่ขนิทายแห่งพระสูตรตันตปิฎกฉบับพิมพ์ ประกอบด้วยหนังสือพระไตรปิฎก ๓ เล่ม คือ สิลขันธวรรค มหาวรรคและปาฏิภวรรค เมื่อนำมาเปรียบเทียบกับคัมภีร์พระไตรปิฎกใบลานจะพบว่า คัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับใบลานอักษรสิงหลและอักษรพม่า ๑ มัด มีเนื้อหาครอบคลุมครบทั้ง ๓ เล่ม ภายในมัดเดียว ในขณะที่คัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับใบลานอักษรขอมและอักษรธรรม ๑ มัด จะครอบคลุมเนื้อหาเท่ากับพระไตรปิฎกฉบับพิมพ์เพียงเล่มใดเล่มหนึ่งเท่านั้น ดังนั้นคัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับใบลานอักษรสิงหลและอักษรพม่า จึงมีขนาดมัดคัมภีร์ใหญ่กว่าคัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับใบลานอักษรขอมและอักษรธรรม เพราะมีเนื้อหามากกว่านั่นเอง ดังภาพ ๒.๒

ภาพที่ ๒.๒ การแบ่งเนื้อหาพระไตรปิฎกฉบับใบลาน สายอักษรธรรมและพม่า
ที่มา: แผนกสื่อและสิ่งพิมพ์โครงการพระไตรปิฎกวิชาการ, ๒๕๖๓

(๔) การเข้ามัดคัมภีร์ คัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับใบลานอักษรสิงหลและอักษรพม่า ส่วนใหญ่เข้าเล่มโดยการเสียบใบลานลงในแท่งไม้ทั้งเล่มประกบหน้าหลังด้วยไม้ประกบ ไม่มีการแบ่งผูกย่อย ไม่แทรกหน้าด้วยใบลานเปล่า ในขณะที่คัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับใบลานอักษรขอมและอักษรธรรม จะแบ่งเป็นผูกย่อยใน ๑ ผูก ประกอบด้วยแผ่นใบลานที่มีการจารเนื้อหาจำนวน ๒๔ แผ่น และมีแผ่นใบลานเปล่าอีก ๒-๔ แผ่นรวมอยู่ด้วย เข้าผูกด้วยสายสนอง ซึ่งหมายถึงเชือก ด้าย หรือเส้นผม ที่ร้อยผ่านรูร้อยใบลานฝั่งซ้ายเพียงด้านเดียว จากนั้นจึงนำคัมภีร์หลาย ๆ ผูกมารวมเข้าเป็นมัด โดยใช้ไม้ประกบประกบหน้าหลัง

สรุป เอกลักษณ์คัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลานทั้ง ๔ สายอักษร สามารถสรุปเป็นตารางเปรียบเทียบได้ดังภาพ ๒.๓ ดังนี้

“พัชรพร ศุภพิพัฒน์, “ใบลาน ณ ล้านนา”, ใน Prism, รวบรวมจัดพิมพ์โดย แผนกสื่อและสิ่งพิมพ์โครงการพระไตรปิฎกวิชาการ ภายใต้การทำงานของมูลนิธิธรรมะคุ้มครองโลก, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท โอ.เอส. พรีนติ้ง จำกัด, ๒๕๖๓): ๔๖-๕๙

อักษร	อักษรขอม	อักษรธรรม	อักษรสิงหล	อักษรพม่า
ความกว้าง	ไม่กว้าง	ไม่กว้าง	กว้างสุด	กว้างกว่าใบลานอักษรขอมและธรรม
ความยาว	ยาว	ยาว	ยาวสุด	สั้นสุด
จำนวนบรรทัด	5	5	8-12	8-12
จำนวนอักษร/บรรทัด	48-90	48-90	80-120	65-120
ผูกย่อย	มีผูกย่อย	มีผูกย่อย	ไม่มีผูกย่อย	ไม่มีผูกย่อย
การเข้าเล่ม	ร้อยด้วยสายสนอง	ร้อยด้วยสายสนอง	เย็บลงในแท่งไม้	เย็บลงในแท่งไม้

ภาพที่ ๒.๓ เอกลักษณ์คัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับใบลาน จำแนกตาม ๔ สายอักษร

ที่มา: แผนกสื่อและสิ่งพิมพ์โครงการพระไตรปิฎกวิชาการ, ๒๕๖๓

๒.๓ ความเป็นมาการสำรวจและรวบรวมคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีใบลาน

พระธรรมวินัยของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในยุคแรกสืบทอดกันมาด้วยวิธีท่องจำ (มุขปาฐะ) และเริ่มจารึกลงเป็นตัวอักษรครั้งแรกที่ศรีลังกาในสมัยพระเจ้าวรมันคามณีอภัย ราว ๔๐๐ ปีเศษ หลังพุทธกาล^๙ ธรรมเนียมการจารึกใบลานนี้ได้แพร่หลายไปทั้งในพม่า ไทย ล้านนา ขอม เนื่องจากในช่วง ๔๐๐ ปีแรก พระไตรปิฎกบาลีสืบทอดมาด้วยเสียง คือการท่องจำ ภาษาบาลีจึงไม่มีอักขระเป็นของตัวเอง พระไตรปิฎกบาลีในศรีลังกาจารึกด้วยอักษรสิงหล ในพม่าจารึกด้วยอักษรพม่า ในไทยและกัมพูชาจารึกด้วยอักษรขอม ในล้านนาจารึกด้วยอักษรธรรม กลายมาเป็นคัมภีร์ใบลานบาลีพระไตรปิฎก ๔ สายจาริตใหญ่^{๑๐}

เนื่องจากคัมภีร์ใบลานส่วนใหญ่จะมีอายุประมาณ ๑๐๐-๒๐๐ ปี ก็จะมีผุพังไป จึงจำเป็นต้องมีการคัดลอกต่อ ๆ กันมาโดยตลอด นอกจากนี้ในสมัยโบราณยังไม่มีหนังสือเรียน พระภิกษุ สามเณร ที่บวชแล้วต้องการศึกษาพระธรรมวินัยก็ต้องอาศัยการอ่านศึกษาจากคัมภีร์ใบลาน วัดใหญ่ตามพื้นที่ต่าง ๆ จึงต่างมีการคัดลอกคัมภีร์ใบลานเป็นจำนวนมาก เพื่อเป็นอุปกรณ์ในการศึกษาของพระภิกษุสามเณร

ผู้จารคัมภีร์ใบลานบาลีพระไตรปิฎก จารด้วยความระมัดระวังเป็นอย่างสูง แต่เนื่องจากเนื้อหาเป็นจำนวนมากนับหมื่นหน้า จึงย่อมหลีกเลี่ยงไม่พ้นที่จะมีการจารผิดเกิดขึ้นบ้าง และเนื่องจากท่าทีในการจารคัมภีร์ใบลานบาลีนั้นอนุรักษนิยมเป็นอย่างยิ่ง แม้พบที่ผิดก็ไม่กล้าแก้ เพราะเกรงว่าตัวเองความรู้ไม่พอ จริง ๆ ต้นฉบับถูกแต่ตนเองเข้าใจว่าผิด หากไปแก้ของที่ถูกเป็นผิด

^๙ สมเด็จพระวันรัตน์, สังคีตยวงศ์ พงศาวดาร เรื่องสังคายนาพระธรรมวินัย, แปลโดย พระยาปริยัติธรรมธาดา (แพ ตาลอักษรณ), (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ธรรมสารพิมพ์ จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๘), หน้า ๙๔

^{๑๐} ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับคัมภีร์ใบลาน และองค์ประกอบของคัมภีร์ใบลานมัดหนึ่ง ๆ ได้ที่ สุชาติ ศรีสวัสดิ์วรกุล, “แนวทางการสร้างฐานข้อมูลพระไตรปิฎกบาลีจากคัมภีร์ใบลาน: การอ่านและป้อนเนื้อความคัมภีร์ใบลาน ที่มณีกาย มหาวรรค”, ธรรมธารา, ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-ธันวาคม ๒๕๕๘): ๒๙๔-๒๙๘.

ตนเองจะบาปหนัก เพราะฉะนั้นจึงจารตามต้นฉบับโดยไม่แก้ไข ประกอบกับผู้จารใบลานจำนวนมาก เป็นผู้ไม่รู้ภาษาบาลีเพียงมาจารคัดลอกใบลานตามต้นฉบับ จำนวนที่ผิดในคัมภีร์ใบลานจึงค่อย ๆ สะสมมากขึ้นทีละน้อยตามจำนวนครั้งของการคัดลอก เนื้อหาในคัมภีร์ใบลานบาลีแต่ละฉบับ จึงมีความแตกต่างกันบ้างเพราะเหตุดังกล่าวมานี้

การจัดพิมพ์พระไตรปิฎกเป็นหนังสือเล่ม เกิดขึ้นครั้งแรกโดยสมาคมบาลีปกรณ์ (The Pali Text Society: PTS) ประเทศอังกฤษ ซึ่งมีศาสตราจารย์ ดร.ที.ดับบลิว.ริส เดวิดส์ แห่งมหาวิทยาลัยลอนดอนเป็นผู้ก่อตั้ง มีเหตุมาจากการได้รับแต่งตั้งไปเป็นข้าหลวงอังกฤษประจำประเทศศรีลังกา ได้มีโอกาสศึกษาคำสอนของพระพุทธเจ้าและภาษาบาลี จนเกิดความเลื่อมใสศรัทธาและปรารถนาจะให้ชาวโลกได้มีโอกาสศึกษาคำสอนของพระพุทธเจ้าได้สะดวกขึ้น จึงได้ปริวรรตคัมภีร์ใบลานบาลีเป็นภาษาบาลีอักษรโรมัน ซึ่งชาวโลกมีความคุ้นเคยและตีพิมพ์เป็นหนังสือเล่มจะได้พิมพ์คราวละจำนวนมากได้ ไม่ต้องจารจารึกในใบลานทีละหน้า แต่เนื่องจากมีกำลังจำกัดทั้งจำนวนนักวิชาการผู้เชี่ยวชาญภาษาบาลีและทุนทรัพย์ จึงค่อย ๆ ทำทีละเล่มกว่าจะครบทั้งพระไตรปิฎกใช้เวลาร่วม ๑๐๐ ปี

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเมื่อคราวเสด็จประพาสยุโรป เมื่อได้ทรงทราบการทำงานของสมาคมบาลีปกรณ์ เห็นว่าเป็นประโยชน์มากจึงได้พระราชทานพระราชทรัพย์สนับสนุนส่วนหนึ่ง และเมื่อเสด็จกลับถึงประเทศไทยจึงได้เรียกประชุมพระมหาเถระผู้ทรงภูมิรู้ภูมิธรรมและนักปราชญ์ราชบัณฑิตให้ช่วยกันปริวรรตคัมภีร์ใบลานพระไตรปิฎกบาลีอักษรขอมของประเทศไทยเป็นภาษาบาลีที่ใช้อักษรไทย และจัดพิมพ์เป็นหนังสือเล่มสำเร็จครบชุดทั้งพระไตรปิฎกเป็นครั้งแรกของโลกเรียกว่า พระไตรปิฎกฉบับสยามรัฐ (ฉบับเดิมนี้นี้มีจำนวน ๓๙ เล่มและจัดทำเพิ่มเติมในสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวอีก ๖ เล่ม รวมเป็น ๔๕ เล่ม) พระราชทานแก่สถาบันการศึกษาชั้นนำทั่วโลก สร้างชื่อเสียงเกียรติคุณแก่ประเทศไทยเป็นอันมาก

หลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ เมื่อประเทศเมียนมาได้รับเอกราชแล้ว ได้จัดทำสังคายนาพระไตรปิฎกขึ้น โดยนับตามแบบของตนเป็นครั้งที่ ๖ (ฉัฏฐสังคีติ) และได้นิมนต์พระมหาเถระจากประเทศเถรวาทอื่นเข้าร่วมด้วย และจัดพิมพ์เป็นหนังสือเล่ม เป็นพระไตรปิฎกบาลีอักษรพม่าเรียกว่า ฉบับฉัฏฐสังคีติ ฉลองพระพุทธศาสนาครบ ๒๕๐๐ ปี ทางศรีลังกาได้จัดพิมพ์พระไตรปิฎกบาลีอักษรสิงหล เรียกว่า ฉบับพุทธชยันตี^{๑๑}

---

^{๑๑} พระครูปลัดสุวัฒนโพธิคุณ (สมชาย ฐานวุฑโฒ) อโนมทนากถาในวารสารประกอบการสัมมนาวิชาการ "พระไตรปิฎกบาลีสู่สากล" (Conference and Exhibition on the Internationalization of the Pāli Canon) เพื่อฉลองครบรอบ ๑๐๐ ปี วันประสูติสมเด็จพระพินางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนากรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์โดยสถาบันภาษาศาสตร์และวัฒนธรรมศึกษาราชบัณฑิตยสถาน ร่วมกับภาควิชาปรัชญาและศาสนามหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

พระไตรปิฎกตามสายจารีต เช่น ฉบับสยามรัฐของไทยในการจัดทำต้นฉบับ ก็ใช้คัมภีร์ไบลานบาลีอักษรขอมของไทยเป็นหลัก พระไตรปิฎกฉบับฉัฏฐสังคีติของพม่าก็ใช้คัมภีร์ไบลานบาลีอักษรพม่าเป็นหลัก พระไตรปิฎกฉบับพุทธยัณตีของศรีลังกาก็ใช้คัมภีร์ไบลานบาลีอักษรสิงหลเป็นหลัก และใช้ต้นฉบับคัมภีร์ไบลานเพียงไม่กี่ฉบับมาเทียบเคียงตรวจชำระเท่านั้น ไม่ได้รวบรวมคัมภีร์ไบลานบาลีจากทั่วประเทศมาคัดเลือกเทียบเคียงเพราะติดข้อจำกัด ทั้งด้วยการเดินทางที่ไม่สะดวก เทคโนโลยีที่ยังไม่ก้าวหน้า ยังไม่มีการถ่ายภาพดิจิทัล จะหอบคัมภีร์ไบลานมาทั้งหมดก็ไม่สะดวก

พระไตรปิฎกบาลีอักษรโรมันของสมาคมบาลีปกรณ์ (PTS) นั้น ได้อาศัยคัมภีร์ไบลานบาลีอักษรสิงหลและอักษรพม่าเป็นหลัก เพราะทั้ง ๒ ประเทศเป็นอาณานิคมของอังกฤษในขณะนั้น หากคัมภีร์ไบลานได้สะดวก และใช้คัมภีร์ไบลานอักษรขอมบ้างสำหรับพระไตรปิฎกบางเล่ม ซึ่งโดยรวมก็ใช้คัมภีร์ไบลานเพียง ๒-๖ ฉบับ มาเทียบเคียงตรวจชำระ เพราะข้อจำกัดของการเดินทางและเทคโนโลยีดังกล่าว แต่พระไตรปิฎกฉบับ PTS นี้มีเอกลักษณ์สำคัญคือ ได้ใช้หลักวิชาการตรวจชำระสมัยใหม่มาช่วย ในจุดที่มี Variant Reading คือ คำต่างเกิดขึ้นในคัมภีร์ไบลานต่างฉบับ ก็จะมีการใส่หมายเหตุเอาไว้ ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อนักวิชาการบาลีผู้ใช้พระไตรปิฎกนั้น ๆ^{๑๒}

พระไตรปิฎกฉบับใหม่อื่น ๆ ที่เกิดขึ้นหลังจากพระไตรปิฎกฉบับพิมพ์ ๔ ชุดสำคัญนี้ ได้จัดพิมพ์ออกมาแล้ว ล้วนอาศัยการนำพระไตรปิฎกฉบับตีพิมพ์ทั้ง ๔ ชุดนี้มาเทียบเคียงกันและจัดทำขึ้นทั้งสิ้น ซึ่งในทางวิชาการการตรวจชำระคัมภีร์ข้อมูลจากพระไตรปิฎกฉบับตีพิมพ์ถือเป็นข้อมูลทุติยภูมิ ไม่ได้จัดทำขึ้นจากการตรวจชำระคัมภีร์ไบลานบาลีซึ่งเป็นข้อมูลระดับปฐมภูมิ เช่น พระไตรปิฎกบาลีอักษรเทวนาครีของอินเดีย นำข้อมูลจากพระไตรปิฎกฉบับฉัฏฐสังคีติของพม่ามาปริวรรตเป็นอักษรเทวนาครีเป็นหลัก พระไตรปิฎกฉบับสังคายนาในพระบรมราชูปถัมภ์ฉลองในหลวงรัชกาลที่ ๙ มีพระชนมายุครบ ๕ รอบ พุทธศักราช ๒๕๓๐ อาศัยข้อมูลจากพระไตรปิฎกฉบับสยามรัฐมาเทียบเคียงฉบับอื่นและปรับเนื้อหาเพียงเล็กน้อย พระไตรปิฎกฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อาศัยข้อมูลจากพระไตรปิฎกฉบับฉัฏฐสังคีติของพม่าเป็นหลักและเทียบเคียงกับฉบับอื่น ๆ เป็นต้น

ในการตรวจชำระพระไตรปิฎก หากนำคัมภีร์ไบลานมาเพียงฉบับเดียวจะทำได้ยาก เพราะไม่มีใครกล้าวินิจฉัยว่าข้อความตรงไหนผิด แต่หากนำคัมภีร์ไบลานบาลีตั้งแต่ ๒ ฉบับขึ้นไปมาเทียบเคียงกัน จุดที่มีเนื้อความไม่ตรงกัน หากข้อความหรือคำในฉบับหนึ่งถูกต้องตรงตามหลัก

^{๑๒} ดูประวัติความเป็นมาของพระไตรปิฎกฉบับสยามรัฐ ฉบับฉัฏฐสังคีติ ฉบับพุทธยัณตีและฉบับ PTS ได้ที่ บรรเจิด ขวลิตรเรืองฤทธิ์, “การศึกษาเปรียบเทียบพระไตรปิฎกบาลีฉบับไบลานเพื่อวินิจฉัยคำต่างในพระไตรปิฎก: กรณีศึกษาจากสุกสูตรแห่งคัมภีร์ทีฆนิกาย”, **ธรรมธารา**, ปีที่ ฉบับที่ ๑ (ฉบับรวมที่ ๘) (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๒): ๑๒๔-๑๔๑.

ภาษาบาลีและมีความหมายสอดคล้องกับบริบทโดยรวม เราสามารถวินิจฉัยได้ว่าเป็นคำหรือข้อความที่ถูกต้อง ส่วนคำหรือข้อความในอีกฉบับเกิดจากความคลาดเคลื่อนในระหว่างการจารคัดลอกคัมภีร์ แต่หากคัมภีร์ใบลานที่นำมาเทียบเคียงกันนั้นมาจากสายการคัดลอกเดียวกัน คือ เมื่อการคัดลอกในคราวต้น ๆ เมื่อหลายร้อยหลายพันปีก่อนมีตัวผิดเกิดขึ้นแล้วลอกตัวผิดนั้นต่อ ๆ กันมา

คัมภีร์ไบเบิลทั้ง ๒ หรือ ๓ หรือ ๔ ฉบับนั้น เมื่อมีคำหรือข้อความผิดตรงกัน ย่อมไม่มีใครกล้าไปแก้คำหรือข้อความนั้น แต่จริง ๆ แล้วมีคำหรือข้อความที่ถูกต้องอยู่ในคัมภีร์ไบเบิลฉบับอื่นที่คัดลอกมาคนละสาย แต่คัมภีร์ไบเบิลนั้นยังไม่ได้ถูกนำมาใช้ในการเทียบเคียงตรวจชำระร่วมด้วย และหากเราทอเวลาไปอีกระยะจนคัมภีร์ไบเบิลบาลีที่ยังมีเหลืออยู่ในปัจจุบันผุพังไปหมด คำสอนที่ถูกต้องของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่บรรพบุรุษชาวพุทธส่งต่อสืบทอดมาด้วยความวิริยะอุตสาหะนี้ก็จะสาบสูญไปจากโลก อย่างไม่มีทางนำกลับมาได้อีก

๒.๓.๑. ช่วงสำรวจและรวบรวมวัตถุดิบโบราณ

การสำรวจและรวบรวมคัมภีร์ใบลานในประเทศไทยช่วงแรก เป็นการรวบรวมคัมภีร์ใบลานจากหลาย ๆ แหล่งมาเก็บรักษาไว้ที่ศูนย์กลางใดศูนย์กลางหนึ่ง ซึ่งเป็นงานที่สถาบันพระมหากษัตริย์มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่ง เริ่มตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช (รัชกาลที่ ๑) ทรงรวบรวมคัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับหลวงจารด้วยอักษรขอม และคัมภีร์ใบลานอักษรขอมและสิงหลไว้ ณ หอพระมณเฑียรธรรม ต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๕) ทรงเล็งเห็นความสำคัญของเอกสารโบราณของชาติ จึงโปรดเกล้าฯ ให้รวบรวมคัมภีร์ใบลานที่เก็บไว้ตามหอพระไตรปิฎกตามวัดต่าง ๆ มาเก็บไว้ที่หอพระสมุดวชิรญาณสำหรับพระนคร ซึ่งต่อมาได้ยกขึ้นเป็นกองหนึ่งในกรมศิลปากร และเปลี่ยนชื่อเป็นหอสมุดแห่งชาติ ปัจจุบันคัมภีร์ใบลานจึงอยู่ภายใต้ความรับผิดชอบของกลุ่มหนังสือตัวเขียนและจารึก สำนักหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม

๒.๓.๒. ช่วงบันทึกภาพคัมภีร์ไบเบิลด้วยไมโครฟิล์ม

ช่วงที่ ๒ เป็นช่วงที่มีการนำเทคโนโลยีที่ดีที่สุดในยุคสมัยนั้นมาใช้ในการรวบรวมคัมภีร์ คือ ไมโครฟิล์ม มีลักษณะเป็นฟิล์มถ่ายรูปขนาดเล็ก ใช้สำหรับถ่ายบันทึกภาพคัมภีร์โบราณ ข้อดีของ ไมโครฟิล์ม คือ ช่วยสงวนรักษาเอกสารต้นฉบับรูปแบบต่าง ๆ และประหยัดพื้นที่ในการจัดเก็บ แต่มีข้อเสีย คือ ความยุ่งยากในการเก็บรักษา ต้องเก็บในสภาพแวดล้อมที่ควบคุมอุณหภูมิให้เหมาะสม ประมาณ ๒๑ องศาเซลเซียส และค่าความชื้นสัมพัทธ์ที่ร้อยละ ๕๐ หากเก็บในที่ซึ่งมีอากาศร้อนหรือ ชื้นเกินไปจะทำให้ไมโครฟิล์มเสื่อมคุณภาพ ข้อเสียอีกประการ คือ ความยุ่งยากในการใช้งาน เนื่องจาก ไมโครฟิล์มเป็นวัสดุไม่ตีพิมพ์ หากต้องการอ่านต้องมีเครื่องอ่านเฉพาะเรียกว่า "Microfilm Reader"

ซึ่งสามารถนำขึ้นฉายเป็นภาพนิ่งขยายบนหน้าจอได้ หรือเชื่อมต่อกับเครื่องคอมพิวเตอร์เพื่อจัดพิมพ์และบันทึกไฟล์

แนวคิดเกี่ยวกับการสำรวจและรวบรวมเอกสารคัมภีร์ใบลานด้วยไมโครฟิล์มในประเทศไทยที่สำคัญแห่งหนึ่งอยู่ที่จังหวัดเชียงใหม่ ในช่วงราวปี พ.ศ. ๒๕๑๕ เมื่ออาจารย์ ดร. ฮันส์ เพนซ์ ได้เดินทางมาศึกษาภาษาโบราณ ที่มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ได้รวบรวมหนังสือใบลานและคัมภีร์พับสา เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ล้านนา จำนวนราว ๒๐๐ ฉบับ มาศึกษา เป็นแรงบันดาลใจให้รองศาสตราจารย์ สมหมาย เปรมจิตต์ ได้เริ่มบุกเบิกการสำรวจและอนุรักษ์คัมภีร์ใบลาน โดยตั้งเป็น “โครงการสำรวจคัมภีร์โบราณในจังหวัดเชียงใหม่” การดำเนินงานได้รับทุนสนับสนุนการสำรวจและปริวรรตเอกสารโบราณจากสยามสมาคมในปี พ.ศ. ๒๕๑๘ และต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๒๐ ได้รับการสนับสนุนงบประมาณและเครื่องถ่ายไมโครฟิล์มจากมูลนิธิโตโยต้า ประเทศญี่ปุ่น ทำให้สามารถขยายพื้นที่สำรวจ ลงทะเบียนถ่ายภาพไมโครฟิล์มเอกสารโบราณรวมทั้งคัมภีร์ใบลานไปทั่วเขตจังหวัดภาคเหนือตอนบน รวมทั้งจังหวัดใกล้เคียง และยังได้ปริวรรตภาษาธรรมท้องถิ่นเป็นภาษากลาง เพื่อให้คนส่วนมากเข้าถึงข้อมูลได้มากขึ้น ข้อมูลการสำรวจทั้งหมดได้ถูกเก็บรักษาไว้ที่สถาบันวิจัยสังคมมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และข้อมูลบางส่วนมูลนิธิโตโยต้าได้พิมพ์สำเนาเอกสารจากไมโครฟิล์มลงบนกระดาษสา^{๓๓}

โครงการสำรวจ อนุรักษ์และจัดเก็บเอกสารโบราณด้วยไมโครฟิล์มอีกโครงการที่สำคัญเกิดขึ้นในช่วงเวลาใกล้เคียงกัน คือ โครงการรวบรวมเอกสารวรรณกรรมล้านนา Dokumentarische Erfassung literarischer Materialien in den Nordprovinzen Thailands (DELMN) เป็นโครงการแรกที่ได้สำรวจเชิงลึกด้านคัมภีร์ใบลานล้านนาใน ๘ จังหวัดเหนือสุดของประเทศไทย ประกอบด้วยวรรณกรรมล้านนา คัมภีร์พระพุทธศาสนา ประวัติศาสตร์ กฎหมาย โหราศาสตร์ ตำรายาและอื่น ๆ ดำเนินการโดยฮาร์ลด์ ฮุนดีอุส (Harald Hundius) ผู้เชี่ยวชาญด้านภาษาและวรรณกรรมไทยและลาว มหาวิทยาลัยพัซเซา ประเทศเยอรมนี และอาจารย์สิงหะ วรรณสัย ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากมูลนิธิการวิจัยเยอรมัน (German Research Foundation-DFG) ดำเนินการถ่ายภาพด้วยไมโครฟิล์มระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๑๔-๒๕๑๗ ในสถานที่ต่าง ๆ มากกว่า ๑๐๐ แห่ง คัดเลือกคัมภีร์ใบลาน ๑,๓๕๐ เรื่อง บันทึกลงไมโครฟิล์ม ๔๐ ม้วน

ต่อมาในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๓๐-๒๕๓๕ ฮาร์ลด์ ฮุนดีอุส (Harald Hundius) ได้ก่อตั้ง “โครงการอนุรักษ์คัมภีร์ล้านนา” (Preservation of Northern Thai Manuscripts Project (PNTMP) ซึ่งเป็นโครงการที่ทำการสำรวจคัมภีร์ใบลานครั้งใหญ่ที่สุดในภาคเหนือของไทย ดำเนินการโดยสำนักส่งเสริม

---

^{๓๓} พิสิษฐ์ โคตรสุโพธิ์, กระบวนการอนุรักษ์เอกสารโบราณล้านนา: การสำรวจ การจัดหมวดหมู่ และการอนุรักษ์, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://philre4you.blogspot.com/2016/05/blog-post.html> [๑ พฤษภาคม ๒๕๖๔].

ศิลปะวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มี ดร. ม.ร.ว.รจญา อาภากร เป็นหัวหน้า ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากกระทรวงการต่างประเทศเยอรมัน ให้สำรวจและคัดเลือกคัมภีร์ใบลานทั่วภาคเหนือประเทศไทยมากกว่า ๖,๐๐๐ ฉบับ แต่เนื่องจากข้อจำกัดด้านเวลาทำให้สามารถบันทึกภาพคัมภีร์ใบลานได้เพียง ๔,๐๐๐ ฉบับ จาก ๕๓ วัด ลงในไมโครฟิล์มมากกว่า ๔๐๐ ม้วน ในจำนวนนี้ ๑๕๐ ม้วนเป็นไมโครฟิล์มที่บันทึกภาพคัมภีร์ใบลานทั้งหมดที่เก็บไว้ที่วัดสูงเม่น จังหวัดแพร่ ซึ่งเป็นศูนย์คัมภีร์ใบลานใหญ่ที่สุดในประเทศ มีคัมภีร์ใบลานถึง ๑,๗๐๐ ฉบับ สำเนาไมโครฟิล์มของคัมภีร์ใบลานชุดนี้ถูกจัดเก็บไว้ที่หอสมุดแห่งชาติ หอสมุดมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (CMUL) และที่ Akademie der Wissenschaften und der Literatur ประเทศเยอรมนี^{๑๔}

๒.๓.๓ ช่วงบันทึกคัมภีร์ใบลานเป็นไฟล์ดิจิทัล

การสำรวจและรวบรวมคัมภีร์ใบลานในยุคที่ ๓ นี้ เป็นการบันทึกภาพเป็นไฟล์ดิจิทัล หมายถึงการบันทึกภาพคัมภีร์ใบลานที่เคยถ่ายด้วยไมโครฟิล์มเป็นไฟล์ดิจิทัล หรือการถ่ายภาพคัมภีร์ใบลานด้วยกล้องดิจิทัลโดยตรง ซึ่งมีข้อดี คือ สามารถบันทึกภาพได้จำนวนไม่จำกัดและตรวจสอบคุณภาพของภาพได้ทันที แล้วเลือกภาพที่ไม่ต้องการและเก็บเฉพาะไฟล์ที่ดีได้ หรือทำการบันทึกภาพใหม่จนกว่าจะได้ไฟล์ภาพที่สมบูรณ์ได้ ข้อดีอีกประการ คือ ไฟล์ภาพดิจิทัลเป็นภาพสีที่มีความละเอียดของภาพสูง ที่คงคุณภาพไม่ว่าจะทำสำเนาที่ชุดสีก็ไม่ผิดเพี้ยนจากต้นฉบับเดิม จึงสามารถทำสำเนาได้ไม่จำกัด และสามารถตกแต่งไฟล์ภาพในคอมพิวเตอร์ด้วยโปรแกรมต่าง ๆ จึงสะดวกต่อการทำงาน

ในปัจจุบันมีเอกสารหลายฉบับที่เคยถ่ายด้วยไมโครฟิล์มถูกแปลงเป็นไฟล์ดิจิทัล เช่น โครงการหอสมุดคัมภีร์ใบลานล้านนา (DLNTM) ได้รับการสนับสนุนหลักด้านการเงินจากมูลนิธิเฮนรี่ ลูซ (The Henry Luce Foundation) และกระทรวงการต่างประเทศเยอรมัน (Auswärtiges Amt) ในการแปลงภาพไมโครฟิล์มทั้งหมดเป็นไฟล์ดิจิทัล (ยกเว้นตำรายา) ภาพคัมภีร์ใบลานที่บันทึกลงไมโครฟิล์มจะถูกส่งเข้าเครื่องสแกนฟิล์มแปลงไฟล์เป็นดิจิทัลที่ประเทศเยอรมนี จากนั้นจะถูกส่งไปหอสมุดดิจิทัลหนังสือใบลานลาวเพื่อปรับแต่งไฟล์ภาพด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์ เพิ่มเลขรหัสการสำรวจและข้อมูลลิขสิทธิ์

ในขณะเดียวกัน โครงการหอสมุดคัมภีร์ใบลานล้านนา กระทรวงการต่างประเทศเยอรมัน ได้สนับสนุนงบประมาณในการบันทึกคัมภีร์ใบลานเป็นดิจิทัลโดยตรงจากวัด ๓๙ แห่ง ในภาคเหนือของไทย ระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๕๖-๒๕๖๐ ทำการบันทึกภาพคัมภีร์ใบลานจำนวน ๑,๐๕๑ ต้นฉบับ ด้วยกล้องดิจิทัลที่เชื่อมโยงกับคอมพิวเตอร์เป็นจำนวนทั้งสิ้น ๓๙,๕๔๗ รูป วิธีการนี้ทำให้ได้ภาพถ่าย

^{๑๔} หอสมุดดิจิทัลคัมภีร์ใบลานล้านนา, *เกี่ยวกับโครงการ*, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://lannamanuscripts.net/th/about> [๒ พฤษภาคม ๒๕๖๔].

ไฟล์ RAW ที่จัดเก็บใน external hard disk ซึ่งในแต่ละวันจะถูกถ่ายโอนไปยังหอสมุดแห่งชาติลาว ในนครหลวงเวียงจันทน์เพื่อทำการปรับแต่งภาพคัมภีร์ใบลานทั้งหมดที่แปลงไฟล์จากภาพไมโครฟิล์ม และที่บันทึกด้วยกล้องดิจิทัลมากกว่า ๒๕๐,๐๐๐ ภาพ ภาพดิจิทัลที่ได้ถูกปรับแต่งและตั้งชื่อใหม่โดย โครงการหอสมุดดิจิทัลหนังสือใบลานลาว ที่หอสมุดแห่งชาติลาว และได้เผยแพร่ในห้องสมุดดิจิทัล คัมภีร์ใบลานล้านนา ซึ่งผู้สนใจสามารถเข้าถึงผ่านระบบออนไลน์ได้ ตั้งแต่มีนาคม พ.ศ. ๒๕๕๖ เป็นต้นมา^{๑๕}

๒.๓.๔ ช่วงจัดทำและเผยแพร่ฐานข้อมูลคัมภีร์ใบลานด้วยเทคโนโลยี

ช่วงสุดท้ายเป็นช่วงเผยแพร่คอลเลกชันและองค์ความรู้ของคัมภีร์ใบลานดิจิทัล ในรูปแบบ หอสมุดดิจิทัลหรือเว็บไซต์ฐานข้อมูลคัมภีร์ใบลานดิจิทัล ซึ่งมีการใช้ซอฟต์แวร์คอมพิวเตอร์หรือเมตาตาทา (Metadata) มาใช้จัดทำฐานข้อมูล เช่น โปรแกรมจัดการเอกสารใบลานที่พัฒนามาบนเค้าร่าง เมตาตาทา PLMM Version ๑.๐ ที่มหาวิทยาลัยขอนแก่นได้พัฒนาขึ้นเป็นผลสำเร็จ และได้นำไปจัดทำฐานข้อมูลเอกสารใบลานให้กับหน่วยงานต่าง ๆ ซึ่งช่วยให้การสืบค้นคัมภีร์ใบลานและการเข้าถึง องค์ความรู้ที่บันทึกไว้ในคัมภีร์ใบลานได้ง่าย

นอกจากนี้ ผู้ใช้ยังสามารถเชื่อมโยงเอกสารใบลานที่ต้องการกับเอกสารอื่นที่เกี่ยวข้อง ของหน่วยงานอื่น ๆ ได้ด้วย ดังที่รองศาสตราจารย์ ดร.ลำปาง แม่นมัตย์ ได้กล่าวถึงข้อดีของการใช้ เมตาตาทาว่า “เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการใช้งานคอลเลกชันเอกสารใบลานดิจิทัลจึงจำเป็นต้องมีการพัฒนาเมตาตาทา ซึ่งเป็นเครื่องมือในการบรรยายลักษณะเอกสารอย่างมีแบบแผนและเป็นมาตรฐาน โดยเมตาตาทาจะช่วยให้ผู้ใช้สามารถค้นพบ จำแนก เข้าถึงและเรียกใช้เอกสารดิจิทัล ที่ต้องการได้ สามารถเชื่อมโยงทั้งเอกสารใบลานและเอกสารอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกันได้ ช่วยในการแสดง เอกสารตามรูปแบบโครงสร้างที่ถูกต้อง ช่วยในการบริหารจัดการทรัพยากรโดยการแสดงข้อมูล ที่เกี่ยวข้องกับการสร้าง การสงวนรักษาและสิทธิในการเข้าใช้เอกสาร”^{๑๖} ดังภาพ ๒.๔

^{๑๕} David Wharton, “Digital Libraries of Lao and Northern Thai Manuscripts”, **Digital Humanities and Buddhism**, ed. By Daniel Veidlinger, (Berlin/Boston: Walter de Gruyter GmbH, 2019): 127-142.

^{๑๖} กนก วงษ์ตระหง่าน, ศ. ดร., “การพัฒนาเค้าร่างเมตาตาทาสำหรับการจัดการเอกสารใบลานที่อยู่ในรูปดิจิทัล”, **วิทยานิพนธ์หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี, ๒๕๕๒), หน้า ๓.

Log on

หน้าหลัก >> ข้อมูลคัมภีร์ใบลาน

ภาควิชา:
 จังหวัด:
 อำเภอ:
 วัด/หน่วยงาน:
 ค้นหา:

 พิมพ์หน้านี้

ไม่ปรากฏชื่อ

จำนวนผูก	หมวด	อักษรที่จาร	ภาษา	ลักษณะเอกสาร	ลักษณะชุด	สภาพเอกสาร	การซ่อมแซม
10	รวมหลายหมวด	ธรรมอีสาน	ไทยอีสาน	ใบลานยาว	ต่างชุด	ชำรุดเล็กน้อย	ห่อผ้าใหม่

จาร/บันทึกเมื่อ : -
 วัด/หน่วยงาน: 18 หมู่ 17 จังหวัด: มหาสารคาม
 หมายเหตุ : ฉบับผลิตผูก
 ข้อมูลสำรวจ : โครงการอนุรักษ์ใบลานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ปกิถะใบลานสั้น (6)

จำนวนผูก	หมวด	อักษรที่จาร	ภาษา	ลักษณะเอกสาร	ลักษณะชุด	สภาพเอกสาร	การซ่อมแซม
18	รวมหลายหมวด	ธรรมอีสาน	ไทยอีสาน	ใบลานสั้น	ต่างชุด	ชำรุดเล็กน้อย	ห่อผ้าใหม่

จาร/บันทึกเมื่อ : -
 วัด/หน่วยงาน: 18 หมู่ 17 จังหวัด: มหาสารคาม
 หมายเหตุ : ฉบับลานดิบ
 ข้อมูลสำรวจ : โครงการอนุรักษ์ใบลานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ปกิถะใบลานสั้น (5)

จำนวนผูก	หมวด	อักษรที่จาร	ภาษา	ลักษณะเอกสาร	ลักษณะชุด	สภาพเอกสาร	การซ่อมแซม
16	รวมหลายหมวด	ธรรมอีสาน	ไทยอีสาน	ใบลานสั้น	ต่างชุด	ชำรุดเล็กน้อย	ห่อผ้าใหม่

จาร/บันทึกเมื่อ : -
 วัด/หน่วยงาน: 18 หมู่ 17 จังหวัด: มหาสารคาม
 หมายเหตุ : ฉบับลานดิบ
 ข้อมูลสำรวจ : โครงการอนุรักษ์ใบลานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ภาพที่ ๒.๔ ตัวอย่างการแสดงผลเอกสารดิจิทัลในโปรแกรมเมทาดาตา

ที่มา: <http://www.bl.msu.ac.th/gps/bl.php>

๒.๔ หน่วยงานที่ทำการสำรวจและรวบรวมคัมภีร์ใบลาน

๒.๔.๑ หน่วยงานที่ทำการสำรวจและรวบรวมคัมภีร์ใบลานในประเทศไทย

ในปัจจุบันรูปแบบการสำรวจและรวบรวมคัมภีร์ใบลานส่วนใหญ่ จะเป็นการบันทึกภาพคัมภีร์ใบลานเป็นไฟล์ดิจิทัล และมีหลายหน่วยงานทั้งในประเทศและต่างประเทศที่นำเทคโนโลยีมาช่วยในจัดทำคอลเลกชันคัมภีร์ใบลานดิจิทัลอย่างเป็นระบบ และเผยแพร่ฐานข้อมูลคัมภีร์ใบลานในรูปแบบห้องสมุดดิจิทัลหรือเว็บไซต์ฐานข้อมูลเพื่อบริการแก่ผู้สนใจทั่วไป

หน่วยงานในประเทศไทยที่ทำการสำรวจ รวบรวมและเผยแพร่คัมภีร์ใบลาน
ในรูปแบบดิจิทัล มีหลากหลายหน่วยงาน ตัวอย่างเช่น

กลุ่มหนังสือตัวเขียนและจารึก สำนักหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร เป็นหน่วยงานหลักในการจัดเก็บดูแลอนุรักษ์เอกสารโบราณที่มีอายุ ๑๐๐ ปีขึ้นไป ประกอบด้วย จารึก คัมภีร์ใบลาน และหนังสือสมุดไทย เป็นแหล่งความรู้เกี่ยวกับเอกสารโบราณที่มีมากที่สุดในประเทศไทย มีบริการสืบค้นภาพและองค์ความรู้เกี่ยวกับคัมภีร์ใบลานผ่านเว็บไซต์ มีรายการคัมภีร์ใบลานจำนวนมากกว่า ๓๗,๐๐๐ รายการ ประมาณ ๒๕,๐๐๐ รายการเป็นคัมภีร์ใบลานที่รวบรวมไว้ที่หอสมุดแห่งชาติ รายการที่เหลือรวบรวมไว้ที่ห้องสมุดแห่งชาติส่วนภูมิภาค ๕ แห่ง คือ หอสมุดแห่งชาติรัชมังคลาภิเษกกาญจนบุรี, หอสมุดแห่งชาติรัชมังคลาภิเษก เชียงใหม่, หอสมุดแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ นครพนม, หอสมุดแห่งชาตินครศรีธรรมราช และหอสมุดแห่งชาติจังหวัดสุพรรณบุรี เฉลิมพระเกียรติ นอกจากนี้บริการข้อมูลผ่านเว็บไซต์แล้วหอสมุดแห่งชาติยังมีบริการทำสำเนาเอกสารจากใบลานต้นฉบับ และไมโครฟิล์มให้ผู้สนใจทั่วไปอีกด้วย^{๑๗}

หอสมุดดิจิทัลคัมภีร์ใบลานล้านนา มีรูปดิจิทัลคัมภีร์ใบลานมากกว่า ๒๐๐,๐๐๐ ภาพบันทึกจาก ๖,๑๓๗ ต้นฉบับ ที่รวบรวมจากจังหวัดต่าง ๆ ในภาคเหนือของประเทศไทย ได้แก่ เชียงราย ตาก เชียงใหม่ น่าน พะเยา แพร่ แม่ฮ่องสอน ลำปาง และลำพูน ประกอบด้วยภาพคัมภีร์ใบลาน ๔ ชุด ได้แก่ ๑) ชุดโครงการอนุรักษ์คัมภีร์ล้านนา (PNTMP) ๒) ชุดหอสมุดดิจิทัลคัมภีร์ใบลานล้านนา (DLNTM) ๓) ชุดโครงการรวบรวมเอกสารวรรณกรรมล้านนา Dokumentarische Erfassung literarischer Materialien in den Nordprovinzen Thailands (DELMN) และ ๔) ชุดหนังสือตัวเขียนของฮาร์ลด์ ฮุนดีอุ (HHHWC) การดำเนินงานของหอสมุดได้รับการสนับสนุนจากหลายหน่วยงาน ได้แก่ กระทรวงการต่างประเทศเยอรมัน, มูลนิธิเฮ็นรี ลูซ, มหาวิทยาลัยแห่งเพนซิลเวเนีย, มูลนิธิแอนดรูว์ ดับเบิลยู เมลลอน, หอสมุดแห่งชาติลาว, สำนักหอสมุดมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และหอสมุดแห่งรัฐกรุงเบอร์ลิน^{๑๘}

โครงการอนุรักษ์เอกสารใบลานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ตั้งขึ้นเมื่อวันที่ ๒๘ พฤษภาคม ๒๕๔๖ มีวัตถุประสงค์ ๕ ประการ คือ ๑) เพื่ออนุรักษ์และฟื้นฟูคัมภีร์ใบลานที่มีในชุมชนให้คงอยู่ ให้ได้รับการศึกษาสืบค้นและนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ ๒) เพื่อปริวรรตเนื้อหาในใบลานเป็นภาษาไทยปัจจุบัน เพื่อให้นักวิชาการและผู้สนใจนำไปใช้ประโยชน์ได้สะดวกเหมาะสมกับยุคสมัย ๓) เพื่อสืบทอดความรู้ด้านตัวอักษรโบราณในวงการต่าง ๆ ๔) เพื่อศึกษา

^{๑๗} หอสมุดแห่งชาติ, รายการทะเบียนเอกสารโบราณ: คัมภีร์ใบลาน, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://manuscript.nlt.go.th/หน้าแรก/ctl/ctrlObjectType4List/mid/1855> [๑ พฤษภาคม ๒๕๖๔].

^{๑๘} หอสมุดดิจิทัลคัมภีร์ใบลานล้านนา, เกี่ยวกับโครงการ, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://lannamanuscripts.net/th/about> [๒ พฤษภาคม ๒๕๖๔].

วิเคราะห์ และเผยแพร่องค์ความรู้สาขาต่าง ๆ ในคัมภีร์ใบลาน และ ๕) เพื่อบันทึกองค์ความรู้ในคัมภีร์ใบลาน และส่วนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องโดยใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ เป็นข้อมูลสารสนเทศทางวิชาการ สะดวกต่อการสืบค้นทั้งภายในและต่างประเทศ มีขอบข่ายการดำเนินงานครอบคลุมพื้นที่หลาย จังหวัดในเขตอีสานเหนือ เช่น มหาสารคาม ร้อยเอ็ด ยโสธร กาฬสินธุ์ ขอนแก่น ฯลฯ^{๑๙}

ศูนย์ใบลานศึกษา สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ มีหน้าที่สำรวจ รวบรวม ปกป้อง และเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับคัมภีร์ใบลาน พับสา เอกสารหายาก และเอกสารโบราณ (ต้นฉบับและภาพถ่าย) เพื่ออนุรักษ์ ศึกษาและเผยแพร่แก่ผู้สนใจทั่วไป มุ่งสร้างฐานข้อมูล ดิจิทัลและเชื่อมโยงเครือข่ายการอนุรักษ์และเผยแพร่เอกสารโบราณในประเทศไทยและประเทศเพื่อนบ้าน ตลอดจนสนับสนุนกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับเอกสารโบราณทุกชนิด ^{๒๐}

โครงการสำรวจ รวบรวม และศึกษาวรรณกรรมท้องถิ่นภาคตะวันตก ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน) เริ่มดำเนินการมาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๕๕ มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจ และเก็บข้อมูลเอกสารโบราณ คือ คัมภีร์ใบลานและสมุดไทย โดยการทำสำเนาดิจิทัลในเขตพื้นที่ภาคตะวันตกของประเทศไทย และเป็นการสานต่อโครงการฐานข้อมูลรายชื่อวรรณกรรมท้องถิ่นภาคตะวันตกที่ทำไว้ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๔๑ จากนั้นจึงได้ทำฐานข้อมูลเอกสารโบราณเพื่อเป็นคลังข้อมูลทางด้านมรดกวัฒนธรรม และในปี พ.ศ. ๒๕๕๘ ได้เผยแพร่ข้อมูลสำเนาดิจิทัลบนเว็บไซต์ฐานข้อมูลเอกสารโบราณภูมิภาคตะวันตกในประเทศไทยให้แก่บุคคลทั่วไป ซึ่งผู้ใช้สามารถเข้าชม อ่าน คัดลอก และพิมพ์ข้อมูลผ่านระบบออนไลน์ โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย ^{๒๑}

๒.๔.๒ หน่วยงานที่ทำการสำรวจและรวบรวมคัมภีร์ฉบับใบลานในต่างประเทศ

Digital Library of Lao Manuscripts (DLLM) เป็นห้องสมุดดิจิทัลออนไลน์ที่รวบรวม และเผยแพร่ภาพคัมภีร์ใบลานของประเทศลาวกว่า ๑๒,๐๐๐ รายการ เป็นความร่วมมือระหว่างหอสมุดแห่งชาติลาวกับมหาวิทยาลัยปาสซัว และ The Staatsbibliothek zu Berlin Preußischer Kulturbesitz เปิดตัวในเดือนกันยายน พ.ศ. ๒๕๕๒ และได้รับเงินสนับสนุนจากสมาคมการค้าแห่งเยอรมนี The German Research Foundation (DFG) และ The German Federal Ministry

^{๑๙} โครงการอนุรักษ์เอกสารใบลานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, เกี่ยวกับหน่วยงาน, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.bl.msu.ac.th/2554/bailan.htm> [๒ พฤษภาคม ๒๕๖๔].

^{๒๐} สำนักศิลปะและวัฒนธรรม. ข้อมูลการบริการ: สถาบันล้านนาศึกษา, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.culture.cmru.ac.th/web60/our-service/> [๒๔ เมษายน ๒๕๖๔].

^{๒๑} ดอกกรัก พยัคศรี. ฐานข้อมูล: เอกสารโบราณภูมิภาคตะวันตก, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.sac.or.th/databases/manuscripts/main.php?m=home&p=index> [๒๔ เมษายน ๒๕๖๔].

of Economic Cooperation and Development (BMZ) ให้การแปลงภาพใบลานที่บันทึกด้วยไมโครฟิล์มให้เป็นไฟล์ภาพดิจิทัล และบันทึกภาพคัมภีร์ใบลานด้วยกล้องดิจิทัลโดยตรง ^{๒๒}

Myanmar Manuscript Digital Library (MMDL) ห้องสมุดดิจิทัลออนไลน์รวบรวมและเผยแพร่คัมภีร์ใบลาน จากประเทศเมียนมาที่โครงการถ่ายภาพใบลานดิจิทัล (The Project to Digitize Manuscripts in Myanmar) ได้ถ่ายจากห้องสมุด U Pho Thi จำนวน ๗๗๕ มัด ^{๒๓} และ ๑๐,๐๐๐ มัด จากวัดบากะยา (Bagaya) แล้วนำขึ้นเผยแพร่บนเว็บไซต์ที่ดูแลโดยมหาวิทยาลัย Toronto และห้องสมุด Robarts ประเทศแคนาดา ^{๒๔}

The Southeast Asia Digital Library (SEADL) เป็นเว็บไซต์ที่เผยแพร่ภาพคอลเลกชันดิจิทัลหลากหลายที่หน่วยงานหรือนักวิชาการได้บันทึกจากประเทศในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ รวมถึงภาพคัมภีร์ใบลาน ผู้ดูแลเว็บไซต์ คือ Northern Illinois University's Digital Library (NIUDL) มีภาพคัมภีร์ใบลานจากประเทศเมียนมาอีก ๑ ฉบับ จาก The Donn V. Hart Southeast Asia Collection สำหรับภาพคัมภีร์ใบลานจากประเทศไทยมีจำนวน ๘๐ ฉบับซึ่ง SEADL ได้มอบเงินสนับสนุนส่วนหนึ่งให้ศูนย์วิจัยพหุลักษณะสังคมลุ่มน้ำโขง คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่นและศูนย์วัฒนธรรม มหาวิทยาลัยขอนแก่นจัดทำขึ้นภายใต้โครงการถ่ายภาพคัมภีร์ใบลานดิจิทัลมหาวิทยาลัยขอนแก่น ^{๒๕}

British Library เป็นเว็บไซต์ที่เผยแพร่เอกสารโบราณจากทั่วโลก ในส่วนของคัมภีร์ใบลานดิจิทัลจากประเทศไทยมี ๑๐ กว่าฉบับ บางส่วนได้ถูกนำไปที่ประเทศอังกฤษเมื่อหลายร้อยปีก่อน โดยมีชนนารี พ่อค้า หรือนักเดินทาง เป็นคัมภีร์ประเภทอรรถกถา ชาดก หรือบทสวด ภาษาบาลีจารด้วยอักษรขอมและอักษรธรรมล้านนา สร้างในช่วงศตวรรษที่ ๑๙-๒๐ ^{๒๖}

---

^{๒๒} Digital Library of Lao Manuscripts, **About DLLM: Background**, [Online], Source: <https://www.laomanuscripts.net/en/about/background> [Arl 24, 2021].

^{๒๓} Pratt, W., Ousaka, Y., Kasamatsu, S., **The Catalogue of Manuscripts in the U Pho Thi Library**, (Bristol: The Pali Text Society, 2562 B.E./2019), p. xi.

^{๒๔} Scott, T., **Project to Digitize Myanmar Manuscripts**, [Online], Source: <http://www.palitext.com/subpages/thaton.htm#mmdltoonto> [Arl 30, 2021].

^{๒๕} Northern Illinois University, **Southeast Asia Digital Library (SEADL)**, [Online], Source: <https://sea.lib.niu.edu/> [Arl 30, 2021].

^{๒๖} British Library., **Digitised Manuscripts**, [Online], Source: <https://www.bl.uk/manuscripts/> [Arl 30, 2021].

The Royal Asiatic Society of Great Britain and Ireland ก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ. ๒๓๖๖ เพื่อเผยแพร่คอลเลกชันเอกสารหายากผ่านระบบออนไลน์ เพื่อส่งเสริมการศึกษาและแลกเปลี่ยนความรู้ด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมเอเชียแก่ผู้ที่สนใจทั่วไปโดยไม่มีค่าใช้จ่ายมีคอลเลกชันภาพคัมภีร์ใบลานดิจิทัลเกือบ ๔๐๐ ฉบับ ที่รวบรวมจากประเทศในแถบเอเชียและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เป็นคัมภีร์ภาษาบาลี สันสกฤต ไทย สิงหลและทมิฬ ซึ่งส่วนใหญ่สร้างในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ ๑๘-๑๙ และมีจำนวนเล็กน้อยที่สร้างในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ ๑๒-๑๓^{๒๗}

๒.๕ หลักการและแนวทางในการสำรวจและรวบรวมคัมภีร์ใบลาน

ประเทศไทยมีหน่วยงานการจัดการคัมภีร์ใบลานมากมาย แบ่งออกได้ ๓ ระดับ คือ หน่วยงานระดับชาติ ระดับหน่วยงาน และระดับท้องถิ่น หน่วยงานเหล่านี้กระจายอยู่ในภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศ ต่างมีวัตถุประสงค์ในการจัดการคัมภีร์ใบลานที่แตกต่างกัน และมีขอบข่ายความรับผิดชอบในการจัดการคัมภีร์ใบลานไม่เท่ากัน บางแห่งอาจทำการสำรวจและรวบรวมคัมภีร์ครอบคลุมทั้งประเทศ เช่น สำนักหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร แต่บางแห่งอาจทำการสำรวจและรวบรวมคัมภีร์ครอบคลุมเฉพาะภาค จังหวัด หรือเขตที่หน่วยงานนั้น ๆ ตั้งอยู่ เช่น สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ทำการสำรวจและรวบรวมคัมภีร์ในภาคเหนือ ซึ่งเคยเป็นอดีตอาณาจักรล้านนา และล้านช้างมาก่อน หรือสถาบันอนุรักษ์คัมภีร์ใบลานวัดสูงเม่นรับผิดชอบดูแลเฉพาะคัมภีร์ใบลานอักษรธรรมที่จัดเก็บอยู่ที่วัดสูงเม่นเท่านั้น^{๒๘} ถึงกระนั้นหลักการและแนวทางในการสำรวจอนุรักษ์คัมภีร์ใบลานของทุกหน่วยงานจะมีกรอบการทำงานใหญ่ที่เหมือนกัน คือ มีการสำรวจ การทำทะเบียน การถ่ายภาพ และการจัดทำฐานข้อมูลคัมภีร์ใบลาน^{๒๙}

๒.๕.๑ การสำรวจคัมภีร์ใบลาน

พระดิเรก วชิรญาณ (อินจันทร์) ได้ให้ความหมายไว้ว่า “การสำรวจคัมภีร์ใบลาน หรือการคัดธัมม์ เป็นงานด้านการสำรวจและอนุรักษ์คัมภีร์ใบลานที่เก็บไว้ตามวัดหรือสถานที่ต่าง ๆ เพื่อให้

^{๒๗} The Royal Asiatic Society of Great Britain and Ireland, **Manuscripts**, [Online], Source: <https://royalasiaticsociety.org/manuscripts/> [Arl 30, 2021].

^{๒๘} ประสิทธิ์ชัย เลิศรัตนเคทกาล และคณะ, “การพัฒนารูปแบบการจัดการคัมภีร์ใบลานในประเทศไทย”, **อินฟอร์เมชัน**, ปีที่ ๒๕ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๑): ๔๕-๖๓.

^{๒๙} พิสิษฐ์ โคตรสุโพธิ์, **กระบวนการอนุรักษ์เอกสารโบราณล้านนา: การสำรวจ การจัดหมวดหมู่ และการอนุรักษ์**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://phil-re4you.blogspot.com/2016/05/blog-post.html> [๑ พฤษภาคม ๒๕๖๔].

ทราบจำนวน ชื่อเรื่อง ตลอดจนสภาพคัมภีร์ใบลานเพื่อซ่อมแซม และเก็บรักษาให้เหมาะสม”^{๓๐} สำหรับการปฏิบัติงานของสำนักหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร การสำรวจมี ๓ รูปแบบ คือ ๑) การสำรวจตามแหล่งเอกสารโบราณที่ยังไม่เคยสำรวจ เป็นการสำรวจที่ไม่มีข้อมูลเบื้องต้น จึงเน้นการสำรวจตามแหล่งที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ และต้องอาศัยข้อมูลจากคนในพื้นที่ ๒) สำรวจตามแหล่งเอกสารโบราณที่กรมศิลปากรเคยทำการสำรวจเบื้องต้น แล้วนำข้อมูลที่ได้มาพิจารณาเพื่อกำหนดระยะเวลาที่จะทำการสำรวจเชิงลึกในโอกาสต่อไป ๓) การสำรวจตามข้อมูลที่ได้รับความแจ้งจากหน่วยงานอื่น ๆ เป็นการสำรวจเชิงรับ อาจเป็นข้อมูลจากหน่วยงานภายในกรมศิลปากรเอง หรือจากหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง หรือจากเจ้าของคัมภีร์ใบลานก็ได้

ก่อนการสำรวจทุกหน่วยงานมีขั้นตอนที่คล้ายคลึงกัน คือ วางแผนการสำรวจโดยกำหนดเป้าหมายตามงบประมาณที่ได้รับ ระบุสถานที่ ระยะเวลา และจำนวนบุคลากรให้ชัดเจน ที่สำคัญจะต้องติดต่อประสานงานกับเจ้าของสถานที่ หรือผู้ดูแลรักษาคัมภีร์ใบลานเพื่อขออนุญาตสำรวจล่วงหน้า เมื่อได้รับอนุญาตแล้วจัดเตรียมข้อมูลพื้นฐาน เช่น สภาพแวดล้อม สถานที่พัก เพื่อพิจารณา กำหนดเส้นทางเดินทาง พร้อมจัดเตรียมวัสดุและอุปกรณ์ที่ใช้ประกอบการเดินทางสำรวจ เช่น แผนที่ หนังสืออ้างอิง ชุดอุปกรณ์ถ่ายภาพ และอุปกรณ์เครื่องเขียน เป็นต้น

เมื่อเดินทางถึงพื้นที่หากเป็นการสำรวจที่วัด คณะสำรวจควรเข้ากราบเรียนพระสังฆาธิการที่เกี่ยวข้อง เช่น เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ หรือเจ้าคณะตำบล เพื่อกราบเรียนวัตถุประสงค์ การเดินทางมาทำการสำรวจและรวบรวมคัมภีร์ใบลานให้ชัดเจน หรือให้ท่านบันทึกคำอนุญาตให้สำรวจคัมภีร์ใบลานในเขตที่ท่านรับผิดชอบ

๒.๕.๒ การทำทะเบียน

การทำทะเบียน มีกระบวนการปฏิบัติงานหลายขั้นตอน ตัวอย่างเช่น สำนักหอสมุดแห่งชาติ แบ่งการทำงานเป็น ๓ ขั้นตอน^{๓๑} ดังภาพ ๒.๕

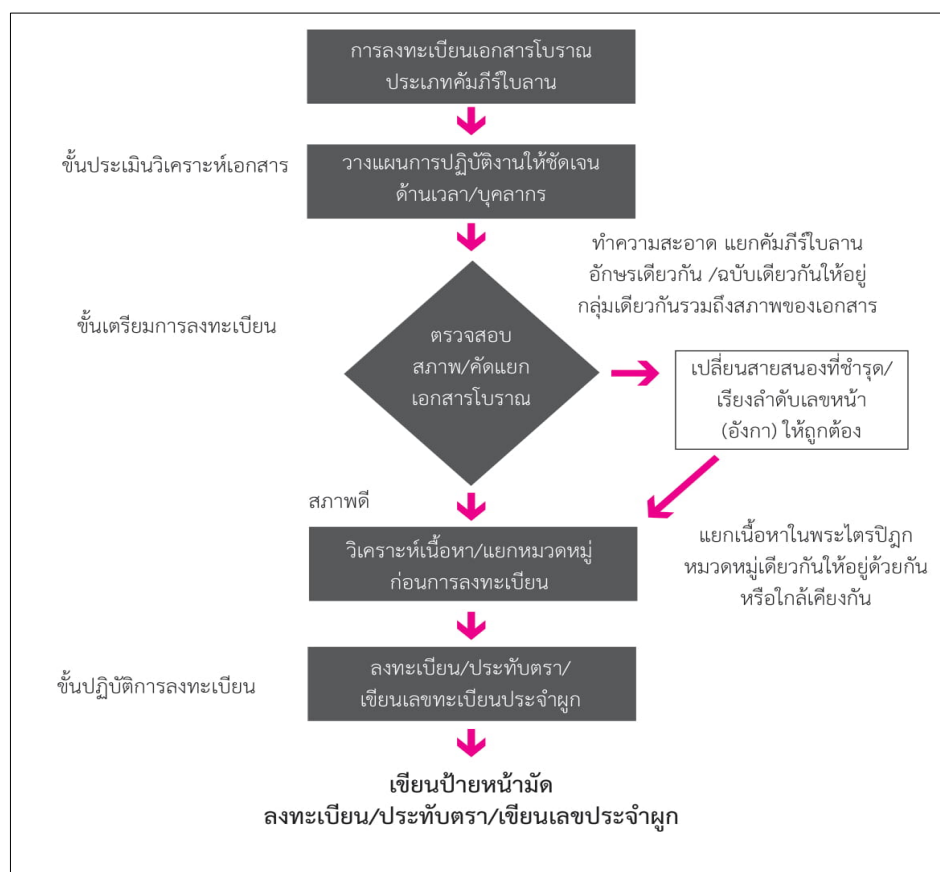
ขั้นที่ ๑ ขั้นประเมินวิเคราะห์เอกสาร เป็นการประเมินสภาพโดยรวมของคัมภีร์ใบลานที่พบ เพื่อวางแผนปฏิบัติงานว่า ต้องใช้เวลาในการจัดการหรืออนุรักษ์คัมภีร์ใบลานเบื้องต้นนานเท่าไร และต้องใช้ทรัพยากรบุคคลจำนวนกี่คน เช่น ถ้าคัมภีร์ใบลานแตกผุ หลุดจากห่อมัด หรือสกปรกมาก

^{๓๐} ดิเรก อินจันทร์ และคณะ, “การจัดทำฐานข้อมูลคัมภีร์ใบลานและศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนจากคัมภีร์ใบลานวัดน้ำจำ ตำบลร้องวัวแดง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่”, รายงานวิจัย, หน้า ๑๓.

^{๓๑} สำนักหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม, คู่มือสำรวจ จัดหารวบรวม ทรัพยากรสารสนเทศ เอกสารโบราณประเภทคัมภีร์ใบลานและหนังสือสมุดไทย, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (สมุทรปราการ: โรงพิมพ์ บริษัท เอส.บี.เค. การพิมพ์ จำกัด, ๒๕๖๓), หน้า ๓๘.

ก็ต้องใช้ระยะเวลาและบุคลากรในการเรียงลำดับหน้า จัดเข้าผูก และทำความสะอาดนานกว่าคัมภีร์ที่มีการจัดเก็บเรียบร้อยเป็นหมวดหมู่

ขั้นที่ ๒ ขั้นเตรียมการลงทะเบียน จะทำการคัดเลือกคัมภีร์ แล้วนำไปทำความสะอาด แยกหมวดหมู่ อาจจัดประเภทตามอักษรที่ใช้จารหรือเนื้อหา แล้วเรียงผูกหรือเลขหน้าให้ถูกต้อง ทั้งนี้ การจัดหมวดหมู่เนื้อหาของแต่ละหน่วยงานจะแตกต่างกัน ในที่นี้ขอยกตัวอย่างความแตกต่างเฉพาะการจัดหมวดหมู่ธรรมพระพุทธศาสนาของหน่วยงานต่าง ๆ มาพอสังเขป

ภาพที่ ๒.๕ ตัวอย่างการทำงานของสำนักหอสมุดแห่งชาติ

ที่มา: คู่มือสำรวจ จัดหารวบรวม ทรัพยากรสารสนเทศฯ, ๒๕๖๓

การจัดหมวดหมู่ธรรมพระพุทธศาสนาในคัมภีร์ใบลาน ตามแบบกลุ่มใบลานวัดอุโมงค์สวนพุทธธรรม (กลุ่มอาคารเรือนเดิม) จัดให้พระพุทธศาสนาเป็นหมวด A และแบ่งย่อยออกอีก ๗ เรื่อง ประกอบด้วย ๑) พระวินัยปิฎก ๒) พระสุตตันตปิฎก/พระสูตร ๓) พระอภิธรรมปิฎก ๔) พระไตรปิฎกแบบย่อ ๕) อรรถกถา ฎีกา และปกรณ์วิเสสต่างๆ ๖) ชาดก และ ๗) ธรรมทั่วไป

การจัดหมวดหมู่ธรรมพระพุทธศาสนาในคัมภีร์ไบเบิล แบบสถาบันวิจัยสังคม ฉบับปรับปรุง จัดให้พระพุทธศาสนาเป็นหมวดที่ ๑ และแบ่งย่อยออกอีก ๑๗ เรื่อง ดังนี้

๑. หมวดพุทธศาสนา (Buddhism)

๐๑ A	พุทธตำนาน	Buddha's Legendary History
๐๑ B	มหาชาติชาดก	Great Jataka Story
๐๑ C	ทศชาติชาดก	Ten Jataka Stories
๐๑ D	ชาดกทั่วไป	General Jataka Stories
๐๑ E	พระสูตร	Suttanta Doctrine
๐๑ F	พระอภิธรรม	Abhidhamma Doctrine
๐๑ G	พระวินัย	Vinaya Doctrine
๐๑ H	ธรรมะทั่วไป	Religious Teachings
๐๑ I	อานิสงส์ต่าง ๆ	Blessings
๐๑ J	ทรรศนะเกี่ยวกับจักรวาล	Cosmological View
๐๑ K	ประวัติศาสตร์พุทธศาสนา	History of Buddhism
๐๑ L	ตำนานปูชนียวัตถุ	History of Sacred Objects
๐๑ M	พระสาวกที่มีชื่อเสียง	Famous Disciples
๐๑ N	พยากรณ์เหตุการณ์อนาคต	Prophecy
๐๑ O	บทสวดมนต์	Prayers and Rituals
๐๑ P	พิธีกรรมสงฆ์	Sangha Ceremonies
๐๑ Q	เทพนิยาย	Buddhist Myth ^{๓๒}

การจัดหมวดหมู่ธรรมพระพุทธศาสนาในคัมภีร์ไบเบิลตามหลักสากล โครงการระบบสารสนเทศด้านล้านนาศึกษา เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต ๒๕๕๖ สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ได้จัดหมวดหมู่ธรรมพระพุทธศาสนาในคัมภีร์ไบเบิลตามหลักสากลโดยใช้เอกสารอ้างอิงจากหนังสือ An Analysis of the Pāli Canon แต่งโดยรัสเซลล์ เว็บ (Russell Webb) โดยแบ่งได้ ๒๖ หมวดใหญ่ ได้แก่

๑. A. วินัย	๑. B. สุตตันตะ	๑. C. อภิธรรม
๒. อรรถกถาพระไตรปิฎก	๓. ฎีกา/อนุฎีกา	๔. ปกรณ์วิเสส
๕. ชาดกนอกนิบาต	๖. อานิสงส์	๗. กฎหมาย

^{๓๒} ฟิสิกส์ โคตรสุโพธิ์, กระบวนการอนุรักษ์เอกสารโบราณล้านนา: การสำรวจ การจัดหมวดหมู่และการอนุรักษ์, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://phil-re4you.blogspot.com/2016/05/blog-post.html> [๑ พฤษภาคม ๒๕๖๔].

๘. โหราศาสตร์	๙. ตำรายา	๑๐. พงศาวดาร
๑๑. ประวัติศาสตร์	๑๒. สาวกนิพพาน	๑๓. อนาคตพระพุทธรเจ้า
๑๔. กวีนิพนธ์	๑๕. คาถาและยันต์	๑๖. ไวยากรณ์
๑๗. อภิธานศัพท์	๑๘. วรรณคดีเกี่ยวกับโลกและจักรวาล	
๑๙. พยากรณ์	๒๐. พิธีกรรมสงฆ์	๒๑. จริยศาสตร์
๒๒. พิธีกรรมท้องถิ่น	๒๓. ตำนาน	๒๔. นิทานพื้นบ้าน
๒๕. ปกตินกษ	๒๖. ธรรมะทั่วไป ^{๓๓}	

ขั้นที่ ๓ ขั้นปฏิบัติการลงทะเลเบียน บันทึกข้อมูลลงแบบสำรวจคัมภีร์ใบลาน โดยระบุรายละเอียดให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ เพื่อเป็นประโยชน์ต่อเจ้าของคัมภีร์ใบลานและหน่วยงานที่ตามมาในภายหลัง ซึ่งแต่ละหน่วยงานก็จะพัฒนาเอกสารของหน่วยงานของตน ส่วนใหญ่ประกอบด้วย ชื่อเรื่อง หมวด สถานที่เก็บคัมภีร์ใบลาน อักษรและภาษาที่ใช้จาร ขนาดของใบลาน สภาพของใบลาน เป็นต้น ดังตัวอย่างภาพการบันทึกข้อมูลคัมภีร์ใบลานล้านนา ในภาคผนวก ก

๒.๕.๓ การถ่ายภาพ

การถ่ายภาพคัมภีร์ใบลานในปัจจุบันใช้กล้องถ่ายภาพดิจิทัลบันทึกภาพเป็นไฟล์ ซึ่งสะดวกและรวดเร็วเพราะสามารถส่งไฟล์ไปยังคอมพิวเตอร์ใน format JPG, PNG หรือ GIF เพื่อพิมพ์ออกมาเป็นภาพหรือจัดการด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์ เช่น Adobe Photoshop, Picasa เป็นต้น ^{๓๔} อุปกรณ์ที่ใช้ประกอบด้วย คอมพิวเตอร์พร้อมโปรแกรม กล้องและเลนส์ถ่ายภาพดิจิทัล แฟลช แท่นรองถ่ายใบลาน และอุปกรณ์ไฟ เป็นต้น

ขั้นตอนการถ่ายภาพ

- ๑) ติดตั้งชุดกล้องถ่ายภาพและอุปกรณ์คอมพิวเตอร์
- ๒) จัดแท่นรองถ่ายใบลานให้มีระยะห่างจากกล้องที่เหมาะสม
- ๓) ตรวจสอบความถูกต้องของลำดับหน้าใบลาน
- ๔) วางแผ่นใบลานตามจำนวนที่ต้องการบันทึกต่อ ๑ เฟรม โดยวางเรียงตามลำดับหน้าบนแท่นรองถ่ายใบลานที่ตีเส้นไว้แล้ว ให้ใบลานทุกแผ่นตรง ไม่เอียง ไม่มีสิ่งแปลกปลอมบนแท่นรองใบลาน

^{๓๓} Russell Webb, *An Analysis of the Pāli Canon*, Third edition, (Kandy: Buddhist Publication Society, 2008), pp. 4-40.

^{๓๔} สีนินาฏ สมบูรณ์เอนก, “การดิจิทัลเอกสารโบราณของสำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยเชียงใหม่: กรณีศึกษาคัมภีร์ใบลาน”, *ห้องสมุด*, ปีที่ ๕๖ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๕๕): ๒๑-๓๒.

๕) บันทึกภาพด้วยความละเอียดสูงจนครบทุกแผ่น และตรวจสอบคุณภาพไฟล์ภาพว่ามีความคมชัด ตัวอักษรอ่านได้ง่าย และไม่มีสิ่งแปลกปลอมในเฟรมภาพ

๖) ห่อคัมภีร์คืนให้เรียบร้อยและจัดเก็บในสถานที่เดิมหรือที่ที่เหมาะสม

๗) จัดเก็บไฟล์ภาพลงระบบเพื่อนำไปทำสำเนาหรือเป็นข้อมูลในการทำเมทาดาตาต่อไป

๒.๕.๔ การจัดทำฐานข้อมูลคัมภีร์ใบลาน

หลังงานสำรวจและรวบรวมคัมภีร์ใบลานในภาคสนามเสร็จเรียบร้อย จะนำข้อมูลที่ได้มาจัดการดังนี้

ทำสำเนาไฟล์ภาพคัมภีร์ใบลาน เก็บไว้ในหน่วยงานหรือมอบให้เจ้าของใบลาน ควรตั้งชื่อไฟล์ที่สื่อต่อการใช้งานและแยกแยะสัมพันธ์กับสำเนาออกจากกัน เพื่อลดความซ้ำซ้อนและสะดวกต่อการจัดการ ตัวอย่างการจัดเก็บและการตั้งชื่อไฟล์ของศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน) ชื่อ “NPT002-001_Phramalai-001-095” หมายถึง คัมภีร์ใบลานมาจากจังหวัดนครปฐม พบที่วัดดอนขนก (NPT002) พบเรื่องที่ ๑ (001) ชื่อเรื่องพระมาลัย (Phramalai) มีทั้งหมด ๙๕ หน้า (๐๙๕) เป็นต้น ดังตัวอย่างภาพชื่อไฟล์ภาพสำเนาดิจิทัลเอกสารโบราณ^{๓๕}

๑) หากหน่วยงานมีการสร้างฐานข้อมูล จะนำข้อมูลที่ได้บันทึกไว้ตอนทำงานภาคสนามเข้าสู่ระบบเมทาดาตา สร้างเป็นทะเบียนรายชื่อคัมภีร์ใบลานในรูปแบบเอกสารดิจิทัล

๒) สำรองข้อมูลทั้งหมดเป็นระยะ ๆ เพื่อสงวนรักษาเนื้อหาดิจิทัลไม่ให้สูญหาย หรือถูกแก้ไขโดยไม่ตั้งใจ แล้วจัดเก็บในแหล่งต่าง ๆ เช่น External Hard Disk หรือ Server เป็นต้น

๓) สำหรับหน่วยงานที่มีบริการเผยแพร่ข้อมูลคัมภีร์ใบลานสู่สาธารณชนในระบบห้องสมุดดิจิทัลหรือเว็บไซต์ต้องจัดทำช่องทางสืบค้นและจำกัดสิทธิ์ในการเข้าถึงหรือการนำข้อมูลไปใช้งาน

๒.๖ ทฤษฎีการบริหารองค์กร

คำว่า “การบริหาร” (Administration) และ “การจัดการ” (Management) เป็นคำที่มีความหมายเหมือนกัน ส่วนใหญ่จึงใช้แทนกันได้หรือนำไปใช้คู่กัน แต่จริง ๆ แล้วคำ ๒ คำนี้แตกต่างกัน

^{๓๕} ดอกรัก พยัคศรี, ฐานข้อมูล: เอกสารโบราณภูมิภาคตะวันตก, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.sac.or.th/databases/manuscripts/main.php?m=home&p=index> [๒๔ เมษายน ๒๕๖๔].

เล็กน้อย คือถ้าเป็นวงการสาธารณะ หรือราชการมักใช้คำว่า “การบริหาร” ในขณะที่วงการธุรกิจหรือภาคเอกชน มักใช้คำว่า “การจัดการ” ^{๓๖} นักวิชาการหลายคนเสนอทฤษฎีการบริหารไว้มากมาย อาทิเช่น

๒.๖.๑ ทฤษฎีกระบวนการบริหาร POSDCoRB

ทฤษฎีตามแนวคิดการจัดการแบบหลักการบริหาร (Administrative Management) ดังภาพ ๒.๖ เกิดจากความพยายามของ กุลลิค และ เออร์วิก (Gulick & Urwick) ที่จะค้นคว้าวิธีการบริหารที่ดีที่สุดโดยให้ความสำคัญของการทำงานของฝ่ายบริหารระดับสูงมากกว่าการทำงานของงานพนักงานระดับล่าง และได้นำเสนอภาระหน้าที่สำคัญของนักบริหาร ๗ ประการที่เรียกว่า “POSDCoRB” ไว้ในหนังสือ Papers on the Science of Administration เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๘๐^{๓๗} ประกอบด้วย

๑) การวางแผน (Planning) หมายถึง การวางแผนโครงการกิจกรรมเพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติงาน รวมทั้งวิธีการปฏิบัติงานตามแนวทางนั้น ๆ เพื่อให้สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ตามที่วางไว้อย่างมีประสิทธิภาพ

๒) การจัดองค์การ (Organizing) หมายถึง การกำหนดโครงสร้างขององค์กรให้ชัดเจน กำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบภายในองค์กรอย่างเหมาะสม โดยพิจารณาจากปริมาณงาน ลักษณะงานที่ทำ หรือคุณภาพของงาน

๓) การบริหารบุคคล (Staffing) หมายถึง การจัดการกับตัวบุคคลในองค์กรทั้งหมด ตั้งแต่การสรรหา คัดเลือก บรรจุฝึกอบรม ให้เงินเดือนและค่าตอบแทน เลื่อนขั้น โยกย้าย จนถึงให้พ้นจากตำแหน่ง

๔) การอำนวยการ (Directing) หมายถึง การดำเนินการในการตัดสินใจและวินิจฉัยสั่งการเพื่อให้งานดำเนินไปอย่างมีระเบียบแบบแผน และประเมินงานผู้ใต้บังคับบัญชาอย่างเหมาะสม ซึ่งต้องอาศัยศิลปะในการบริหารงาน

๕) การประสานงาน (Coordination) หมายถึง การร่วมมือกันในการปฏิบัติงานระหว่างหน่วยงานย่อยภายในองค์กรให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันกับเป้าหมายขององค์กร

๖) การรายงาน (Reporting) หมายถึง การรับฟังรายงานของผู้ใต้บังคับบัญชา และแจ้งให้ผู้บังคับบัญชาได้ทราบถึงผลการปฏิบัติงาน

๗) การงบประมาณ (Budgeting) หมายถึง การจัดสรรงบประมาณ การทำบัญชีการใช้จ่ายเงิน และตรวจสอบควบคุมเงิน

^{๓๖} ตูลา มหาพสุธานนท์, **หลักการจัดการและการบริหาร**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พิมพ์การพิมพ์, ๒๕๔๗), หน้า ๔๘.

^{๓๗} Gulick, L., & Urwick, L. (Eds.), 1st Edition, **Papers on the Science of Administration**, (New York: Institute of Public Administration, 1937), pp. 3-35.

ภาพที่ ๒.๖ ทฤษฎีกระบวนการบริหาร POSDCoRB

ที่มา: [https:// shorturl.at/lvLUY](https://shorturl.at/lvLUY)

ข้อดีของกระบวนการบริหาร POSDCoRB คือ ในองค์กรมีสายการบังคับบัญชาเดียว จึงทำให้สมาชิกในองค์กรไม่สับสนในการแบ่งสายงานและมีลำดับชั้นของการสื่อสารที่ชัดเจน และองค์กรมีโอกาสบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ได้ ส่วนข้อเสียของกระบวนการบริหาร POSDCoRB คือ การทำงานตามสายบังคับบัญชาอาจทำให้การทำงานล่าช้า หรือคนในองค์กรหลีกเลี่ยงไม่ลงมือทำงาน เพราะต้องรอคำสั่งตรงจากผู้บริหารเท่านั้น

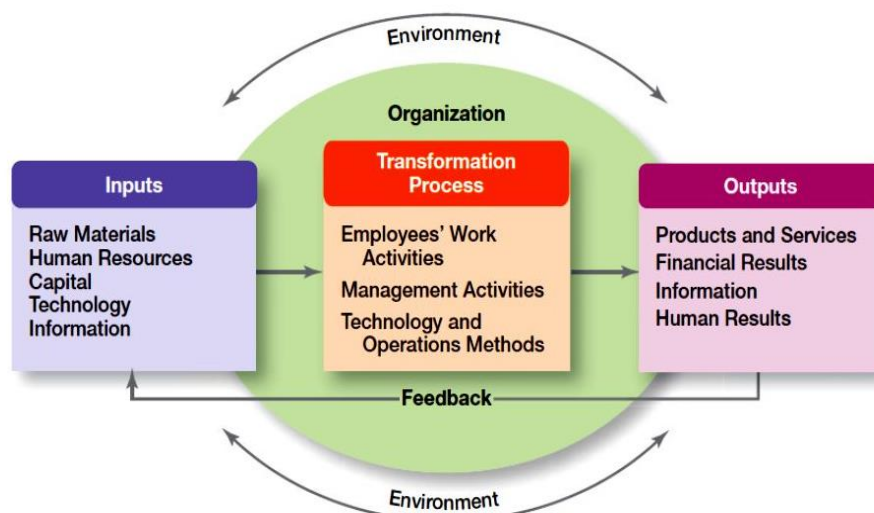
๒.๖.๒ ทฤษฎีกระบวนการบริหารเชิงระบบ (The System Approach)

บิดาแห่งทฤษฎีระบบทั่วไป (General Systems Theory) ลัตวิก วอน เบอธาลแลนฟ (Ludwing von Bertalanffy) ได้เสนอมุมมองระบบแบบองค์รวม จากนั้นก็มีนักคิดนักวิจัยนำทฤษฎีระบบนี้มาใช้กันจนแพร่หลาย จนลัตวิกได้รับการยกย่องว่าเป็นบิดาแนวคิดการบริหารเชิงระบบ เริ่มโดยนักวิทยาศาสตร์ได้สังเกตเห็นปรากฏการณ์ต่าง ๆ และเห็นตรงกันว่าปรากฏการณ์เหล่านั้นเกิดจากสิ่งที่เรียกว่า “ระบบ” ถึงกระนั้นก็เป็นการหาคำตอบบนพื้นฐานของศาสตร์ใดเพียงศาสตร์หนึ่งแบบแยกส่วน จึงทำให้ไม่ได้คำตอบที่ครอบคลุมภาพรวมทั้งหมด จนราวปี พ.ศ. ๒๔๙๙ ลัตวิกเป็นบุคคลแรกที่ได้นำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับทฤษฎีระบบ (System Theory) ด้วยการใช้ศาสตร์ในด้านชีววิทยาซึ่งเป็นระบบเปิด (Open System) ที่อธิบายว่าสิ่งมีชีวิตจะมีปฏิสัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบกับสภาพแวดล้อมภายนอกและมีความเกี่ยวพันกันหลายระดับ ดังภาพ ๒.๗

System Approach

Open-system Perspective of an Organization

Open system: A system that dynamically interacts with its environment.

ภาพที่ ๒.๗ ทฤษฎีกระบวนการบริหารเชิงระบบ (The System Approach)

ที่มา: <http://ifiwereamanager.blogspot.com/2013/07/management-history-module.html>

ดังนั้น กระบวนการบริหารเชิงระบบจะมองภาพเป็นองค์รวม ประกอบด้วยระบบย่อยที่อยู่ในระบบใหญ่ ต่างมีการทำงานร่วมกัน เพื่อไปสู่เป้าหมายที่วางไว้ร่วมกัน^{๓๘} มีองค์ประกอบสำคัญคือปัจจัยนำเข้า (Input) หมายถึง สิ่งจำเป็นต่าง ๆ ที่นำเข้าไปในระบบเพื่อให้เกิดการทำงาน เช่น ทรัพยากรมนุษย์ (Manpower) วัสดุอุปกรณ์ (Materials) งบประมาณ (Money) เป็นต้น

๑) กระบวนการ (Process) หมายถึง ขั้นตอนในการนำปัจจัยนำเข้าเป็นผลผลิต

๒) ผลลัพธ์ (Output) หมายถึง ผลที่ได้จากกระบวนการจัดทำ ได้แก่ สินค้า กำไรหรือขาดทุน

๓) ข้อมูลป้อนกลับ (Feedback) หมายถึง ข้อมูลจากผลผลิตที่นำไปปรับปรุงองค์กรให้เกิดการพัฒนาแก้ไข

๔) สภาพแวดล้อม (Environment) หมายถึง สภาพภายในองค์กร และสภาพภายนอกที่มีผลกระทบต่อองค์กร เช่น เศรษฐกิจ การเมือง และสังคม เป็นต้น

ข้อดีของการบริหารเชิงระบบ คือ ความสัมพันธ์ของคนในองค์กรที่ทำงานอย่างร่วมกันในทุกๆระดับเพื่อให้ไปถึงเป้าหมายด้วยกัน ไม่ใช่การทำงานแบบต่างคนต่างทำ

^{๓๘} วิจิตรา โคตรบัญชา และคณะ, “การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็กโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์เขต ๒”, รายงานวิจัย, (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์เขต ๒, ๒๕๖๒), หน้า ๔๔.

๒.๖.๓ ทฤษฎีกระบวนการบริหารแบบ Deming Cycle

PDCA เป็นวงจรที่วอลท์เตอร์ ชิวฮาร์ต (Walter Shewhart) เป็นผู้บุกเบิกการใช้สถิติสำหรับการอุตสาหกรรมเป็นคนแรก และเป็นที่รู้จักกันแพร่หลายในเวลาต่อมาในชื่อ “Deming Cycle” หรือ “วงจรเดมมิง” เมื่อนักทฤษฎีด้านการจัดการบริหารสมัยใหม่อย่าง เอ็ดวาร์ด เดมมิง (W. Edwards Deming) นำวงจร PDCA ไปใช้เป็นเครื่องมือสำหรับปรับปรุงกระบวนการทำงานของพนักงานภายในโรงงานให้ดียิ่งขึ้น และให้พนักงานสามารถค้นหาปัญหาและอุปสรรคในแต่ละขั้นตอนการผลิตด้วยตัวเอง

โครงสร้างของ PDCA ประกอบด้วย

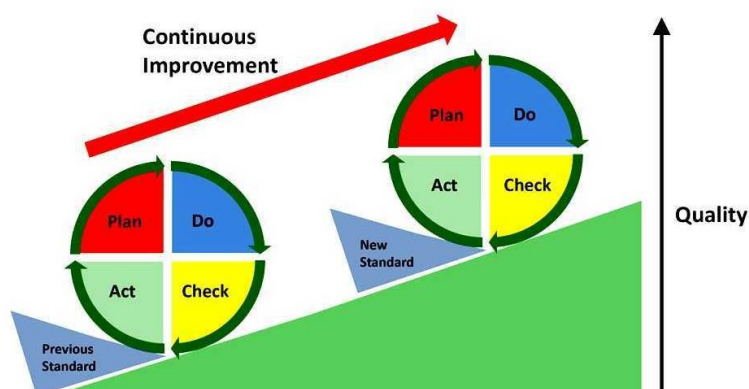
๑) Plan คือ การวางแผน เป็นการกำหนดเป้าหมาย เกณฑ์หรือวิธีการ รวมถึงปัจจัยที่จะทำให้ดำเนินการบรรลุเป้าหมาย

๒) Do คือ การลงมือปฏิบัติตามแผนและวิธีการที่วางไว้

๓) Check คือ การตรวจสอบ ประเมินผลของการลงมือปฏิบัติและนำผลการประเมินที่ได้มาวิเคราะห์ว่าสิ่งที่ได้ลงมือปฏิบัติไปเป็นไปตามแผนที่วางไว้หรือไม่

๔) Act คือ การปรับปรุงการดำเนินการให้เหมาะสม โดยการนำผลจากการตรวจสอบมาพิจารณา ถ้าผลที่ได้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้ก็สามารถใช้ปัจจัยหรือกระบวนการปฏิบัติเพื่อเป็นมาตรฐานต่อไป หรืออาจขยับเป้าหมายให้สูงขึ้นพร้อมพัฒนากระบวนการปฏิบัติและปัจจัยต่าง ๆ ให้ดียิ่งขึ้นกว่าเดิม แต่หากผลการตรวจสอบไม่บรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้ ต้องหาวิธีการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น เช่น อาจจะวางมาตรฐานใหม่ ปรับเปลี่ยนปัจจัย หรือเปลี่ยนเป้าหมายใหม่ เป็นต้น

เมื่อทั้ง ๔ องค์ประกอบหมุนจนครบวงจรแล้ว จะเป็นแรงส่งให้วงจรรอบต่อ ๆ ไป หมุนอย่างเป็นระบบ เกิดการพัฒนายกระดับมาตรฐานเดิมให้สูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง (Continuous Improvement) ดังภาพที่ ๒.๘

ภาพที่ ๒.๘ วงจรเดมมิง (Deming Cycle)

ที่มา: shorturl.at/lwAX5

จุดเด่นของ PDCA คือ เป็นกระบวนการที่ง่าย ทำซ้ำได้ มีความเสี่ยงต่ำ เหมาะกับองค์กรขนาดใหญ่ เพราะวงจรสามารถขอย่อยให้มีขนาดเล็กลงทำให้สามารถตรวจสอบการทำงานได้ทุกระดับ ส่งผลให้คนในองค์กรได้รู้เกณฑ์ในการประเมิน เข้าใจขั้นตอนการลงมือปฏิบัติ และเห็นเป้าของหน่วยงานของตนหรือองค์กรที่ตรงกัน และนำไปสู่การพัฒนาและยกระดับมาตรฐานให้สูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง แต่จุดอ่อนของ PDCA คือเป็นกระบวนการที่อาศัยเวลาในการแก้ปัญหา จึงไม่เหมาะกับองค์กรที่ต้องการแก้ไขปัญหาย่างเร่งด่วนได้^{๓๙} ทฤษฎีกระบวนการบริหารแบบ Deming Cycle ประสบความสำเร็จเป็นอย่างมากและเป็นที่ยอมรับไปทั่วโลก และถูกนำไปใช้บริหารในภาคต่าง ๆ อาทิ

ภาคอุตสาหกรรม การบริหารแบบ Deming Cycle ถูกนำไปใช้อย่างกว้างขวางในประเทศญี่ปุ่นนับตั้งแต่สมัยหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ ต่อเนื่องมาจวบจนปัจจุบัน จนทำให้ญี่ปุ่นกลายเป็นหนึ่งในประเทศที่ยิ่งใหญ่ด้านอุตสาหกรรมอันดับต้น ๆ ของโลก เช่น TOYOTA ซึ่งเป็นบริษัทผลิตรถยนต์ขนาดใหญ่ของญี่ปุ่นก่อตั้งมายาวนานมากกว่า ๘๐ ปีและเป็นหนึ่งในผู้นำของอุตสาหกรรมรถยนต์ระดับโลก มีโรงงานการผลิตรถยนต์ ๖๙ แห่งทั่วโลก ได้รับการยอมรับว่าเป็นบริษัทผลิตรถยนต์ที่มีประสิทธิภาพสูง ทั้งนี้เพราะ TOYOTA ทำงานภายใต้กรอบความคิด คือ “พัฒนาปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง” (Continuous Improvement) หรือที่เรียกในภาษาญี่ปุ่นว่า Kaizen ด้วยวงจร PDCA เริ่มจากการพิจารณาปัญหาที่เกิดขึ้น วางแผนการแก้ไขปัญหานั้น นำแผนการมาทดลองใช้ และวิเคราะห์ตรวจสอบว่าผลการทดลองช่วยแก้ปัญหาหรือไม่ หากได้ผลเป็นที่น่าพอใจก็จะนำไปใช้จริง รถยนต์ TOYOTA ที่ผลิตออกมาจึงมีการหาวิธีปรับปรุงและพัฒนาอย่างต่อเนื่องเป็นประจำทุกวัน นั่นคือ จะมีการทดสอบและทดลองชิ้นส่วนตลอดเวลา หากชิ้นส่วนใดที่ให้ผลการทดลองและทดสอบออกมาดี ก็จะนำมาใช้เพื่อทำให้การทำงานง่ายขึ้นและลดต้นทุนการผลิต^{๔๐} ในปี พ.ศ. ๒๕๖๔ บริษัท สามารถผลิตรถยนต์ได้มากกว่า ๑๐ ล้านคันต่อปี และในปี พ.ศ. ๒๕๖๒ บริษัทมีรายได้มากกว่า ๘ ล้านล้านบาท ซึ่งมากที่สุดในแวดวงอุตสาหกรรมของประเทศญี่ปุ่น^{๔๑}

ภาคธุรกิจ ได้มีการนำ การบริหารแบบ Deming Cycle ไปใช้ในการพัฒนาการขายและส่งเสริมการตลาด เช่น บริษัทฮิตาชิเซลส์ (ประเทศไทย) ใช้ PDCA ในการปรับปรุงยอดขายอุปกรณ์เครื่องใช้ไฟฟ้ายี่ห้อฮิตาชิ (Hitachi) ที่ขายในประเทศไทยมายาวนาน ๕๐ กว่าปี โดยบุญชัย พุทธาโกฐิรัตน์ ผู้จัดการทั่วไปฝ่ายการตลาดและฝ่ายขายได้กล่าวถึงความสำคัญของ PDCA ว่า “มีความจำเป็นอย่างยิ่ง

^{๓๙} สุธาสินี โพธิจันทร์, PDCA หัวใจสำคัญของการปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.ftpi.or.th/2015/2125> [๒๓ เมษายน ๒๕๖๔].

^{๔๐} HR NOTE, KAIZEN หัวใจในการพัฒนาอย่างไม่หยุดยั้งของ TOYOTA, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://th.hrnote.asia/tips/190606-toyotakaizen/> [๑๓ ตุลาคม ๒๕๖๔].

^{๔๑} ลงทุนแมน, เส้นทางของโตโยต้า, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.longtunman.com/5170> [๑๓ ตุลาคม ๒๕๖๔].

ที่ทีมงาน และบริษัทของเรา ต้องประเมินผลการทำงานในทุก ๆ วัน เพื่อให้รับรู้ว่าในวันพรุ่งนี้ ควรมีการพัฒนาตรงไหน ควรปรับปรุงให้ดีขึ้นได้อย่างไร”^{๔๒} เนื่องจากตลาดเครื่องใช้ไฟฟ้า มีการแข่งขันสูง ต้องรับมือกับความท้าทายจากพฤติกรรมของผู้บริโภคที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา โดยเฉพาะการตอบโจทย์ผลิตภัณฑ์ด้านสุขภาพ บริษัทต้องใช้การตลาดเชิงรุกและกลยุทธ์ที่พัฒนาในประเทศไทยโดยเฉพาะ และมีการวางแผนการเติบโตอย่างค่อยเป็นค่อยไปที่มั่นคงและยั่งยืน ในแต่ละปีบริษัทจะเริ่มจากการวางแผนด้วยการกำหนดเป้าหมายยอดขายตามศักยภาพและความเหมาะสมของพื้นที่โดยประเมินจากผลการดำเนินงานที่ผ่านมา และจะประเมินยอดขายทุก ๆ ไตรมาส เพื่อดูว่าสามารถทำได้เข้าเป้าตามแผนที่วางไว้หรือไม่ หากไม่เข้าเป้าจะหาทางแก้ไขปัญหา แต่หากเกินเป้าก็ต้องหาเหตุผลว่าอะไรเป็นเหตุให้ทำยอดขายได้เกินความคาดหมาย หรือเป็นเพราะ ตั้งเป้าที่ต่ำเกินไป เป็นต้น ในปี พ.ศ. ๒๕๖๑ บริษัทมียอดขาย ๕,๐๐๐ ล้านบาท และคาดว่าในอนาคต จะเพิ่มยอดขายได้มากกว่า ๖,๐๐๐ ล้านบาท^{๔๓}

ภาคบริการ ในประเทศไทยมีการนำ PDCA มาใช้ในวงการศึกษาตั้งแต่ระดับการศึกษา ขั้นพื้นฐานจนถึงระดับอุดมศึกษาเพื่อให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕^{๔๔} ในระบบการศึกษาขั้นพื้นฐานได้นำ PDCA มาใช้ในการ ประกันคุณภาพทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา ส่วนระดับอุดมศึกษาใช้ในการบริหาร การจัดการศึกษาตามคณะต่าง ๆ เช่น มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์, มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา, คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ เป็นต้น

ในด้านการบริการรักษาพยาบาล โรงพยาบาลและสถานพยาบาลหลายแห่งได้นำ PDCA ไปใช้ในการพัฒนาและปรับปรุงการให้บริการในการรักษาให้ได้คุณภาพ เช่น โรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้า นำไปปรับปรุงการให้บริการทางการแพทย์สำหรับหน่วยบริการผู้ป่วยนอก โรงพยาบาลนครพิงค์ ได้นำไปใช้พัฒนาคุณภาพการตรวจบันทึกทางการแพทย์ โรงพยาบาลสกลนครสาขา ๑ นำไปพัฒนาการส่งเสริมสุขภาพผู้รับบริการโรคความดันโลหิตสูง, สถานพยาบาลมหาวิทยาลัย เกษตรศาสตร์ นำไปจัดการความรู้ภายในหน่วยงานเพื่อพัฒนาคุณภาพการบริการ เป็นต้น

^{๔๒} ชนิตา ภาระมทัต, มีอาชีพ กับ P-D-C-A วิธินักขาย & การตลาด 'อิตาชิ', [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.bangkokbiznews.com/news/517317> [๑๓ ตุลาคม ๒๕๖๔].

^{๔๓} MGR Online, “อิตาชิ” อัปเดตล้านปรับกลยุทธ์รุก ขูฟรีเมียมครบไลน์ชิงแชร์พื้นที่, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://mgronline.com/business/detail/9620000010210> [๑๓ ตุลาคม ๒๕๖๔].

^{๔๔} ศศิธร บัวทอง และคณะ, “การพัฒนารูปแบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาระดับกลุ่มสาระการเรียนรู้ของโรงเรียนระดับ การศึกษาขั้นพื้นฐาน”, วิทยการวิจัยและวิทยาการปัญญา, ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๑ (เมษายน-กันยายน ๒๕๕๕): ๙๓.

นอกจากนี้ ยังสามารถนำไปประยุกต์กับหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาเพื่อพัฒนางานได้เช่นกัน ดังตัวอย่างงานวิจัย ที่พระสมุห์ชาญชัย ญาณชาโต (เพชรดี) ได้นำหลักอริยสัจ ๔ ไปบูรณาการกับการบริหาร PDCA เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพพระสงฆ์ที่ทำหน้าที่เทศน์สอนผู้ต้องขัง เป็นต้น^{๔๕}

งานวิจัยฉบับนี้ ผู้วิจัยเลือกใช้การกระบวนกรบริหารแบบ Deming Cycle ในการตรวจชำระพระไตรปิฎกฉบับใบลาน ด้วยเหตุผล ๓ ประการ คือ

๑) ขนาดของโครงการ ประกอบด้วย หน่วยงานทั้งภายในและต่างประเทศ หลายหน่วยงานที่ทำงานต่อเนื่องกันเป็นทอด ๆ ซึ่งงานในแต่ละขั้นต่างมีเป้าหมายและเกณฑ์การประเมินความสำเร็จย่อยลงไปในระดับหน่วยงาน การวางแผนและประเมินงานของแต่ละหน่วยงาน จะทำให้เจ้าหน้าที่สามารถพัฒนางานในหน่วยงานของตนให้เหมาะสมในทิศทางที่ถูกต้อง

๒) ความซับซ้อนของงาน เป็นงานที่เกี่ยวกับคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่สืบทอดยาวนานกว่า ๒,๐๐๐ ปี การนำคัมภีร์ใบลานต่างสายอักษรมาศึกษาเปรียบเทียบมีความละเอียดซับซ้อน และต้องอาศัยความถูกต้องแม่นยำสูง ดังนั้น การบริหารงานแบบ Deming Cycle ที่มีการปรับปรุงการดำเนินการให้เหมาะสมเป็นระยะ ๆ จะช่วยให้การพัฒนางานมีมาตรฐานสูงขึ้นเรื่อย ๆ และสามารถถอดข้อเินหาความผิดพลาดที่เกิดขึ้นเพื่อให้งานตรวจชำระออกมาสมบูรณ์ที่สุด

๓) นวัตกรรมของงาน ลักษณะของกระบวนการทำงานนับเป็นนวัตกรรมใหม่ ตั้งแต่กระบวนการสำรวจ การรวบรวมคัมภีร์ การจัดทำฐานข้อมูลเนื้อหาในคัมภีร์และการตรวจชำระที่ใช้การเทียบเคียงกันของคัมภีร์เก่าแก่จำนวนมากในแต่ละสายอักษร และใช้เทคโนโลยีเข้ามาจัดเก็บเทียบเคียงและเชื่อมโยงฐานข้อมูลทั้งหมดได้อย่างรวดเร็วและเป็นระบบ

๒.๗ การบริหารจัดการสำรวจและรวบรวมคัมภีร์ โดยใช้ Deming Cycle (PDCA)

๒.๗.๑ การวางแผน (P=Plan) งานสำรวจคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลาน

(๑.๑) กำหนดเป้าหมาย โดยการสำรวจและรวบรวมจะขึ้นอยู่กับงานตรวจชำระ หากจะตรวจชำระคัมภีร์ใดก่อนจะต้องเร่งสำรวจและรวบรวมคัมภีร์ชุดนั้นทุกสายอักษรให้ทันต่อการทำงาน ซึ่งงานตรวจชำระของโครงการพระไตรปิฎกวิชาการเริ่มจากพระสูตรตันตปิฎก ที่มกนิทาย สีสันจวรรคเป็นเล่มแรก และทำพระสูตรตันตปิฎก ฉบับอื่น ๆ ต่อจนครบ ๒๕ เล่ม เพราะเป็นส่วนเนื้อหาที่มีการใช้งานมากที่สุดและเป็นเนื้อหาเชิงพรรณนา ไม่มีความซับซ้อนดังเช่นพระวินัยปิฎกที่เป็นเชิงกฎระเบียบ จากนั้นจึงตรวจชำระพระวินัยปิฎก ๘ เล่ม และพระอภิธรรม ๑๒ เล่มเป็นปิฎกสุดท้าย ดังนั้น เป้าหมายงานสำรวจและรวบรวมคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีจึงวางแผนเป็น ๒ แบบ คือ

^{๔๕} พระสมุห์ชาญชัย ญาณชาโต (เพชรดี) , “การเพิ่มประสิทธิภาพพระสงฆ์ที่ทำหน้าที่เทศน์สอนผู้ต้องขัง”, บัณฑิตศึกษาปริทรรศน์, ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๖๒): ๒๗๕-๒๘๖.

เป้าหมายระยะสั้น (รายปี)

ปีที่ ๑ สำรวจและรวบรวมคัมภีร์เฉพาะพระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีสันธรรค

เป้าหมายระยะยาว ๑๐ ปี แบ่งเป็น ๓ ช่วง

ช่วงที่ ๑ ปีที่ ๑-๕ สำรวจและรวบรวมคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลานพระสุตตันตปิฎก ครบทั้ง ๒๕ เล่ม

ช่วงที่ ๒ ปีที่ ๖-๗ สำรวจและรวบรวมคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลานพระวินัยปิฎก ครบทั้ง ๘ เล่ม

ช่วงที่ ๓ ปีที่ ๘-๑๐ สำรวจและรวบรวมคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลานพระอภิธรรมปิฎก ครบทั้ง ๑๒ เล่ม

(๑.๒) กำหนดตัวชี้วัดความสำเร็จ (KPI=Key Performance Indicator) ตัวชี้วัดความสำเร็จ งานสำรวจและรวบรวมคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลาน คือ มีไฟล์ภาพคัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับใบลาน เรื่องที่ต้องการอย่างน้อยสายอักขระ ๕ มัด จาก ๕ แหล่งคัมภีร์ที่แตกต่างกัน ในกรอบระยะเวลาที่ได้วางแผนไว้ ๒ แบบ คือ

ตัวชี้วัดความสำเร็จระยะสั้น คือ ในช่วงปีที่ ๑ (พ.ศ.๒๕๕๓) รวบรวมไฟล์ภาพคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลาน พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีสันธรรค

ตัวชี้วัดความสำเร็จระยะยาว คือ ในช่วง ๑๐ ปีรวบรวมไฟล์ภาพคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลานครบ ๔๕ เล่ม (เมื่อเทียบกับพระไตรปิฎกพิมพ์อักษรไทยฉบับสยามรัฐ)

โดยจะมีรหัส Text Code ของโครงการที่ใช้ลงทะเบียนด้านหลังเพื่อให้สอดคล้องกับงานตรวจชำระ แบ่งเป็น ๓ ช่วง ดังนี้

ช่วงที่ ๑ เป้าหมายและตัวชี้วัดความสำเร็จ ระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๕๓-๒๕๕๘ รวบรวมไฟล์ภาพคัมภีร์พระสุตตันตปิฎกฉบับใบลาน ครบทั้ง ๒๕ เล่ม ได้แก่

กลุ่มทีฆนิกาย	พระสูตรขนาดยาว ประกอบด้วย ๓ เล่ม คือ		
	เล่ม ๙	สีลขันธวรรค	(DN01)
	เล่ม ๑๐	มหาวรรค	(DN02)
	เล่ม ๑๑	ปาฏิกวรรค	(DN03)
กลุ่มมัชฌิมนิกาย	พระสูตรความยาวปานกลาง ประกอบด้วย ๓ เล่ม คือ		
	เล่ม ๑๒	มูลปณาสก	(MN01)
	เล่ม ๑๓	มัชฌิมปณาสก	(MN02)
	เล่ม ๑๔	อุปริปณาสก	(MN03)

กลุ่มสังยุตตนิกาย	พระสูตรที่จัดรวมเป็นกลุ่ม ๆ เรียกว่า สังยุตต์ ประกอบด้วย ๕ คัมภีร์ คือ		
	เล่ม ๑๕	สคาถวรรค	(SN01)
	เล่ม ๑๖	นิทานวรรค	(SN02)
	เล่ม ๑๗	ชั้นธาวรรค	(SN03)
	เล่ม ๑๘	สฬายตนวรรค	(SN04)
	เล่ม ๑๙	มหาวรรค	(SN05)
กลุ่มอังคุตตรนิกาย	พระสูตรที่จัดรวมเข้าเป็นหมวด ๆ เรียกว่า นิบาต ประกอบด้วย เล่มคือ		
	เล่ม ๒๐	เอกกนิบาต ทุกนิบาต และตักนิบาต	(AN01)
	เล่ม ๒๑	จตุกกนิบาต	(AN02)
	เล่ม ๒๒	ปัญจกนิบาตและฉกนิบาต	(AN03)
	เล่ม ๒๓	สัตตกนิบาต อัฐกนิบาต และนวกนิบาต	(AN04)
	เล่ม ๒๔	ทสกนิบาตและเอกาทสกนิบาต	(AN05)
กลุ่มขุททกนิกาย	เป็นชุมนุมพระสูตร คาถาภาสิต คำอธิบายและเรื่องราวต่าง ๆ ประกอบด้วย ๙ เล่ม คือ		
	เล่ม ๒๕	ขุททกปาฐะ	(KN01) ธรรมบท (KN02)
		อุทาน	(KN03) อิติวุตตกะ (KN04)
		สูตรนิบาต	(KN05)
	เล่ม ๒๖	วิมานวัตถุ	(KN06) เปตวัตถุ (KN07)
		เถรคาถา	(KN08) เถรีคาถา (KN09)
	เล่ม ๒๗	ชาดก ภาค ๑	(JK00-90)
	เล่ม ๒๘	ชาดก ภาค ๒	
	เล่ม ๒๙	มหานิทเทส	(KN10)
	เล่ม ๓๐	จุฬนิทเทส	(KN11)
	เล่ม ๓๑	ปฏิสัมภิทามรรค	(KN12)
	เล่ม ๓๒	อปทาน ภาค ๑	(KN13)
	เล่ม ๓๓	อปทาน ภาค ๒ พุทธวงศ์	(KN14)
		จริยาปิฎก	(KN15)

หมายเหตุ: ลักษณะ Text Code ของโครงการจะออกแบบให้สอดคล้องกับคัมภีร์ใบลานที่พบ
 ที่พิเศษกว่าคัมภีร์อื่นคือ คัมภีร์ขุททกนิกาย ชาดกโครงการจะแบ่งเป็นนิบาตตามลักษณะใบลานอักษร
 ธรรมและอักษรขอมจะมีจำนวนมาก ตั้งแต่ เอกนิบาต JK01 ถึงปภินกนิบาต JK14 และ
 ชั้นวิสดินิบาต JK20 ถึงสนิบาต JK30 ที่ละสืบไปจนถึง มหานิบาต JK90 ดูในภาคผนวก ข

ช่วงที่ ๒ เป้าหมายและตัวชี้วัดความสำเร็จ ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๕๙-๒๕๖๐ รวบรวมไฟล์
ภาพคัมภีร์พระวินัยปิฎก ครบทั้ง ๘ เล่ม ได้แก่

เล่ม ๑	มหาวิภังค์ ภาค ๑	(VN01)
เล่ม ๒	มหาวิภังค์ ภาค ๒	(VN02)
เล่ม ๓	ภิกขุวิภังค์	(VN03)
เล่ม ๔	มหาวรรค ภาค ๑	(VN04)
เล่ม ๕	มหาวรรค ภาค ๒	
เล่ม ๖	จุลวรรค ภาค ๑	(VN05)
เล่ม ๗	จุลวรรค ภาค ๒	
เล่ม ๘	ปริวาร	(VN06)

ช่วงที่ ๓ เป้าหมายและตัวชี้วัดความสำเร็จ ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๖๑-๒๕๖๓ รวบรวมไฟล์
ภาพคัมภีร์พระอภิธรรมปิฎก ครบทั้ง ๑๒ เล่ม ได้แก่

เล่ม ๓๔	(ธัมม) สังคณี	(BD01)
เล่ม ๓๕	วิภังค์	(BD02)
เล่ม ๓๖	ชาตุกถา (BD03) ปุคคลบัญญัติ	(BD04)
เล่ม ๓๗	กถาวัตถุ	(BD05)
เล่ม ๓๘	ยมก ภาค ๑	(BD06)
เล่ม ๓๙	ยมก ภาค ๒	
เล่ม ๔๐	ปฏิฐาน ภาค ๑	(BD07)
เล่ม ๔๑	ปฏิฐาน ภาค ๒	
เล่ม ๔๒	ปฏิฐาน ภาค ๓	
เล่ม ๔๓	ปฏิฐาน ภาค ๔	
เล่ม ๔๔	ปฏิฐาน ภาค ๕	
เล่ม ๔๕	ปฏิฐาน ภาค ๖	

(๑.๓) กำหนดเกณฑ์ในการสำรวจและรวบรวมคัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับโบราณ ดังต่อไปนี้

๑.๓.๑ เกณฑ์ที่ใช้ในการคัดเลือกคัมภีร์ มีดังนี้

- ลักษณะทางกายภาพ คือคัมภีร์ไม่แตกผุหรือแตกมด อยู่ในสภาพสมบูรณ์ไม่แตกหัก
- เนื้อหา เป็นเรื่องที่จะนำมาใช้ตรวจชำระที่มีเนื้อหาครบถ้วน
- ภาษา เป็นภาษาบาลีเท่านั้น
- ความเก่าแก่ คือ มีอายุมากกว่า ๑๕๐ ปี
- ผู้ครอบครองหรือหน่วยงานที่รับผิดชอบยินยอม

๑.๓.๒ เกณฑ์ที่ใช้ในการรวบรวมคัมภีร์

- ทำความสะอาดคัมภีร์ ทั้งด้านหน้าและด้านหลัง ตามขั้นตอนที่กำหนด
- ลงเขม่าคาร์บอนสีดำผสมน้ำมันงา ทับบนตัวอักษรที่จางให้เข้มขึ้น
- ตรวจสอบหน้าอังกาแต่ละผูก ให้เรียงกันอย่างเป็นระบบ
- ตรวจสอบอุปกรณ์ถ่ายภาพและแสง ให้สว่างชัดเจนพอเหมาะ
- ตั้งกล้อง กำหนดให้ภาพใบลาน ๕ ใบ อยู่ในกรอบภาพทุกครั้ง
- ปรับโฟกัสกล้องถ่ายภาพ ให้ภาพชัดที่สุด
- ถ่ายภาพและบันทึกภาพเป็นไฟล์ลงในฮาร์ดดิสก์
- ตรวจสอบความชัดเจนของภาพ หลังถ่ายภาพทุกครั้ง

(๑.๔) ระบุพิภักดิ์ ภาคหรือจังหวัดที่จะลงสำรวจและรวบรวมคัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับใบลาน โดยการแบ่งพื้นที่ความรับผิดชอบตามสายอักษร ให้ครอบคลุมภาค จังหวัด และเมือง ดังนี้

- ใบลานอักษรขอม ภาคกลาง ๒๒ จังหวัด ภาคตะวันออก ๗ จังหวัด และภาคใต้ ๑๔ จังหวัดของประเทศไทย และกรุงเทพมหานคร ประเทศกัมพูชา

- ใบลานอักษรพม่า ๓ เมืองในประเทศเมียนมา คือ อมรปุระ มัณฑะเลย์ และย่างกุ้ง

- ใบลานอักษรสิงหล ๙ จังหวัดในประเทศศรีลังกา คือ เหนือ กลางเหนือ ตะวันออก ตะวันตกเฉียงเหนือ กลาง ตะวันตก สพรคมูวะ อุวะ และได้

- ใบลานอักษรธรรม ประเทศไทย ได้แก่ ภาคเหนือ ๘ จังหวัดและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ๒๐ จังหวัด ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ได้แก่ ๔ แขวง คือ แขวงเวียงจันทน์ หลวงพระบาง จำปาศักดิ์และสุวรรณเขต ประเทศเมียนมา ได้แก่ เมืองเชียงตุง รัฐฉาน ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน ได้แก่ เมืองเชียงรุ่ง ภายในจังหวัดสิบสองปันนา

การวางกรอบการลงพื้นที่เพื่อสำรวจแต่ละครั้ง จะพิจารณาปัจจัยต่าง ๆ ประกอบ เช่น จำนวนวัน ความหนาแน่นของวัด ระยะเวลาการเดินทางระหว่างวัด และข้อมูลประวัติศาสตร์ เป็นต้น ตัวอย่างเช่น การลงพื้นที่สำรวจเป็นเวลา ๑ สัปดาห์ในอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็นบริเวณที่มีวัดจำนวนมากอยู่ใกล้เคียงกัน เนื่องจากเคยเป็นศูนย์กลางการศึกษาของพระภิกษุตั้งแต่สมัยอาณาจักรล้านนา การคมนาคมสะดวก ใช้เวลาเดินทางระหว่างวัด ๑๐-๒๐ นาที ปัจจัยดังกล่าวถูกนำมาใช้วางกรอบการสำรวจว่า ควรสำรวจให้ได้อย่างน้อยวันละ ๓ วัด (ช่วงเช้า ๑ วัด และช่วงบ่ายอีก ๒ วัด) ดังนั้น กรอบการลงพื้นที่สำรวจในครั้งนี้ ตั้งเป้าหมาย ๒๑ วัด เป็นต้น ส่วนการวางกรอบการลงพื้นที่เพื่อรวบรวมคัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับใบลานแต่ละครั้งจะจัดลำดับความสำคัญจากคัมภีร์ใบลานที่พบหากเป็นคัมภีร์ที่เร่ร่อนมาใช้งานตรวจชำระจะจัดความสำคัญให้ไปรวบรวมเป็นอันดับแรก

(๑.๕) สืบค้นข้อมูลแหล่งคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลานเบื้องต้น จากอินเทอร์เน็ต รายงานการสำรวจที่เคยทำมาก่อน หรือสอบถามผู้รู้หรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

ตัวอย่างแหล่งข้อมูลเบื้องต้นจากอินเทอร์เน็ต

- แหล่งข้อมูลใบลานอักษรขอม เช่น D-Library ของหอสมุดแห่งชาติ ฐานข้อมูลเอกสารโบราณภูมิภาคตะวันตกของศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน) เป็นต้น
- แหล่งข้อมูลใบลานอักษรพม่า เช่น Myanmar Manuscript Digital Library เป็นต้น
- แหล่งข้อมูลใบลานอักษรสิงหล เช่น ดัชนีเอกสารใบลานของหอสมุดแห่งชาติศรีลังกา, บัญชีรายชื่อ KD Somadasa Catalog เป็นต้น
- แหล่งข้อมูลใบลานอักษรธรรม เช่น หอสมุดดิจิทัลคัมภีร์ใบลานล้านนา บัญชีรายชื่อใบลานของสถาบันวิจัยสังคม Digital Library of Lao Manuscripts เป็นต้น

(๑.๖) เตรียมปัจจัยในการสำรวจและรวบรวมคัมภีร์

การกำหนดปัจจัยที่ต้องใช้ในการวางแผนการสำรวจและรวบรวมคัมภีร์ทุกสายอักษร ได้ใช้หลัก ๘ M ได้แก่ ทีมงาน (Manpower) เงิน (Money) วัสดุอุปกรณ์ (Material) ขั้นตอนวิธีดำเนินงาน (Method) การติดต่อประสานงาน (Mediation) กฎเกณฑ์ ข้อบังคับ (Mandate) การตลาด (Marketing) และความมีคุณธรรมของทีมงาน (Morality) ดังภาพ ๒.๙

ภาพที่ ๒.๙ ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการสำรวจและรวบรวมคัมภีร์

๑.๖.๑ ทีมงาน (Manpower) ควรเป็นพระภิกษุหรือบุรุษ เพราะวัฒนธรรมประเพณีในบางพื้นที่ไม่อนุญาตให้สตรีจับต้องคัมภีร์พระไตรปิฎกใบลาน หรือขึ้นลงหอไตร ประกอบกับต้องทำงานร่วมกับพระภิกษุสงฆ์สามเณรในวัดและกลุ่มบุรุษในพื้นที่เป็นระยะเวลานานอาจไม่สะดวกสามารถแบ่งได้ดังนี้

(๑) ทีมสำรวจคัมภีร์ใบลาน ปฏิบัติงานในฐานะเจ้าหน้าที่อย่างน้อย ๓ ท่าน คุณสมบัติขั้นต่ำ (Minimum Requirement) ของแต่ละท่าน คือ

(๑.๑) หัวหน้าทีม ควรเป็นพระภิกษุสงฆ์ บริหารจัดการได้ดี มีความสุขุมเยือกเย็น บุคลิกดีน่าเชื่อถือ อ่านอักขรจารึกคัมภีร์ ภาษาพื้นบ้าน และภาษาบาลีได้ และรู้หมวดหมู่คัมภีร์พระพุทธานุศาสตร์

(๑.๒) ผู้ช่วยคัดแยกคัมภีร์ มีคุณธรรม อ่านอักขรจารึกคัมภีร์ภาษาพื้นบ้านและภาษาบาลีได้

(๑.๓) ผู้ช่วยบันทึกข้อมูล มีคุณธรรม อ่านอักขรจารึกคัมภีร์ภาษาพื้นบ้านและภาษาบาลีได้

(๒) ทีมรวบรวมคัมภีร์ใบลาน ปฏิบัติงานในฐานะเจ้าหน้าที่อย่างน้อย ๖ ท่าน คุณสมบัติขั้นต่ำ (Minimum requirement) ของแต่ละท่าน คือ

(๒.๑) หัวหน้าทีม ควรเป็นพระภิกษุสงฆ์ บริหารจัดการได้ดี มีความสุขุมเยือกเย็น บุคลิกดีน่าเชื่อถือ อ่านอักขรจารึกคัมภีร์ภาษาพื้นบ้านและภาษาบาลีได้ รู้หมวดหมู่ทางคัมภีร์พระพุทธานุศาสตร์ ศาสนา รู้วิธีการดูแลการอนุรักษ์คัมภีร์ใบลาน และเขียนอักษรบาลีโรมันได้

(๒.๒) ผู้ลงทะเบียนคัมภีร์ มีคุณธรรม อ่านอักขรจารึกคัมภีร์ภาษาพื้นบ้านและภาษาบาลีได้ รู้หมวดหมู่ทางคัมภีร์พระพุทธานุศาสตร์เขียนอักษรบาลีโรมันได้

(๒.๓) ผู้ถ่ายภาพดิจิทัล มีคุณธรรม รู้จักระบบกล้องและหลักการการถ่ายภาพ

(๒.๔) ผู้ช่วยพลิกใบลาน ๑ มีคุณธรรม อ่านอักขรจารึกคัมภีร์ภาษาพื้นบ้านและภาษาบาลีได้

(๒.๕) ผู้ช่วยพลิกใบลาน ๒ มีคุณธรรม อ่านอักขรจารึกคัมภีร์ภาษาพื้นบ้านและภาษาบาลีได้

(๒.๖) ผู้ทำความสะอาดใบลาน มีคุณธรรม รู้หลักการอนุรักษ์คัมภีร์ใบลานเบื้องต้น

นอกจากคุณสมบัติดังกล่าวแล้ว เนื่องจากทีมงานสำรวจและรวบรวมคัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับใบลาน เป็นเสมือนตัวแทนขององค์กรที่ไปประสานงานกับวัดหรือท้องถิ่นด่านแรก ดังนั้นทุกคนควรมีบุคลิกที่น่าเชื่อถือ มีคุณวุฒิ มีความรู้ด้านคัมภีร์ใบลานและอักษรโบราณ มีศิลปะในการสร้างปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น เพื่อให้เจ้าของพื้นที่ของคัมภีร์ใบลานเกิดความเชื่อถือและไว้วางใจ

๑.๖.๒ เงิน (Money) ต้องมีการวางแผนงบประมาณประจำปี เพื่อนำเสนองบประมาณต่อหน่วยงานที่สังกัด โดยแบ่งแผนงานตามสายอักษรคัมภีร์ วางแผนงบประมาณ ตามตัวอย่างหมวดหมู่ตามเอกสารแนบท้ายในภาคผนวก ค โดยคำนวณตามลักษณะเนื้องานและอัตราเงินท้องถิ่น อาทิ

- ค่าวัสดุครุภัณฑ์ เช่น ครุภัณฑ์สำนักงาน computer set กล้องถ่ายภาพ เป็นต้น
- ค่าตอบแทนใช้สอยวัสดุ เช่น ค่าพาหนะ ค่าที่พัก ค่าอาหาร ค่าตอบแทน เป็นต้น
- หมวดรายจ่ายอื่น เช่น ค่าเช่าสำนักงาน ค่าสาธารณูปโภค เป็นต้น

๑.๖.๓ วัสดุอุปกรณ์ (Material) อุปกรณ์สำนักงานพื้นฐาน เช่น โต๊ะ เก้าอี้ ตู้เก็บเอกสาร คอมพิวเตอร์ เครื่องถ่ายเอกสาร printer เป็นต้น

(๑) อุปกรณ์สื่อสารอิเล็กทรอนิกส์ประจำสำนักงาน เช่น โทรศัพท์ เครื่องกระจายสัญญาณ wifi ระบบสาย Lan, Server, Hard Disk เครื่องเคลือบพลาสติก โปรเจคเตอร์ และฉาก เป็นต้น

(๒) อุปกรณ์เคลื่อนที่สำหรับถ่ายภาพคัมภีร์โบราณ เช่น คอมพิวเตอร์ Note book สำหรับเก็บข้อมูลและถ่ายภาพโบราณ จอคอมพิวเตอร์ ปลั๊กไฟ กล้องดิจิทัล ชุดไฟสตูดิโอ ชุดแท่นถ่ายภาพ ขาตั้งกล้อง โต๊ะถ่ายภาพโบราณ เป็นต้น

(๓) อุปกรณ์ทำความสะอาดโบราณ เช่น แอลกอฮอล์ น้ำมันงา คาร์บอนเม็ดสำหรับผสมทำน้ำหมัก ผ้าเช็ดโบราณ ไม้สาหลี่ แก้วใส่น้ำมันงาและแอลกอฮอล์ เป็นต้น

๑.๖.๔ วิธีดำเนินงาน (Method) สำรวจและรวบรวมคัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับโบราณ ใช้รูปแบบวงจรเดมมิง (Deming Cycle) ๔ ขั้นตอน คือ PDCA ดังนี้

ขั้นที่ ๑ Plan คือ การวางแผนงาน โดยใช้ ๘ M ได้แก่ ทีมงาน (Manpower) เงิน (Money) วัสดุอุปกรณ์ (Material) ขั้นตอนวิธีดำเนินงาน (Method) การติดต่อประสานงาน (Mediation) กฎเกณฑ์ ข้อบังคับ (Mandate) การตลาด (Marketing) และความมีคุณธรรมของทีมงาน (Morality)

ขั้นที่ ๒ Do คือ การลงมือทำตามแผนงานที่วางไว้ ทั้งแผนระยะสั้นและระยะยาว

ขั้นที่ ๓ Check คือ การตรวจสอบผลงาน กับเป้าหมาย/เกณฑ์ที่กำหนดไว้

ขั้นที่ ๔ Act คือ การตรวจสอบ ปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่อง พัฒนางานที่ดีอยู่แล้วให้ดียิ่งขึ้นและวางแผนการดำเนินงานในปีต่อไป

๑.๖.๕ การติดต่อประสานงาน (Mediation) เมื่อได้ข้อมูลสถานที่ที่จะลงสำรวจแล้ว ให้ทำหนังสือขออนุญาตสำรวจคัมภีร์โบราณอย่างเป็นทางการ โดยใช้การติดต่อประสานงานเพื่อความสะดวกรวดเร็วทั้งในแนวดิ่ง (Vertical) เช่น ผู้ใหญ่บ้าน/กำนัน/ นายกองค์การบริหารส่วนตำบล/อำเภอ/ผู้บริหารพิพิธภัณฑสถาน เจ้าอาวาส เจ้าคณะตำบล เจ้าคณะอำเภอหรือเจ้าคณะจังหวัด เป็นต้น และติดต่อประสานงานในแนวนอน/แนวระนาบ (Horizontal) เช่น เจ้าหน้าที่ผู้ดูแลคัมภีร์ คนในท้องถิ่น เป็นต้น

๑.๖.๖ กฎเกณฑ์ ข้อบังคับ (Mandate) เอกสารคัมภีร์โบราณถือเป็นสมบัติของวัดหรือของชุมชนร่วมกัน นอกจากนั้นยังถือเป็นโบราณวัตถุ บางวัดกรมศิลปากรได้ดำเนินการขึ้นทะเบียนไว้ถือเป็นของสำคัญของแผ่นดิน ดังนั้น การดำเนินการด้านโบราณจึงต้องระมัดระวังในด้านกฎหมายเกี่ยวกับโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุและพิพิธภัณฑด้วย รวมทั้งประเพณีของชุมชน ผู้ลงพื้นที่ควรศึกษาให้ดี และควรขออนุญาตกรมศิลปากรด้วยกรณีเป็นคัมภีร์โบราณ หรือโบราณสถานที่ขึ้นทะเบียนกับกรมศิลปากร กรณีเป็นสถานที่ขึ้นทะเบียนโบราณสถานต้องขออนุญาตให้เรียบร้อยจึงจะดำเนินการต่าง ๆ ได้

ตัวอย่างกฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้อง อาทิเช่น

(๑) พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๔ (แก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ ๒ พ.ศ. ๒๕๓๕) เพื่อขออนุญาตกรมศิลปากร ในกรณีหอไตรขึ้นทะเบียนกับกรมศิลปากร ดูในภาคผนวก ง

มาตรา ๓๒ ผู้ใดบุกรุกโบราณสถาน หรือทำให้เสียหาย ทำลาย ทำให้เสื่อมค่าหรือทำให้ไร้ประโยชน์ซึ่งโบราณสถาน ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินเจ็ดปีหรือปรับไม่เกินเจ็ดแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา ๓๓ ผู้ใดทำให้เสียหาย ทำลาย ทำให้เสื่อมค่า ทำให้ไร้ประโยชน์หรือทำให้สูญหาย ซึ่งโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุที่ได้ขึ้นทะเบียนแล้ว ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสิบปีหรือปรับไม่เกินหนึ่งล้านบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ^{๔๖}

(๒) กฎหมายแรงงาน เช่น ค่าจ้าง ค่าจ้างล่วงเวลา การลาป่วย วันหยุด เป็นต้น เนื่องจากในส่วนงานสำรวจและรวบรวมคัมภีร์โบราณของโครงการพระไตรปิฎกวิชาการ เป็นคณะพระภิกษุและอาสาสมัครเป็นส่วนใหญ่ จึงไม่มีปัญหาเรื่องกฎหมายแรงงานเพราะเป็นการทำงานแบบจิตอาสา แต่ในหน่วยงานสำรวจและรวบรวมคัมภีร์โบราณในต่างประเทศ จำเป็นต้องศึกษากฎหมายของแต่ละประเทศเพิ่มเติม เช่น อัตราค่าตอบแทน วันหยุด วันลาต่าง ๆ ซึ่งกฎหมายแต่ละประเทศแตกต่างกัน

(๓) ระเบียบคณะสงฆ์ เช่น บางพื้นที่ต้องให้พระผู้ปกครองระดับเจ้าคณะตำบล เจ้าคณะอำเภอ หรือเจ้าคณะจังหวัดทำการอนุญาตเป็นลายลักษณ์อักษร ระเบียบของคณะสงฆ์เป็นสิ่งสำคัญมาก เพราะเป็นสัญลักษณ์ถึงความเคารพเจ้าของพื้นที่ เช่น การเข้าพื้นที่ดูคัมภีร์โบราณ โดยเฉพาะที่เป็นพิพิธภัณฑประจำท้องถิ่น จำเป็นต้องแจ้งผู้ปกครองสงฆ์ด้วย หรือผู้ปกครองชุมชน เพื่อเป็นการแสดงความเคารพ ให้เกียรติและแจ้งให้ทางพระผู้ใหญ่ผู้ปกครองสงฆ์จะได้ทราบอย่างเป็นทางการว่า มีคนนอกพื้นที่เข้ามาดูคัมภีร์โบราณซึ่งเป็นสมบัติในเขตพื้นที่ที่ท่านดูแล

^{๔๖} กระทรวงวัฒนธรรม, ประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๓๐๘, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: https://www.m-culture.go.th/mculture_th60/article_attach/article_20150723160848.pdf [๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๔].

(๔) ธรรมเนียมปฏิบัติในท้องถิ่น เป็นสิ่งที่ต้องปฏิบัติตาม แม้จะไม่ผิดกฎหมายหรือ มีบทลงโทษที่ร้ายแรงแต่ผู้ลงพื้นที่สำรวจและรวบรวมคัมภีร์ใบลานต้องศึกษาให้ดี เพราะอาจมีผลกระทบต่อชุมชน เช่น ประเพณีบุญต่าง ๆ ในวัดหรือท้องถิ่นที่ลงพื้นที่ การทำพิธีบูชาคัมภีร์ใบลาน การทำพิธีสักการะสถานที่เก็บคัมภีร์ใบลาน หรือสิ่งของที่ชุมชนหรือคนในหมู่บ้านให้ความเคารพนับถือ ไม่ควรเคลื่อนย้ายคัมภีร์ใบลานโดยพลการ รวมถึงธรรมเนียมปฏิบัติ เช่น การห้ามผู้หญิงขึ้นหอไตร หรือจับคัมภีร์ใบลานของทางภาคเหนือ

๑.๖.๗ การตลาด (Marketing)

(๑) การประชาสัมพันธ์กับคนในท้องถิ่น (Public Relations) ควรสื่อสารกับชุมชน ให้เข้าใจถึงการทำงานของทีมงาน และชี้แจงให้เข้าใจร่วมกันว่ามาจากหน่วยงานใด มาทำอะไร เพื่ออะไร ใช้ระยะเวลาเท่าไร ให้ชุมชนมีส่วนร่วม หรือให้ความรู้ด้านการดูแลรักษาใบลานแก่ท้องถิ่น การทำป้ายอนุรักษคัมภีร์ใบลานของโครงการ การประชาสัมพันธ์ให้ชุมชนเข้าใจวัตถุประสงค์และ เห็นความสำคัญของการทำงานสำรวจคัมภีร์ใบลาน รวมทั้งการประชาสัมพันธ์ใน social media ต่าง ๆ เช่น Facebook และ website โดยต้องขออนุญาตเจ้าของสถานที่ก่อนทุกครั้งเพื่อให้เข้าใจตรงกัน

(๒) การสร้างเครือข่าย (Network) กับหน่วยงานสำรวจอื่น ๆ เช่น ศูนย์อนุรักษ์ใบลาน ของมหาวิทยาลัย ห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ นักวิชาการ หรือผู้เชี่ยวชาญในท้องถิ่น เป็นการสร้างความ น่าเชื่อถือให้โครงการ และทำให้มีผู้เชี่ยวชาญจากหน่วยงานท้องถิ่นคอยให้คำแนะนำและแบ่งปัน องค์ความรู้จากประสบการณ์เพื่อนำไปใช้พัฒนางานของโครงการต่อไป

๑.๖.๘ คุณธรรมของผู้ลงพื้นที่สำรวจและรวบรวมคัมภีร์ใบลาน (Morality)

ผู้ลงพื้นที่สำรวจและรวบรวมคัมภีร์ใบลาน ควรใช้หลักอริยบท ๔ เป็นแนวทางการทำงาน ให้ประสบความสำเร็จ อันประกอบด้วยแนวปฏิบัติ ๔ ข้อ คือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา คุณธรรมแต่ละข้อต่างต่อเนื่องหนุนเสริมกัน จะขาดข้อใดข้อหนึ่งไม่ได้ ด้วยว่าเป็นกระบวนการ ที่เชื่อมโยงกันที่จะนำไปสู่ผลสำเร็จในชีวิตและการงานได้ตามความมุ่งหวัง ได้แก่

๑) ฉันทะ คือ การมีใจรักในสิ่งที่ทำให้เกิดจากความศรัทธาและเชื่อมั่นต่อสิ่งที่ทำ ผู้ที่จะทำงานนี้ได้ดีต้องมีความรักและศรัทธาในคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และตระหนักถึง ความสำคัญของคัมภีร์พระไตรปิฎกใบลานในฐานะเครื่องมือสืบทอดคำสอนอันบริสุทธิ์มานานกว่า ๒,๐๐๐ ปี จนเกิดเป็นแรงผลักดันให้อยากทำการสำรวจและรวบรวมคัมภีร์อย่างไม่ลดละ เชื่อมั่นว่า สิ่งที่ทำจะเป็นประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนาและการศึกษาด้านพระบาลี

๒) วิริยะ คือ ความมุ่งมั่นทุ่มเททั้งกายและใจ เพราะเป็นงานที่ต้องทำแข่งกับเวลา เนื่องจากคัมภีร์ไบเบิลมีอายุ ๒๐๐-๓๐๐ ปี แต่ปัจจุบันต้องเผชิญกับภัยต่าง ๆ ทั้งปัจจัยภายใน คือ ตัวของไบเบิลเองที่เป็นพืช มีส่วนประกอบเซลล์ลูโลสที่เป็นอาหารของปลวกหรือแมลง ปัจจัยภายนอก คือการเก็บรักษาที่ไม่ถูกวิธี ปล่อยคัมภีร์ไบเบิลให้ตากแดดตากฝน เพราะความร้อนทำให้ไบเบิลแห้งกรอบ ส่วนความชื้นทำให้ไบเบิลขึ้นรา

ดังนั้น ถ้าทีมงานทุ่มเททำงานอย่างจริงจัง จนสามารถสำรวจพบแหล่งคัมภีร์และรวบรวมคัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับไบเบิลให้อยู่ในรูปแบบไฟล์ภาพดิจิทัลได้ทันช่วงที่มากเท่าไร ก็จะช่วยยืดอายุคำสอนของพระบรมศาสดาที่จารบนคัมภีร์ไบเบิลได้มากเท่านั้น นอกจากนี้ การทำงานในพื้นที่ต้องอาศัยความอดทนต่อสภาพแวดล้อมที่ไม่เอื้ออำนวยและต้องทนต่อความไม่สะดวกสบายต่าง ๆ เช่น การเดินทางรอนแรมเพื่อค้นหาคัมภีร์ในถิ่นที่ห่างไกลในเขตทุรกันดาร ต้องเผชิญกับภาวะอากาศร้อนหนาว แดด ฝน เป็นต้น

๓) จิตตะ คือ มีใจที่จดจ่อและรับผิดชอบต่องาน เพื่อที่จะค้นหาแหล่งคัมภีร์ให้ได้มากที่สุด หรือหากคัมภีร์ฉบับที่ต้องการให้ครบถ้วนนำไปใช้ตรวจชำระ เพราะการสำรวจและรวบรวมคัมภีร์ในพื้นที่หลายแห่ง โดยเฉพาะแหล่งที่ไม่เคยมีการสำรวจหรือทำทะเบียนมาก่อน คัมภีร์จำนวนมากอาจอยู่ในสภาพกระจัดกระจาย ไม่ได้อยู่เป็นหมวดหมู่ หรือแม้แต่แหล่งที่เคยมีการสำรวจหรือทำทะเบียนมาแล้ว เมื่อลงปฏิบัติงานในพื้นที่จริงอาจไม่พบคัมภีร์ตามที่ระบุไว้ ดังนั้นผู้สำรวจและรวบรวมจะต้องมีใจจดจ่อที่จะค้นหา คัดแยก และรวบรวมคัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาบาลีอย่างสุดความสามารถ

๔) วิมังสา คือ การทบทวนในสิ่งที่ได้คิดได้ทำมา เพราะการจะทำงานสำรวจและรวบรวมคัมภีร์พระไตรปิฎกอย่างมีความสุขและไปถึงจุดหมายนั้น ผู้สำรวจและรวบรวมต้องหมั่นทบทวนว่าในแต่ละวันได้ทำงานที่ตนรับผิดชอบได้สมบูรณ์หรือไม่ และประเมินผลงานทั้งทีมว่าได้สำรวจแหล่งคัมภีร์ไบเบิลสำเร็จตามที่ได้วางแผนหรือได้รวบรวมคัมภีร์พระไตรปิฎกไบเบิลตามเป้าที่กำหนดไว้หรือไม่ พิจารณาว่าอะไรเป็นปัจจัยหรือตัวแปรที่ทำให้งานในครั้งนั้นติดขัดหรือราบรื่น เพื่อนำมาพัฒนาปรับปรุงแก้ไขต่อไป

ดังนั้น “อิทธิบาท ๔” จึงเป็นคุณธรรมของผู้ที่จะทำงานสำรวจและรวบรวมคัมภีร์พระไตรปิฎก ที่ต้องอาศัยความรัก ความทุ่มเท ความรับผิดชอบ และการทบทวนสิ่งที่ได้ทำมาเป็นพื้นฐานในการทำงาน เพื่อส่งมอบพระธรรมวินัยที่จารคัลลอกสืบต่อมายาวนานไปยังผู้ที่สนใจที่จะมาในภายหลังก่อนที่คัมภีร์พระไตรปิฎกไบเบิลจะเสื่อมสลายหรือถูกทำลายไปอย่างน่าเสียดาย

๒.๗.๒ การดำเนินงาน (D=Do) ตามแผนงานสำรวจและรวบรวมคัมภีร์

ขั้นตอนงานสำรวจและรวบรวมคัมภีร์พระไตรปิฎกใบลานของทุกสายอักษรจะแบ่งการทำงานออกเป็น ๒ ขั้น คือ

๑) ขั้นสำรวจแหล่งคัมภีร์ใบลาน ก่อนลงพื้นที่จะต้องขออนุญาตจากเจ้าของคัมภีร์ใบลานล่วงหน้า เมื่อได้รับอนุญาตแล้วทีมงานจะลงพื้นที่สำรวจตามวัน เวลา และสถานที่ที่กำหนด และดำเนินการสำรวจโดย

(๑) แยกมัดคัมภีร์ใบลานที่มีเนื้อหาครบชุดออกจากคัมภีร์ที่แตกมัด โดยการดูลำดับเลขหน้าangka หรือจำนวนที่ระบุบนป้ายฉลาก สำหรับใบลานที่แตกมัด ทีมสำรวจจะพยายามเทียบขนาด สีและลวดลายที่ขอบใบลานแผ่นที่หลุดออกจากมัดเพื่อนำรวมเข้ากับมัดเดิม หากสามารถรวมเนื้อหาได้ครบ ก็นำคัมภีร์มัดนั้นรวมเข้าในส่วนใบลานที่ครบชุด แต่หากเนื้อหาไม่ครบก็แยกคัมภีร์ใบลานมัดนั้นไว้ต่างหาก

(๒) ลงบันทึกรายละเอียดใบลานมัดที่ครบชุดใน “แบบฟอร์มสำรวจคัมภีร์ใบลาน” คูในภาคผนวก จ โดยระบุชื่อแหล่งคัมภีร์ ชื่อผู้ติดต่อประสานงาน ประวัติการสำรวจและลงทะเบียนโดยหน่วยงานอื่น และชื่อผู้สำรวจ เป็นต้น แล้วใส่คะแนนประเมินในหน้า “แบบแสดงผลการประเมินสำหรับทีมถ่ายคัมภีร์ใบลาน” เพื่อส่งข้อมูลการสำรวจต่อให้ชุดรวบรวมเพื่อพิจารณาต่อไป

ข้อพึงระวัง การปฏิบัติงานสำรวจ พบว่า คัมภีร์ใบลานส่วนมากยังเก็บอยู่ตามวัด แต่ส่วนใหญ่อยู่ในสภาพชำรุด เสียหาย ขาดการดูแลจัดเก็บอย่างถูกวิธี จึงทำให้การลงพื้นที่สำรวจต้องใช้เวลามาก ต้องเดินทางไปประสานงานหลายครั้งจึงจะเริ่มปฏิบัติงานได้ ข้อมูลที่พบในอินเทอร์เน็ตหรือบัญชีรายชื่อของหน่วยงานอื่นที่เคยทำการสำรวจมาก่อน พบว่า ไม่พบคัมภีร์ใบลานตามบัญชีรายชื่อ บางแห่งถูกย้ายไปที่อื่น บางแห่งเก็บรักษาไว้ไม่ดี ถูกปลวก แมลงทำลายเป็นจำนวนมาก บางแห่งมีการปรับปรุงหอไตรหรือสถานที่เก็บ คัมภีร์ใบลานบางส่วนจึงถูกทำลายหรือถูกทิ้งจนเกิดความเสียหายเนื่องจาก ไม่มีการนำคัมภีร์ใบลานมาอ่านหรือศึกษา

(๓) บันทึกในฐานข้อมูลโปรแกรม Manuscript Survey หลังเดินทางกลับจากพื้นที่ต้องทำการบันทึกข้อมูลที่เขียนในแบบฟอร์มสำรวจคัมภีร์ใบลานลงระบบคอมพิวเตอร์ด้วยโปรแกรม Manuscript Survey เพื่อสร้างฐานข้อมูลสำรวจในระบบเมทาดาตา ดังภาพที่ ๒.๑๐

ที่มา: โครงการพระไตรปิฎกวิชาการ วัดพระธรรมกาย, ๒๕๖๔

๒) ขั้นตอนการรวบรวมคำกริยา โดยการบันทึกเป็นไฟล์ภาพดิจิทัลดังนี้

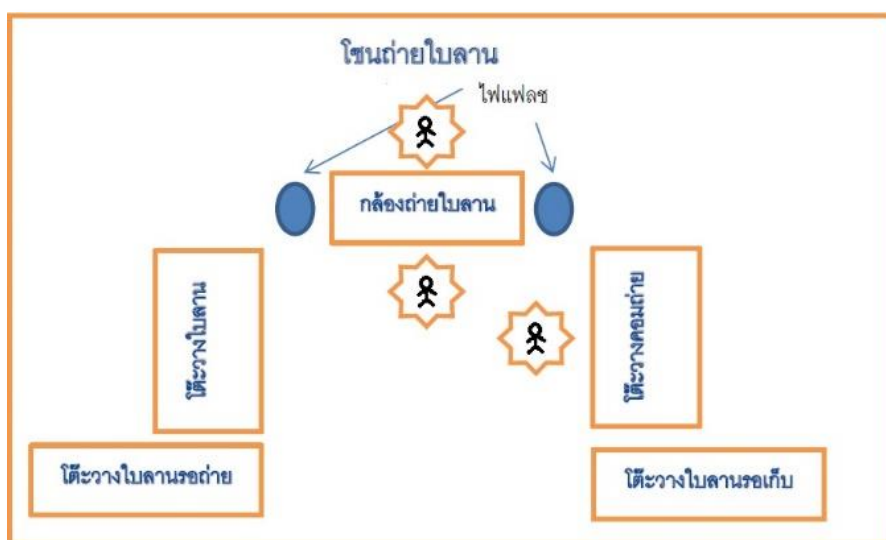
จุดที่ ๑ โต๊ะวางโบลานร่อยสำหรับวางโบลานที่ลงทะเบียนและทำความสะอาดเรียบร้อยพร้อมถ่ายภาพ

จุดที่ ๒ โต๊ะวางโบลาน   โดยนำโบลานมัดที่จะถ่ายมาวางเรียงสำหรับบร่อถ่าย

จุดที่ ๓ โต๊ะแทนกล้องถ่าย สำหรับวางแทนและกล้องถ่ายภาพโบราณ

จุดที่ ๔ โต๊ะวางคอมพิวเตอร์ถ่าย สำหรับวางคอมพิวเตอร์หรือโน้ตบุ๊กและจอภาพสำหรับถ่ายภาพ

จุดที่ ๕ โต๊ะวางโบลานรอมัดเก็บ สำหรับวางโบลานที่ถ่ายเสร็จแล้ว รอมัดจัดเก็บ

ภาพที่ ๒.๑๑ การวางผังสถานที่และอุปกรณ์ถ่ายคัมภีร์โบลาน

ที่มา: โครงการพระไตรปิฎกวิชาการ วัดพระธรรมกาย, ๒๕๖

(๒) คัดเลือกคัมภีร์โบลานฉบับที่ต้องการและทำเอกสารขอยืมโบลานให้เจ้าของ หรือผู้ดูแลนามยืนยันจำนวนมัดคัมภีร์ที่คัดเลือกมาถ่ายภาพ

(๓) กรอกข้อมูลในแผ่นทะเบียนประวัติโบลาน (Information Card) โดยใส่หมายเลข DCI CODE และ TEXT CODE ซึ่งเป็นรหัสที่โครงการกำหนดขึ้นเพื่อใช้ในการลงทะเบียนโบลานทั้ง ๔ สายอักษร สำหรับ DCI CODE เป็นรหัสประจำตัวของมัดคัมภีร์ ประกอบด้วยตัวอักษรและตัวเลข จำนวน ๑๑ หลัก แต่ละหลักจะบอกข้อมูลคัมภีร์ชุดนั้น ๆ ดังนี้

ตัวเลขหลักที่ ๑-๒ คือ รหัสประเทศ TH (ประเทศไทย), SR (ประเทศศรีลังกา), MM (ประเทศเมียนมา)

ตัวเลขหลักที่ ๓-๔ คือ รหัสสถานที่ที่ถ่ายภาพคัมภีร์โบลาน และจำนวนสถานที่ที่ถ่าย

ตัวเลขหลักที่ ๕ คือ รหัสประเภทและชั้นคัมภีร์โบลาน

ตัวเลขหลักที่ ๖ คือ รหัสหมวดหมู่คัมภีร์โบลาน

ตัวเลขหลักที่ ๗-๙ คือ ลำดับมัดที่ถ่าย

ตัวเลขหลักที่ ๑๐-๑๑ คือ ลำดับคัมภีร์ในมัดคัมภีร์โบลาน บางมัดมี ๓ คัมภีร์ใน ๑ มัด

ตัวอย่างเช่น DCI CODE “TH_๐๑_๐๑_๐๐๖_๐๐”

(TH) หมายถึง คัมภีร์มาจากประเทศไทย

(๐๑) หมายถึง เป็นสถานที่แรกที่ไปถ่ายภาพในประเทศไทย คือ วัดสูงเม่น จังหวัดแพร่

(๐๑) หมายถึง เป็นบาลี ชั้นพระไตรปิฎก หมวดพระสุตตันตปิฎก

(๐๐๖) หมายถึง มัดที่ ๖ ที่ถ่ายที่วัดสูงเม่น

(๐๐) หมายถึง ในมัดไม่มีคัมภีร์อื่น มีคัมภีร์เดียว เป็นต้น ดังภาพที่ ๒.๑๒

ส่วนหมายเลข TEXT CODE เป็นรหัสหมวดหมู่การจัดเก็บคัมภีร์ในฐานข้อมูลในระบบฐานข้อมูลที่โครงการประยุกต์จากระบบตัวของพระไตรปิฎก PTS ของสมาคมบาลีปกรณ์ ประเทศอังกฤษ เช่น TEXT CODE DN00 หมายถึง คัมภีร์พระไตรปิฎกที่ขนิทาย แบ่งย่อยเป็น DN01, DN02, และ DN03 หมายถึง คัมภีร์ที่ขนิทาย สัลขันธวรรค มหาวรรคและปาฎีกาวรรคตามลำดับ ดูใน ภาคผนวก ข

(๔) ทำความสะอาดใบลาน ด้วยการใช้น้ำอุ่นล้าง แล้วใช้หมึกสีดำจากผงคาร์บอนผสมน้ำมันงาแต้มบนตัวอักษรให้สีของเส้นจารเข้มขึ้น หรือหากมีเชื้อราจะเช็ดออกด้วยแอลกอฮอล์ ๗๐% เปลี่ยนสายสนอง หรือเชือกมัดคัมภีร์หากของเดิมเปื่อยยุ่ย เมื่อทำความสะอาดเรียบร้อยแล้ว จัดเรียงใบลานตามลำดับเลขangkaให้ถูกต้องเพื่อเตรียมนำไปถ่ายภาพ การทำงานในขั้นตอนนี้หากมีอาสาสมัครหรือคนในชุมชนมาช่วยงาน เจ้าหน้าที่โครงการจะต้องอธิบายวิธีทำความสะอาดและการใช้อุปกรณ์ต่าง ๆ อย่างละเอียด เพราะคัมภีร์ใบลานเปราะบางแตกหักง่ายจึงต้องดูแลอย่างระมัดระวัง และทำด้วยความเคารพ

(๕) คัมภีร์ใบลานแยกสปีชีตามบันทึกภาพเป็นไฟล์ภาพดิจิทัลและตรวจสอบคุณภาพของไฟล์ภาพ ซึ่งจะถ่ายครั้งละ ๕ แผ่นใบลานต่อ ๑ ชีต ดังภาพ ๒.๑๓ ต้องตรวจสอบความคมชัดของภาพทุกครั้งที่เกิดบันทึกภาพ ไฟล์ที่บันทึกด้วยกล้องดิจิทัลจะเป็นประเภทไฟล์ RAW และ JPEG ตั้งชื่อไฟล์ภาพตาม รหัส DCI CODE ดังภาพที่ ๒.๑๔

(๖) หลังบันทึกภาพใบลานครบทุกแผ่น มัดคัมภีร์ให้เรียบร้อย ต้องทำป้ายทะเบียนติดห่อหมวดหมู่ปิฎก มีสีแดง เขียว ฟ้ำ และขาว เป็นหมวดคัมภีร์พระวินัยปิฎก พระสุตตันตปิฎก พระอภิธรรมปิฎก และคัมภีร์พระพุทธศาสนา ตามลำดับ จากนั้นส่งคืนใบลานให้เจ้าของหรือผู้ดูแล พร้อมเอกสารส่งมอบคืน เพื่อยืนยันว่าได้คืนคัมภีร์ครบตามจำนวนที่ได้ยืมมาเรียบร้อยแล้ว

(๗) เมื่อเดินทางกลับจากพื้นที่ ทำบัญชีรายชื่อคัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับใบลานและทำสำเนาไฟล์ภาพเป็น ๒ ชุด ชุดที่ ๑ เก็บเป็นไฟล์ต้นฉบับ เพื่อสงวนรักษาเนื้อหาไฟล์ดิจิทัลไม่ให้สูญหายหรือถูกแก้ไขโดยไม่ตั้งใจ ชุดที่ ๒ นำไปใส่ลายนํ้าระบุชื่อโครงการเพื่อส่งมอบให้เจ้าของใบลานพร้อมบัญชีรายชื่อ และเก็บไว้ใน External Hard Disk และ Server ของโครงการ เพื่อนำไปใช้งานต่อไปในอนาคต

Information Card of Digitized Manuscripts										(N)																									
DCI Code	Country	Location	Category	Bundle No.	Title No.	Text Code																													
0. Original Code: _____ (if any)																																			
1. Country: ☐ TH-Thailand ☐ SR-Sri Lanka ☐ MM-Myanmar ☐ _____																																			
2. Location Name: _____ Province: _____																																			
3. Title: (roman) _____ (local: _____)																																			
4. Category 1 (Style): <table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <thead> <tr> <th style="text-align: center;">Pāli:</th> <th style="text-align: center;">Nissaya:</th> <th style="text-align: center;">Translation:</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>☐ 0 Tipiṭaka</td> <td>☐ 4 Tipiṭaka</td> <td>☐ A Tipiṭaka</td> </tr> <tr> <td>☐ 1 Aṭṭhakathā</td> <td>☐ 5 Aṭṭhakathā</td> <td>☐ B Aṭṭhakathā</td> </tr> <tr> <td>☐ 2 Ṭikā</td> <td>☐ 6 Ṭikā</td> <td>☐ C Ṭikā</td> </tr> <tr> <td>☐ 3 Other text</td> <td>☐ 7 Other text</td> <td>☐ D Other text</td> </tr> </tbody> </table>						Pāli:	Nissaya:	Translation:	☐ 0 Tipiṭaka	☐ 4 Tipiṭaka	☐ A Tipiṭaka	☐ 1 Aṭṭhakathā	☐ 5 Aṭṭhakathā	☐ B Aṭṭhakathā	☐ 2 Ṭikā	☐ 6 Ṭikā	☐ C Ṭikā	☐ 3 Other text	☐ 7 Other text	☐ D Other text	5. Category 2 (Content): <table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <thead> <tr> <th style="text-align: center;">Canon / Commentaries</th> <th style="text-align: center;">Non-Canonical</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>☐ 0 Vinaya</td> <td>☐ 5 Grammar</td> </tr> <tr> <td>☐ 1 Sutta</td> <td>☐ 6 Legend/History</td> </tr> <tr> <td>☐ 2 Abhidhamma</td> <td>☐ 4 Buddhist Text</td> </tr> <tr> <td>☐ 3 Jātaka</td> <td>☐ 7 Other _____</td> </tr> </tbody> </table>					Canon / Commentaries	Non-Canonical	☐ 0 Vinaya	☐ 5 Grammar	☐ 1 Sutta	☐ 6 Legend/History	☐ 2 Abhidhamma	☐ 4 Buddhist Text	☐ 3 Jātaka	☐ 7 Other _____
Pāli:	Nissaya:	Translation:																																	
☐ 0 Tipiṭaka	☐ 4 Tipiṭaka	☐ A Tipiṭaka																																	
☐ 1 Aṭṭhakathā	☐ 5 Aṭṭhakathā	☐ B Aṭṭhakathā																																	
☐ 2 Ṭikā	☐ 6 Ṭikā	☐ C Ṭikā																																	
☐ 3 Other text	☐ 7 Other text	☐ D Other text																																	
Canon / Commentaries	Non-Canonical																																		
☐ 0 Vinaya	☐ 5 Grammar																																		
☐ 1 Sutta	☐ 6 Legend/History																																		
☐ 2 Abhidhamma	☐ 4 Buddhist Text																																		
☐ 3 Jātaka	☐ 7 Other _____																																		
6. Script: ☐ Khom ☐ Sinhalese ☐ Burmese ☐ Mon ☐ Tham(Lanna / Isan) ☐ _____																																			
7. Language: ☐ Pāli ☐ Sinhalese ☐ Burmese ☐ Mon ☐ _____																																			
8. No. of Physical Phuks: _____ phuks (Phuk No: _____)																																			
9. No. of Pages: _____ pages Pagination: _____ (local: _____)																																			
10. No. of Lines: _____ per page No. of Characters: _____ per full line																																			
11. Size of a Folio: Width: _____ cm Height: _____ cm																																			
12. Completeness of Text: ☐ Complete ☐ Missing ≤ 50 letters ☐ Missing ≤ 3 folios ☐ Incomplete			13. Legibility: ☐ Clear (≥80%) ☐ Mostly Clear (<80%) ☐ Unclear (almost every page) ☐ Many Corrections			14. Damages of Folio: ☐ No damage ☐ Animal bites ☐ Broken at edge ☐ Broken _____ folios ☐ Other damages			15. Year: ☐ Unknown ☐ Minor Era _____ ☐ Buddhist Era _____ ☐ _____ Era _____																										
16. Copyist/Scribe: (english) _____ (local: _____)																																			
17. Donator/Collector: (english) _____ (local: _____)																																			
18. Original Location: (english) _____ (local: _____)																																			
19. Date of Digitization: _____ / _____ / _____ (e.g. 1 Jan 2010)																																			
20. Filled in by: _____ (local: _____)																																			
21. Remarks: 21.1 edition: _____ 21.2 cover: _____																																			

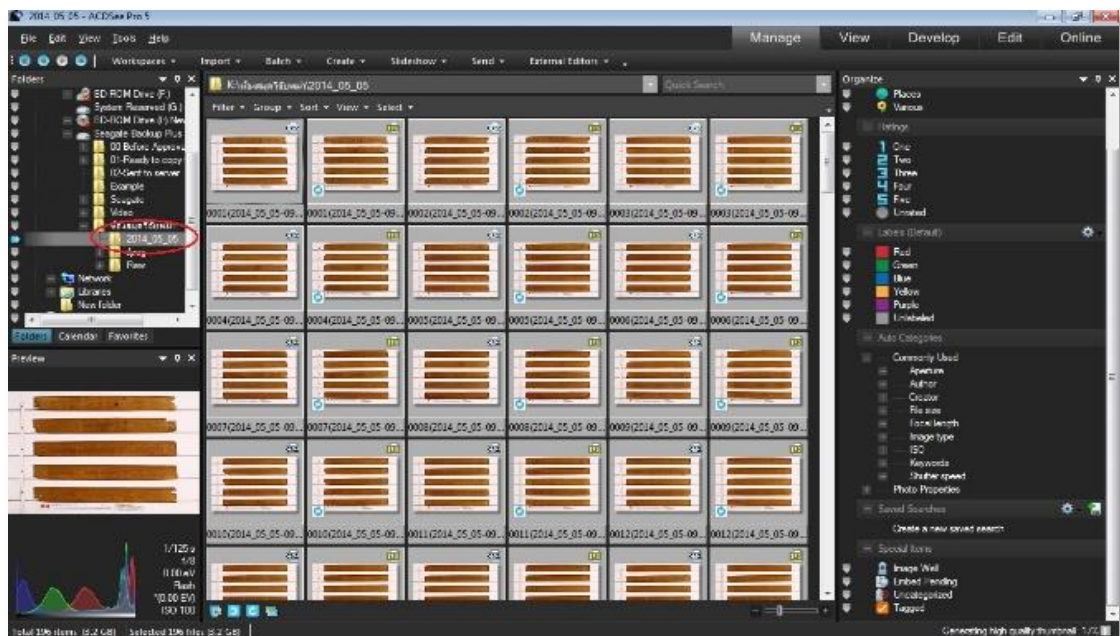
ภาพที่ ๒.๑๒ เอกสาร Information Card

ที่มา: โครงการพระไตรปิฎกวิชาการ วัดพระธรรมกาย, ๒๕๖๔

ภาพที่ ๒.๑๓ ตัวอย่างไฟล์ภาพถ่ายใบลานดิจิทัล

ที่มา: โครงการพระไตรปิฎกวิชาการ วัดพระธรรมกาย, ๒๕๖๔

ภาพที่ ๒.๑๔ หน้าจอคอมพิวเตอร์แสดงชื่อไฟล์ภาพถ่ายใบลานตามรหัส DCI CODE

ที่มา: โครงการพระไตรปิฎกวิชาการ วัดพระธรรมกาย, ๒๕๖๔

(๘) บันทึกข้อมูลงานรวบรวมคัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับใบลานที่ลงระบบเมตาดาตา (Metadata) ผ่านโปรแกรม Manuscript Journey

(๙) รวบรวมองค์ความรู้ที่ได้จากการสำรวจและรวบรวมจัดทำเป็นสื่อเผยแพร่ให้ความรู้ผ่าน social media ดังตัวอย่างตามเอกสารแนบท้ายในภาคผนวก จ

๒.๗.๓ การตรวจสอบ (C=Check) ผลงานกับเป้าหมาย/ตัวชี้วัด/เกณฑ์

นำผลการสำรวจมาตรวจสอบกับตัวชี้วัดความสำเร็จของงานสำรวจและรวบรวมคัมภีร์ที่กำหนดไว้ คือมีไฟล์ภาพคัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับใบลานเรื่องที่ต้องการอย่างน้อยสายอักขระละ ๕ มัด จาก ๕ แหล่งคัมภีร์ที่แตกต่างกันไป ในกรอบระยะเวลาที่ได้วางแผนไว้ ๒ ระยะ

(๑) ตัวชี้วัดความสำเร็จระยะสั้น คือในช่วงปีที่ ๑ (พ.ศ.๒๕๕๓) รวบรวมไฟล์ภาพคัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับใบลาน พระสูตรตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีสันจวรรค

ผลการสำรวจและรวบรวมคัมภีร์ทีฆนิกาย สีสันจวรรค ของใบลานทั้ง ๔ สายอักขระ ในช่วง ๑ ปีแรก (พ.ศ.๒๕๕๓) ดังนี้ ดูในภาคผนวก ข

ก. ไฟล์ภาพคัมภีร์ใบลานอักษรขอม จำนวน ๘ มัด จาก ๓ แหล่ง

๑. หอสมุดแห่งชาติ	กรุงเทพฯ	๖ มัด
(คัมภีร์จากหอสมุดแห่งชาติ รวบรวมจากแหล่งคัมภีร์ใบลานทั่วประเทศ)		
๒. วัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามราชวรมหาวิหาร	กรุงเทพฯ	๑ มัด
๓. วัดหงส์รัตนารามราชวรวิหาร	กรุงเทพฯ	๑ มัด

ข. ไฟล์ภาพคัมภีร์ใบลานอักษรพม่า จำนวน ๑๔ มัด จาก ๔ แหล่ง

๑. วัด Mahanuni Potka Tike	เมืองมัณฑะเลย์	๑ มัด
๒. State Pariyatti Sasana University	เมืองมัณฑะเลย์	๓ มัด
๓. วัด Bakara Temple	เมืองอมรปุระ	๑ มัด
๔. Universities' Central Library	เมืองย่างกุ้ง	๙ มัด

ค. ไฟล์ภาพคัมภีร์ใบลานอักษรสิงหล จำนวน ๑๐ มัด จาก ๙ แหล่ง

๑. University of Peradeniya, Main Library	เมือง Peradeniya	๑ มัด
๒. Gallengalla-Potgul Viharaya, Wattappola	เมือง Kandy	๑ มัด
๓. Humbuluwa Rajamahavihara, Alawwa	เมือง Kegalla	๑ มัด
๔. The Library of the Colombo Museum	เมือง Colombo	๒ มัด
๕. Dutugemunu Rajamahaviharaya	เมือง Galle	๑ มัด
๖. Hetthacala Rajamahaviharaya, Yatagala	เมือง Galle	๑ มัด
๗. Kotikagoda Rajamahaviharaya, Walgama	เมือง Mathara	๑ มัด
๘. Sudharmaramaya-Kapugama, Devinuwara	เมือง Mathara	๑ มัด
๙. Wewurukannala Budurajamahavehera, Dikwella	เมือง Mathara	๑ มัด

ง. ไฟล์ภาพคัมภีร์ใบลานอักษรธรรม จำนวน ๓ มัด จาก ๑ แหล่ง

(๑) วัดสูงเม่น

จ.แพร่

๓ มัด

เมื่อนำผลการสำรวจและรวบรวมคัมภีร์ข้างต้น ไปเปรียบเทียบกับเกณฑ์ชี้วัดความสำเร็จของงานระยะสั้น พบว่า ในช่วงปีที่ ๑ (พ.ศ. ๒๕๕๓) สามารถสำรวจและรวบรวมคัมภีร์พระสูตรตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีสันจวรรค อักษรขอม อักษรพม่า และอักษรสิงหล อย่างน้อยอักษรละ ๕ มัด จาก ๕ แหล่ง คัมภีร์ที่แตกต่างกันได้สำเร็จ ส่วนอักษรธรรมทำได้ต่ำกว่าเกณฑ์ทั้งในเชิงปริมาณและความหลากหลายของแหล่งคัมภีร์ โดยสามารถสำรวจและรวบรวมได้คัมภีร์เพียง ๓ มัด จากวัดสูงเม่นเพียงแหล่งเดียว (ซึ่งในปีต่อมาสามารถหาได้ครบจากประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวและภาคอีสานของไทย)

(๒) ตัวชี้วัดความสำเร็จระยะยาว คือในช่วง ๑๐ ปี รวบรวมไฟล์ภาพคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลี ฉบับใบลานครบ ๔๕ เล่ม (เมื่อเทียบกับพระไตรปิฎกพิมพ์อักษรไทยฉบับสยามรัฐ) และทุกสายอักษร ต้องได้คัมภีร์เรื่องนั้นอย่างน้อย ๕ มัด จาก ๕ แหล่งคัมภีร์ที่แตกต่างกัน โดยแบ่งเป็น ๓ ช่วง ดังต่อไปนี้
ช่วงที่ ๑ ระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๕๓-๒๕๕๘ รวบรวมไฟล์ภาพคัมภีร์พระสูตรตันตปิฎก ครบทั้ง ๒๕ เล่ม
ช่วงที่ ๒ ระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๕๙-๒๕๖๐ รวบรวมไฟล์ภาพคัมภีร์พระวินัยปิฎก ครบทั้ง ๘ เล่ม
ช่วงที่ ๓ ระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๖๑-๒๕๖๓ รวบรวมไฟล์ภาพคัมภีร์พระอภิธรรมปิฎก ครบทั้ง ๑๒ เล่ม

(๒.๑) ผลการสำรวจและรวบรวมคัมภีร์พระไตรปิฎก ฉบับใบลาน ๔ สายอักษร ตั้งแต่ปีที่ ๑-๑๐ (พ.ศ. ๒๕๕๓-๒๕๖๓) จำนวนคัมภีร์ใบลานฉบับสมบูรณ์ที่พบและถ่ายภาพไว้ ดังตารางที่ ๒.๑-๒.๓

ตารางที่ ๒.๑ ผลการสำรวจและรวบรวมคัมภีร์พระไตรปิฎก ฉบับใบลาน ๔ สายอักษร

ชื่อคัมภีร์	TEXT CODE	ขอม	พม่า	สิงหล	ธรรมล้านนา/อีสาน
ทีฆนิกาย	DN00	๑	๕	๓๗	๒
	DN01	๙	๘๙		๒๘
	DN02	๑๒	๙๕		๔
	DN03	๑๙	๙๙		๑๙
มัชฌิมนิกาย	MN00			๓๙	๓
	MN01	๑๘	๒๗		๔
	MN02	๑๓	๓๑		๕
	MN03	๑๖	๒๘	๑	๔
สังยุตตนิกาย	SN00			๕๐	
	SN01	๑๕	๔๐		๔
	SN02	๑๖	๓๔		๖
	SN03	๘	๓๔		๑
	SN04	๙	๓๙		๙
	SN05	๑๒	๓๖		๑๒

ชื่อคัมภีร์	TEXT CODE	ขอม	พม่า	สิงหล	ธรรมล้านนา/อีสาน
อังกุตตรนิกาย	AN00			๙๗	๒
	AN01	๑๒	๒๖		๕
	AN02	๙	๒๖		๕
	AN02+AA02				๑
	AN03	๑๐	๒๖		๓
	AN04	๑๗	๒๖		๗
	AN05	๑๐	๒๖		๖
	AN06	๑๐	๒๖		๔
	AN07	๙	๒๕		๒
	AN08	๑๑	๒๗		๕
	AN09	๑๒	๒๕		๔
	AN10	๑๓	๒๖		๘
	AN11	๑๒	๒๔		๑
ขุททกนิกาย	KN00			๔	๘
	KN01	๔	๑๗	๔	๑
	KN02	๗	๒๔	๔	๑๖
	KN02,03			๑	
	KN03	๓		๕	
	KN04	๔	๑๗	๕	๑
	KN05	๓	๑๗	๖	๑
	KN06	๓	๒๒	๕	
	KN07	๔	๒๓	๔	
	KN08	๔	๑๖	๓	
	KN09	๑	๑๕	๓	
	KN10		๑๖	๓	๑
	KN10-KN11			๑	
	KN11		๑๖	๑	๑
	KN12	๓	๑๕	๓	
	KN13	๑	๓๘	๗	๒
	KN14		๒๖	๓	๑
	KN15	๑	๒๒	๓	๒
รวม		๓๑๑	๑,๑๔๓	๒๘๙	๑๘๘

ตารางที่ ๒.๒ ข้อมูลไฟล์ภาพดิจิทัลคัมภีร์ใบลานพระวินัยปิฎก ช่วงปี พ.ศ. ๒๕๕๓-๒๕๖๓

คัมภีร์/หมวด	TEXT CODE	ขอม	พม่า	สิงหล	ธรรมล้านนา/อีสาน
วินัยปิฎก	VN00			๑	๕
ปาราชิก	VN01		๑๘๔		๖๑
ปาจิตตีย์	VN02	๕	๑๘๐		๕๖
ภิกขุณีวิภังค์	VN03	๑	๙๗		๑
มหาวรรค	VN04	๗	๑๕๕		๗๒
จุลวรรค	VN05	๘	๑๓๓		๕๘
ปริวาร	VN06		๑๓๘		๔๙
รวม		๒๙	๘๘๗	๑	๓๐๒

ตารางที่ ๒.๓ ข้อมูลไฟล์ภาพดิจิทัลคัมภีร์ใบลานพระอภิธรรมปิฎก ช่วงปี พ.ศ. ๒๕๕๓-๒๕๖๓

ชื่อคัมภีร์	TEXT CODE	ขอม	พม่า	สิงหล	ธรรมล้านนา/อีสาน
อภิธรรมปิฎก	BD00	๑			๑
สังคณี	BD01	๑	๖๓		๒๒
วิภังค์	BD02	๒	๕๙		๒๔
ธาตุกถา	BD03	๑	๓๔		๑๖
บุคคลบัญญัติ	BD04	๑	๓๗		๒๔
กถาวัตถุ	BD05	๒	๓๒		๒๓
ยมก	BD06	๒	๑๘๙		๒๒
ปฏิฐาน	BD07	๑	๒๔๙		๒๑
รวม		๑๑	๖๖๓	๐	๑๕๓

(๒.๒) ข้อมูลแหล่งคัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับใบลาน ๔ สายอักษร ที่สำรวจและรวบรวม
ช่วงปี พ.ศ. ๒๕๕๓-๒๕๖๓

คัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับใบลานอักษรธรรมและอักษรขอมจากภาคกลางของประเทศไทย

๑. หอสมุดแห่งชาติ		จำนวน	๒๔๙	คัมภีร์
๒. จังหวัดพระนครศรีอยุธยา	๔ วัด	จำนวน	๑๐๒	คัมภีร์
๓. กรุงเทพมหานคร	๗ วัด	จำนวน	๑๔๘	คัมภีร์
๔. จังหวัดชัยนาท	๑ วัด	จำนวน	๑๓	คัมภีร์
๕. จังหวัดลพบุรี	๑ วัด	จำนวน	๒	คัมภีร์
๖. DIRI		จำนวน	๑๖	คัมภีร์

คัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับใบลานอักษรธรรมและอักษรขอมจากภาคใต้ของประเทศไทย

๑. จังหวัดนครศรีธรรมราช ๑ วัด จำนวน ๑ คัมภีร์

คัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับใบลานอักษรธรรมและอักษรขอมจากภาคตะวันออกของประเทศไทย

๑. จังหวัดจันทบุรี ๑ วัด จำนวน ๒๐ คัมภีร์

๒. จังหวัดขอนแก่น ๑ วัด จำนวน ๑ คัมภีร์

คัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับใบลานอักษรพม่าจากประเทศเมียนมา

๑. เมืองอมรปุระ ๑ วัด จำนวน ๖ คัมภีร์

๒. เมืองมณฑะเลย์ ๖ วัด จำนวน ๓๕ คัมภีร์

๓. เมืองย่างกุ้ง ๔ แหล่ง จำนวน ๖,๖๗๓ คัมภีร์

คัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับใบลานอักษรสิงหลจากประเทศศรีลังกา

๑. Badulla, Uwa ๒ วัด จำนวน ๕ คัมภีร์

๒. Colombo, Western ๓ วัด จำนวน ๖ คัมภีร์

๓. Galle, Southern ๑๐ วัด จำนวน ๑๙ คัมภีร์

๔. Gampaha, Western ๒๐ วัด จำนวน ๒๑ คัมภีร์

๕. Kaluthara, Western ๑ วัด จำนวน ๑ คัมภีร์

๖. Kandy, Central ๒๗ วัด จำนวน ๗๔ คัมภีร์

๗. Kegalla, Sabaragamuwa ๖ วัด จำนวน ๑๗ คัมภีร์

๘. Kurunegala, Northwestern ๑๙ วัด จำนวน ๒๙ คัมภีร์

๙. Mathale, Central ๕ วัด จำนวน ๖ คัมภีร์

๑๐. Mathara, Southern ๘ วัด จำนวน ๑๗ คัมภีร์

๑๑. Nuwara Eliya, Central ๔ วัด จำนวน ๘ คัมภีร์

๑๒. Peradeniya, Central ๑ วัด จำนวน ๓ คัมภีร์

๑๓. Western ๑ วัด จำนวน ๒ คัมภีร์

๑๔. DIRI จำนวน ๑๒๑ คัมภีร์

คัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับใบลานอักษรธรรมล้านนา จากภาคเหนือของประเทศไทย

๑. จังหวัดเชียงใหม่ ๑๕ วัด จำนวน ๑๙๓ คัมภีร์

๒. จังหวัดลำปาง ๑๒ วัด จำนวน ๒๐๘ คัมภีร์

๓. จังหวัดลำพูน ๕ วัด จำนวน ๔๙ คัมภีร์

๔. จังหวัดน่าน ๑๔๗ วัด จำนวน ๑๔๗ คัมภีร์

๕. จังหวัดแพร่ ๑ วัด จำนวน ๔๐๓ คัมภีร์

คัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับใบลานอักษรธรรมอีสานจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย

๑. จังหวัดอุบลราชธานี	๓ วัด	จำนวน	๑๗๘	คัมภีร์
๒. จังหวัดมหาสารคาม	๑ วัด	จำนวน	๑๔	คัมภีร์
๓. จังหวัดยโสธร	๑ วัด	จำนวน	๓๙๓	คัมภีร์
๔. จังหวัดร้อยเอ็ด	๑ วัด	จำนวน	๓๐	คัมภีร์
๕. จังหวัดนครราชสีมา	๑ วัด	จำนวน	๒๙	คัมภีร์
๖. จังหวัดขอนแก่น	๑ วัด	จำนวน	๑	คัมภีร์

คัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับใบลานอักษรธรรมอีสานจากสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

๑. แขวงจำปาศักดิ์	๑๐ วัด	จำนวน	๙๗	คัมภีร์
๒. แขวงหลวงพระบาง	๓ วัด	จำนวน	๔๕	คัมภีร์
๓. แขวงสุวรรณเขต	๔ วัด	จำนวน	๒๑	คัมภีร์
๔. แขวงเวียงจันทน์	๑ วัด	จำนวน	๑๖	คัมภีร์

ข้อมูลข้างต้นแสดงให้เห็นว่า ในแต่ละสายอักษรมีรูปแบบการรวบรวมเฉพาะ สรุปลงได้ดังนี้

อักษรขอม คัมภีร์ที่รวบรวมครบตามเกณฑ์ คือ คัมภีร์พระสูตรตันตปิฎกที่มณิกาย, มัชฌิมนิกาย, สังยุตตนิกาย และอังคุตตรนิกาย ได้คัมภีร์มากกว่า ๕ ชุด ส่วนมากมาจากหอสมุดแห่งชาติ ส่วนคัมภีร์อื่นที่เหลือจากการสำรวจพบว่า มีคัมภีร์ครบทุกปิฎกมากกว่า ๕ ชุด โดยส่งถ่ายสำเนาและกำลังรอกการดำเนินงานถ่ายภาพของหอสมุดแห่งชาติ

อักษรพม่า รวบรวมไฟล์ภาพได้ครบทุกปิฎกได้คัมภีร์มากกว่า ๕ ชุด โดยมากมาจากหอสมุด

Tripitaka Library

อักษรสิงหล คัมภีร์ที่รวบรวมครบตามเกณฑ์ คือ คัมภีร์พระสูตรตันตปิฎกที่มณิกาย, มัชฌิมนิกาย, สังยุตตนิกาย และอังคุตตรนิกาย ได้คัมภีร์มากกว่า ๕ ชุด ส่วนคัมภีร์อื่นที่เหลือจากการสำรวจพบว่ามีคัมภีร์ครบทุกปิฎกมากกว่า ๕ ชุด ในแหล่งวัดเดิมที่เคยลงพื้นที่

อักษรธรรม คัมภีร์พระสูตรตันตปิฎก มีเพียงแค่บางคัมภีร์ที่ครบตามเกณฑ์ ได้คัมภีร์จำนวนมากกว่า ๕ ชุดแต่คัมภีร์พระวินัยปิฎก และคัมภีร์พระอภิธรรมปิฎกครบตามเกณฑ์ ได้คัมภีร์ จำนวนมากกว่า ๕ ชุด

๒.๗.๔ การปรับปรุงแก้ไข (A=Act) และวางแผนงานสำรวจและรวบรวมปีต่อไป

ก. คัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลานอักษรขอม

สภาพปัญหาที่พบ จากการสำรวจและรวบรวมพบว่า คัมภีร์ใบลานอักษรขอมส่วนมากถูกรวบรวมอยู่ที่หอสมุดแห่งชาติพระนครกว่า ๑๐,๐๐๐ ผูก เมื่อสำรวจจากบัญชีรายชื่อพบว่ามีคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลานอักษรขอม คัมภีร์แต่ละเรื่องอย่างน้อยมีมากกว่า ๕ มัด ทั้งยังมีความหลากหลายแหล่งคัมภีร์เพราะเป็นใบลานที่ถูกส่งมาจากหลายจังหวัด จึงถือเป็นแหล่งคัมภีร์ใบลานอักษรขอมใหญ่ที่สุดในประเทศไทย

วิธีการปรับปรุงแก้ไข

ประการแรก คือ ปรับแผนการสำรวจใบลานอักษรขอม โดยเพิ่มการประสานงานการถ่ายสำเนาภาพดิจิทัลจากหอสมุดแห่งชาติแทน ข้อดี คือ ได้คัมภีร์ใบลานอักษรขอมครบทุกคัมภีร์จากหลายพื้นที่และประหยัดเวลาในการสืบค้นคัมภีร์ เพราะหอสมุดได้ลงทะเบียนคัมภีร์อย่างเป็นระบบง่ายต่อการสืบค้น ข้อจำกัด คือ มีขั้นตอนการดำเนินงานหลายขั้นตอน เนื่องจากหอสมุดแห่งชาติเป็นหน่วยงานราชการที่ต้องบริการงานประชาชนจำนวนมาก ดังนั้น หากต้องการไฟล์ภาพไปใช้ตรวจชำระอย่างเร่งด่วนต้องวางแผนประสานงานล่วงหน้าหลายเดือน

นอกจากหอสมุดแห่งชาติแล้วยังพบว่า มีหน่วยงานอื่นที่บันทึกไฟล์ภาพคัมภีร์ระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลานอักษรขอมเช่นกัน คือ The Dhammachai International Research Institute (DIRI) ซึ่งเป็นหน่วยงานวิจัยของวัดพระธรรมกาย ในประเทศนิวซีแลนด์ ได้รวบรวมคัมภีร์ใบลานทั้งหมดภายในวัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามราชวรมหาวิหารเรียบร้อยแล้ว และมีสมาคมอนุรักษ์เอกสารโบราณ ประเทศไทย ได้รวบรวมคัมภีร์ใบลานทั้งหมดของวัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร กับวัดราชสิทธิารามราชวรวิหารเรียบร้อยแล้ว จึงปรับวิธีดำเนินการเป็นประสานงานขอไฟล์ภาพด้วยเช่นกัน

ประการที่สอง คือปรับขั้นตอนวิธีดำเนินงานลงพื้นที่ เป็น ๒ วิธี คือ

๑) กรณีเร่งด่วน จะลงพื้นที่เพื่อสำรวจและถ่ายเฉพาะคัมภีร์ชุดที่ต้องการเพียงอย่างเดียว ซึ่งมีข้อดี คือ ได้คัมภีร์ทันต่อการใช้งานตรวจชำระ แต่มีข้อจำกัด คือ มีค่าใช้จ่ายสูงต่อการลงพื้นที่ ๑ ครั้ง เพราะไปรวบรวมเพียงบางคัมภีร์และอาจต้องกลับไปเพิ่มเติมหากต้องการคัมภีร์ฉบับอื่น ๆ ในอนาคต

๒) กรณีไม่เร่งด่วน จะลงพื้นที่ถ่ายคัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับใบลานทุกเรื่องที่มีในแหล่งคัมภีร์นั้นให้หมดในคราวเดียว โดยเริ่มสำรวจวัดในกรุงเทพมหานคร และจังหวัดพระนครศรีอยุธยาที่มีประวัติศาสตร์เกี่ยวกับคัมภีร์ใบลานเป็นหลัก เช่น วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ กรุงเทพมหานคร เป็นสถานที่ทำสังคายนาพระไตรปิฎกครั้งที่ ๙ ของประเทศไทย หรือวัดพนัญเชิง พระนครศรีอยุธยา เป็นวัดเก่าแก่และเป็นวัดของท่านเจ้าคณะจังหวัดอยุธยา มีคัมภีร์ใบลานสมัยอยุธยา เป็นต้น

ข้อดี คือ ได้คัมภีร์ที่มีในแหล่งนั้นทั้งหมด แต่มีข้อจำกัด คือ ใช้เวลารวบรวมนาน บางแห่งมีใบลานหลายร้อยมัด ทีมงานต้องอยู่ในพื้นที่นานหลายเดือน

ข. คัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลานอักษรพม่า

สภาพปัญหาที่พบ จากการสำรวจและรวบรวมคัมภีร์ใน เมืองอมรปุระ มัณฑะเลย์ และย่างกุ้ง พบว่าคัมภีร์ใบลานอักษรพม่าส่วนมากถูกรวบรวมอยู่ที่ Tripitaka Library เมืองย่างกุ้ง เพราะสมัยสงครามครั้งที่ ๖ ในประเทศเมียนมา รัฐบาลได้ให้วัดต่าง ๆ ทั่วประเทศ ส่งต้นฉบับใบลานมาเก็บไว้ที่หอสมุดแห่งชาติเพื่อใช้ทำสงคราม

วิธีการปรับปรุงแก้ไข คือทำความร่วมมือกับรัฐบาลประเทศเมียนมาในการสำรวจและถ่ายคัมภีร์พระไตรปิฎกใบลานที่เก็บรักษาไว้ที่ Tripitaka Library เกิดเป็นความร่วมมือด้านวิชาการระหว่างโครงการกับ ๓ มหาวิทยาลัยหลักของประเทศเมียนมา เนื่องจาก Tripitaka Library ตั้งอยู่ในมหาวิทยาลัยสงฆ์ย่างกุ้ง จึงจำเป็นต้องประสานงานขออนุญาตจากทางมหาวิทยาลัย ซึ่งมหาวิทยาลัยสงฆ์ย่างกุ้งและมหาวิทยาลัยสงฆ์มัณฑะเลย์มีความร่วมมือทางวิชาการกันอยู่ ทางรัฐบาลจึงให้ทำความร่วมมือกับทั้ง ๒ มหาวิทยาลัย นอกจากนี้เนื่องจากโครงการมีพระภิกษุเมียนมา พระภิกษุศรีลังกาและพระภิกษุชาวไทย รวมทั้งนักวิชาการผู้เชี่ยวชาญจากมหาวิทยาลัยตะวันตก มาทำงานร่วมกันในการตรวจชำระคัมภีร์ จึงได้เชิญมหาวิทยาลัยนานาชาติย่างกุ้งความร่วมมือทางวิชาการด้วย จึงสามารถตั้งสำนักงานสำรวจและรวบรวมคัมภีร์ใบลานกับ Tripitaka Library ได้สำเร็จ

ข้อดี คือ

๑. โครงการได้รับอนุญาตให้ทำการสำรวจและถ่ายภาพคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลานทั้งหมดที่เก็บรักษาไว้ที่ Tripitaka Library ซึ่งมีจำนวนมากเกือบ ๗,๐๐๐ มัด

๒. การจัดตั้งสำนักงานสำรวจและรวบรวมใบลานที่ Tripitaka Library มีเจ้าหน้าที่ของโครงการเป็นชาวเมียนมา ทำให้โครงการสามารถส่งถ่ายใบลานชุดที่ต้องการใช้ตรวจชำระก่อนได้

๓. ประหยัดเวลาและงบประมาณในการสำรวจในแต่ละปี เพราะมีพระไตรปิฎกฉบับใบลานครบทุกคัมภีร์รวมอยู่ในที่แห่งเดียว

๔. การลงนามความร่วมมือทางวิชาการ ส่งผลให้ประธานสภาคณะสังฆราชแห่งสหภาพเมียนมาได้รับเป็นประธานที่ปรึกษาติดตามศักดิ์ของโครงการ และมีพระนักวิชาการชาวเมียนมาจากมหาวิทยาลัยสงฆ์ย่างกุ้งและมหาวิทยาลัยสงฆ์มัณฑะเลย์มาทำงานตรวจชำระที่โครงการ

ข้อจำกัด คือ

๑. ต้องมีงบประมาณค่าใช้จ่ายจัดตั้งสำนักงาน และค่าใช้จ่ายพื้นฐานสำนักงานประจำประเทศเมียนมา

๒. ความไม่สงบทางการเมืองในประเทศเมียนมา ทำให้งานชะงักงันในบางครั้ง

ค. คัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลานอักษรสิงหล

สภาพปัญหาที่พบ การสำรวจและรวบรวมคัมภีร์ ช่วงระยะแรก ใช้วิธีส่งทีมสำรวจและรวบรวมคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลานอักษรธรรมจากประเทศไทยไปปีละ ๑-๒ ครั้ง แต่พบว่าประเทศสิงหลมีลักษณะเป็นเกาะขนาดเล็ก ทุกวัดในทุกภาคมีคัมภีร์ใบลาน กอปรกับลักษณะคัมภีร์พระไตรปิฎกอักษรสิงหลเป็นมัดใหญ่ที่มีหลายคัมภีร์อยู่มัดเดียว ทำให้ใช้เวลาถ่ายภาพดิจิทัลนาน เพราะมัดคัมภีร์มีขนาดใหญ่

วิธีการปรับปรุงแก้ไข คือเปลี่ยนเป็นจัดตั้งสำนักงานสำรวจและรวบรวมคัมภีร์ใบลานอักษรสิงหลอย่างเป็นทางการในมหาวิทยาลัย Bhiksu University of Sri Lanka และเชิญพระนักวิชาการชาวสิงหลมาเป็นหัวหน้าทีมและมีเจ้าหน้าที่ประจำชาวสิงหล ซึ่งมีข้อดีคือทำให้สามารถสำรวจและรวบรวมคัมภีร์ใบลานได้อย่างต่อเนื่อง เพราะคุณวุฒิของพระภิกษุซึ่งเชี่ยวชาญภาษาบาลีทำให้การประสานงานกับวัดมีความน่าเชื่อถือ

ข้อดีอีกประการ คือ การสำรวจและรวบรวมคัมภีร์ใบลานโดยคนท้องถิ่นสามารถทำได้สะดวกและลักษณะกายภาพของประเทศที่เป็นเกาะก็เอื้อให้สามารถเดินทางสำรวจไปเข้าเย็นกลับได้ เพราะระยะทางจากจังหวัดเหนือสุด ถึงจังหวัดโคลัมโบซึ่งอยู่ภาคใต้ของประเทศ มีระยะทางประมาณ ๕๐๐ กิโลเมตรเท่านั้น (เทียบเท่าระยะทางประมาณจากกรุงเทพฯ ถึงจังหวัดอุดรดิตถ์) ข้อจำกัด คือ ต้องมีงบประมาณค่าใช้จ่ายจัดตั้งสำนักงานและค่าใช้จ่ายพื้นฐานสำหรับสำนักงานประจำประเทศศรีลังกา

ข้อจำกัด ลักษณะการรวบรวมคัมภีร์ใบลานของประเทศศรีลังกา จะรวบรวมได้เพียงวัดละมัดเพราะ ๑ มัดมีขนาดใหญ่เท่ากับ ๓ เท่าของคัมภีร์ใบลานอักษรธรรมและอักษรขอม จำเป็นต้องลงไปวัดเดิมหลายรอบตามคัมภีร์ที่ใช้งาน ซึ่งใช้งบประมาณในการสำรวจและรวบรวมสูงกว่าสำนักงานของสายอักษรอื่น และอัตราค่าครองชีพประเทศศรีลังกาสูงกว่าประเทศไทย ๓ เท่า

ง. คัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลานอักษรธรรม

จากการลงพื้นที่ทำงานจริง ประกอบกับการศึกษาข้อมูลประวัติศาสตร์พบปัญหา ๒ ประการ คือ

๑) ปัญหาเนืองานมาก พบว่า คัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีอักษรธรรมแยกเป็น ๒ กลุ่ม คือกลุ่มคัมภีร์ใบลานอักษรธรรมล้านนา ใช้ในดินแดนที่เคยเป็นอาณาจักรล้านนามาก่อน และกลุ่มคัมภีร์ใบลานอักษรธรรมอีสาน ใช้ในดินแดนที่เคยเป็นอาณาจักรล้านช้างมาก่อน ทำให้พื้นที่ในการสำรวจและรวบรวมมีขอบข่ายกว้างขวาง

วิธีการปรับปรุงแก้ไข คือ เพิ่มทีมสำรวจรวบรวมคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลานจาก ๑ ทีมเป็น ๒ ทีม และจัดสรรขอบข่ายพื้นที่รับผิดชอบและหน่วยงานที่ต้องประสานงานอย่างชัดเจน คือ

ทีมสำรวจและรวบรวมใบลานอักษรธรรมล้านนา รับผิดชอบพื้นที่ ๘ จังหวัดทางภาคเหนือของประเทศไทย ได้แก่ เชียงราย เชียงใหม่ น่าน พะเยา แพร่ แม่ฮ่องสอน ลำปาง และลำพูน ส่วนในต่างประเทศรับผิดชอบ เมืองเชียงตุง รัฐฉาน ประเทศเมียนมาและเมืองเชียงรุ่ง จังหวัดสิบสองปันนา ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน ประสานงานกับสำนักวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และศูนย์ใบลานศึกษา สถาบันล้านนา มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ทีมสำรวจและรวบรวมใบลานอักษรธรรมอีสาน รับผิดชอบพื้นที่ ๒๐ จังหวัด ทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ได้แก่ กาฬสินธุ์ ขอนแก่น ชัยภูมิ นครราชสีมา นครพนม บัรีรัมย์ บึงกาฬ มหาสารคาม มุกดาหาร ยโสธร ร้อยเอ็ด เลย สกลนคร สุรินทร์ ศรีสะเกษ หนองคาย หนองบัวลำภู อุดรธานี อุบลราชธานี และอำนาจเจริญ สำหรับในต่างประเทศรับผิดชอบประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และประสานงานกับโครงการอนุรักษ์เอกสารใบลานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มหาวิทยาลัยมหาสารคามและหอสมุดแห่งชาติลาว เป็นต้น

๒) ปัญหาความยากในการพบคัมภีร์ที่ตรงกับการใช้งานตรวจชำระ เนื่องจากคัมภีร์ใบลานอักษรธรรมไม่ได้มีหน่วยงานระดับประเทศรวบรวมคัมภีร์เหมือนใบลานอักษรขอมและอักษรพม่า ดังนั้นข้อมูลเบื้องต้นของคัมภีร์ใบลานอักษรธรรม จะหาได้จากบัญชีรายชื่อของหน่วยงานในท้องถิ่นที่ได้จัดทำไว้หลายครั้ง เมื่อลงพื้นที่สำรวจจริงตามรายชื่อกลับไม่พบคัมภีร์ตามที่ระบุไว้ หรือบางครั้งพบแต่เป็นภาษาพื้นบ้าน ไม่ใช่ภาษาบาลี

นอกจากนี้ ประเภทคัมภีร์ที่พบมากที่สุดเป็นคัมภีร์พระวินัยปิฎก ส่วนพระสุตตันตปิฎก และพระอภิธรรมปิฎกมีบางคัมภีร์ โดยเฉพาะพระสุตตันตปิฎกจะกระจายอยู่หลายวัด ไม่ได้อยู่รวมกันเป็นกลุ่มก้อนเหมือนคัมภีร์ใบลานอักษรสิงหล คือ ถ้าเป็นคัมภีร์ที่ขมิกายอักษรสิงหล เมื่อพบใบลาน ๑ มัด จะพบเนื้อหาครบทั้ง ๓ เล่ม คือ สีสันธวรรค มหาวรรค และปาฏิภวรรค ในมัดเดียว แต่ถ้าเป็นคัมภีร์ที่ขมิกายอักษรธรรม ๑ มัดจะมีเพียง ๑ คัมภีร์ เท่านั้น ดังนั้น การจะได้คัมภีร์ที่ขมิกายอักษรธรรมครบทั้งหมด อาจต้องทำการสำรวจและรวบรวมคัมภีร์จากหลายวัด

วิธีการปรับปรุงแก้ไข ใช้การปรับขั้นตอนวิธีดำเนินงานลงพื้นที่สำรวจและรวบรวมคัมภีร์ใบลาน เป็น ๒ วิธี (เหมือนการรวบรวมและสำรวจคัมภีร์ใบลานอักษรขอม) คือ (๑) กรณีต้องการคัมภีร์ใบลานเร่งด่วนสำหรับตรวจชำระจะลงพื้นที่เพื่อสำรวจและถ่ายเฉพาะคัมภีร์ชุดที่ต้องการเพียงอย่างเดียว ซึ่งมีข้อดี คือได้คัมภีร์ทันต่อการใช้งานตรวจชำระ แต่มีข้อจำกัด คือ ใช้ค่าใช้จ่ายสูงต่อการถ่ายภาพ ๑ คัมภีร์และอาจต้องกลับไปหาคัมภีร์ฉบับอื่น ๆ ในอนาคต (๒) กรณีไม่เร่งด่วน จะลงพื้นที่ถ่ายคัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับใบลานทุกเรื่องที่มีในแหล่งคัมภีร์นั้น ๆ ให้หมดในคราวเดียว โดยเริ่มจากวัดที่มีจำนวนใบลานอักษรธรรมมากที่สุดของแต่ละจังหวัดก่อน

สรุปจังหวัดที่ได้สำรวจและรวบรวมคัมภีร์ใบลานไว้แล้ว มีดังนี้

คัมภีร์ใบลานอักษรธรรมล้านนา จำนวนมากที่สุดในแต่ละจังหวัด ทางภาคเหนือ

๑. วัดสูงเม่น	ต.สูงเม่น	อ.สูงเม่น	จ.แพร่	จำนวน ๔๐๓ มัด
๒. วัดไหล่หินหลวง	ต.ศาลา	อ.เกาะคา	จ.ลำปาง	จำนวน ๑๐๓ มัด
๓. วัดสิทธิทรงธรรม	ต.สะลอง	อ.แม่อริม	จ.เชียงใหม่	จำนวน ๗๐ มัด
๔. วัดพระเกิด	ต.ในเวียง	อ.เมือง	จ.น่าน	จำนวน ๖๙ มัด
๕. วัดบ้านหลุก	ต.เหมืองง่า	อ.เมือง	จ.ลำพูน	จำนวน ๒๖ มัด

คัมภีร์ใบลานอักษรธรรมอีสาน จำนวนมากที่สุดในแต่ละจังหวัด ทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

๑. วัดมหาธาตุ	ต.ในเมือง	อ.เมือง	จ.ยโสธร	จำนวน ๓๙๓ มัด
๒. วัดมณีวนาราม	ต.ในเมือง	อ.เมือง	จ.อุบลราชธานี	จำนวน ๑๓๙ มัด
๓. วัดมหาชัย	ต.ตลาด	อ.เมือง	จ.มหาสารคาม	จำนวน ๑๔ มัด
๔. วัดธาตุ	ต.ในเมือง	อ.เมือง	จ.ขอนแก่น	จำนวน ๑๙ มัด
๕. วัดบรมวงชัย	ต.หัวโทน	อ.สุวรรณภูมิ	จ.ร้อยเอ็ด	จำนวน ๓๐ มัด
๖. วัดบุรพ	ต.ในเมือง	อ.เมือง	จ.นครราชสีมา	จำนวน ๒๙ มัด

เมื่อรวบรวมคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีทั้งหมดภายในวัดของจังหวัดต่างๆ ที่มีใบลานจำนวนมากที่สุดแล้ว ลำดับถัดมาจึงปรับแผนทำงานมามุ่งเน้นที่การสำรวจวัดทุกวัดในอำเภอเมืองของแต่ละจังหวัด ซึ่งมีข้อดี คือได้ข้อมูลคัมภีร์ที่มีในแหล่งนั้นๆ ทั้งหมด แต่มีข้อจำกัด คือ ต้องใช้ทรัพยากรจำนวนมากต่อการลงพื้นที่แต่ละครั้งใน ๑ จังหวัด

๒.๘ บทสรุป

ตาราง ๒.๔ การวิเคราะห์เปรียบเทียบงานสำรวจและรวบรวมคัมภีร์ใบลาน ๔ สาย จำแนกตาม PDCA

คัมภีร์ใบลานอักษรธรรม	คัมภีร์ใบลาน อักษรพม่า	คัมภีร์ใบลาน อักษรสิงหล	คัมภีร์ใบลาน อักษรขอม
๑. การวางแผน (Plan)			
๑.๑ กำหนดเป้าหมาย/เกณฑ์ในการทำงาน ๑.๑.๑ เป้าหมายระยะสั้น ๑ ปี ๑.๑.๒ เป้าหมายระยะยาว ๑๐ ปี ๑.๒ กำหนดตัวชี้วัดความสำเร็จ (KPI) คือ ไฟล์ภาพคัมภีร์ ใบลานอักษรละ ๕ มัด จาก ๕ แหล่งที่แตกต่างกัน ๑.๓ กำหนดเกณฑ์คัดเลือกใบลาน คือ ๑) สภาพความสมบูรณ์ของใบลาน ๒) เนื้อหาครบถ้วน ๓) ใช้ภาษาบาลี ๔) อายุไม่ต่ำกว่า ๑๕๐ ปี ๑.๔ ระบุพิกัด ภาคหรือจังหวัดที่จะลงพื้นที่ ๑.๕ ประสานงาน ๑.๖ วิเคราะห์ปัจจัยพื้นฐานในการวางแผน (๘ M) ดังนี้ (๑) ทีมงาน (Manpower) จำนวน ๖ รูป/คน/ทีม (๒) เงิน (Money) จัดเตรียมค่าใช้จ่ายจัดตั้งสำนักงาน และ ค่าใช้จ่ายพื้นฐานในการลงพื้นที่ตามแผนปฏิบัติการ (๓) วัสดุอุปกรณ์ (Material) เช่น จัดหาอุปกรณ์สำนักงาน และอุปกรณ์สื่อสารอิเล็กทรอนิกส์ อุปกรณ์ถ่ายภาพ อุปกรณ์ ทำความสะอาดใบลาน ฯลฯ (๔) วิธีดำเนินงาน (Method) ใช้หลัก PDCA เพื่อพัฒนาคุณภาพอย่างต่อเนื่อง ขั้นที่ ๑ วางแผนงาน (Plan) สำรวจ/รวบรวมคัมภีร์ใบลาน ขั้นที่ ๒ ลงมือทำตามแผน (Do) ที่วางไว้ ขั้นที่ ๓ ตรวจสอบผลงานกับเป้าหมายที่กำหนดไว้ (Check) ขั้นที่ ๔ ปรับปรุง แก้ไข วางแผนงานในรอบต่อไป (Act) (๕) ประสานงาน (Mediation) ทุกภาคส่วนของผู้มีส่วน เกี่ยวข้อง ทั้งแนวตั้ง และแนวนอน (๖) ศึกษากฎหมาย ขอบบังคับ (Mandate) ที่สำคัญและเป็น ปัจจุบัน เช่น พรบ.โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุและ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ/ กฎหมายแรงงาน/ ระเบียบคณะ สงฆ์/ ธรรมเนียมปฏิบัติในท้องถิ่นภาคสนาม	เหมือนคัมภีร์ ใบลาน อักษรธรรม	เหมือนคัมภีร์ ใบลาน อักษรธรรม	เหมือนคัมภีร์ ใบลาน อักษรธรรม

คัมภีร์ไบลานอักษรธรรม	คัมภีร์ไบลาน อักษรพม่า	คัมภีร์ไบลาน อักษรสิงหล	คัมภีร์ไบลาน อักษรขอม
(๗) วางแผนการตลาด (Marketing) คือเตรียมประชาสัมพันธ์ (Public Relations) สร้างเครือข่าย (Network) การทำงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง (๘) กำหนดคุณสมบัติพื้นฐานด้านคุณธรรม (Morality) ของผู้ลงพื้นที่ อย่างน้อยต้องมีคุณธรรมด้านอิทธิบาท ๔ คือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา	เหมือนคัมภีร์ ไบลาน อักษรธรรม	เหมือนคัมภีร์ ไบลาน อักษรธรรม	เหมือนคัมภีร์ ไบลาน อักษรธรรม
๒. ดำเนินการตามแผน (Do) ที่วางไว้			
๒.๑ สํารวจแหล่งคัมภีร์ไบลาน โดยการแยกมัดคัมภีร์บันทึกในแบบฟอร์ม บันทึกข้อมูลลงระบบฐานข้อมูลดิจิทัล ๒.๒ วิเคราะห์ข้อมูล เพื่อจัดลำดับความสำคัญในการรวบรวมไบลาน ๒.๓ รวบรวมไบลาน โดยการ ▪ เตรียมสถานที่และอุปกรณ์ที่จำเป็น ▪ คัดเลือกไบลานและทำเอกสารขอยืม ▪ กรอกข้อมูลในแผ่น information card ▪ ทำความสะอาดไบลานตามขั้นตอนที่กำหนด ▪ บันทึกภาพเป็นไฟล์ภาพดิจิทัล ▪ มัดจัดเก็บ ติดป้ายทะเบียนและส่งคืน ▪ ทำบัญชีรายชื่อและสำเนาไฟล์ภาพ ▪ บันทึกข้อมูลลงฐานข้อมูลคอมพิวเตอร์	เหมือนคัมภีร์ ไบลาน อักษรธรรม	เหมือนคัมภีร์ ไบลาน อักษรธรรม	เหมือนคัมภีร์ ไบลาน อักษรธรรม
๓. ตรวจสอบ ประเมินผล (Check) กับเป้าหมายและตัวชี้วัด			
๓.๑ เปรียบเทียบและประเมินผลการทำงานตามเกณฑ์/เป้าหมาย ทั้งระยะสั้นและระยะยาว ในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เช่น ความสะอาด ความชัดเจน เนื้อหาไม่ครบ ความหลากหลายของแหล่งที่มา เป็นต้น ปัญหาที่พบ ๑.พบคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีน้อยมากในวัดที่ลงพื้นที่ ที่พบมีลักษณะแตกมด กระจายไปหลายวัด/จังหวัด ๒.ไม่พบคัมภีร์ที่ขึ้นทะเบียนรายชื่อซึ่งผ่านการสำรวจแล้ว ๓. พื้นที่ในการสำรวจและรวบรวมมีขอบข่ายกว้างขวางทั้งในประเทศคือภาคเหนือและอีสาน และเมืองเชียงรุ่ง เชียงตุง และประเทศลาว ทำให้บุคลากรมีไม่เพียงพอ	เหมือนคัมภีร์ ไบลาน อักษรธรรม ๑. พบคัมภีร์น้อยมากในวัดที่ลงพื้นที่ ๒. รัฐรวบรวมคัมภีร์เก็บรักษาไว้ที่ Tripitaka Library อย่างกึ่ง	เหมือนคัมภีร์ ไบลาน อักษรธรรม ๑. ปัญหาด้านภาษาในการสื่อสารกับผู้เก็บรักษาตามวัด ๒. ขนาดคัมภีร์ใหญ่กว่าอักษรอื่น ๓ เท่า	เหมือนคัมภีร์ ไบลาน อักษรธรรม ๑.คัมภีร์มีสภาพสมบูรณ์ ๒.เก็บรักษาไว้ที่พระอารามหลวงภาคกลาง/ภาคใต้/หอสุมุดแห่งชาติ

คัมภีร์ใบลานอักษรธรรม	คัมภีร์ใบลาน อักษรพม่า	คัมภีร์ใบลาน อักษรสิงหล	คัมภีร์ใบลาน อักษรขอม
๔. ปรับปรุง แก้ไข พัฒนางาน (Act)			
ปรับปรุงเกณฑ์/เป้าหมาย/วิธีการทำงาน/แผนงาน ให้สอดคล้องกับสภาพพื้นที่และสถานการณ์จริง วิธีการแก้ไขปรับปรุง ๑. เพิ่มทีมสำรวจรวบรวมเป็น ๒ ทีม แบ่งความรับผิดชอบ เป็นสายอักษรธรรมล้านนา และอักษรธรรมอีสาน ๒. ปรับยุทธวิธีดำเนินงานสำรวจและรวบรวมคัมภีร์ใบลาน เป็น ๒ กรณี คือ ๒.๑ กรณีเร่งด่วน จะสำรวจและรวบรวมเฉพาะคัมภีร์ชุดที่ ต้องการเท่านั้น ๒.๒ กรณีไม่เร่งด่วน จะลงพื้นที่ถ่ายเก็บคัมภีร์ทุกเรื่องที่มี อยู่ในคราวเดียวกัน	วิธีการแก้ไข ๑. ประสานความ ร่วมมือกับรัฐบาล เมียนมา ๒. ตั้งสำนักงาน อนุรักษ์คัมภีร์ใบ ลานกับรัฐบาล/ มหาวิทยาลัย/ Library อย่าง เป็นทางการ ๓. สรรหา/คัด คนในท้องถิ่นให้ เป็นทีมงาน ประจำสำนักงาน	วิธีการแก้ไข ๑. ตั้งสำนักงาน อนุรักษ์คัมภีร์ใบ ลาน อย่างเป็นทางการกับ มหาวิทยาลัยรัฐ เมืองอนุราชปุระ ประเทศศรีลังกา ๒. คัดเลือก พระภิกษุและคน ในท้องถิ่นให้เป็น ทีมงานประจำ สำนักงาน	วิธีการแก้ไข ๑. ประสานงาน ขอถ่ายสำเนา ภาพดิจิทัลจาก หอสมุดแห่งชาติ ๒. ปรับขั้นตอน และวิธีการ ดำเนินงาน เหมือนกับคัมภีร์ อักษรธรรม

จากตาราง ๒.๔ การนำรูปแบบการบริหารแบบ Deming Cycle มาบริหารจัดการ
งานสำรวจและรวบรวมคัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับใบลาน ๔ สายอักษร พบว่า การวางแผนในระยะสั้น
คือ ช่วงปีแรกของการทำงานสำรวจและรวบรวมคัมภีร์พระสูตรต้นตปิฎก ที่มณฑลยี่สิบสอง
อักษรขอม อักษรพม่า และอักษรสิงหลอย่างน้อยสายอักษรละ ๕ มัด จาก ๕ แหล่งคัมภีร์ที่แตกต่างกัน
ประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายและตัวชี้วัดที่กำหนด ส่วนอักษรธรรมไม่ประสบผลสำเร็จตามเป้าหมาย
ที่กำหนด เพราะได้คัมภีร์ใบลานมาจากแหล่งเดียว เนื่องจากมีพื้นที่กว้างและคัมภีร์ใบลานถูกจัดเก็บ
ในลักษณะกระจายมาก

หลังจากวางแผนปรับปรุงการทำงานของทุกสายอักษร โดยหลัก ๆ เป็นการเปลี่ยน
รูปแบบการทำงานสำรวจและรวบรวม โดยคัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับใบลานอักษรขอม เน้นการ
ประสานขอไฟล์ภาพจากหอสมุดแห่งชาติ ประกอบกับการสำรวจและรวบรวมแบบมุ่งเฉพาะคัมภีร์
ที่ต้องนำไปใช้ตรวจชำระก่อน และเจาะเก็บให้ครบทุกคัมภีร์ในแหล่งนั้นควบคู่กัน ส่วนคัมภีร์
พระไตรปิฎกฉบับใบลานอักษรพม่าใช้การทำความร่วมมือกับรัฐบาลตั้งสำนักงานถ่ายใบลานที่
Tripitaka Library สำหรับคัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับใบลานอักษรสิงหลใช้การตั้งสำนักงานในประเทศ
ศรีลังกา และมีเจ้าหน้าที่ท้องถิ่นทำการสำรวจและรวบรวมทั่วประเทศ ในขณะเดียวกันคัมภีร์
พระไตรปิฎกฉบับใบลานอักษรธรรมใช้วิธีเพิ่มทีมสำรวจเป็น ๒ ทีมรับผิดชอบอักษรธรรมล้านนา

และธรรมเนียมอีสาน ทำการปรับวิธีหาคัมภีร์คล้าย ๆ อักษรขอม คือสำรวจและรวบรวมแบบมุ่งเฉพาะ คัมภีร์ที่ต้องนำไปใช้ตรวจชำระ และเจาะเก็บให้ครบทุกคัมภีร์ในแหล่งนั้นไปควบคู่กัน

การปรับแผนดังกล่าวส่งผลให้การทำงานในระยะยาว ๑๐ ปี มีความคืบหน้าอย่างมาก แต่อย่างไรก็ตาม ผลจากการเปรียบเทียบกับเกณฑ์ชี้วัดความสำเร็จในเชิงปริมาณและความหลากหลายของแหล่งคัมภีร์ จะมีเพียงคัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับใบลานอักษรพม่าเท่านั้น ที่สามารถทำงานได้เกินเกณฑ์ที่กำหนด ส่วนคัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับใบลานอีก ๓ สายอักษร สามารถรวบรวมได้ตามเกณฑ์ที่จะนำไปใช้ตรวจชำระ แม้ยังไม่ครบทุกคัมภีร์ก็ตามแต่ถือว่าได้ตามเกณฑ์และตัวชี้วัดระยะสั้นที่ทันใช้งาน จึงถือว่าเป็นที่น่าพอใจ เพราะสามารถสำรวจและรวบรวมคัมภีร์ที่จะนำไปตรวจชำระได้ทันทั่วทั้ง โดยภาพรวมไม่ก่อให้เกิดการชะงักงันในการทำงานของโครงการ

สรุปรูปแบบการบริหารจัดการงานสำรวจและรวบรวมข้อมูลคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลานอักษรขอม อักษรพม่า อักษรสิงหลและอักษรธรรม พบว่า

การวางแผน (P=Plan) งานสำรวจคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลานอักษรขอม พม่า สิงหล และธรรม พบว่า ใช้วิธีเดียวกันทุกสายอักษร คือแบ่งเป้าหมายออกเป็นระยะสั้น ๑ ปี และระยะยาว ๑๐ ปี ใช้เกณฑ์การคัดเลือกใบลานที่เหมือนกันทุกสาย พิกัดการสำรวจและรวบรวมในระดับจังหวัดและประเทศของแต่ละสายอักษรมีการแบ่งขอบข่ายชัดเจน การประสานงานใช้แบบ แนวตั้งและแนวนอน และใช้การเตรียมการด้านปัจจัยพื้นฐาน (๘ M) ในการวางแผนการสำรวจและรวบรวมเหมือนกัน ประกอบด้วย ปริมาณและคุณลักษณะขั้นต่ำของทีมงาน (Manpower), เงิน (Money) ที่เป็นค่าใช้จ่ายประจำและค่าตอบแทนใช้สอยวัสดุ, วัสดุอุปกรณ์ (Material) สำนักงาน, วิธีดำเนินงาน (Method) อย่างเป็นขั้นตอนใช้ PDCA, การประสานงาน (Mediation) ทั้งทางแนวตั้งและแนวนอน , กฎเกณฑ์ ข้อบังคับ (Mandate) ที่เกี่ยวข้อง, การตลาด (Marketing) ประชาสัมพันธ์ และสร้างเครือข่ายการทำงานในพื้นที่ พื้นฐานด้านคุณธรรม (Morality) ของทีมงานทุกสาย ด้านอิทธิบาท ๔ คือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา

การดำเนินงาน (D=Do) ตามแผนงานสำรวจและรวบรวมคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลาน พบว่า ทุกสายอักษรเหมือนกัน คือ เริ่มจากการสำรวจแหล่งคัมภีร์ใบลาน แล้วนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เพื่อจัดลำดับความสำคัญในการลงพื้นที่ ในส่วนการบันทึกภาพใบลานเป็นไฟล์ดิจิทัล จะเริ่มจากการเตรียมสถานที่และอุปกรณ์ คัดเลือกใบลานพร้อมทำเอกสารขอยืม ลงทะเบียน ทำความสะอาด บันทึกภาพ มัดจัดเก็บ ติดป้ายทะเบียน ส่งคืนมัดคัมภีร์ และบันทึกข้อมูลลงฐานข้อมูลคอมพิวเตอร์

การตรวจสอบและประเมินผล (C=Check) กับเป้าหมายและตัวชี้วัด การสำรวจและรวบรวมคัมภีร์เกือบทุกสายอักษร พบว่า สามารถทำได้ตามเป้าหมายระยะสั้น ๑ ปี คือสามารถหาคัมภีร์พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สิลขันธวรรค อักษรละอย่างน้อย ๕ มัดจากแหล่งคัมภีร์ที่แตกต่างกันได้ ยกเว้นอักษรธรรมหาได้เพียง ๓ มัด จากแหล่งเดียวเท่านั้น

ในส่วนของเป้าหมายระยะยาว ๑๐ ปี มีเพียงอักษรพม่าเท่านั้นที่ทำได้ตามเกณฑ์ที่กำหนด ส่วนอักษรอื่น ๆ ทำได้ต่ำกว่าตัวชี้วัด/เกณฑ์ คืออักษรธรรม ครบเฉพาะพระวินัยปิฎกและพระอภิธรรมปิฎก ส่วนพระสุตตันตปิฎก ครบประมาณร้อยละ ๘๐ ขาดเพียงบางคัมภีร์ของขุททกนิกายเท่านั้น ส่วนอักษรขอม และอักษรสิงหล มีข้อมูลใบลานครบถ้วนทุกคัมภีร์พระสุตตันตปิฎกถ่ายภาพแล้วครบถ้วน คงเหลือเพียงรอถ่ายภาพคัมภีร์ใบลานพระวินัยปิฎกและพระอภิธรรมปิฎก ซึ่งได้ทำการประสานงานไปแล้วเท่านั้น

สาเหตุเนื่องมาจากแหล่งคัมภีร์ใบลานอักษรธรรมกระจัดกระจายอยู่หลายวัด หลายครั้งไม่พบคัมภีร์ตามรายชื่อ และพื้นที่การสำรวจมีขอบเขตกว้างขวางมาก เพราะมีทั้งอักษรธรรมล้านนาและธรรมอีสาน ส่วนการสำรวจและรวบรวมใบลานอักษรสิงหล พบว่า มีปัญหาเรื่องการสื่อสารและธรรมชาติของคัมภีร์ที่มีขนาดมดใหญ่กว่าสายอื่น ในขณะที่ใบลานอักษรขอม พบข้อจำกัดเรื่องการถ่ายภาพจากแหล่งเก็บรักษาคัมภีร์พระไตรปิฎก ซึ่งคัมภีร์ที่สมบูรณ์ที่สุดและเป็นพระไตรปิฎกใบลานฉบับทองใหญ่ ถือเป็นฉบับแรกของกรุงรัตนโกสินทร์จะถูกเก็บรักษาไว้อย่างดีที่หอสมุดไตรธรรมในพระอารามหลวง บางพระคัมภีร์เก็บรักษาไว้ในภาคกลางและภาคใต้ ในขณะที่หอสมุดแห่งชาติมีคัมภีร์พระไตรปิฎกครบถ้วน ได้รับการจัดระบบและดูแลรักษาอยู่ในสภาพดี จึงตัดสินใจเลือกประสานงานให้เจ้าหน้าที่หอสมุดแห่งชาติถ่ายภาพทั้งหมดแทนตามระบบราชการ

การปรับปรุงแก้ไขและพัฒนางาน (A=Act) พบว่า มีวิธีแก้ปัญหาหลัก ๆ ได้ ๓ วิธี คือ

๑) ปรับยุทธวิธีดำเนินการสำรวจหากเป็นกรณีเร่งด่วน จะสำรวจและรวบรวมเฉพาะคัมภีร์ชุดที่ต้องการเท่านั้น แต่ถ้าเป็นกรณีไม่เร่งด่วน จะลงพื้นที่ถ่ายเก็บคัมภีร์ทุกเรื่องที่มีอยู่ในแหล่งนั้นในคราวเดียวกัน ใช้กับใบลานอักษรขอมและอักษรธรรม

๒) ประสานงานกับหน่วยงานที่มีคัมภีร์ใบลานหรือไฟล์ภาพคัมภีร์ใบลาน ได้แก่ การประสานความร่วมมือกับรัฐบาลประเทศเมียนมา หรือประสานงานขอถ่ายสำเนาภาพดิจิทัลจากหอสมุดแห่งชาติ

๓) ตั้งสำนักงานสำรวจและรวบรวมคัมภีร์ใบลาน ได้แก่ การตั้งสำนักงานถ่ายภาพคัมภีร์ใบลานที่กรุงย่างกุ้ง ประเทศเมียนมา เพื่อสำรวจและรวบรวมคัมภีร์ใบลานอักษรพม่าและที่เมืองอนุราธปุระ ประเทศศรีลังกา เพื่อสำรวจและรวบรวมคัมภีร์ใบลานอักษรสิงหล

๔) ดำเนินการลงนามความร่วมมือ (MOU) กับหอสมุดแห่งชาติอย่างเป็นทางการตามเงื่อนไขที่ตกลงกันของทั้งสองฝ่ายเพื่อความสะดวกรวดเร็ว

บทที่ ๓

การบริหารจัดการงานปฎิวัติและตรวจชำระคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลาน

การศึกษาการบริหารจัดการงานปฎิวัติและตรวจชำระคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลาน ผู้วิจัยได้ค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ เอกสาร ตำรา วารสาร บทความและงานวิจัยต่าง ๆ รวมทั้งสืบค้นข้อมูลผ่านระบบอินเทอร์เน็ต (Internet)

การนำเสนอเนื้อหาในบทนี้ แบ่งออกเป็น ๒ ส่วน ได้แก่

ส่วนที่หนึ่ง คือ การบริหารจัดการงานปฎิวัติคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลาน ได้แก่

- ๑) การปฎิวัติ (การสร้างฐานข้อมูล)
- ๒) การบริหารจัดการงานปฎิวัติคัมภีร์ โดยใช้ Deming Cycle (PDCA)

ส่วนที่สอง คือ การบริหารจัดการงานตรวจชำระคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลาน ได้แก่

- ๑) การสร้างพระไตรปิฎกบาลีฉบับพิมพ์และพระไตรปิฎกบาลีฉบับดิจิทัล
- ๒) การบริหารจัดการงานตรวจชำระคัมภีร์โดยใช้ Deming Cycle (PDCA)

๓.๑ การปฎิวัติ เพื่อการสร้างฐานข้อมูล

๓.๑.๑ ภาษาบาลีและตัวอักษร

นิยามของคำว่า “ภาษา” ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔ มีความหมาย ๕ อย่าง คือ (๑) น. ถ้อยคำที่ใช้พูดหรือเขียนเพื่อสื่อความของชนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง เช่น ภาษาไทย ภาษาจีน หรือเพื่อสื่อความเฉพาะวงการ เช่น ภาษาราชการ ภาษากฎหมาย ภาษาธรรม (๒) น. เสียง ตัวหนังสือ หรือกิริยาอาการที่สื่อความได้ เช่น ภาษาพูด ภาษาเขียน ภาษาท่าทาง ภาษามือ (๓) (โบ) น. คนหรือชาติที่พูดภาษานั้น ๆ เช่น มอญ ลาว ทวาย นุ่งห่มและแต่งตัวตามภาษา (พงศ. ร. ๓) (๔) (คอม) กลุ่มของชุดอักขระ สัญลักษณ์ และกฎเกณฑ์ที่กำหนดขึ้นเพื่อสั่งงานคอมพิวเตอร์ เช่น ภาษาซี ภาษาจาวา (๕) น. โดยปริยายหมายความว่า สาระ, เรื่องราว, เนื้อความที่เข้าใจกัน, เช่น ตกใจจนพูดไม่เป็นภาษา เขียนไม่เป็นภาษา ทำงานไม่เป็นภาษา.^๑ และให้คำนิยามคำว่า “อักษร” ว่า

---

^๑ สำนักงานราชบัณฑิตยสภา, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๕๔ [ออนไลน์], แหล่งที่มา: [https://dictionary.orst.go.th/\[๒๒ เม.ย.๖๕\]](https://dictionary.orst.go.th/[๒๒ เม.ย.๖๕])

หมายถึง “อักขระ ตัวอักษร ตัวหนังสือ” หากพิจารณาจากความหมายดังกล่าวจะเห็นว่าอักษรเป็นส่วนหนึ่งของภาษาและในที่นี้ผู้วิจัยเน้นอักษร หรืออักขระ

เว็บไซต์ LanguageCourse^๒ ได้รวบรวมภาษาประจำชาติและภาษาท้องถิ่นทั่วโลกไว้มากกว่า ๖,๐๐๐ ภาษา บางภาษามีผู้ใช้ไม่ถึง ๑๐ คน ในขณะที่บางภาษามีผู้ใช้หลาย ๑๐๐ ล้านคน แต่ไม่ถึงร้อยละ ๕ ที่มีตัวอักษรหรือตัวเขียนของตัวเอง^๓ นั้นหมายความว่า ภาษาพูดไม่จำเป็นต้องมีตัวอักษรของตัวเองและตัวอักษรใดอักษรหนึ่งก็สามารถนำไปใช้เขียนแทนเสียงได้หลายภาษา ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าเสียงพูดในภาษากับตัวอักษรในระบบการเขียนแยกเป็นคนละส่วนแต่เกี่ยวเนื่องกัน ภาษาบาลีจัดเป็น ๑ ใน ๖,๐๐๐ ภาษา ที่ไม่มีรูปอักษรของตัวเอง จึงสามารถใช้อักษรชนิดใดก็ได้มาเขียนแทนเสียง ทำให้การเขียนภาษาบาลีไม่ได้ถูกจำกัดให้เขียนด้วยอักษรใดอักษรหนึ่งเท่านั้น แต่ทุกอักษรสามารถใช้เขียนแทนเสียงภาษาบาลีได้เหมือนกันหมด ดังภาพที่ ๓.๑

Different characters for writing the Pali language.

Thai	อ	า	อิ	อี	อุ	อู	เอ	โอ		ว	ง	จ	ข	ค	ก	ฌ
Khmer	រ	អ	ឥ	ឺ	ឱ	ឲ្យ	ឝ	ឞ		វ	ង	ច	ក	ខ	ក	ជ
Burmese	ဘ	ဘာ	ဣ	ဤ	ဥ	ဦ	ဧ	ဩ		ဝ	ဂ	ဇ	ဃ	ဣ	ဣ	ဣ
Mon	ဘ	ဘာ	ဣ	ဤ	ဥ	ဦ	ဧ	ဩ		ဝ	ဂ	ဇ	ဃ	ဣ	ဣ	ဣ
Lao	ບ	ບາ	ຸ	ື	ູ	຺	ເ	໊		ວ	ງ	ຈ	ຄ	ກ	ຊ	ຖ
Singhalese	අ	ආ	ඉ	ඊ	උ	ඌ	ඍ	ඎ		ව	ග	ඤ	ඞ	ඤ	ඤ	ඤ
Roman	A	Ā	ī	ī	ū	ū	ē	ō		ā	ī	ī	ū	ū	ē	ō
Thai	ก	ข	ค	ฌ	ง	จ	ฉ	ช	ฌ	ญ	ฎ	ฏ	ฐ	ฑ	ณ	
Khmer	ក	ខ	ក	ឃ	ង	ច	ឆ	ជ	ឝ	ឞ	ស	ហ	ឡ	អ	ឣ	ឤ
Burmese	က	ခ	ဂ	ဃ	င	စ	ဆ	ဇ	ဈ	ည	ဋ	ဌ	ဍ	ဎ	ဏ	ဏ
Mon	က	ခ	ဂ	ဃ	င	စ	ဆ	ဇ	ဈ	ည	ဋ	ဌ	ဍ	ဎ	ဏ	ဏ
Lao	ກ	ຂ	ຄ	ຖ	ງ	ຈ	ຊ	ຜ	ຝ	ຟ	ຢ	ຣ	ຮ	ຮ	ຮ	ຮ
Singhalese	ක	භ	භ	භ	භ	භ	භ	භ	භ	භ	භ	භ	භ	භ	භ	භ
Roman	K	kh	g	gh	n	c	ch	j	jh	n	t	th	p	ph	n	
	T	th	D	dh	N	P	ph	B	BH	M	Y	R	L	V	S	AM

ภาพที่ ๓.๑ ตัวอักษรในแต่ละสายอักษรที่ใช้เขียนแทนเสียงภาษาบาลี

ที่มา: ธรรมธารา, ดร.สุชาติ ศรีเศษฐารกุล, หน้า ๓๐๗

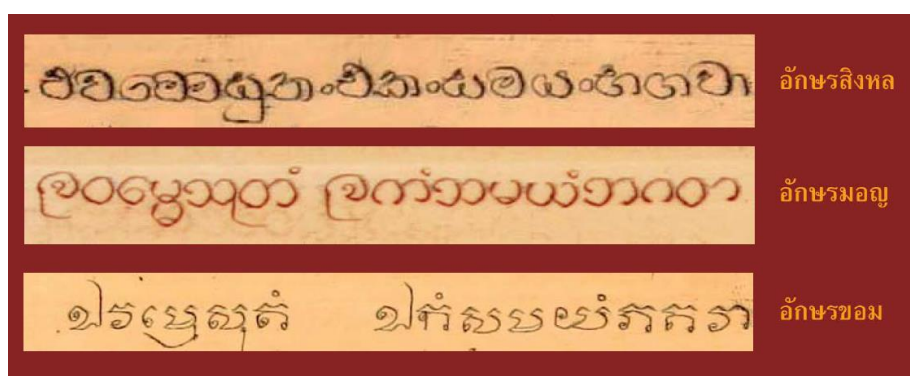
^๒ LanguageCourse, ภาษาประจำชาติและภาษาถิ่นมากกว่า 6000 ภาษาทั่วโลกรายการเบ็ดเสร็จ มีทั้งจำนวนผู้พูด ประเทศ และรหัสมาตรฐาน ISO, [ออนไลน์],

แหล่งที่มา: <https://www.languagecourse.net/th/languages-worldwide> [๑๘ พฤษภาคม ๒๕๖๔].

^๓ Plookpedia, PLOOK BLOG: ภาษาเขียนและตัวอักษร, [ออนไลน์],

แหล่งที่มา: <https://www.trueplookpanya.com/blog/content/60585> [๑๘ พฤษภาคม ๒๕๖๔].

จุดเริ่มต้นการใช้อักษรบันทึกเสียงการสวดพระธรรมวินัยภาษาบาลีเริ่มเมื่อราวปี พ.ศ. ๔๐๐ เศษ ในประเทศศรีลังกา เมื่อพระไตรปิฎกได้รับการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรครั้งแรก ด้วยอักษรสิงหล^๔ จากนั้นดินแดนต่าง ๆ ที่นับถือพระพุทธศาสนา เช่น ประเทศไทย เมียนมา กัมพูชา ลาว เป็นต้น ก็ใช้วิธีเผยแพร่เนื้อหาพระไตรปิฎกบาลีด้วยตัวอักษรของตน ดังนั้น แม้รูปอักษรที่บันทึกพระไตรปิฎกบาลีจะแตกต่างกันแต่ต่างก็อ่านออกเสียงเหมือนกัน (อาจมีความแตกต่างเล็กน้อยในเชิงสำเนียงท้องถิ่น) ดังตัวอย่างในภาพ ๓.๒ การจารจารึกข้อความภาษาบาลีด้วยอักษรสิงหล อักษรมอญ และอักษรขอม แต่อ่านเหมือนกันว่า “เอวมเม สุตฺ เอกํ สมยํ ภควา” เป็นต้น^๕

ภาพที่ ๓.๒ การจารคำว่า “เอวมเม สุตฺ เอกํ สมยํ ภควา” ด้วยอักษรสิงหล อักษรมอญ และอักษรขอม
ที่มา: วารสารอยู่ในบุญ ฉบับที่ ๑๕๒, ๒๕๕๘, หน้า ๗๔

๓.๑.๒ ความหมายและหลักเกณฑ์การปริวรรตคัมภีร์ไบเบิล

ราชบัณฑิตยสภาให้คำจำกัดความของคำว่า “การปริวรรต” ว่าเป็นความหมายเช่นเดียวกับคำว่า “การทับศัพท์” หรือ “การถอดอักษร” คือ การแปลงข้อความจากระบบการเขียนหรือภาษาหนึ่งไปสู่ระบบของอีกภาษาหนึ่งอย่างมีหลักการ เพื่อให้สามารถเขียนคำในภาษาต่างประเทศด้วยภาษาและอักษรของอีกภาษาได้อย่างถูกต้องและสะดวก เช่น การทับศัพท์ภาษาอังกฤษซึ่งเขียนด้วยอักษรโรมัน มาเป็นอักษรไทยเพื่อใช้ในภาษาไทย เช่น คำว่า computer ในภาษาอังกฤษสามารถเขียนเป็นภาษาไทยตามราชบัณฑิตยสถานกำหนดได้ว่า คอมพิวเตอร์ เป็นต้น^๖

^๔ สมเด็จพระวันรัตน์, สัจจิตยวงศ์ พงศาวดาร เรื่องสังคายนาพระธรรมวินัย, แปลโดย พระยาปริยัติธรรมธาดา (แพ ตาลลักขมณ), (กรุงเทพมหานคร: บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๘) หน้า ๙๔

^๕ Tipitaka (DTP), “พระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว...ยุคทองแห่งกรุงรัตนโกสินทร์”, อยู่ในบุญ, ฉบับที่ ๑๕๒ (มิถุนายน, ๒๕๕๖): ๗๒-๗๖.

^๖ สำนักงานราชบัณฑิตยสภา, คอมพิวเตอร์, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://bit.ly/2SQoPna> [๑๘ พ.ศ.๒๕๖๔].

คำว่า “การทับศัพท์” ยังมีความหมายแคบลงไปอีก คือ “การทับศัพท์แบบถอดอักษร” (transliteration) ซึ่งเคร่งครัดในการคงตัวอักษรและเครื่องหมายวรรคตอนทุกอย่างเอาไว้โดยไม่สนใจความแตกต่างของเสียงในภาษา ซึ่งต่างจาก “การถอดเสียง” (transcription) ซึ่งเป็นการจับคู่เสียงอ่านของภาษาหนึ่ง ๆ ไปยังรูปแบบการเขียนของอีกภาษาที่ใกล้เคียงที่สุด^๗ บางกรณีการถอดอักษรกับการถอดเสียงแทบไม่แตกต่างกัน เพราะสามารถออกเสียงทั้ง ๒ ภาษาได้ตรงกัน เช่น อักษร “M” ในภาษาอังกฤษ เขียนแทนด้วย “ม” ในภาษาไทย เป็นต้น แต่บางกรณีอักษรที่จับคู่กัน อาจถอดเสียงได้ไม่ตรงภาษาเดิม เช่น ตัวสะกดในระบบภาษาไทยมีเพียง ๕ เสียง (ตัวสะกดแม่กต = t , แม่กบ = p , แม่กน = n, แม่กง = ng, แม่กม = m , แม่กก = k) ทำให้เกิดข้อจำกัดในการออกเสียงได้ไม่ตรงกับต้นฉบับภาษาอังกฤษ เป็นต้น^๘

สำหรับหลักเกณฑ์การถอดอักษรไทยเป็นอักษรโรมัน ได้ประกาศไว้ในหนังสือราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๕๖ ลงวันที่ ๒๖ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๘๒ ประกาศให้ยกเลิกการถอดอักษรไทยเป็นอักษรโรมันแบบถอดอักษร (transliteration) แล้วใช้การถอดอักษรไทยเป็นอักษรโรมันแบบถ่ายเสียง (transcription) ดังตารางที่ ๓.๑

ตารางที่ ๓.๑ การเทียบอักษรบาลีไทยเป็นโรมัน แบบราชบัณฑิตยสถาน

ฐานที่เกิดเสียงอักษร๓	เทียบอักษรไทยเป็นโรมันที่ใช้เขียนบาลี๒		ตัวอย่าง
	อักษรไทยที่ใช้ในบาลี	อักษรโรมัน	
เกิดในคอ (วรรค กะ)	ก ข ค ฆ ง	k, kh, g, gh, ṅ	
ที่เพดาน (วรรค จะ)	จ ฉ ช ฌ ญ	c, ch, j, jh, ṇ	
ปุ่มเหงือก (วรรค ฎะ)	ฎ ฐ ฑ ฒ ณ	t, th, ḍ, dh, ṇ	
เกิดที่ฟัน (วรรค ตะ)	ด ถ ท ธ น	t, th, d, dh, n	พุทธ = buddha
ริมฝีปาก (วรรค ปะ)	ป ผ พ ภ ม	p, ph, b, bh, m	อภิสิทธิ = abhisit
เศษวรรค (เกิดในฐานอื่นๆ)	ย ร ล ว ส ห พ อ	y, r, l, v, s, h, ḷ, ṃ ṇ หรือ ṇ	ทุเรียน = durian
สระที่ใช้ในบาลี (อา)	อ อา อิ อี อุ ู เอ โอ	a, ā, i, ī, u, ū, e, o	

ที่มา: โรงเรียนพระปริยัติธรรม วัดพระธรรมกาย

^๗ วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี, การทับศัพท์, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.wikiwand.com/th/การทับศัพท์> [๑๘ พฤษภาคม ๒๕๖๔].

^๘ สำนักงานราชบัณฑิตยสภา, สำนักงานราชบัณฑิตยสภา: การถอดอักษรไทยเป็นอักษรโรมัน, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: https://www.orst.go.th/royin/iwfm_table.asp?a=36&i=0040002104011001%2F63ERJ5814038. [๑๘ พฤษภาคม ๒๕๖๔].

๓.๑.๓ การปริวรรตเอกสารโบราณ

นิยามของ “การปริวรรตเอกสารโบราณ”^๙ คือ “การแปลหรือการเปลี่ยนแปลงเอกสารโบราณ ในที่นี้คือ การเปลี่ยนภาษาที่บันทึกในเอกสารโบราณให้เป็นภาษาในปัจจุบัน เพื่อการอนุรักษ์และศึกษาค้นคว้าทั้งทางด้านภาษา วัฒนธรรม สังคม เศรษฐกิจ ศาสนา ฯลฯ”

แนวทางการถ่ายทอดมีหลักเกณฑ์สากลที่ใช้ในการถ่ายทอดจารึกและเอกสารโบราณมีดังนี้

ขั้นที่ ๑ การถ่ายทอดอักษรชนิดรักษารูปแบบอักษรวิธีในจารึก คือ ถ่ายทอดอักษรรวมทั้งเครื่องหมายแต่ละตัวตามเอกสารต้นฉบับ ห้ามทำการแก้ไขใด ๆ ทั้งสิ้น แม้ตัวอักษร คำ หรือข้อความนั้นจะผิดก็ต้องเขียนตามที่ได้ด้อย่างเคร่งครัด หากรูปอักษรลบเลือน ไม่ชัดเจน หรือแตกหักชำรุด อาจทำการสันนิษฐานได้แต่ต้องทำเครื่องหมายกำกับไว้ว่าเป็นข้อสันนิษฐานเพิ่มเติม ในส่วนการถ่ายทอดเครื่องหมายก็ต้องคงรูปแบบ และตำแหน่งตามที่ปรากฏบนจารึกหรือเอกสารโบราณทุกประการ

ขั้นที่ ๒ การถ่ายทอดเป็นภาษาปัจจุบัน โดยถ่ายทอดอักษรโบราณแต่ละตัวตามเอกสารต้นฉบับด้วยอักษรที่ใช้ในปัจจุบันก่อน แต่คงอักษรวิธีและเครื่องหมายการสะกดไว้ตามต้นฉบับเดิม แล้วจึงนำมาอ่านตีความ แปลความหมาย แล้วนำไปศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป^{๑๐}

สำหรับการปริวรรตถ่ายทอดอักษรธรรมที่พบในคัมภีร์โบราณ ได้มีการกำหนดให้เป็นมาตรฐานเดียวกันเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๒๘ โดยแบ่งการปริวรรตเป็น ๓ ระดับ^{๑๑} คือ

ระดับที่ ๑ ปริวรรตโดยถ่ายเทียบตัวอักษรและเครื่องหมายทุกชนิดที่พบในต้นฉบับทุกประการ เพื่อรักษารูปแบบอักษรแบบโบราณอย่างเคร่งครัด เช่น อักษร “๓” ในอักษรล้านนาจะใช้แทนทั้งตัว “๓” ในภาษาบาลี และ “ด เด็ก” ในภาษาไทย ดังนั้น การเขียนคำว่า “บัณฑิตเดิน” ตามหลักอักษรล้านนาจะเขียนว่า “บัณฑิตเทิร” เป็นต้น

^๙ ณรงค์ศักดิ์ ราวะรินทร์, “เอกสารโบราณ: การอนุรักษ์เพื่อใช้ประโยชน์และเอกสารสำคัญ เอกลักษณะทางภาษาและการฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่น”, ใน บทความวิชาการ อนุรักษ์ ฟื้นฟู บูรณาการ, รวบรวมจัดพิมพ์โดยโครงการอนุรักษ์โบราณวัตถุวันออกเฉียงเหนือ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, (มหาสารคาม: หจก. อภิชาติการพิมพ์, ๒๕๕๔): ๖๘.

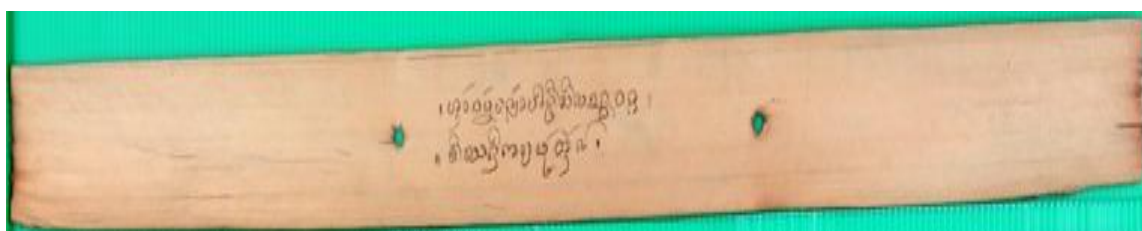
^{๑๐} กำธน สินธวานนท์, พล.อ.ต., “การอ่านแปลและศึกษาข้อมูลจารึก”, สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน โดยพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, (๒๕๓๕): ๑๖.

^{๑๑} ชัยชนะ ปิ่นเงิน, การปริวรรตและวิเคราะห์เนื้อหากฎหมายมั่งรายศาสตร์ฉบับวัดแม่คือ, (สถาบันวิจัยสังคม: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๑), หน้า ก-ค.

ระดับที่ ๒ ปิรวรรตโดยใช้อักษรและวิธีประสมอักษรแบบภาษาไทยในภาคกลาง เพื่อให้คนไทยทั้งประเทศอ่านและเข้าใจเนื้อความตรงกัน เช่น ภาษาล้านนาเขียน “จ้าง” ก็จะปิรวรรตเป็นคำว่า “ข้าง” ในภาษาภาคกลาง

ระดับที่ ๓ ปิรวรรตโดยใช้อักษรไทยกลาง บันทึกคำอ่านในภาษาถิ่นล้านนา เช่น คำว่า “พี” ในภาคกลางเขียนตามการออกเสียงภาษาล้านนาได้ว่า “ปี้” เป็นต้น^{๑๒}

การปิรวรรตข้อความบนใบลานจารด้วยอักษรธรรม ภาษาอีสาน เป็นภาษาที่เข้าใจได้ในปัจจุบัน ดังภาพที่ ๓.๓ พระบาลีที่ขมิณกาย สีลขันธวรรค วัดสูงเม่น จ.แพร่ ถ่ายโดยโครงการพระไตรปิฎกวิชาการ รหัส DCI TH_01_01_002_00 (001) ผูก ๑ หน้าที่ ๑

ปิรวรรต

หน้าับเกล้า	บาฬีสลขันธวรรค ที่ขมิณกายผูกต้นแล (ปิรวรรตตามอักขระใบลาน)
ใบปะหน้า	บาฬีสลขันธวรรค ที่ขมิณกายผูกต้นแล (แปล)

ภาพที่ ๓.๓ ใบลานจารด้วยอักษรธรรมล้านนา เป็นภาษาไทย

ที่มา: สำนักงานบริหารงานส่วนกลางปิรวรรต, ศูนย์พุทธศาสน์ศึกษา DCI, ๒๕๖๔

๓.๑.๔ หน่วยงานที่ทำการปิรวรรตหนังสือใบลาน

หนังสือใบลาน เป็นวัสดุที่ใช้บันทึกเรื่องราวมากมายในอดีตที่ผ่านมาทั้งคดีทางโลกและคดีทางธรรม เนื้อหาทางโลกเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันหรือสรรพศาสตร์ต่าง ๆ เช่น ความเชื่อพิธีกรรม กฎหมาย ประวัติศาสตร์ หรือโหราศาสตร์ เป็นต้น ส่วนหนังสือใบลานที่จารคำสอนทางพระพุทธศาสนาอันศักดิ์สิทธิ์สูงค่า จะเรียกว่า “คัมภีร์ใบลาน” อักษรและภาษาที่ใช้จารก็แตกต่างกันไป

^{๑๒} พิลิษฐ์ โคตรสุโพธิ์, กระบวนการอนุรักษ์เอกสารโบราณล้านนา: การสำรวจ การจัดหมวดหมู่และการอนุรักษ์, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://phil-re4you.blogspot.com/2016/05/blog-post.html>

[๑ พฤษภาคม ๒๕๖๔].

ตามท้องถิ่น ในประเทศไทยมีหลายหน่วยงานและผู้สนใจจำนวนหนึ่งได้นำหนังสือใบลานไปศึกษาปริวรรตถ่ายถอด วิเคราะห์ วิจัย แล้วสรุปเป็นองค์ความรู้เพื่อให้คนในสังคมปัจจุบันได้เข้าใจสรรพความรู้ที่ผู้คนในอดีตได้จารไว้บนแผ่นลาน เพื่อนำไปศึกษาต่อยอดได้ อาทิ

โครงการอนุรักษ์ใบลานภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม^{๑๓} ทำการปริวรรตเนื้อหาคัมภีร์ใบลานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทยและสรุปองค์ความรู้ออกมาเป็นผลงานวิชาการ มีเนื้อหาเกี่ยวกับสรรพวิชาความรู้ ทั้งด้านพระพุทธศาสนา ประวัติศาสตร์โบราณอีสาน ตำรายา กฎหมาย วัฒนธรรมท้องถิ่น เป็นต้น โดยเฉพาะผลงานปริวรรตหนังสือใบลานตำรายาที่พบในวัดต่าง ๆ ในจังหวัดมหาสารคาม เช่น ตำรายาวัดมหาชัย ตำรายาอำเภอกันทรวิชัย และตำรายาวัดศรีสมพร เป็นต้น

โครงการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี^{๑๔} ทำการปริวรรตเนื้อหาหนังสือใบลานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย และสรุปองค์ความรู้ออกมาเป็นผลงานวิชาการ ตัวอย่างผลงานจากการปริวรรตหนังสือใบลานที่พบในวัดจังหวัดอุบลราชธานี เช่น หนังสือประวัติจังหวัดอุบลราชธานี ปริวรรตจากหนังสือใบลานวัดหัวเรือ, หนังสือคำกลอนฟ้าสั่งน้อง ปริวรรตจากหนังสือใบลานวัดเวฬุวัน, หนังสือคุณธรรม ปริวรรตจากหนังสือใบลานวัดเวฬุวัน, หนังสือยอดคำสอน ปริวรรตจากหนังสือใบลานวัดแสงเกษม เป็นต้น

ศูนย์ใบลานศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่^{๑๕} ทำการปริวรรตเนื้อหาหนังสือใบลานในภาคเหนือของไทย และสรุปองค์ความรู้ออกมาเป็นผลงานวิชาการ ตัวอย่างผลงานเช่น หนังสือ “อานิสสคัมภีร์ใบลาน” ปริวรรตจากอักษรธรรมล้านนาเป็นอักษรไทย หรือหนังสือ “สัพพะตำรายาดี ไทลื้อ-ไทจีน” ปริวรรตจากอักษรไทลื้อ-ไทจีนเป็นอักษรไทย เพื่อบรรวบรวมองค์ความรู้เกี่ยวกับตำรายาสมุนไพร เป็นต้น

^{๑๓} มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, โครงการอนุรักษ์ใบลานภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www.bl.msu.ac.th/2553/bailan.htm> [๑๙ พฤษภาคม ๒๕๖๔].

^{๑๔} อรทัย เลียงจินดาถาวร, องค์ความรู้จากงานทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมของมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี: การศึกษา รวบรวม และจัดสร้างฐานข้อมูลหนังสือใบลานจังหวัดอุบลราชธานี ระยะที่ ๒, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: http://www.esanpedia.oar.ubu.ac.th/ubu-art-culture/?p=99&fbclid=IwAR1c90T8up6xn0ohFndRzsk7HoJI2GeC7_eo_KF_jXIVKtH0aNu51nseRULOI [๑๙ พฤษภาคม ๒๕๖๔].

^{๑๕} ดิเรก อินจันทร์, สัพพะตำรายาดีไทลื้อ-ไทจีน, (เชียงใหม่: โรงพิมพ์จรัสธุรกิจ, ๒๕๕๘), หน้า ก-จ.

วิโรจน์ คุ่มครอง^{๑๖} ทำการศึกษา คัมภีร์สุดสังคหะแต่งโดยพระอริยวังสเถระชาวพม่า โดยปริวรรตเนื้อหาจากภาษาบาลีอักษรขอมเป็นภาษาบาลีอักษรไทยและแปลเป็นภาษาไทย จากนั้นจึงทำการวิเคราะห์โครงสร้าง เนื้อหา ลักษณะการประพันธ์และสำนวนภาษา

ชัชชนะ ปิ่นเงิน^{๑๗} ปริวรรตใบลานฉบับวัดแม่คือจารึกกฎหมายมั่งรายศาสตร์ เพื่อศึกษา และเผยแพร่กฎหมายโบราณฉบับล้านนา และเพื่อให้สามารถนำไปใช้เปรียบเทียบกับกฎหมาย มั่งรายศาสตร์ฉบับอื่น ๆ ได้

๓.๑.๕ วิวัฒนาการการศึกษาองค์ความรู้จากเอกสารโบราณ

การศึกษาเอกสารโบราณในยุคก่อนที่เทคโนโลยียังไม่เจริญเทียบเท่าปัจจุบัน อาจใช้การ ปริวรรตแล้วเขียนหรือพิมพ์บนกระดาษ แต่เมื่อเทคโนโลยีก้าวหน้าขึ้น การศึกษาเชิงมนุษยศาสตร์ เช่น โบราณคดี ประวัติศาสตร์ ภาษาศาสตร์ ได้ถูกผนวกเข้ากับเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ เกิดเป็น ศาสตร์แขนงใหม่ที่เรียกว่า มนุษยศาสตร์ดิจิทัล (Digital Humanities) ซึ่งใช้ประโยชน์จาก คอมพิวเตอร์ในการจัดการฐานข้อมูลด้านมนุษยศาสตร์ให้อยู่ในรูปแบบข้อมูลดิจิทัล แล้วใช้การ ประมวล วิเคราะห์ข้อมูล เพื่อสกัดองค์ความรู้ออกมา

สำหรับโครงการการศึกษามนุษยศาสตร์ดิจิทัลในด้านพระพุทธศาสนา Ilona Budapesti^{๑๘} แบ่งวิวัฒนาการ เป็น ๓ ยุค คือ

๑) ยุคอนุรักษ์ (Conservation Era) เป็นยุคในอดีตที่หลักฐานคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา ได้รับการบันทึกเป็นภาพที่ถ่ายความละเอียดสูง และนำเนื้อความมาปริวรรตถ่ายถอด

๒) ยุคฐานข้อมูล (Database Era) เป็นยุคปัจจุบันที่ข้อมูลทางพระพุทธศาสนาถูกแปลง ให้อยู่ในระบบอิเล็กทรอนิกส์ที่เครื่องคอมพิวเตอร์สามารถอ่านได้ (machine readable e-text) แล้วนำไปสร้างคลังข้อมูล (Corpus) หรือทำฐานข้อมูลรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งเพื่อประโยชน์ในการ สืบค้น

^{๑๖} วิโรจน์ คุ่มครอง, ดร., “คัมภีร์สุดสังคหะ: การปริวรรต การแปล และการวิเคราะห์”, **บัณฑิตศึกษาปริทรรศน์**, ปีที่ ๑๒ ฉบับที่ ๓ (กันยายน - ธันวาคม ๒๕๕๙): ๒๑๙-๒๓๐.

^{๑๗} ชัชชนะ ปิ่นเงิน, **การปริวรรตและวิเคราะห์เนื้อหากฎหมายมั่งรายศาสตร์ฉบับวัดแม่คือ**, (เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๑), หน้า ก-ค.

^{๑๘} Ilona Budapesti, “Past, Present, and Future of Digital Buddhology”, **Digital Humanities and Buddhism**, ed. by Daniel Veidlinger, (Berlin/Boston: Walter de Gruyter GmbH, 2019): 25-31.

๓) ยุคสถิติ (Statistic Era) เป็นยุคที่กำลังจะมาถึงอันใกล้ เมื่อข้อมูลทางพระพุทธศาสนาถูกนำไปวิเคราะห์ด้วยสถิติตั้งแต่ระดับพื้นฐานจนถึงสถิติขั้นสูงสุดอย่างระบบปัญญาประดิษฐ์ (AI) ที่เทคโนโลยีที่ถูกออกแบบให้สามารถประมวลผล วิเคราะห์ข้อมูลเชิงลึกได้เหมือนสมองมนุษย์

ในส่วนของหนังสือโบราณ มีวิวัฒนาการที่สอดคล้องกับยุคต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้วข้างต้น กล่าวคือ

ยุคอนุรักษ มีหลายหน่วยงานได้ทำการอนุรักษ์ภาพที่คัมภีร์โบราณด้วยไมโครฟิล์มและกล้องดิจิทัล แล้วนำไปถ่ายถอดเนื้อความสรุปเป็นองค์ความรู้ หรือจัดทำเป็นหนังสือพระไตรปิฎกฉบับพิมพ์อักษรต่าง ๆ

ยุคฐานข้อมูล ภาพหนังสือโบราณได้ถูกจัดเก็บในระบบห้องสมุดดิจิทัล ดังรายละเอียดในบทที่ ๒ และการจัดทำพระไตรปิฎกดิจิทัล

ยุคสถิติ ได้มีความพยายามที่จะทำให้คอมพิวเตอร์สามารถอ่านอักษรที่จารบนใบลานได้ เช่น การศึกษาวิจัยและการคิดค้นระบบรู้จำภาพอักษรล้านนา (Lanna OCR Application) ของภาควิชาวิทยาการคอมพิวเตอร์ คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และพัฒนาเป็นแอปพลิเคชัน LannaOCR รุ่นทดลองใช้ ซึ่งสามารถแปลงไฟล์ภาพคัมภีร์ใบลานดิจิทัลเป็นข้อความได้^{๑๙}

๓.๒ การจัดทำพระไตรปิฎกบาลีฉบับพิมพ์และพระไตรปิฎกบาลีฉบับดิจิทัล

๓.๒.๑ การสังคายนาและการจัดทำพระไตรปิฎกบาลี

การจัดทำพระไตรปิฎกเริ่มตั้งแต่ครั้งสมัยหลังพุทธกาล เรียกว่า “สังคายนา” แปลว่าการสวดพร้อมกัน ต่อมาภายหลังยังรวมหมายถึง การรวบรวม ตรวจชำระ แปล หรือจารึกพระไตรปิฎกอีกด้วย^{๒๐} การจัดสังคายนาแต่ละครั้งมีมูลเหตุที่แตกต่างกัน ส่วนใหญ่เกิดจากเหตุที่ส่งผลกระทบต่อภาพรวมของพระพุทธศาสนาจนถึงขั้นที่เห็นว่า ควรจะมีการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญ การกระทำสังคายนาแต่ละครั้งจึงต้องอาศัยผู้มีภูมิรู้ภูมิธรรมจำนวนมาก ใช้เวลานานและใช้งบประมาณมหาศาล ดังนั้น การที่จะดำเนินการให้ราบรื่นและบรรลุวัตถุประสงค์ต้องอาศัยการสนับสนุนระดับประเทศ

^{๑๙} คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, Research VDO Series 55 ปี คณะวิทยาศาสตร์ มข.: คัมภีร์ล้านนา ทรงคุณค่าสู่โลกดิจิทัล, [ออนไลน์], แหล่งที่มา <https://www.cmu.ac.th/th/article/3020ac88-eea0-4c11-9fa5-dd15f1ce3c65> [๓๐ เมษายน ๒๕๖๔].

^{๒๐} สุชีพ ปุณฺณานุภาพ, พระไตรปิฎกฉบับสำหรับประชาชน, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๒๕), หน้า ๖-๗.

นับตั้งแต่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพานจนถึงปัจจุบันมีการสังคายนาเกิดขึ้นหลายครั้ง แต่การนับการสังคายนาของแต่ละประเทศ ทั้งไทย เมียนมาและศรีลังกาไม่ตรงกัน เพราะการสังคายนาที่จัดโดยประเทศใดประเทศหนึ่งอาจไม่นับรวมเป็นการสังคายนาของอีกประเทศหนึ่ง มีเฉพาะการสังคายนา ๓ ครั้งแรกที่ประเทศอินเดียเท่านั้นที่ประเทศไทย เมียนมา ศรีลังกา นับเหมือนกัน คือ

การสังคายนาครั้งที่ ๑ เกิดขึ้นหลังพระพุทธเจ้าปรินิพพานได้ ๓ เดือน กระทำ ณ ถ้ำ สัตตบรรณคูหา เมืองราชคฤห์ ปรากรมเหตุพระสุภัททะกล่าวจาบจ้วงพระวินัย มีพระอรหันต์จำนวน ๕๐๐ รูปเข้าร่วม และพระเจ้าอชาตศัตรูเป็นผู้อุปถัมภ์ กระทำนาน ๗ เดือนจึงแล้วเสร็จ

การสังคายนาครั้งที่ ๒ เกิดขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๑๐๐ กระทำ ณ วาฬิการาม เมืองเวสาลี ปรากรมเหตุภิกษุวัชชีบุตรได้บัญญัติและประพดยย่อหย่อนในวัตร ๑๐ ประการ มีคณะสงฆ์เข้าร่วมจำนวน ๗๐๐ รูป และพระเจ้ากาลาโศกราชเป็นผู้อุปถัมภ์ กระทำนาน ๘ เดือนจึงแล้วเสร็จ

การสังคายนาครั้งที่ ๓ เกิดขึ้น พ.ศ. ๒๓๕ กระทำ ณ โอศการาม เมืองปาฏลีบุตร ปรากรมเหตุนักบวชศาสนาอื่นปลอมเข้ามาบวช มีคณะสงฆ์เข้าร่วมจำนวน ๑,๐๐๐ รูป และพระเจ้าโศกมหาราชเป็นผู้อุปถัมภ์ กระทำนาน ๙ เดือนจึงแล้วเสร็จ

หลังการสังคายนาครั้งที่ ๓ เกิดการแตกนิกายและแต่ละแห่งก็จัดการสังคายนาภายในดินแดนของตน ดังนั้น การนับจำนวนครั้งการสังคายนาจึงไม่เท่ากัน ประเทศศรีลังการับรองการสังคายนา ๓ ครั้งในประเทศอินเดีย และจัดสังคายนาในประเทศของตนอีก ๓ ครั้ง รวมเป็น ๖ ครั้ง ส่วนประเทศเมียนมารับรองการสังคายนา ๓ ครั้งในประเทศอินเดีย และนับการสังคายนาในศรีลังกาเฉพาะครั้งที่ ๒ ว่าเป็นสังคายนาครั้งที่ ๔ และนับการสังคายนาที่จัดขึ้นในประเทศเมียนมาอีก ๒ ครั้ง รวมการนับสังคายนาตามแบบเมียนมามี ๖ ครั้ง สำหรับการนับสังคายนาแบบไทยมี ๑๑ ครั้ง คือ

- ก. สังคายนาครั้งที่ ๑-๓ ในประเทศอินเดีย
- ข. สังคายนาครั้งที่ ๔-๕ ในประเทศศรีลังกา
- ค. สังคายนาครั้งที่ ๖ คือ เมื่อพระพุทธโฆสะได้แปลและเรียบเรียงอรรถกถาจากภาษาสิงหลเป็นภาษาบาลี เมื่อ พ.ศ. ๙๕๖ (ประเทศศรีลังกาไม่นับว่าเป็นการสังคายนา)
- ง. สังคายนาครั้งที่ ๗ คือ เมื่อมีการจัดทำคำอธิบายอรรถกถาพระไตรปิฎกเป็นภาษาบาลี เมื่อ พ.ศ. ๑๕๘๗ (ประเทศศรีลังกาไม่นับว่าเป็นการสังคายนา)
- จ. สังคายนาครั้งที่ ๘-๑๑ ในประเทศไทย^{๒๑}

^{๒๑} มุลินธิพระไตรปิฎกเพื่อประชาชน, หนังสือพระไตรปิฎกฉบับสำหรับประชาชน, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: https://ptipitaka.org/ptipitaka/static/_elements/assets/files/006%20PTF%20SECTION-1.pdf [๓๐ เมษายน ๒๕๖๔].

ในยุคหลังการจัดทำพระไตรปิฎกไม่จำกัดเฉพาะเมื่อมีการสังคายนาเท่านั้น แต่อาจเกิดจากการรวมตัวกันของกลุ่มบุคคลเพื่อจัดทำพระไตรปิฎกขึ้น โดยมุ่งหวังอันิสงส์การสร้างคัมภีร์พระไตรปิฎก และเพื่อสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาเป็นหลัก หรือปรารถนาเหตุเนื่องในวาระอันเป็นมงคลต่าง ๆ อีกทั้งการสร้างคัมภีร์ไบเบิลด้วยอักษรถิ่นเป็นการแสดงอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์

ตัวอย่างโครงการที่จัดทำพระไตรปิฎกในประเทศไทย เช่น การสร้างคัมภีร์พระไตรปิฎกในล้านนาที่เมืองแพร่ มีครูบาภุญจนธรรมาวาสิมหาเถร เป็นผู้นำ ร่วมกับคณะสงฆ์วัดสูงเม่นและวัดอื่น ๆ ในจังหวัดเชียงใหม่ หรือโครงการปริวรรตและจัดพิมพ์คัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับอักษรล้านนาฉบับโวหารและฉบับภาษาบาลี “ลานนาอักษรทิพย์ปาติเตปิฎก” มีพระพรหมมงคล (ทอง สิริมงคล) เป็นผู้นำ ร่วมกับคณะดำเนินงานจากฝ่ายอาณาจักรและฝ่ายพุทธจักร รวมระยะเวลาดำเนินงานตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๑๔-๒๕๓๐ รวม ๑๖ ปี

สำหรับตัวอย่างโครงการในต่างประเทศ เช่น โครงการจัดสร้างคัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาบาลีอักษรไทจีน (เขมรภูฏานเตปิฎก) ที่วัดพระธาตุสายเมือง ท่าขี้เหล็ก รัฐฉาน ประเทศเมียนมามีครูบาแสงหล้า ธรรมสิริ เป็นประธาน ระยะเวลาดำเนินการตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๓๖-๒๕๔๒ รวม ๖ ปี^{๒๒} หรือโครงการจัดทำพระไตรปิฎกบาลีอักษรลาว เนื่องในวาระแห่งการเฉลิมฉลองนครเวียงจันทน์ครบรอบ ๔๕๐ ปี ในปี พ.ศ. ๒๕๕๓ มีพระมหาวชิตร สิงหาราช ประธานองค์การพุทธศาสนาสัมพันธ์ (อพส.) สังกษนายกปกครองสงฆ์ลาวเป็นประธานโครงการ^{๒๓}

๓.๒.๒ ความเป็นมาและความสำคัญของอักษรโรมัน

การจัดทำพระไตรปิฎกบาลีอักษรต่าง ๆ ไม่ได้จำกัดอยู่ในดินแดนที่นับถือพระพุทธศาสนาเท่านั้น แต่ยังมีการจัดทำในทวีปยุโรปด้วยอักษรโรมันที่ใช้กันอย่างแพร่หลาย หากย้อนดูประวัติศาสตร์จะเห็นได้ว่าอักษรโรมันมีความสำคัญมาตั้งแต่ศตวรรษที่ ๗ ก่อนคริสตกาลเมื่อชาวโรมันใช้อักษรนี้เขียนภาษาละติน จากนั้นก็ถูกนำไปปรับใช้ในการเขียนภาษาอีกหลายกลุ่มในแถบยุโรป ได้แก่ กลุ่มภาษาเยอรมันิก เช่น ภาษาอังกฤษ เยอรมัน เป็นต้น และภาษากลุ่มโรมานซ์ เช่น ฝรั่งเศส สเปน โปรตุเกส อิตาลี เป็นต้น

อีกหนึ่งปัจจัยที่ทำให้อักษรโรมันถูกนำไปใช้เขียนในภาษาต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง คือในยุคล่าอาณานิคมและเผยแผ่คริสต์ศาสนาอักษรโรมันถูกนำไปใช้เขียนภาษาพื้นเมืองในทวีปอเมริกา ทวีปออสเตรเลีย และทวีปเอเชียตะวันออก เช่น ภาษามาลายู บาฮาซา และเวียดนาม เป็นต้น

^{๒๒} ดิเรก อินจันทร์, “แนวคิดและกระบวนการจัดสร้างคัมภีร์พระไตรปิฎกในล้านนาและรัฐฉาน”, *ปรัชญาดุสิตบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, ๒๕๖๐), หน้า ๙๙-๑๐๒.

^{๒๓} พุทธศาสนาสัมพันธ์แห่งประเทศไทย, *พระไตรปิฎกบาลี อักษรลาว*, (สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว: ม.ป.ท., ๒๕๕๓), หน้า ๑-๔๕.

ด้วยเหตุนี้อักษรโรมันจึงนับว่าเป็นอักษรเก่าแก่และเป็นสากลที่ใช้เขียนแทนเสียงพูดอย่างกว้างขวางที่สุดในปัจจุบัน^{๒๔} ดังตารางที่ ๓.๒

บทบาทของอักษรโรมันที่มีต่อพระไตรปิฎกบาลี มีจุดเริ่มต้นเมื่อชาวยุโรปที่เดินทางเข้ามายังทวีปเอเชีย และสนใจในวรรณกรรมท้องถิ่นได้นำเอาคัมภีร์ไบเบิลกลับไปประเทศของตนจำนวนมาก เกิดเป็นการศึกษาภาษาบาลีอย่างจริงจังในเวลาต่อมา เช่น ในช่วงปี พ.ศ. ๒๓๓๐-๒๓๗๕ Rasmus Rask นักภาษาศาสตร์ชาวเดนมาร์กผู้มีชื่อเสียง ได้รวบรวมคัมภีร์ไบเบิลจำนวนมากจากประเทศศรีลังกาไปเก็บรักษาไว้ที่หอสมุดในเมืองโคเปนเฮเกน และในเวลาต่อมานักวิชาการชาติดัตช์ด้วยกัน คือ วิกโก ฟอสเบล (Viggo Fausball) ได้นำไบเบิลชุดนี้ในส่วนคัมภีร์ธรรมบทไปปริวรรตจากอักษรสิงหลเป็นอักษรโรมันเล่มแรกของโลก ทำให้องค์ความรู้ที่ถูกจารึกดลอบบนแผ่นลานมายาวนานกว่า ๒,๐๐๐ ปี ในดินแดนเอเชียออกสู่สายตาชาวโลกด้วยเทคโนโลยีการพิมพ์เป็นครั้งแรกด้วยฝีมือนักวิชาการตะวันตก

ตารางที่ ๓.๒ การเขียนเสียงภาษาบาลีด้วยอักษรโรมันและอักษรต่าง ๆ

<i>Romanization</i>	<i>Bengali</i>	<i>Burmese</i>	<i>Devanagari</i>	<i>Sinhalese</i>	<i>Thai</i>
Vowels (see Note 1)					
a	অ	အ	अ	අ	อ, อั
ā	আ	အာ	आ	ආ	อา
i	ই	အိ	इ	ඉ	อิ
ī	ঈ	အိ	ई	ඊ	อี
u	উ	အု	उ	උ	อุ
ū	ঊ	အူ	ऊ	ඌ	อู
e	এ	ඳ	ए	එ	เอ
o	ও	ඹ	ओ	ඔ	โอ

ที่มา: <https://www.loc.gov/catdir/cpsol/romanization/pali.pdf>

ต่อมาอีก ๑๐๐ กว่าปี ศาสตราจารย์ ดร.ที.ดับบลิว.รีส เดวิดส์ (T.W. Rhys Davids) นักวิชาการพระพุทธศาสนาชาวอังกฤษ หลังจากได้ศึกษาภาษาบาลีและพระพุทธศาสนาที่เกาะลังกานานถึง ๘ ปี ก็กลับไปก่อตั้งสมาคมบาลีปกรณ์ (The Pali Text Society) ที่กรุงลอนดอน ประเทศอังกฤษ ในปี พ.ศ. ๒๕๒๔ เพื่อส่งเสริมการศึกษาภาษาบาลี และได้เชิญนักวิชาการบาลีในยุคแรก ๆ เช่น แฮร์มันน์ โอลเดนเบิร์ก (Hermann Oldenberg) และเอ็ดเวิร์ด มิลเลอร์ (Edward Müller)

^{๒๔} ระวี จันทรส่อง, ดร., บาลีขั้นต้น ๑, (เชียงใหม่: คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๗), หน้า ๗.

ให้มาตรวจชำระคัมภีร์พระไตรปิฎกใบลานและปริวรรตเป็นบาลีอักษรโรมัน ซึ่งใช้ต้นฉบับจากคัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับใบลานที่เก็บรักษาไว้ที่ห้องสมุดในเมืองโคเปนเฮเกนและห้องสมุดอังกฤษ

ต่อมาจึงมีนักวิชาการจากหลายประเทศเข้ามาทำงานตรวจชำระ โดยสมาคมได้ให้แต่ละคนรับผิดชอบงานตรวจชำระคนละเล่มแล้วทยอยพิมพ์ออกมาจนครบชุด ในปี พ.ศ. ๒๕๓๗ ใช้เวลาจัดทำตั้งแต่เล่มแรกถึงเล่มสุดท้ายเป็นเวลามากกว่า ๑๐๐ ปี ปัจจุบันพระไตรปิฎกฉบับสมาคมบาลีปกรณ์ หรือฉบับ PTS ได้รับความนิยมในแวดวงวิชาการและถูกนำมาใช้อ้างอิงอย่างกว้างขวาง จึงถูกนำมาตีพิมพ์ซ้ำอยู่หลายครั้ง^{๒๕}

๓.๒.๓ แนวทางการจัดทำพระไตรปิฎกบาลีฉบับพิมพ์

บรรเจิด ขวลิตรื่องฤทธิ์ กล่าวว่า การจัดทำพระไตรปิฎกบาลีอาจจัดแบ่งได้เป็น ๒ แนวทาง คือ (๑) แนวทาง “ตรวจชำระแบบสืบทอด” (๒) “ตรวจชำระเชิงวิเคราะห์” (Textual Criticism)

แนวทางที่ ๑ มุ่งรักษาเนื้อความพระไตรปิฎกของสายตนเป็นหลัก เช่น การจัดทำพระไตรปิฎกบาลีอักษรไทย ฉบับสยามรัฐ ซึ่งเป็นฉบับที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๗ โปรดเกล้าฯ ให้จัดทำเพิ่มเติมอีก ๖ เล่ม ต่อจากฉบับจุลจอมเกล้าบรมธรรมิกมหาราช ที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ได้ทรงริเริ่มไว้ ๓๙ เล่ม การจัดทำพระไตรปิฎกสมัยรัชกาลที่ ๕ ใช้คัมภีร์ต้นฉบับจาก “พระคัมภีร์ไตรปิฎกในหอพระมณเฑียรธรรม” ซึ่งจากการศึกษาเอกสารหอจดหมายเหตุแห่งชาติโดย รองศาสตราจารย์ ดร.สุภาพรณ ฌ บางช้าง หรือแม่ชีวิมุตติยา^{๒๖} ระบุว่า คัมภีร์ดังกล่าวน่าจะหมายถึง พระไตรปิฎกใบลานอักษรขอมฉบับทองใหญ่ และฉบับทองน้อย ที่สร้างขึ้นในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช และพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่าการจัดทำคัมภีร์พระไตรปิฎกสยามรัฐ ซึ่งจัดทำเพิ่มเติมจากฉบับจุลจอมเกล้าบรมธรรมิกมหาราช เป็นการตรวจชำระแบบสืบทอดจากคัมภีร์ใบลานอักษรขอมในประเทศไทยนั่นเอง

นอกจากการนำคัมภีร์ของจารีตใดจารีตหนึ่งมาใช้ในการจัดทำแล้ว แนวทางตรวจชำระแบบสืบทอดอาจหมายถึง การนำพระไตรปิฎกจากหลายสายจารีตมาประกอบการจัดทำ แต่ก็ให้น้ำหนักคำอ่านของสายจารีตใดสายจารีตหนึ่งมากกว่าสายอื่น เช่น การสร้างคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีอักษรสิงหล

^{๒๕} บรรเจิด ขวลิตรื่องฤทธิ์, “การศึกษาเปรียบเทียบพระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลานเพื่อวินิจฉัยคำต่างในพระไตรปิฎก: กรณีศึกษาจากสุกสูตรแห่งคัมภีร์ทีฆนิกาย”, *ธรรมธारा*, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๒): ๑๔๐.

^{๒๖} แม่ชีวิมุตติยา (สุภาพรณ ฌ บางช้าง), *พระไตรปิฎกฉบับพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว*, (กรุงเทพฯ: นคราพแมนเพรส, ๒๕๕๗), หน้า ๒๐๗-๒๐๘.

ฉบับพุทธชยันตี ได้ใช้ต้นฉบับจากพระไตรปิฎกอักษรพม่าฉบับฉัฐสังคีติ ประกอบกับพระไตรปิฎกฉบับใบลานและฉบับพิมพ์อักษรสิงหล พระไตรปิฎกสยาม และพระไตรปิฎกฉบับสมาคมบาลีปกรณ์ มาประกอบการตรวจชำระ แต่จากการศึกษาเปรียบเทียบเนื้อความโดยผู้วิจัยที่มีประสบการณ์พบว่า พระไตรปิฎกฉบับพุทธชยันตียึดคำอ่านตามใบลานอักษรสิงหลเป็นหลัก จึงถือว่าเป็นการจัดทำแบบสืบทอด^{๒๗}

ส่วนแนวทางที่ ๒ คือ “ตรวจชำระเชิงวิเคราะห์” (Textual Criticism) เป็นการตรวจชำระที่มุ่งสวย้อนกลับไปยังเนื้อความดั้งเดิมที่สุด โดยไม่ยึดเนื้อความของสายจาริตใดจาริตหนึ่งเป็นสำคัญ แต่ให้น้ำหนักคำอ่านของทุกสายจาริตเท่าเทียมกัน แม้แนวทางนี้อาจดูเป็นเรื่องใหม่ในการจัดทำคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา แต่แนวคิดและวิธีการลักษณะดังกล่าวได้ถูกนำมาใช้ในกลุ่มประเทศตะวันตก เพื่อจัดทำคัมภีร์ทางศาสนา ได้แก่ คัมภีร์ฮีบรู (Hebrew Bible) ของศาสนายูดาห์ คัมภีร์ไบเบิลภาคพันธสัญญาใหม่ (New Testament) ของศาสนาคริสต์ รวมถึงวรรณกรรมภาษากรีก-ละตินโบราณด้วย และเมื่อนักวิชาการชาวตะวันตกได้เดินทางไปศึกษาคัมภีร์ในประเทศอินเดีย ก็ได้้นำแนวคิดและวิธีการเดียวกันมาปรับใช้ในการตรวจชำระเชิงวิเคราะห์กับคัมภีร์บาลีและสันสกฤตด้วย^{๒๘}

สำหรับการจัดทำพระไตรปิฎกภาษาบาลีที่อ้างกล่าวได้ว่ามีแนวโน้มไปในแนวทางตรวจชำระเชิงวิเคราะห์ (Textual criticism) คือ พระไตรปิฎกอักษรโรมัน ฉบับสมาคมบาลีปกรณ์ (The Pali Text Society) ซึ่งใช้คัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับใบลานจากหลายสายจาริตมาเทียบเคียงกัน เช่น การจัดทำคัมภีร์มัชฌิมนิกาย เล่ม ๑ ตีพิมพ์ครั้งแรกในปี พ.ศ. ๒๔๓๑ V. Trenckner ใช้คัมภีร์ใบลานอักษรสิงหลและอักษรพม่าอย่างละ ๑ ฉบับ^{๒๙} หรือการจัดทำคัมภีร์สังยุตตนิกาย เล่ม ๑ ตีพิมพ์ในปี พ.ศ. ๒๕๔๑ G. A. Somaratne ได้ใช้คัมภีร์ใบลานทั้งหมด ๖ ฉบับ ประกอบด้วย คัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับใบลานอักษรสิงหล อักษรพม่าและอักษรล้านนา อย่างละ ๒ ฉบับ มาใช้ในการตรวจชำระและให้น้ำหนักคัมภีร์ทั้ง ๓ สายจาริตเท่ากัน เป็นต้น^{๓๐}

^{๒๗} บรรเจิด ขวลิตรื่องฤทธิ์, “การศึกษาเปรียบเทียบพระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลานเพื่อวินิจฉัยคำต่างในพระไตรปิฎก: กรณีศึกษาจากสุกสูตรแห่งคัมภีร์ทีฆนิกาย” **ธรรมธารา**, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๒): ๑๓๘.

^{๒๘} Chris Clark, “A study of the Apadāna, Including an Edition and Annotated Translation of the Second, Third and Fourth Chapters”, **A Thesis of Doctor of Philosophy**, (Faculty of Arts and Social Sciences: University of Sydney, 2015), pp. 51-79.

^{๒๙} V. Trenckner, **Majjhima-Nikāya**, 4th Edition, (London: Routledge & Kegan Paul Ltd., 1979), unpagued.

^{๓๐} G.A. Somaratne, **The Saṃyuttanikāya: Volume I**, 1st Edition, (Great Britain: Antony Rowe Ltd., Wilshire, 1998), pp. xxi-xxiv.

นอกจากคัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับพิมพ์อักษรไทย ฉบับสยามรัฐ พระไตรปิฎกฉบับพิมพ์อักษรสิงหล ฉบับพุทธชยันตี และพระไตรปิฎกฉบับพิมพ์อักษรโรมัน ฉบับสมาคมบาลีปกรณ์ ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้นยังมีพระไตรปิฎกฉบับพิมพ์อักษรพม่า ฉบับฉန္ดฐสังคีติ ที่มีความสำคัญเช่นกัน พระไตรปิฎกฉบับนี้เป็นผลจากการสังคายนานานาชาติ เพื่อเฉลิมฉลองในวาระพระพุทธศาสนาครบรอบกิ่งพุทธกาล ซึ่งประเทศเมียนมาเรียกการสังคายนาครั้งนี้ว่า การสังคายนาครั้งที่ ๖ จัดขึ้นระหว่างปี พ.ศ. ๒๔๙๗-๒๔๙๙ ณ กรุงย่างกุ้ง โดยรัฐบาลเมียนมาได้มีมติคณะสงฆ์และเชิฐพุทธศาสนิกชนจากประเทศไทย ประเทศศรีลังกา ประเทศสาธารณรัฐกัมพูชาและประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เข้าร่วมสังคายนาด้วย เมื่อตรวจชำระเสร็จได้ตีพิมพ์เป็นรูปเล่ม

คัมภีร์พระไตรปิฎกชุดนี้ มีหลายหน่วยงานนำไปปริวรรตถ่ายทอดหลายอักษรด้วยกัน สำหรับหน่วยงานในต่างประเทศ เช่น สถาบันวิจัยวิปัสสนา (The Vipassana Research Institute: VRI) ประเทศอินเดีย ได้รวบรวมพระไตรปิฎกบาลีอักษรพม่า ฉบับฉန္ดฐสังคีติและอรรถกถา นำไปจัดทำพระไตรปิฎกบาลีอักษรเทวนาครี ซึ่งได้รับการรับรองจากผู้เชี่ยวชาญภาษาบาลีจากประเทศต่าง ๆ รวมทั้งพระภิกษุ และนักวิจัยในสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา และตีพิมพ์เผยแพร่ไปทั่วโลก ^{๓๑} หรือพุทธศาสนาสัมพันธ์แห่งประเทศไทยก็นำต้นฉบับพระไตรปิฎกบาลีฉฉฐสังคีติ มาถ่ายทอดเป็นอักษรลาว จัดพิมพ์เป็นพระไตรปิฎกบาลีอักษรลาว จำนวน ๔๕ เล่ม ^{๓๒}

หน่วยงานในประเทศไทย เช่น โครงการจัดทำพระไตรปิฎก ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในวาระปีที่สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๙ ทรงเจริญพระชนมพรรษาครบ ๕ รอบ ได้ใช้ต้นฉบับฉฉฐสังคีติในการแปลพระไตรปิฎกบาลีเป็นภาษาไทย หรือโครงการพระไตรปิฎกสากล (World Tipitaka Project) ก็ใช้ต้นฉบับพระไตรปิฎกฉฉฐสังคีติมาปริวรรตเป็นอักษรโรมัน เพื่อจัดทำพระไตรปิฎกมหาสังคายนาสากลนานาชาติ พ.ศ. ๒๕๐๐ จนครบ ๔๐ เล่ม ในปี พ.ศ. ๒๕๔๘ ถือเป็นพระไตรปิฎกบาลี อักษรโรมันชุดแรกของประเทศไทย ยิ่งไปกว่านี้พระไตรปิฎกฉบับฉฉฐสังคีติ ยังมีส่วนสำคัญในการจัดทำพระไตรปิฎกฉบับดิจิทัล ซึ่งรายละเอียดจะกล่าวถึงให้ห้วข้อต่อไป

^{๓๑} อ้วน หงิมรักษา, “อนาคตภาพการบริหารศูนย์วิจัยพุทธศาสตร์ในเอเชีย”, วิทยานิพนธ์ปริญญา
ดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, (คณะศึกษาศาสตร์: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๖๒), หน้า ๗๙-๘๑.

^{๓๒} พุทธศาสนาสัมพันธ์แห่งประเทศไทย, พระไตรปิฎกบาลี อักษรลาว, หน้า ก-จ.

๓.๒.๔ คัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีในยุคดิจิทัล

รูปแบบการสืบทอดคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจากยุคฆราวาส มาสู่ยุคจาริก และยุคสื่อสิ่งพิมพ์ที่พระไตรปิฎกเสียงเปลี่ยนจากจารจาริกบนแผ่นลานมาอยู่บนแผ่นกระดาษ แสดงให้เห็นถึงวิวัฒนาการของรูปแบบการสืบทอดคำสอนที่ปรับเปลี่ยนให้เข้ากับยุคสมัย และขณะนี้ โลกได้ก้าวเข้าสู่ยุคเทคโนโลยีที่การสื่อสารไร้ขอบเขต เอื้อให้ผู้คนสามารถเข้าถึงข้อมูลจากทุกมุมโลก โดยไม่จำกัดเวลาและสถานที่ การสืบทอดพระธรรมวินัยก็ได้ปรับตัวเข้าสู่ยุคดิจิทัลเช่นเดียวกัน จะเห็นได้ว่าพระไตรปิฎกจำนวนหลาย ๑๐ เล่มถูกย่อให้อยู่บนเว็บไซต์หรือแอปพลิเคชันบนจอมือถือ สมาร์ทโฟน ที่ผู้ใช้สามารถเข้าถึงได้ทุกที่ทุกเวลา

การบันทึกข้อมูลพระไตรปิฎกบาลีด้วยระบบคอมพิวเตอร์เริ่มขึ้นในปี พ.ศ. ๒๕๒๕ เมื่อสำนักคอมพิวเตอร์ มหาวิทยาลัยมหิดล ได้นำข้อมูลพระไตรปิฎกบาลีอักษรไทย ฉบับสยามรัฐ จำนวน ๔๕ เล่ม เข้าระบบคอมพิวเตอร์พร้อมพัฒนาโปรแกรมเพื่อการสืบค้นชื่อ (BUDSIR BUDdhist Scriptures Information Retrieval) นับเป็นพระไตรปิฎกคอมพิวเตอร์ฉบับแรกที่เกิดขึ้นในประเทศไทย

ในส่วนของอักษรโรมัน ก็มีบทบาทสำคัญในการจัดทำพระไตรปิฎกบาลีสากลฉบับดิจิทัล เพราะนอกจากจะเป็นอักษรที่ทั่วโลกใช้มากที่สุดแล้ว “ยังมีศักยภาพในด้านวัฒนธรรมเทคโนโลยี เพื่อสาธารณประโยชน์อย่างกว้างขวางด้วย ทำให้คลังอารยธรรมทางปัญญาของตะวันออกในรูปแบบรหัสอักษรโรมันสามารถเข้าถึงมวลชนรุ่นใหม่ทั่วโลก ซึ่งเป็นผู้ที่มีพื้นฐานการศึกษาและมีทักษะทางเทคโนโลยีตะวันตกที่ทันสมัย นับเป็นการเผยแพร่ข้อมูลคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในระดับนานาชาติในมิติใหม่อีกด้วย”^{๓๓}

เว็บไซต์พระไตรปิฎกบาลีอักษรโรมัน ที่ใช้งานกันอย่างกว้างขวางในวงการวิชาการ ได้แก่

SuttaCentral <https://suttacentral.net/> เผยแพร่ฐานข้อมูล “พระไตรปิฎกบาลีมหาสังคายนาสากลนานาชาติ พ.ศ. ๒๕๐๐” (Mahāsaṅgīti Tipiṭaka Buddhavaṣe ๒๕๐๐) อักษรโรมัน จัดทำโดยกองทุนสนทนาธรรมนำสุขฯ ประเทศไทย, เว็บไซต์ GRETEL <http://gretel.sub.uni-goettingen.de/gretel.html> เผยแพร่ฐานข้อมูลพระไตรปิฎกฉบับสมาคมบาลีปกรณ์ หรือฉบับ PTS จัดทำโดยมูลนิธิธรรมกาย และเว็บไซต์พระไตรปิฎกฉบับฉัฐสังคีตอักษรโรมัน <https://tipitaka.org/> จัดทำโดยสถาบันวิจัยวิปัสสนา (The Vipassana Research Institute: VRI) ประเทศอินเดีย ซึ่งปริวรรตเป็นอักษรอื่น ๆ อีก ๑๕ อักษร

^{๓๓} กองทุนสนทนา ธรรมนำสุข ท่านผู้หญิง ม.ล.มณีรัตน์ บุณนาค ในพระสังฆราชูปถัมภ์สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก, บันทึกโครงการพระไตรปิฎกสากล อักษรโรมัน, (กรุงเทพมหานคร: ม.ป.ท., ๒๕๔๙). หน้า ๓๐๓.

บทสรุป พระสัทธรรมของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้รับการสืบทอดด้วยภาษาบาลีมาตั้งแต่ครั้งพุทธกาล และถูกจารึกดลอกเป็นลายลักษณ์อักษรด้วยอักษรต่าง ๆ มายาวนานกว่า ๒,๐๐๐ ปี ก่อเกิดเป็นคัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับโบราณสายจารีตหลัก ๔ สาย คือ อักษรขอม อักษรพม่า อักษรสิงหล และอักษรธรรม คัมภีร์โบราณเหล่านี้เป็นข้อมูลหลักในการจัดทำพระไตรปิฎกฉบับพิมพ์และฉบับดิจิทัลในเวลาต่อมา

แต่การศึกษาพระไตรปิฎกภาษาบาลีไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะประเทศที่นับถือพระพุทธศาสนาเถรวาทเท่านั้น แต่ยังไปกองงามในดินแดนตะวันตก ทำให้เกิดการปริวรรตจัดทำพระไตรปิฎกบาลีด้วยอักษรโรมันโดยกลุ่มนักวิชาการ ซึ่งมีแนวทางการจัดทำแตกต่างจากการตรวจชำระแบบสายจารีตในโลกตะวันออก ที่ให้น้ำหนักคำอ่านจารีตใดจารีตหนึ่งเป็นสำคัญ แต่การจัดทำพระไตรปิฎกสายยุโรปจะใช้แนวการตรวจชำระเชิงวิเคราะห์ที่ให้น้ำหนักคำอ่านของทุกสายจารีตเท่าเทียมกัน ประกอบกับความแพร่หลายของการใช้อักษรโรมัน ทำให้พระไตรปิฎกอักษรโรมันเป็นที่ยอมรับและถูกนำไปอ้างอิงอย่างกว้างขวางในวงการวิชาการ ทั้งยังมีบทบาทในการพัฒนาพระไตรปิฎกนานาชาติในยุคดิจิทัลที่เข้าถึงผู้คนจำนวนมากอย่างไร้ขีดจำกัด เพราะเป็นอักษรสากลที่ผู้คนทั่วโลกสามารถอ่านได้ ดังนั้นการสร้างฐานข้อมูลพระไตรปิฎกบาลีด้วยอักษรโรมัน โดยการใช้ข้อมูลพื้นฐานจากคัมภีร์พระไตรปิฎกโบราณหลายสายจารีต จึงมีคุณูปการต่อการสืบทอดคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอย่างยิ่งในภายภาคหน้า

เนื่องจากคัมภีร์โบราณบาลีพระไตรปิฎกในแต่ละสายจารีตที่รวบรวมมีจำนวนมากนับร้อยนับพันชุด เป็นไปได้ยากที่จะนำโบราณฉบับพันชุดมาศึกษาเปรียบเทียบกัน เราจึงต้องมีการคัดเลือกคัมภีร์โบราณ โดยอาศัยหลักวิชาการตรวจชำระมาช่วยวิเคราะห์จัดทำแผนภาพต้นไม้ของคัมภีร์โบราณที่รวบรวมมาได้ทั้งหมด เราก็จะรู้ว่าคัมภีร์โบราณแต่ละฉบับอยู่ในสายการจารึกดลอกใดแล้วจะคัดเลือกคัมภีร์โบราณที่มาจากสายการจารึกดลอกต่างกันจำนวน ๕ ฉบับ ซึ่งเป็นจำนวนไม่มากไปจนงานมหาศาลและไม่น้อยเกินไปจนข้อมูลไม่ครบ การจะเอาภาพคัมภีร์โบราณ ๔ สายจารีตรวม ๒๐ ฉบับ มาศึกษาเปรียบเทียบตรวจชำระโดยตรงนั้นทำได้ยากมาก ผู้ตรวจชำระอาจจะสับสนเพราะตัวอักษรในแต่ละสายจารีตแตกต่างกัน ลายมือในการจารของแต่ละฉบับก็ต่างกัน เพราะไม่ใช่เป็นตัวพิมพ์ แต่เป็นตัวเขียนตามเอกลักษณ์ของผู้จารแต่ละคน งานจะคืบหน้าช้ามาก ๆ วิธีการที่จะช่วยได้คือ นำเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์มาช่วย โดยใช้คนถ่ายถอดอักษรจากคัมภีร์โบราณหรือการปริวรรตเป็นอักษรโรมันและคีย์ข้อมูลจากคัมภีร์โบราณบาลีที่คัดเลือกแล้วทั้ง ๒๐ ฉบับลงในคอมพิวเตอร์ จะได้ตรวจเทียบกันง่าย แล้วสร้างโปรแกรมคอมพิวเตอร์มาช่วยในการตรวจเนื้อหาเนื้อหาใดที่คัมภีร์โบราณทั้ง ๒๐ ฉบับตรงกันก็ผ่าน เนื้อหาใดที่มีความแตกต่าง โปรแกรมก็จะมีแถบสว่าง (high light) ขึ้นมาให้เห็น ให้นักวิชาการผู้เชี่ยวชาญมาวิเคราะห์ต่อไป ถ้าทำอย่างนี้งานก็จะคืบหน้าไปได้อย่างรวดเร็ว

โครงการพระไตรปิฎกวิชาการ จึงได้จัดตั้งสำนักงานสำหรับปริวรรตคัมภีร์ใบลานในแต่ละสายอักษร โดยได้ตั้งสำนักงานทั้ง ๔ ประเทศ คือประเทศไทย ประเทศกัมพูชา ประเทศเมียนมา ประเทศศรีลังกา เพื่อปริวรรตสร้างฐานข้อมูลคัมภีร์ใบลาน ซึ่งใบลานแต่ละสายอักษรจะมีเอกลักษณ์เฉพาะ เช่นการลบ การจารเพิ่ม การแก้ไข ที่แตกต่างกัน ในงานวิจัยนี้จึงได้ถอดบทเรียนการบริหารจัดการงานปริวรรตคัมภีร์ ของโครงการพระไตรปิฎก โดยใช้ Deming Cycle (PDCA) มาเป็นกรณีศึกษาดังต่อไปนี้

๓.๓ การบริหารจัดการงานปริวรรตคัมภีร์ โดยใช้ Deming Cycle (PDCA)

๓.๓.๑. การวางแผน (P=Plan) งานปริวรรตคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลาน

๑) กำหนดเป้าหมาย โดยการปริวรรตจะขึ้นอยู่กับงานตรวจชำระ หากจะตรวจชำระคัมภีร์ใดก่อนจะต้องเร่งสร้างฐานข้อมูลคำอ่านคัมภีร์ชุดนั้นทุกสายอักษรจากพระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลาน อักษรละ ๓-๕ ฉบับ ให้เป็นอักษรบาลีโรมันให้ทันต่อการทำงาน ซึ่งงานตรวจชำระของโครงการพระไตรปิฎกวิชาการเริ่มจากพระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีสันธวรรค เป็นเล่มแรก และทำพระสุตตันตปิฎก ฉบับอื่น ๆ ต่อจนครบ ๔๕ เล่ม ดังนั้น เป้าหมายงานปริวรรตคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีจึงวางแผนเป็น ๒ ระยะ คือ

๑.๑) เป้าหมายระยะสั้น ได้แก่ ภายในช่วง ๒ ปีแรก

- ตั้งสำนักงานปริวรรตครบ ๔ สายอักษร
- ปริวรรตคัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับใบลานทีฆนิกาย สีสันธวรรค ทุกสายอักษร

๑.๒) เป้าหมายระยะยาว ๑๐ ปี ปริวรรตคัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับใบลาน รวม ๑๓ เล่ม

๒) กำหนดตัวชี้วัดความสำเร็จ (KPI=Key Performance Indicator)

- มีสำนักงานปริวรรตครบทุกสายอักษร
- สร้างฐานข้อมูลคำอ่านคัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับใบลานเรื่องที่ต้องการอักษรละ ๓-๕ มัดต่อปี ในกรอบระยะเวลาที่ได้วางแผนไว้ ๒ ระยะ คือ

๒.๑) ตัวชี้วัดความสำเร็จระยะสั้น คือ ในช่วงปีที่ ๑-๒ (พ.ศ. ๒๕๕๓-๒๕๕๕)

- มีสำนักงานปริวรรตครบ ๔ สายอักษรและมีเจ้าหน้าที่ท้องถิ่นรับผิดชอบงานสร้างฐานข้อมูลคำอ่านอักษรใดอักษรหนึ่ง สำนักงานละ ๘-๑๐ ท่าน
- มีฐานข้อมูลคำอ่านคัมภีร์พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีสันธวรรค (ฉบับสาธิต) ที่ปริวรรตจากพระไตรปิฎกฉบับใบลานอักษรขอม พม่า สิงหลและธรรมเป็นอักษรบาลีโรมันอักษรละ ๓-๕ มัด

๒.๒) ตัวชี้วัดความสำเร็จระยะยาว คือ ในช่วง ๑๐ ปี มีฐานข้อมูลคำอ่านคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีในโปรแกรมปริวรรตออนไลน์ (ODEM) ที่ปริวรรตจากพระไตรปิฎกฉบับใบลานอักษรขอม พม่า สิงหลและธรรมเป็นอักษรบาลีโรมัน อักษรละ ๓-๕ มัด แบ่งเป็น ๓ ช่วง ช่วงละ ๑-๒ เล่ม ดังนี้

ช่วงที่ ๑ ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๕๓-๒๕๕๕ มีฐานข้อมูลคำอ่าน ๑ คัมภีร์ คือ คัมภีร์ทีฆนิกาย ๑ เล่ม (สัลขันธวรรค)

ช่วงที่ ๒ ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๕๖-๒๕๕๘ มีฐานข้อมูลคำอ่าน ๑ คัมภีร์ต่อปี (รวม ๓ เล่ม) คือ คัมภีร์ทีฆนิกาย ๒ เล่ม (มหาวรรคและปาฏิการวรรค) คัมภีร์มัชฌิมนิกาย ๑ เล่ม (มูลปณณาสก)

ช่วงที่ ๓ ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๕๙-๒๕๖๓ มีฐานข้อมูลคำอ่าน ๒ คัมภีร์ต่อปี (รวม ๙ เล่ม) คือ คัมภีร์มัชฌิมนิกาย ๒ เล่ม (มัชฌิมนิพนธาสกและอุปปิณณาสก) คัมภีร์สังยุตตนิกาย ๕ เล่ม (สคาวรรค, นิทานวรรค, ขันธวารวรรค, สฬายตนวรรค และมหาวรรค) คัมภีร์อังคุตตรนิกาย ๒ เล่ม (เอกกนิบาต ทุกนิบาตและติกนิบาต และจตุกกนิบาต)

๓) เกณฑ์ที่ใช้ในการประเมินคุณภาพฐานข้อมูลคำอ่านคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีในโปรแกรมปริวรรตออนไลน์ (ODEM) คือ ค่าเปรียบเทียบความต่างของคำอ่านในโปรแกรมปริวรรตออนไลน์ ODEM ของผู้ปริวรรต ๒ คน มีค่าเท่ากับ “๐”

ผู้วิจัยได้สรุปให้เห็นภาพการกำหนดเป้าหมาย ตัวชี้วัดความสำเร็จ และเกณฑ์ที่กำหนดขึ้นในแต่ละระยะ ดังตาราง ๓.๓ ดังนี้

ตาราง ๓.๓ เป้าหมายระยะสั้นและระยะยาว จำแนกตามตัวชี้วัดความสำเร็จและเกณฑ์ในงานปริวรรต

เป้าหมายระยะสั้น ๒ ปี (พ.ศ. ๒๕๕๓-๒๕๕๕) จำนวน ๑ เล่ม ใน ๔ สายอักษร		
เป้าหมาย (Goal)	ตัวชี้วัดความสำเร็จ (KPI)	เกณฑ์ (Criteria)
๑. จัดตั้งสำนักงานปริวรรตครบ ๔ สายอักษรขอม พม่า สิงหล และอักษรสำเร็จ	๑. มีสำนักงานปริวรรตครบ ๔ สายอักษรขอม พม่า สิงหล และธรรม ใน ๔ ประเทศครบถ้วน และมีสำนักงานบริหารส่วนกลางงานปริวรรต ๑ แห่ง	๑. ที่ตั้งสำนักงาน”ศูนย์ศึกษาคัมภีร์โบราณ” ๕ แห่ง ■ ประเทศไทย วัดพระธรรมกายและศูนย์พุทธศาสตร์ DCI ■ ประเทศเมียนมา เมืองย่างกุ้ง ■ ประเทศศรีลังกา เมืองแคนดี้ ■ ประเทศกัมพูชา กรุงพนมเปญ
	๒. มีปัจจัยพื้นฐานในการดำเนินงานครบถ้วน เพียงพอ	๒. มีงบประมาณรายจ่ายประจำปี วัสดุครุภัณฑ์สำนักงาน อุปกรณ์สื่อสารอิเล็กทรอนิกส์ ตามความต้องการจำเป็น
	๓. มีพระภิกษุ และ/หรือเจ้าหน้าที่ท้องถิ่นที่มีคุณภาพตามเกณฑ์และมีปริมาณเพียงพอต่อความรับผิดชอบงานสร้างฐานข้อมูลคำอ่าน	๓.๑ เชิงปริมาณ ๘-๑๐ ท่านต่อศูนย์/ประเทศ ๓.๒ เชิงคุณภาพ ■ สามารถอ่านและเขียนอักษรจารึกใบลานสายตนเองได้ดี ■ ใช้คอมพิวเตอร์และโปรแกรม Microsoft Office ได้

เป้าหมายระยะสั้น ๒ ปี (พ.ศ. ๒๕๕๓-๒๕๕๕) จำนวน ๑ เล่ม ใน ๔ สายอักษร		
เป้าหมาย (Goal)	ตัวชี้วัดความสำเร็จ (KPI)	เกณฑ์ (Criteria)
		- เข้าใจหลักการปริวรรต รวมทั้งการใช้สัญลักษณ์ต่าง ๆ ในการทำข้อมูลปริวรรตออนไลน์ - สื่อสารภาษาอังกฤษได้ดี - มีคุณธรรมพื้นฐานตามหลักอิทธิบาท ๔ ในการทำงาน
๒. ปริวรรตคัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับบาลาน ที่มณีกาย สีสันฉวีวรรณ	มีฐานข้อมูล (เบื้องต้น) คำอ่าน คัมภีร์พระสุตตันตปิฎก ที่มณีกาย สีสันฉวีวรรณ ๔ สายอักษร อักษรละ ๓-๕ มัด	ปริวรรต คัมภีร์ที่มณีกาย ๑ เล่ม (สีสันฉวีวรรณ) จากฉบับบาลานอักษรขอม พม่า สิงหลและธรรม เป็นอักษรบาลีโรมัน
เป้าหมายระยะยาว ๑๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๕๓-๒๕๖๓) จำนวน ๑๓ เล่ม ใน ๔ สายอักษร		
๑. มีฐานข้อมูลคำอ่านคัมภีร์พระสุตตันตปิฎกบาลีที่เป็นมาตรฐานเดียวกัน โดยใช้โปรแกรมปริวรรตออนไลน์ (ODEM) ใน ๔ สายอักษรที่สร้างขึ้น	๑. ปริวรรตจากพระไตรปิฎกฉบับบาลานอักษรขอม พม่า สิงหล ธรรม เป็นอักษรบาลีโรมัน อักษรละ ๓-๕ มัด ๒. แบ่งออกเป็น ๓ ช่วงคือ ช่วงที่ ๑ พ.ศ. ๒๕๕๓-๒๕๕๕ ช่วงที่ ๒ พ.ศ. ๒๕๕๖-๒๕๕๘ ช่วงที่ ๓ พ.ศ. ๒๕๕๙-๒๕๖๓	๑.๑ เชิงปริมาณ ช่วงที่ ๑ ปริวรรต คัมภีร์ที่มณีกาย ๑ เล่ม (สีสันฉวีวรรณ) ช่วงที่ ๒ ปริวรรต ๓ เล่ม คือคัมภีร์ที่มณีกาย ๒ เล่ม (มหาวรรคและปาฎีกาวรรค) คัมภีร์มัชฌิมนิกาย ๑ เล่ม (มูลปณณาสก) ช่วงที่ ๓ ปริวรรต ๙ เล่ม คือ คัมภีร์มัชฌิมนิกาย ๒ เล่ม (มัชฌิมปณณาสก และอุปปริปณณาสก) คัมภีร์สังยุตตนิกาย ๕ เล่ม (สคาวรรค, นิตานวารวรรค, ขันธวารวรรค, สฬายตนวรรคและมหาวารวรรค) คัมภีร์อังคุตตรนิกาย ๒ เล่ม (เอกกนิบาต ทุกนิบาตและติกนิบาต และจตุกกนิบาต) ๒.๒ เชิงคุณภาพ ค่าเปรียบเทียบความต่างของคำอ่านในโปรแกรมปริวรรตออนไลน์ ODEM มีค่าเท่ากับ “๐”

๒) การเตรียมปัจจัยในการปริวรรตคัมภีร์ (๘ M)

การกำหนดปัจจัยที่ต้องใช้ในการวางแผนการปริวรรตคัมภีร์ทุกสายอักษร ได้ใช้หลัก ๘ M ได้แก่ ทีมงาน (Manpower) เงิน (Money) วัสดุอุปกรณ์ (Material) ขั้นตอนวิธีดำเนินงาน (Method) การติดต่อประสานงาน (Mediation) กฎเกณฑ์ ข้อบังคับ (Mandate) การตลาด (Marketing) และ ความมีคุณธรรมของทีมงาน (Morality) ดังนี้

๒.๑) ทีมงาน (Manpower) แบ่งเป็น สำนักงานปริวรรตตามสายอักษร ๔ แห่ง และ สำนักงานบริหารงานกลางงานปริวรรต ๑ แห่ง ดังภาพที่ ๓.๔

ภาพที่ ๓.๔ การบริหารงานสำนักงานปริวรรต ๔ สายอักษร กับสำนักงานบริหารงานกลางงานปริวรรต

ที่มา: สำนักงานบริหารงานส่วนกลางปริวรรต, ศูนย์พุทธศาสตร์ศึกษา DCI, ๒๕๖๔

(๑) สำนักงานปริวรรตตามสายอักษร ปฏิบัติงานในฐานะเจ้าหน้าที่ ๘-๑๐ ท่าน ควรเป็นเจ้าหน้าที่ท้องถิ่น แต่ละตำแหน่งมีขอบข่ายการทำงาน ดังนี้

๑. หัวหน้าทีมปริวรรตประจำสาย (Head of CSAM Local) ๑ ท่าน

ขอบข่ายงาน ทำหน้าที่บริหารงานปริวรรตภายในสำนักงานของตน มอบหมายงาน คือ ภาพคัมภีร์ใบลานและข้อความเบื้องต้น (Base Text) ให้แก่ ผู้ปริวรรต (Readers) และทำการประเมินงานทั้งปริมาณและคุณภาพงานแต่ละสายอักษรได้

๒. ผู้ปริวรรตคัมภีร์ (Reader) ๘-๑๐ ท่าน

ขอบข่ายงาน ทำหน้าที่อ่าน (Read) ไฟล์ภาพพระไตรปิฎกใบลานตามที่ได้รับมอบหมายแล้วทำการปริวรรตจากอักษรต่าง ๆ เป็นอักษรบาติโรมันแล้วป้อนข้อมูลคำอ่านลงในโปรแกรมคอมพิวเตอร์ชื่อ ODEM พร้อมใส่สัญลักษณ์ต่าง ๆ จากนั้นทำเปรียบเทียบ (Compare) ความถูกต้องคำอ่านกับคู่มือของตน ก่อนส่งผลให้บุคคลที่ ๓ ต่อไป

๓. ผู้ตรวจสอบรอบสุดท้าย (Final Checker) ๑-๒ ท่าน

ขอข่ายงาน ทำการตรวจสอบข้อมูลคำอ่านที่ผู้ปริวรรตเปรียบเทียบกับอีกครั้ง เพื่อให้มั่นใจว่าคำอ่านที่ปริวรรตถูกต้อง ร้อยละ ๑๐๐ จากนั้นทำการอนุมัติข้อมูล (Approve) แล้วส่งต่อข้อมูลคำอ่านไปทำการตรวจชำระต่อไป

(๒) สำนักงานบริหารส่วนกลางงานปริวรรต ตั้งอยู่ที่ประเทศไทย ปฏิบัติงานในฐานะเจ้าหน้าที่ ๓ ท่าน มีขอข่ายการทำงาน คือ

ขอข่ายงาน จัดทำระบบและวางแผนทางการปริวรรตให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน ควบคุมปริมาณงานปริวรรตของสำนักงานทั้ง ๔ สายอักษร ประเมินคุณภาพงานปริวรรตของสำนักงานทั้ง ๔ สายอักษร ประสานงานกลางด้านงบประมาณและธุรการ

คุณสมบัติขั้นต่ำ (Minimum requirement) ของแต่ละท่าน คือ สามารถอ่านและเขียนอักษรจารึกใบลานสายตนเองได้ดี ใช้คอมพิวเตอร์และโปรแกรม Microsoft Office ได้ เข้าใจหลักการปริวรรต รวมทั้งการใช้สัญลักษณ์ต่าง ๆ ในการทำข้อมูลปริวรรตออนไลน์ สื่อสารภาษาอังกฤษได้

นอกจากคุณสมบัติดังกล่าวแล้ว คุณสมบัติที่สำคัญของหัวหน้าทีมปริวรรตประจำสาย คือ ต้องมีความรู้ภาษาบาลีในระดับที่ดี ส่วนผู้ปริวรรตคัมภีร์ ผู้ตรวจสอบรอบสุดท้าย และเจ้าหน้าที่สำนักงานบริหารส่วนกลางงานปริวรรต หากมีความรู้ภาษาบาลีพื้นฐานจะเป็นประโยชน์ในการทำงาน

๒.๒) เงิน (Money) ต้องมีการวางแผนงบประมาณประจำปีซึ่งดูแลโดยสำนักงานบริหารงานกลางงานปริวรรต ประเทศไทย ลักษณะงบประมาณประจำจะคล้ายกันทุกสาย ต่างกันที่อัตราการแลกเปลี่ยนเงินตรา อาทิ (๑) ค่าวัสดุครุภัณฑ์ เช่น ครุภัณฑ์สำนักงาน computer set ค่าตกแต่งสำนักงาน เป็นต้น (๒) ค่าใช้จ่ายพื้นฐาน เช่น ค่าเช่าสำนักงาน ค่าสาธารณูปโภค ค่าตอบแทนรายเดือน ฯลฯ (๓) หมวดรายจ่ายอื่น เช่น ค่าเดินทาง ค่าที่พัก ค่าอาหารประชุมวาระพิเศษในประเทศ

๒.๓) วัสดุอุปกรณ์ (Material) (๑) อุปกรณ์สำนักงานพื้นฐาน เช่น โต๊ะ เก้าอี้ ตู้เก็บเอกสาร คอมพิวเตอร์ เครื่องถ่ายเอกสาร printer เป็นต้น (๒) อุปกรณ์สื่อสารอิเล็กทรอนิกส์ประจำสำนักงาน เช่น โทรศัพท์ เครื่องกระจายสัญญาณ wifi ระบบสาย Lan, Server, Hard Disk เครื่องเคลือบพลาสติก โปรเจคเตอร์ และฉาก เป็นต้น

๒.๔) วิธีดำเนินงาน (Method) ปริวรรตคัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับใบลาน ใช้รูปแบบวงจรเดมมิง (Deming Cycle) ๔ ขั้นตอน คือ PDCA คือ

ขั้นที่ ๑ Plan คือ การวางแผนงาน โดยใช้ ๘ M ได้แก่ ทีมงาน (Manpower) เงิน (Money) วัสดุอุปกรณ์ (Material) ขั้นตอนวิธีดำเนินงาน (Method) การติดต่อประสานงาน (Mediation) กฎเกณฑ์ ข้อบังคับ (Mandate) การตลาด (Marketing) และความมีคุณธรรมของทีมงาน (Morality)

ขั้นที่ ๒ Do คือ การลงมือทำตามแผนงานที่วางไว้ ทั้งแผนระยะสั้นและระยะยาว

ขั้นที่ ๓ Check คือ การตรวจสอบผลงาน กับเป้าหมาย/เกณฑ์ที่กำหนดไว้

ขั้นที่ ๔ Act คือ การตรวจสอบ ปรับปรุงแก้ไข ข้อบกพร่อง พัฒนางานที่ดีอยู่แล้วให้ดียิ่งขึ้น และวางแผนการดำเนินงานในปีต่อไป

๒.๕) การติดต่อประสานงาน (Mediation) ในการดำเนินการตั้งสำนักงานปวีรบรรตตามสายอักษรและสำนักงานบริหารงานกลางงานปวีรบรรต และการพัฒนาคุณภาพการฐานข้อมูลงานปวีรบรรต ใช้การติดต่อประสานงานเพื่อความสะดวกรวดเร็วทั้งในแนวดิ่ง (Vertical) และติดต่อประสานงานในแนวนอน/แนวระนาบ (Horizontal) ดังนี้

(๑) ประสานงานกับผู้รับผิดชอบสถานที่ ในการจัดตั้งสำนักงาน เช่น ถ้าตั้งสำนักงานในมหาวิทยาลัย ต้องประสานงานอธิการบดีมหาวิทยาลัย และหัวหน้าหน่วยงานที่ตั้งสำนักงาน

(๒) ประสานความร่วมมือกับหน่วยงานผู้เชี่ยวชาญด้านปวีรบรรตอักษรในการอบรมเจ้าหน้าที่

(๓) เชิญผู้เชี่ยวชาญด้านอักษรจารึกเป็นที่ปรึกษาการทำงาน เพื่อเพิ่มมาตรฐานคุณภาพงาน

๒.๖) กฎเกณฑ์ ข้อบังคับ (Mandate) เนื่องจากงานปวีรบรรตเป็นการทำงานกับไฟล์ภาพ คัมภีร์ใบลานและมีเจ้าหน้าที่ประจำจากหลายประเทศ จึงต้องปฏิบัติตามกฎหมายลิขสิทธิ์และกฎหมายแรงงานอย่างเคร่งครัด

ตัวอย่าง กฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้องกับลิขสิทธิ์ อาทิ

พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. ๒๕๓๗ ระบุว่า

มาตรา ๒๗ การกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งแก่งานอันมีลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัตินี้ โดยไม่ได้รับอนุญาตตามมาตรา ๑๕ (๕) ให้ถือว่าเป็นการละเมิดลิขสิทธิ์ ถ้าได้กระทำได้ต่อไปนี้

(๑) ทำซ้ำหรือดัดแปลง (๒) เผยแพร่ต่อสาธารณชน

มาตรา ๒๘ การกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งแก่โสตทัศนวัสดุ ภาพยนตร์ หรือสิ่งบันทึกเสียงอันมีลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัตินี้ โดยไม่ได้รับอนุญาต ตามมาตรา ๑๕ (๕) ทั้งนี้ ไม่ว่าในส่วนที่เป็นเสียงและหรือภาพ ให้ถือว่าเป็นการละเมิดลิขสิทธิ์ ถ้าได้กระทำได้ต่อไปนี้ (๑) ทำซ้ำหรือดัดแปลง (๒) เผยแพร่ต่อสาธารณชน (๓) ให้เช่าต้นฉบับหรือสำเนางานดังกล่าว

มาตรา ๒๙ การกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งแก่งานแพร่เสียงแพร่ภาพอันมีลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัตินี้โดยไม่ได้รับอนุญาตตามมาตรา ๑๕(๕) ให้ถือว่าเป็นการละเมิดลิขสิทธิ์ ถ้าได้กระทำได้ต่อไปนี้ (๑) จัดทำโสตทัศนวัสดุ ภาพยนตร์ สิ่งบันทึกเสียง หรืองานแพร่เสียงแพร่ภาพ ทั้งนี้ไม่ว่าทั้งหมดหรือบางส่วน (๒) แพร่เสียงแพร่ภาพซ้ำ ทั้งนี้ไม่ว่าทั้งหมดหรือบางส่วน (๓) จัดให้ประชาชนฟังและหรือชมงานแพร่เสียงแพร่ภาพ โดยเรียกเก็บเงินหรือผลประโยชน์อย่างอื่นในทางการค้า

มาตรา ๓๐ การกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งแก่โปรแกรมคอมพิวเตอร์อันมีลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัตินี้ โดยไม่ได้รับอนุญาตตามมาตรา ๑๕(๕) ให้ถือว่าเป็นการละเมิดลิขสิทธิ์ ถ้าได้กระทำได้ต่อไปนี้ (๑) ทำซ้ำหรือดัดแปลง (๒) เผยแพร่ต่อสาธารณชน (๓) ให้เช่าต้นฉบับหรือสำเนางานดังกล่าว

มาตรา ๓๑ ผู้ใดรู้อยู่แล้วหรือมีเหตุอันควรรู้งานใดได้ทำขึ้นโดยละเมิดลิขสิทธิ์ของผู้อื่นกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งแก่งานนั้นเพื่อหากำไร ให้ถือว่าผู้นั้นกระทำการละเมิดลิขสิทธิ์ ถ้าได้กระทำได้ต่อไปนี้ (๑) ขาย มีไว้เพื่อขาย เสนอขาย ให้เช่า เสนอให้เช่า ให้เช่าซื้อ หรือเสนอให้เช่าซื้อ (๒) เผยแพร่ต่อสาธารณชน^{๓๔}

บทกำหนดโทษ มาตรา ๖๙-๗๗ ระบุว่า มาตรา ๖๙ ผู้ใดกระทำการละเมิดลิขสิทธิ์หรือสิทธิของนักแสดงตามมาตรา ๒๗ มาตรา ๒๘ มาตรา ๒๙ มาตรา ๓๐ หรือมาตรา ๕๒ ต้องระวางโทษปรับตั้งแต่สองหมื่นบาทถึงสองแสนบาท ถ้าการกระทำความผิดตามวรรคหนึ่งเป็นการกระทำเพื่อการค้า ผู้กระทำ ต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่หกเดือนถึงสี่ปี หรือปรับตั้งแต่หนึ่งแสนบาทถึงแปดแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ (๓) แจกจ่ายในลักษณะที่อาจก่อให้เกิดความเสียหายแก่เจ้าของลิขสิทธิ์ (๔) นำหรือส่งเข้ามาในราชอาณาจักร^{๓๕}

ตัวอย่างกฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้องกับแรงงานต่างด้าว อาทิ

มาตรา ๑๔ คนต่างด้าวซึ่งมีภูมิลำเนาและเป็นคนสัญชาติของประเทศที่มีชายแดนติดกับประเทศไทย ถ้าได้เข้ามาในราชอาณาจักรโดยมีเอกสารใช้แทนหนังสือเดินทางตามกฎหมายว่าด้วย

^{๓๔} สมาคมทนายสิทธิทางปัญญาแห่งประเทศไทย, หมวดที่ ๑ ลิขสิทธิ์ - ส่วนที่ ๕ การละเมิดลิขสิทธิ์ มาตรา ๒๗-๓๑, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://bit.ly/3DScaCE> [๑๓ ตุลาคม ๒๕๖๔].

^{๓๕} สมาคมทนายสิทธิทางปัญญาแห่งประเทศไทย, หมวดที่ ๘ บทกำหนดโทษ มาตรา ๖๙-๗๗, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://bit.ly/3Czj7r2> [๑๓ ตุลาคม ๒๕๖๔].

คนเข้าเมือง อาจได้รับอนุญาตให้ทำงานบางประเภท หรือลักษณะงานในราชอาณาจักรเป็นการชั่วคราว ในช่วงระยะเวลาหรือตามฤดูกาลที่กำหนดได้ ทั้งนี้เฉพาะการทำงานภายในท้องที่ที่อยู่ติดกับชายแดน หรือท้องที่ต่อเนื่องกับท้องที่ดังกล่าว คนต่างด้าวซึ่งประสงค์จะทำงานตามวรรคหนึ่ง ให้ยื่นคำขอ รับใบอนุญาตทำงานชั่วคราวพร้อมกับแสดงเอกสารใช้แทนหนังสือเดินทางต่อนายทะเบียนและชำระ ค่าธรรมเนียมตามที่กำหนดในกฎกระทรวงในการออกใบอนุญาต ให้นายทะเบียนระบุท้องที่หรือสถานที่ ที่อนุญาตให้ทำงาน ระยะเวลาที่อนุญาตให้ทำงาน ประเภทหรือลักษณะงาน และนายจ้างที่คนต่างด้าว นั้นจะไปทำงานด้วย ทั้งนี้ตามแบบและวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวงความในมาตรานี้จะใช้บังคับกับ ท้องที่ใด สำหรับคนต่างด้าวสัญชาติใด เพื่อทำงานประเภทหรือลักษณะใด ในช่วงระยะเวลาหรือฤดูกาลใด โดยมีเงื่อนไขอย่างไรใด ให้เป็นไปตามที่คณะกรรมการกำหนดโดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา^{๓๖}

๒.๗) การตลาด (Marketing)

(๑) การประชาสัมพันธ์ด้านต่าง ๆ (Public Relations) การนำเสนอผลงานวิชาการ (Academic Presentation) ในวงการวิชาการระดับประเทศและนานาชาติ การตีพิมพ์บทความวิจัย หรือ หนังสือรวบรวมองค์ความรู้ รวมทั้งการจัดกิจกรรมใน social media ต่าง ๆ เช่น ทำรายการสอนอ่าน อักษรโบราณในช่อง Youtube, Facebook และ website ดังตัวอย่างหมวดหมู่ตามดูในภาคผนวก ฉ

(๒) การสร้างเครือข่าย (Network) การสร้างเครือข่ายกับหน่วยงานสำรวจอื่น ๆ เช่น การจัดงานสัมมนา นิทรรศการ หรือกิจกรรมความรู้ด้านอักษรโบราณแก่นิสิต นักศึกษาหรือบุคคลทั่วไป ร่วมกับศูนย์ศึกษาโบราณของมหาวิทยาลัย ห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ นักวิชาการ หรือผู้เชี่ยวชาญ เป็นการ สร้างความน่าเชื่อถือให้โครงการ และทำให้มีผู้เชี่ยวชาญจากหน่วยงานภายนอกคอยให้คำแนะนำและ แบ่งปันองค์ความรู้จากประสบการณ์เพื่อนำไปใช้พัฒนางานของโครงการต่อไป ดูในภาคผนวก ช

๒.๘) คุณธรรมของผู้ลงพื้นที่สำรวจและรวบรวมคัมภีร์ใบลาน (Morality)

ผู้ทำงานปฎิวัติคัมภีร์ใบลาน ควรใช้หลักอิทธิบาท ๔ เป็นแนวทางการทำงานให้ประสบความสำเร็จ อันประกอบด้วยแนวปฏิบัติ ๔ ข้อ คือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา คุณธรรมแต่ละข้อ ต่างต่อเนื่องหนุนเสริมกัน จะขาดข้อใดข้อหนึ่งไม่ได้ด้วยว่าเป็นกระบวนการที่เชื่อมโยงกันที่จะนำไปสู่ ผลสำเร็จในชีวิตและการงานได้ตามความมุ่งหวัง ได้แก่

๑) ฉันทะ คือ การมีใจรักในสิ่งที่เกิดจากความศรัทธาและเชื่อมั่นต่อสิ่งที่ทำ ผู้ที่จะทำงาน ปฎิวัติพระไตรปิฎกใบลานได้ ต้องมีความรักและศรัทธาในคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และ

^{๓๖} สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, ส่วนที่ ๒ ใบอนุญาตทำงาน, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://bit.ly/3czmaET> [๑๓ ตุลาคม ๒๕๖๔].

ตระหนักถึงความสำคัญของคัมภีร์พระไตรปิฎกโบราณในฐานะเครื่องมือสืบทอดคำสอนอันบริสุทธิ์มานานกว่า ๒,๐๐๐ ปี เสมือนได้น้อมนำอักษรอันบริสุทธิ์บรรจุในคลังพระเจดีย์ ที่สืบทอดจากยุคจารจารึกปวิรรตถ่ายทอดเป็นข้อความดิจิทัลให้เหมาะสมกับยุคสมัย เพื่อส่งต่อพระธรรมวินัยในรูปแบบใหม่ให้สอดคล้องกับความก้าวหน้าในยุคเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ และเชื่อมั่นว่าสิ่งที่ตนทำจะเป็นประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนาและการศึกษาด้านพระบาลีต่อไปในอนาคต

๒) วิริยะ คือความมุ่งมั่นทุ่มเททั้งกายและใจ เป็นคุณธรรมสำคัญของผู้ทำงานปวิรรตคัมภีร์พระไตรปิฎกโบราณ เพราะเป็นงานที่ต้องใช้ความวิริยะอุสาหะอย่างมากในการอ่านอักษรทุกตัวอักษรที่จารบนใบลานอย่างละเอียดถี่ถ้วนนับแสนตัว เพราะรูปอักษรในคัมภีร์ใบลานแต่ละมัดก็แตกต่างกันไปตามลายมือเขียนของผู้จารแต่ละคน หรือแม้กระทั่งลายมือของผู้จารคนเดียวกันก็ไม่สม่ำเสมอ ประกอบกับอายุของคัมภีร์ใบลานบางฉบับที่เก่าแก่ตัวอักษรอาจจางเลือน มีรอยเปื้อนรอยแตกของใบลาน ทำให้อ่านได้ยาก ผู้ปวิรรตจึงต้องใช้แรงกายและใจถ่ายทอดคำอ่านให้ออกมาตรงกับต้นฉบับมากที่สุดไม่ว่าตัวอักษรจะอ่านยากเพียงไรก็ตาม

๓) จิตตะ คือ มีใจที่จดจ่อและรับผิดชอบต่องาน เพื่อที่จะทำการปวิรรตคัมภีร์ให้ได้ถูกต้องที่สุดตามโบราณจารย์ที่ท่านได้จารลงบนใบลานให้สามารถนำไปใช้ตรวจชำระได้อย่างครบถ้วนสมบูรณ์ ซึ่งในกระบวนการตรวจสอบความถูกต้อง หากผู้ปวิรรตพบคำอ่านใดผิดพลาดหรือไม่แน่ใจจะไม่ดันเดาหรือปล่อยผ่าน แต่ต้องย้อนกลับไปตรวจสอบกับภาพใบลานต้นฉบับทุกครั้ง พึงระลึกอยู่เสมอว่าตนมีหน้าที่ถ่ายทอดพระธรรมวินัยของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และถือเป็นความรับผิดชอบที่ยิ่งใหญ่ที่ต้องรักษาเนื้อความต้นฉบับอย่างเคร่งครัด ทั้งยังต้องตระหนักถึงความสำคัญว่ายังไม่เคยมีหน่วยงานใดในโลกที่ทำงานปวิรรตคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลานได้มากเท่านี้ จึงต้องรู้สึกภูมิใจและทำงานอย่างเต็มความสามารถ

๔) วิมังสา คือ การทบทวนในสิ่งที่ได้ทำมา เพราะงานปวิรรตคัมภีร์โบราณผิวนิพนธ์อาจดูเป็นงานที่ไม่ซับซ้อน แต่หากได้ลงมือทำจริงจะเห็นว่าคัมภีร์ใบลานแต่ละมัด แต่ละสายอักษรมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว งานปวิรรตจึงเป็นงานละเอียดอ่อนเพราะต้องถ่ายทอดสิ่งที่อยู่บนใบลานให้ออกมาเป็นเนื้อความตามที่ปรากฏบนต้นฉบับอย่างเคร่งครัด ซึ่งบางครั้งกฎการปวิรรตเดิมที่มีอยู่อาจไม่รองรับกรณีพิเศษในการป้อนข้อมูล จึงต้องมีการปรับกฎการปวิรรตหรือพัฒนาโปรแกรมปวิรรตที่ใช้อยู่เสมอเพื่อให้สามารถรองรับการปวิรรตกรณีพิเศษทุกรูปแบบ ดังนั้นเจ้าหน้าที่ทุกคนต้องหมั่นทบทวนกฎต่าง ๆ ที่วางไว้เป็นมาตรฐานและจดจำกฎใหม่ที่กำหนดขึ้นใหม่ให้แม่นยำ ทั้งยังต้องหมั่นทบทวนสิ่งที่ตนเคยปวิรรตผิดพลาดเพื่อให้เป็นประสบการณ์ให้การทำงานในอนาคตมีคุณภาพยิ่ง ๆ ขึ้นไป

ดังนั้น “อิทธิบาท ๔” จึงเป็นคุณธรรมของผู้ที่จะทำงานปวิรรตคัมภีร์พระไตรปิฎกที่ต้องอาศัยความรัก ความทุ่มเท ความรับผิดชอบและการทบทวนสิ่งที่ได้ทำมาเป็นพื้นฐานในการทำงาน

เพื่อเปลี่ยนจากยุคจารจารึกคำสอนบนแผ่นใบลาน สู่ยุคการสืบทอดพระธรรมคำสอนด้วยระบบดิจิทัล ที่คำอ่านพระธรรมวินัยถูกบันทึกลงฐานข้อมูลคอมพิวเตอร์

๓.๓.๒ การดำเนินงาน (D=Do) ตามแผนงานปรัวรรตคัมภีร์

การดำเนินงานตามแผนงานปรัวรรต เพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้ทั้งระยะสั้นและระยะยาว จึงแบ่งการดำเนินงานออกเป็น ๒ ส่วน

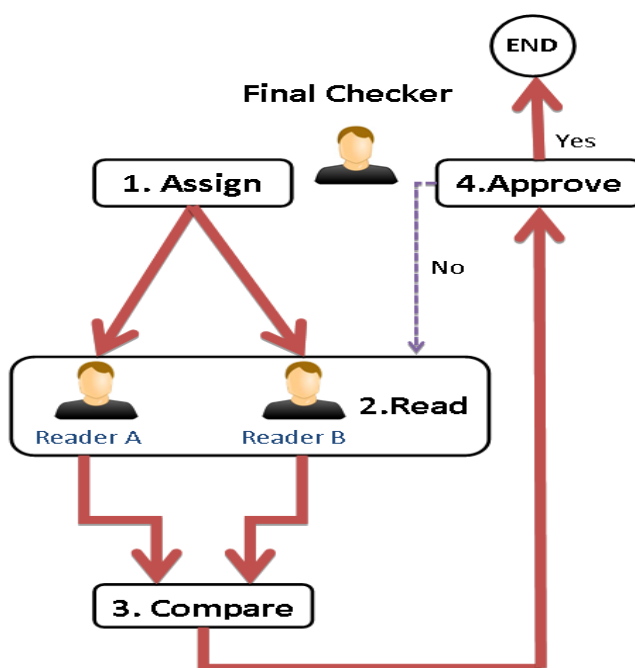
ส่วนที่ ๑ การจัดตั้งสำนักงานปรัวรรตครบ ๔ สายอักษร ใน ๔ ประเทศ จำนวน ๕ สำนักงาน

ในระยะแรกของการปรัวรรต นักวิชาการในโครงการจะเป็นผู้ปรัวรรตคัมภีร์ใบลานแต่ละสายอักษรด้วยตนเองทำให้มีเนื้องานปริมาณมากในการปรัวรรต ต่อมาโครงการจึงได้ตั้งสำนักปรัวรรตอักษรธรรมที่วัดพระธรรมกาย จังหวัดปทุมธานี เป็นสำนักงานแรกในประเทศไทย สำเร็จในปี พ.ศ. ๒๕๕๔ และรับเจ้าหน้าที่ประจำปรัวรรตอักษรธรรม และรับอาสาสมัครนิสิตนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยศิลปากร สาขาวิชาภาษาตะวันออก มาเป็นอาสาสมัครปรัวรรตอักษรขอม รับอาสาสมัครพระนิสิตชาวเมียนมา จากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยมาเป็นอาสาสมัครปรัวรรตอักษรพม่า โดยใช้สำนักงานที่วัดพระธรรมกายร่วมกันกับสำนักงานปรัวรรตอักษรธรรม

ส่วนงานปรัวรรตอักษรสิงหล ได้จัดตั้งสำนักงานประจำที่ประเทศศรีลังกาก่อนสำนักงานอื่น เนื่องจากอดีตอธิบดีสถาบันวิชาการพระพุทธศาสนานานาชาติศรีลังกา (SIBA= Sri Lanka International Buddhist Academy) ได้มาเป็นผู้อำนวยการร่วม (Co-Director) และเป็นหัวหน้าทีมนักวิชาการผู้บุกเบิกแนวทางการทำงานปรัวรรตและตรวจชำระคัมภีร์ใบลานของโครงการ ในปี พ.ศ. ๒๕๕๔ ได้แนะนำให้จัดตั้งสำนักงานปรัวรรตคัมภีร์ใบลานอักษรสิงหลที่สถาบัน SIBA โครงการ จึงได้ดำเนินการจัดตั้งสำนักงานปรัวรรตอักษรสิงหลสำเร็จในปี พ.ศ. ๒๕๕๕ โดยรับเจ้าหน้าที่ประจำเป็นชาวสิงหล บริหารสำนักงานร่วมกับทางสถาบัน SIBA ถือเป็นสำนักงานปรัวรรตต้นแบบการบริหารสำนักงานในต่างประเทศ และการปรัวรรตผ่านระบบออนไลน์ และในปี พ.ศ. ๒๕๕๙ ได้จัดตั้งสำนักงานปรัวรรตอักษรพม่า ที่อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย มีเจ้าหน้าที่ประจำเป็นชาวเมียนมา และในปีเดียวกันได้จัดตั้งสำนักงานปรัวรรตอักษรขอมที่กรุงพนมเปญ ประเทศกัมพูชา โดยทำความร่วมมือกับสมาคมศิษย์เก่ามหาวิทยาลัย Royal University of Phnom Penh ได้สำเร็จในปี พ.ศ. ๒๕๕๙ โดยให้สมาคมศิษย์เก่าเป็นผู้ดำเนินการจัดตั้งสำนักงานในกรุงพนมเปญ แต่การบริหารงานจะขึ้นตรงกับโครงการพระไตรปิฎกประเทศไทย

ส่วนที่ ๒ ปรัวรรตคัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับใบลาน (พระสูตรต้นตปิฎก) ตามเกณฑ์ที่กำหนด โดยมีฐานข้อมูลคำอ่านคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีที่เป็นมาตรฐานเดียวกัน โดยใช้โปรแกรมปรัวรรตออนไลน์ (ODEM) ใน ๔ สายอักษรที่สร้างขึ้น

งานปริวรรตคัมภีร์พระไตรปิฎกใบลานของทุกสายอักษร โดยจะแบ่งการทำงานออกเป็น ๔ ขั้นตอนดังภาพที่ ๓.๕

ภาพที่ ๓.๕ ขั้นตอนงานปริวรรตคัมภีร์พระไตรปิฎกใบลานของทุกสายอักษร

ที่มา: สำนักงานบริหารงานส่วนกลางปริวรรต, ศูนย์พุทธศาสตร์ศึกษา DCI, ๒๕๖๔

ขั้นที่ ๑ มอบหมายงานปริวรรต (Assign) หัวหน้าทีมปริวรรตประจำสายอักษรประสานงานกับสำนักงานบริหารส่วนกลาง เพื่อจัดสรรภาพคัมภีร์ใบลานพร้อมข้อความตั้งต้นที่เรียกว่า “Base Text” ให้ผู้ปริวรรต ผ่านโปรแกรมคีย์ข้อมูลปริวรรตออนไลน์ที่ทางโครงการพัฒนาขึ้น ชื่อว่า “ODEM” (Online Data Entry System of Manuscripts) ข้อความตั้งต้นที่เรียกว่า “Base Text” พัฒนามาจากพระไตรปิฎกบาลีฉบับฉันทะสังคีตอักษรโรมัน ซึ่งช่วยให้ผู้ทำการปริวรรตไม่ต้องป้อนข้อมูลทุกตัวอักษรด้วยตนเองแต่ใช้การปรับอักษรในข้อความตั้งต้นให้ตรงกับคำอ่านบนใบลานในข้อความยังมีสัญลักษณ์ทาง IT ซึ่งระบุพิกัดของข้อความในคัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับนั้น ๆ อีกด้วย ดังภาพที่ ๓.๖

สัญลักษณ์ IT Code มีดังต่อไปนี้:	
เลขหัวเรื่อง	{{h3}}.....{{/h3}}
เลขบรรทัด	{{10}}, {{15}}, {{20}}, {{25}}, {{130}}
เลขย่อหน้า/unit	{{n1.}}.....{{/n1.}}
	{{n2.}}.....{{/n2.}}
ตัวเลขข้อความ	...pe...

ในข้อความตั้งต้น (Base Text) นอกจากเนื้อหาที่เป็นภาษาบาลีแล้ว จะมีสัญลักษณ์ IT Code ต่าง ๆ รวมอยู่ด้วย ซึ่งมีไว้สำหรับการจัดการระบบฐานข้อมูล โดยจะไม่เปลี่ยนแปลง หรือลบสัญลักษณ์ดังกล่าวไม่ว่ากรณีใด ๆ

ภาพที่ ๓.๖ โปรแกรมคีย์ข้อมูลปริวรรตออนไลน์ที่โครงการพัฒนาขึ้น ชื่อว่า “ODEM”

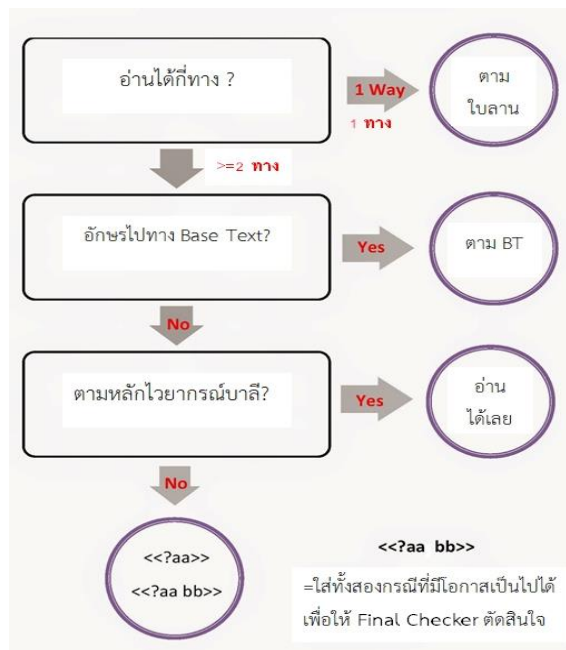
ที่มา: สำนักงานบริหารงานส่วนกลางปริวรรต, ศูนย์พุทธศาสตร์ศึกษา DCI, ๒๕๖๔

ขั้นที่ ๒ อ่าน (Read) ผู้ปริวรรต ๒ คน จะอ่านเนื้อความจากไฟล์ภาพพระไตรปิฎกชุดเดียวกัน แล้วพิมพ์ป้อนคำอ่านลงฐานข้อมูลโดยปรับแก้ข้อความตั้งต้น (Base Text) ตามแนวทางที่กำหนด ดังนี้

๑. อ่านและป้อนข้อมูลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์ แบ่งเป็น ๒ กรณี คือ

กรณีที่ ๑ ถ้าตัวอักษรสามารถอ่านได้แบบเดียว ให้อ่านตามคำที่ปรากฏบนใบลานอย่างเคร่งครัด

กรณีที่ ๒ ถ้าตัวอักษรคลุมเครืออ่านได้ ๒ ทาง ให้ใช้หลักการตัดสินตามลำดับ คือ พิจารณาจากข้อความตั้งต้น (Base Text) เป็นอันดับแรก ถ้ายังตัดสินไม่ได้ให้พิจารณาตามหลักไวยากรณ์ภาษาบาลี และถ้ายังตัดสินไม่ได้ขั้นสุดท้ายให้ทำสัญลักษณ์ “<<?aa>>,<<?aa bb>>” หมายถึง คำอ่านนั้นสามารถอ่านได้ทั้งสองกรณี เพื่อให้บุคคลที่ ๓ คือ Final Checker ทำการตัดสินใจในขั้นสุดท้าย ดังภาพที่ ๓.๗

ภาพที่ ๓.๗ หลักการพิจารณาตัดสินการอ่านอักษร
ที่มา: โครงการพระไตรปิฎกวิชาการ วัดพระธรรมกาย, ๒๕๖๔

๒. เว้นวรรคตามข้อความตั้งต้นใน Base Text เนื่องจากเนื้อความที่จารบนใบลานของบางสายอักษรจะยาวต่อเนื่องตั้งแต่ต้นจนจบโดยไม่มีช่องไฟ การตัดคำและการเว้นวรรคจึงยึดตามที่ปรากฏใน Base Text โปรแกรมปริวรรตออนไลน์ (ODEM = Online Data Entry Manuscript) ดังภาพที่ ๓.๘

ODEM 3.0 Read RSS

Other Readers: none more compared ok.

Name	Status	Date	Start Line	End Line	Comment
TH_08_01_098_00_01_011.jpg	compared ok		15	15	
TH_08_01_098_00_01_012.jpg	compared ok	18	15	27	
TH_08_01_098_00_01_013.jpg	compared ok		28	42	
TH_08_01_098_00_01_014.jpg	compared ok	51	42	53	
TH_08_01_098_00_01_015.jpg	compared ok		53	65	

Base Text: BLANK LOCAL MISSING P. 5

Start: domansam acharyam bhante abhutam bhante yavacidam bhante bhagavā evam

BT Line: 63 65 Mark

End: 655 manusā uttānakāhetam pessa yadidam pasavo cattīme pessa

Previous Line: 42:63

Page: 1

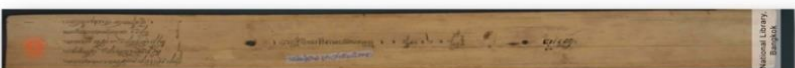
Manuscript

ภาพที่ ๓.๘ โปรแกรมปริวรรตออนไลน์ (ODEM)
ที่มา: โครงการพระไตรปิฎกวิชาการ วัดพระธรรมกาย, ๒๕๖๔

๓. บันทึกสิ่งที่เห็นบนใบลานทั้งหมดด้วยสัญลักษณ์ทาง IT เพื่อช่วยให้ผู้นำข้อมูลปริวรรตไปใช้ต่อได้ทราบลักษณะพื้นฐานหรือการแก้ไขบนใบลานได้โดยไม่ต้องมีภาพใบลานประกอบ แบ่งเป็น

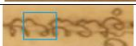
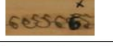
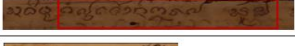
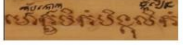
๓.๑) สัญลักษณ์ทาง IT สำหรับลักษณะพื้นฐานใบลาน เช่น ใบลานหน้าว่าง {{BLANK}}, ใบลานหน้าภาษาท้องถิ่น {{LOCAL}}, หน้าใบลานหาย {{MISSING}} หรือใบลานที่มีภาษาบาลีเฉพาะกลางหน้าใบลาน จะไม่ใส่สัญลักษณ์ รุ้อยเชือก ((๐)) ดังภาพที่ ๓.๙

ใบลานหน้าว่าง	สัญลักษณ์ทาง IT
	{{BLANK}}
ใบลานหน้าภาษาท้องถิ่น	
	{{LOCAL}}
หน้าใบลานหาย	
	{{MISSING}}
ใบลานหน้าที่มีภาษาบาลีเฉพาะกลางหน้าใบลาน	
	ไม่ใส่สัญลักษณ์ IT Code รุ้อย ((๐))

ภาพที่ ๓.๙ สัญลักษณ์ทาง IT ในโปรแกรมปริวรรตออนไลน์ (ODEM)

ที่มา: โครงการพระไตรปิฎกวิชาการ วัดพระธรรมกาย, ๒๕๖๔

๓.๒) สัญลักษณ์ทาง IT สำหรับการแก้ไขบนใบลาน ได้แก่ การลบ <<-aaa>>, การเพิ่ม <<+aaa>>, การแก้ไข <<-aaa +bbb>>, ไม่แน่ใจ <<?aaa>>, เนื้อหาภาษาถิ่น <<++LOCAL>> และ อธิบายเพิ่มเติมแต่ไม่ชัดเจน <<++? >> เป็นต้น ดังภาพที่ ๓.๑๐

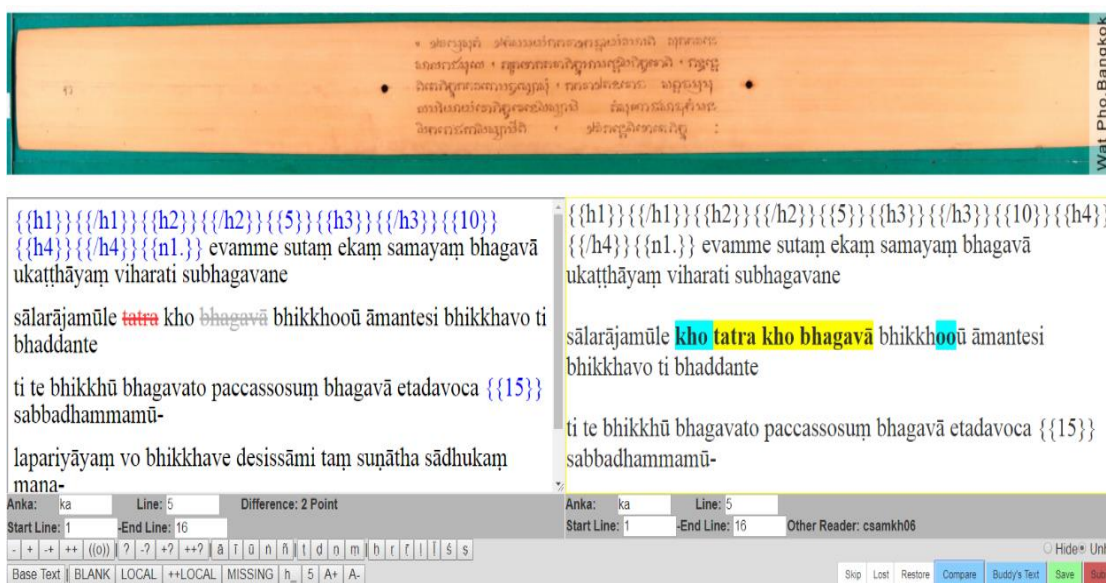
แก้ไข			
๑. การลบ	<<-aaa>>		soja<<-hi>>sahi
	<<-?>> กรณีลบพยัญชนะ		bha<<-?>>gavantaṃ
	<<-?>> กรณีลบสระ		<<-?>> va
๒. การเพิ่ม	<<+aaa>>		samaṇabrāhmaṇa <<+kimāgama>> kimārabba
๓. การแก้ไข	<<-aaa +bbb>>		dhāre<<(-hi +hi)>>ti
			a<<-ssa +sa>>ssataṃ
			te va<<-tra +ta>> aṇṇi
			ye<<(-? +te)>>
๔. ไม่แน่ใจ	<<?>>		yāvassatā <<?>> etthasitā
๕. เนื้อหาภาษาถิ่น	<<++LOCAL>>		adhimu<<++LOCAL>>-
๖. อธิบายเพิ่มเติมแต่ไม่ชัดเจน	<<++?>>		mokkha<<++?>>cikāṃ pīṇḍulikaṃ<<++?>> *** ในการพิมพ์แทรกหรือลบออก ใช้สัญลักษณ์ <<++?>>

ภาพที่ ๓.๑๐ สัญลักษณ์ IT สำหรับใบลานที่ถูกแก้ไข โปรแกรมปริวรรตออนไลน์ (ODEM)

ที่มา: โครงการพระไตรปิฎกวิชาการ วัดพระธรรมกาย, ๒๕๖๔

๔. รวบรวมกรณีศึกษาคำอ่านที่น่าสนใจและพัฒนาการรูปแบบอักษรโบราณ เพื่อให้สำนักบริหารกลางงานปริวรรตนำไปปรับปรุงคู่มือกฎเกณฑ์การถ่ายทอดสำหรับทุกสายอักษร หรือพัฒนาโปรแกรมคอมพิวเตอร์ให้รองรับ case พิเศษ และจัดทำเป็นหนังสือรวบรวมองค์ความรู้ต่าง ๆ ดังตัวอย่างผลงานในภาคผนวก ณ

ขั้นที่ ๓ เปรียบเทียบ (Compare) ผู้ปริวรรต ๒ คน นำข้อมูลปริวรรตที่เสร็จเรียบร้อยแล้ว มาเปรียบเทียบกับคู่ของตน เพื่อตรวจสอบความถูกต้อง หากจุดใดที่คำอ่านไม่ตรงกัน ระบบจะขึ้นแถบสี และระบุจำนวนตำแหน่งที่คำอ่านไม่ตรงกัน เช่นตัวอย่างดังภาพที่ ๓.๑๑ มีแถบสีและค่าความต่างเป็น ๒ ผู้ปริวรรตจะต้องตรวจสอบคำอ่านอีกครั้งโดยย้อนกลับไปดูที่ภาพใบลานต้นฉบับ และแก้ไขที่ละจุด ให้ถูกต้องตรงกันจนกว่าจะไม่มีแถบสีปรากฏหรือระบบแสดงค่าความต่างของคำอ่านของผู้ปริวรรตเป็น “๐”

ภาพที่ ๓.๑๑ เปรียบเทียบ (Compare) ผู้ปริวรรต ๒ คน โปรแกรมปริวรรตออนไลน์ (ODEM)

ที่มา: โครงการพระไตรปิฎกวิชาการ วัดพระธรรมกาย, ๒๕๖๔

ขั้นที่ ๔ อนุมัติข้อมูล (Approve) ข้อมูลที่ตรวจสอบความถูกต้องเบื้องต้นมาแล้วจะถูกส่งต่อมายังบุคคลที่ ๓ เรียกว่า Final Checker เพื่อทำการตรวจสอบความถูกต้องอีกครั้ง หากพบข้อผิดพลาดหรือใส่สัญลักษณ์ IT ไม่ถูกต้องจะทำการแก้ไขก่อนอนุมัติแล้วส่งข้อมูลเพื่อตรวจชำระต่อไป

๓.๓.๓ การตรวจสอบผล (C=Check) งานกับเป้าหมาย/ตัวชี้วัด/เกณฑ์

นำผลการดำเนินงานมาตรวจสอบกับตัวชี้วัดความสำเร็จของงานปริวรรตคัมภีร์ที่กำหนดไว้ คือ มีสำนักงานปริวรรตครบ ๔ สายอักษรและสร้างฐานข้อมูลคำอ่านคัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับใบลาน เรื่องที่ต้องการอักษรละ ๓-๕ มัดต่อปี ในกรอบระยะเวลาที่ได้วางแผนไว้ ๒ ระยะ

(๑) ตัวชี้วัดความสำเร็จระยะสั้น

(๑.๑) ในช่วงปีที่ ๑-๒ (พ.ศ.๒๕๕๓-๒๕๕๕) มีสำนักงานปริวรรตครบ ๔ สายอักษร มีเจ้าหน้าที่ท้องถิ่นรับผิดชอบงานสร้างฐานข้อมูลคำอ่านอักษรได้อักษรหนึ่งสำนักงานละ ๘-๑๐ ท่าน

(๑.๑.๑) ผลการดำเนินงานจัดตั้งสำนักงาน

ปี พ.ศ. ๒๕๕๕ ตั้งสำนักงานคีย์ใบลานอักษรสิงหล ที่เมืองแคนดี้ ประเทศศรีลังกา รับผิดชอบงานปริวรรตคัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับใบลานอักษรสิงหล มีเจ้าหน้าที่ ๘ ท่าน

ปี พ.ศ. ๒๕๕๕ ตั้งสำนักงานคีย์ใบลานในประเทศไทย รับผิดชอบงานปริวรรตคัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับใบลานธรรม (และรับผิดชอบอักษรขอมช่วง พ.ศ. ๒๕๕๕-๒๕๕๙ ก่อนมีการตั้งศูนย์ที่ประเทศกัมพูชา) มีเจ้าหน้าที่ ๑๐ ท่าน

ปี พ.ศ. ๒๕๕๙ ตั้งสำนักงานคีย์ใบลานอักษรพม่า ที่อ.แม่สาย จ.เชียงราย ประเทศไทย (และปี พ.ศ.๒๕๖๑ ย้ายศูนย์ไปที่เมืองย่างกุ้ง ประเทศเมียนมา) รับผิดชอบงานปริวรรตคัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับใบลานอักษรพม่าและมอญ มีเจ้าหน้าที่ ๙ ท่าน

ปี พ.ศ. ๒๕๕๙ ตั้งสำนักงานคีย์ใบลานอักษรขอม ที่กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย รับผิดชอบงานปริวรรตคัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับใบลานขอม มีเจ้าหน้าที่ ๘ ท่าน

เมื่อนำผลการจัดตั้งสำนักงานข้างต้น ไปเปรียบเทียบกับเกณฑ์ชี้วัดความสำเร็จของงานระยะสั้น พบว่า ในช่วงปีที่ ๑-๒ (พ.ศ.๒๕๕๓-๒๕๕๕) สามารถตั้งสำนักงานปริวรรตอักษรสิงหลและอักษรธรรม ในปี พ.ศ. ๒๕๕๕ และมีจำนวนเจ้าหน้าที่ท้องถิ่นตามเกณฑ์ที่กำหนด ส่วนการตั้งสำนักงานปริวรรตอักษรพม่าและอักษรขอมแม้จะมีเจ้าหน้าที่ตามจำนวนที่กำหนด แต่ตั้งสำนักงานสำเร็จในปี พ.ศ.๒๕๕๙ ซึ่งช้ากว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้ จึงถือว่าต่ำกว่าเกณฑ์

(๑.๒) ในช่วงปีที่ ๑-๒ (พ.ศ.๒๕๕๓-๒๕๕๕) มีฐานข้อมูลคำอ่านคัมภีร์พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สิลขันธวรรค (ฉบับสาธิต) ที่ปริวรรตจากพระไตรปิฎกฉบับใบลานอักษรขอม พม่า สิงหลเป็นอักษรบาลีโรมัน อักษรละ ๓-๕ มัด ส่วนอักษรธรรมปริวรรตครบตามจำนวนใบลานที่สำรวจและรวบรวมได้จริง

(๑.๒.๑) ผลงานการป้อนข้อมูลคัมภีร์พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สิลขันธวรรค (ฉบับสาธิต) พ.ศ. ๒๕๕๓-๒๕๕๔ พิจารณาได้ ดังตาราง ๓.๔

เมื่อนำผลปริวรรต ไปเปรียบเทียบกับเกณฑ์ชี้วัดความสำเร็จของงานระยะสั้น พบว่า ในช่วงปีที่ ๑-๒ (พ.ศ.๒๕๕๓-๒๕๕๕) สามารถปริวรรตคำอ่านคัมภีร์พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สิลขันธวรรค (ฉบับสาธิต) อักษรขอม สิงหล และธรรมได้อักษรละ ๕ มัด คิดเป็นจำนวน ๒,๖๖๒ หน้า ใบลานอักษรขอม ๒,๗๙๖ หน้าใบลานอักษรสิงหล และ ๒,๔๖๒ หน้าใบลานอักษรธรรม ส่วนงานปริวรรตอักษรพม่าทำได้มากกว่าเกณฑ์เพราะนอกจากจะมีคัมภีร์อักษรพม่า ๕ มัดแล้วยังมีคัมภีร์อักษรมอญอีก ๑ มัด รวมเป็น ๖ มัด รวมจำนวนทั้งสิ้น ๑,๙๗๖ หน้าใบลาน

ตาราง ๓.๔ ข้อมูลคัมภีร์พระสุตตันตปิฎก ที่มณีกาย สีสันธวรรค พ.ศ. ๒๕๕๓-๒๕๕๔

อักษร/ชุดที่	DCI CODE	แหล่งที่มาของคัมภีร์โบราณ	จำนวนหน้า
อักษรขอมชุดที่ ๑	TH_๐๕_๐๑_๐๐๓_๐๐	หอสมุดแห่งชาติพระนคร	๓๑๘
อักษรขอมชุดที่ ๒	TH_๐๕_๐๑_๐๐๒_๐๐	หอสมุดแห่งชาติพระนคร	๔๙๔
อักษรขอมชุดที่ ๓	TH_๐๕_๐๑_๐๐๑_๐๐	วัดโพธิ์ กรุงเทพฯ	๕๙๐
อักษรขอมชุดที่ ๔	TH_๐๕_๐๑_๐๐๖_๐๐	หอสมุดแห่งชาติพระนคร	๕๖๐
อักษรขอมชุดที่ ๕	TH_๐๓_๐๑_๐๐๑_๐๐	วัดหงส์รัตนาราม กรุงเทพฯ	๖๐๐
รวมโบราณ			๒,๖๖๒
อักษรพม่าชุดที่ ๑	MM_๐๔_๐๑_๐๐๖_๐๐	Universities' Central Library เมืองย่างกุ้ง	๔๓๔
อักษรพม่าชุดที่ ๒	MM_๐๓_๐๑_๐๐๑_๐๑	วัด Bakara Temple เมืองอมรปุระ	๒๓๖
อักษรพม่าชุดที่ ๓	MM_๐๔_๐๑_๐๐๑_๐๐	Universities' Central Library เมืองย่างกุ้ง	๒๓๙
อักษรพม่าชุดที่ ๔	MM_๐๔_๐๑_๐๐๕_๐๐	Universities' Central Library เมืองย่างกุ้ง	๓๐๐
อักษรพม่าชุดที่ ๕	MM_๐๔_๐๑_๐๐๘_๐๑	Universities' Central Library เมืองย่างกุ้ง	๒๒๗
รวมโบราณ			๑,๔๓๖
อักษรมอญชุดที่ ๑	TH_๐๕_๐๑_๐๒๐_๐๐	หอสมุดแห่งชาติพระนคร	๕๗๐
รวมโบราณ			๕๗๐
อักษรสิงหลชุดที่ ๑	SR_๙๙_๐๑_๐๐๓_๐๒	Ridivihāraya เมือง Kurunegela	๔๓๔
อักษรสิงหลชุดที่ ๒	SR_๐๕_๐๑_๐๐๑_๐๒	Sri Vijayasundarārāma Vihāraya เมือง Kurunegela	๖๒๔
อักษรสิงหลชุดที่ ๓	SR_๑๑_๐๑_๐๐๑_๐๒	Koṭikāgoda Rajamahavihāraya เมือง Walgama	๕๔๖
อักษรสิงหลชุดที่ ๔	SR_๐๒_๐๑_๐๐๑_๒๒	Sri Narendrasingha Rajamaha Viharaya เมือง Kuṇḍasāle	๕๒๒
อักษรสิงหลชุดที่ ๕	SR_๐๑_๐๑_๐๐๗_๐๒	Sri Daladā Maligāva Oriental Library เมือง Kandy	๖๗๐
รวมโบราณ			๒,๗๙๖
อักษรธรรมชุดที่ ๑	LA_๐๑_๐๑_๐๐๗_๐๐	Digital Library of Lao Manuscripts	๑๐๐
อักษรธรรมชุดที่ ๒	TH_๑๐_๐๑_๐๖๓_๐๐	วัดมหาธาตุ อ.เมือง จ.ยโสธร	๕๗๔
อักษรธรรมชุดที่ ๓	TH_๐๑_๐๑_๐๐๒_๐๐	วัดสูงเม่น อ.สูงเม่น จ.แพร่	๕๗๒
อักษรธรรมชุดที่ ๔	TH_๐๑_๐๑_๐๐๓_๐๐	วัดสูงเม่น อ.สูงเม่น จ.แพร่	๗๑๖
อักษรธรรมชุดที่ ๕	TH_๑๐_๐๑_๐๐๗_๐๐	วัดมหาธาตุ อ.เมือง จ.ยโสธร	๕๐๐
รวมโบราณ			๒,๔๖๒

(๒) ตัวชี้วัดความสำเร็จระยะยาว คือ ในช่วง ๑๐ ปี มีฐานข้อมูลคำอ่านคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีในโปรแกรมปริวรรตออนไลน์ (ODEM) ที่ปริวรรตจากพระไตรปิฎกฉบับใบลานอักษรขอม พม่า สິงหลเป็นอักษรบาลีโรมัน อักษรละ ๓-๕ มัด ส่วนอักษรธรรมปริวรรตครบตามจำนวนใบลานที่สำรวจและรวบรวมได้จริง แบ่งเป็น ๓ ช่วง ช่วงละ ๑-๒ เล่ม ดังนี้

ช่วงที่ ๑ ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๕๓-๒๕๕๕ มีฐานข้อมูลคำอ่าน ๑ คัมภีร์ คือคัมภีร์ทีฆนิกาย ๑ เล่ม (สัลขันธวรรค) *หมายเหตุ ใช้คัมภีร์ชุดเดียวกันกับตอนจัดทำฉบับสาธิต แต่นำมาทำฐานข้อมูลลงโปรแกรม ODEM

ช่วงที่ ๒ ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๕๖-๒๕๕๘ มีฐานข้อมูลคำอ่าน ๑ คัมภีร์ต่อปี (รวม ๓ เล่ม) คือ คัมภีร์ทีฆนิกาย ๒ เล่ม (มหาวรรค และปาฎีกวรรค) คัมภีร์มัชฌิมนิกาย ๑ เล่ม (มูลปณาสก)

ช่วงที่ ๓ ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๕๙-๒๕๖๓ มีฐานข้อมูลคำอ่าน ๒ คัมภีร์ต่อปี (รวม ๑๐ เล่ม) คือ คัมภีร์มัชฌิมนิกาย ๒ เล่ม (มัชฌิมปณาสก และอุปปิณาสก) คัมภีร์สังยุตตนิกาย ๕ เล่ม (สคาวรรค, นิทานวรรค, ขันธวารวรรค, สฬายตนวรรค และมหาวารวรรค) คัมภีร์อังคุตตรนิกาย ๒ เล่ม (เอกกนิบาต ทุกนิบาตและติกนิบาต และจตุกกนิบาต)

(๒.๑) ผลการปริวรรตคัมภีร์พระไตรปิฎก ฉบับใบลานทุกสายอักษร ตั้งแต่ปีที่ ๑-๑๐ (พ.ศ.๒๕๕๓-๒๕๖๓) ด้วยโปรแกรมปริวรรตออนไลน์ (ODEM) ซึ่งค่าความแม่นยำการปริวรรตคำอ่านโดยผู้อ่าน ๒ คนเมื่อนำมาเปรียบเทียบ (compare) แสดงค่าความต่างเท่ากับ “๐” สามารถสรุปได้ดังนี้

ตาราง ๓.๕ ผลการปริวรรตคัมภีร์พระไตรปิฎก ฉบับใบลาน ๔ สายอักษร

ช่วงที่	พ.ศ.	ชื่อคัมภีร์พระสูตรต้นปิฎก ที่ทำการปริวรรต	อักษร ขอม	อักษร พม่า	อักษร สิงหล	อักษร ธรรม	อักษร มอญ	จำนวนสาย อักษร (มัด)
๑.	๒๕๕๓ ๒๕๕๕	ทีฆนิกาย สัลขันธวรรค	๕	๕	๕	๕	๑	๒๑
๒.	๒๕๕๖	ทีฆนิกาย มหาวรรค	๕	๕	๕	๑	๑	๑๗
	๒๕๕๗	ทีฆนิกาย ปาฎีกวรรค	๕	๕	๕	๔	๑	๒๐
	๒๕๕๘	มัชฌิมนิกาย มูลปณาสก	๕	๕	๕	๒	๑	๑๘
๓.	๒๕๕๙	มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปณาสก	๕	๕	๕	๔	๐	๑๙
		มัชฌิมนิกาย อุปปิณาสก	๕	๕	๕	๒	๐	๑๗
	๒๕๖๐	สังยุตตนิกาย สคาวรรค	๕	๕	๕	๔	๐	๑๙
	๒๕๖๑	สังยุตตนิกาย นิทานวรรค	๕	๕	๕	๔	๐	๑๙
		สังยุตตนิกาย ขันธวารวรรค	๖	๕	๕	๑	๐	๑๗
	๒๕๖๒	สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค	๖	๕	๕	๖	๐	๒๒

ช่วงที่	พ.ศ.	ชื่อคัมภีร์พระสุตตันตปิฎก ที่ทำการปริวรรต	อักษร ขอม	อักษร พม่า	อักษร สิงหล	อักษร ธรรม	อักษร มอญ	จำนวนสาย อักษร (มัด)
	๒๕๖๓	สังยุตตนิกาย มหาวรรค	๕	๕	๕	๐	๐	๑๕
		อังคุตตรนิกาย เอกกนิบาต	๕	๕	๕	๕	๐	๒๐
		อังคุตตรนิกาย ทุกนิบาต	๕	๕	๕	๕	๐	๒๐
		อังคุตตรนิกาย ติกนิบาต	๕	๕	๕	๓	๐	๑๘
๑-๓	๑๐ ปี	คัมภีร์พระสุตตันตปิฎก	๗๒	๗๐	๗๐	๔๖	๔	๒๖๒

จากตาราง ๓.๕ เมื่อนำผลปริวรรตข้างต้น จำนวน ๒๖๒ มัด จำแนกเป็น อักษรขอม ๗๒ มัด อักษรพม่าและอักษรสิงหล อย่างละ ๗๐ มัด อักษรธรรม ๔๖ มัด และอักษรมอญ ๔ มัด เมื่อนำผลผลิตที่ได้ไปเปรียบเทียบกับเกณฑ์ชี้วัดความสำเร็จของงานระยะยาวทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ พบว่า

ช่วงที่ ๑ ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๕๓-๒๕๕๕ สร้างฐานข้อมูลคำอ่านในโปรแกรมปริวรรตออนไลน์ (ODEM) ของคัมภีร์ที่ขนิทาย สีลขันธวรรค จากคัมภีร์ใบลานทุกสายอักษรได้ตามเกณฑ์ที่กำหนด คือ ปริวรรตคัมภีร์ใบลานอักษรขอม พม่า สิงหล ธรรม อักษรละ ๕ มัด และอักษรมอญอีก ๑ มัด รวมทั้งสิ้น ๒๑ มัด

ช่วงที่ ๒ ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๕๖-๒๕๕๘ สร้างฐานข้อมูลคำอ่านในโปรแกรมปริวรรตออนไลน์ (ODEM) ได้ปีละ ๑ คัมภีร์ ครบทุกสายอักษรได้ตามเกณฑ์ที่กำหนด คือ

(ก.) ปี พ.ศ. ๒๕๕๖ สร้างฐานข้อมูลคัมภีร์ที่ขนิทาย มหาวรรคจากใบลานทุกสายอักษร รวม ๑๗ มัด แบ่งเป็น อักษรขอม พม่า สิงหล อักษรละ ๕ มัด และอักษรธรรมและมอญ อักษรละ ๑ มัด

(ข.) ปี พ.ศ. ๒๕๕๗ สร้างฐานข้อมูลคัมภีร์ที่ขนิทาย ปาฏิภกวรรค จากใบลานทุกสายอักษร รวม ๒๐ มัด แบ่งเป็น อักษรขอม พม่า สิงหล อักษรละ ๕ มัด อักษรธรรม ๔ มัดและอักษรมอญ ๑ มัด

(ค.) ปี พ.ศ. ๒๕๕๘ สร้างฐานข้อมูลคัมภีร์มัชฌิมนิกาย มูลปณณาสก์จากใบลานทุกสายอักษร รวม ๑๘ มัด แบ่งเป็น อักษรขอม พม่า สิงหล อักษรละ ๕ มัด อักษรธรรม ๒ มัดและอักษรมอญ ๑ มัด

ช่วงที่ ๓ ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๕๙-๒๕๖๓ สร้างฐานข้อมูลคำอ่านในโปรแกรมปริวรรตออนไลน์ (ODEM) ๒ คัมภีร์ต่อปี ได้ตามเกณฑ์ทุกปี โดยปริวรรตจากพระไตรปิฎกฉบับใบลานอักษรขอม พม่า สิงหลเป็นอักษรบาลีโรมัน อักษรละ ๓-๕ มัด ส่วนอักษรธรรมและมอญปริวรรตครบตามจำนวนใบลานที่สำรวจและรวบรวมได้จริง ยกเว้น ปี พ.ศ. ๒๕๖๐ สร้างฐานข้อมูลได้น้อยกว่าเกณฑ์ คือ ทำได้เพียงพระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สคาถวรรคเพียง ๑ เล่ม เนื่องจากเป็นช่วงที่มีการย้ายสำนักงานส่งผลให้ภาพรวมผลงานถึงปี พ.ศ. ๒๕๖๓ ทำได้ถึงคัมภีร์อังคุตตรนิกาย เอกกนิบาต ทุกนิบาตและติกนิบาต รวม ๙ เล่ม ซึ่งใกล้เคียงเกณฑ์ที่กำหนดไว้ ๑๐ เล่ม คิดเป็นความสำเร็จร้อยละ ๙๐ ของเป้าหมายที่วางไว้ ภาพรวมจำนวนใบลานที่นำมาสร้างฐานข้อมูลรวมทุกสายอักษร คือ ๑๕-๒๒ มัดต่อเรื่อง

๓.๓.๔ การปรับปรุงแก้ไข (A=Act) และวางแผนการดำเนินงานปฎิรูปในปีต่อไป

ช่วงที่ ๑ ระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๕๓-๒๕๕๕ ช่วงทดลองนำร่องโดยให้นักวิชาการทำงานปฎิรูป ในช่วง ๒ ปีแรกเป็นช่วงทดลองระบบงานปฎิรูป โดยนักวิชาการผู้เชี่ยวชาญภาษาบาลี ที่ทำงานตรวจชำระเป็นผู้ทำการปฎิรูปในโปรแกรม Microsoft Office

ข้อดี คือ ผู้ตรวจชำระได้อ่านคัมภีร์ใบลานโดยตรงด้วยตนเอง ทำให้ทราบเอกลักษณ์ใบลาน และคำอ่านเฉพาะของแต่ละสาย ซึ่งสามารถนำไปวิเคราะห์เชื่อมโยงตอนทำงานตรวจชำระได้ และความรู้ภาษาบาลีขั้นสูงของผู้เชี่ยวชาญแต่ละท่านก็ทำให้งานปฎิรูปพระสุตตันตปิฎก ที่มณิกาย สิลขันธวรรคเสร็จอย่างรวดเร็ว

สภาพปัญหาที่พบ คือ

๑) ความล่าช้าของงานตรวจชำระ เนื่องจากนักวิชาการใช้เวลาส่วนใหญ่ไปที่การปฎิรูป เพราะคัมภีร์มดหนึ่งมีหลายหน้าและการจะตรวจชำระได้ต้องรอคำอ่านใบลานทุกสายอักษรที่ปฎิรูปแล้ว ทำให้นักวิชาการเร่งและงานปฎิรูปทำให้งานตรวจชำระไม่คืบหน้าเท่าที่ควร

๒) การใช้บุคลากรไม่เหมาะสมกับงาน เพราะงานปฎิรูปเป็นงานที่ไม่ต้องอาศัยความรู้ภาษาบาลีขั้นสูง แม้แต่ผู้ที่ไม่มีความรู้ภาษาบาลีก็สามารถทำงานปฎิรูปได้ แต่นักวิชาการเป็นผู้เชี่ยวชาญภาษาบาลีขั้นสูงที่ทักษะการวิจัยและการค้นคว้า จึงมีศักยภาพในการทำงานที่ซับซ้อนมากกว่าทำงานปฎิรูป

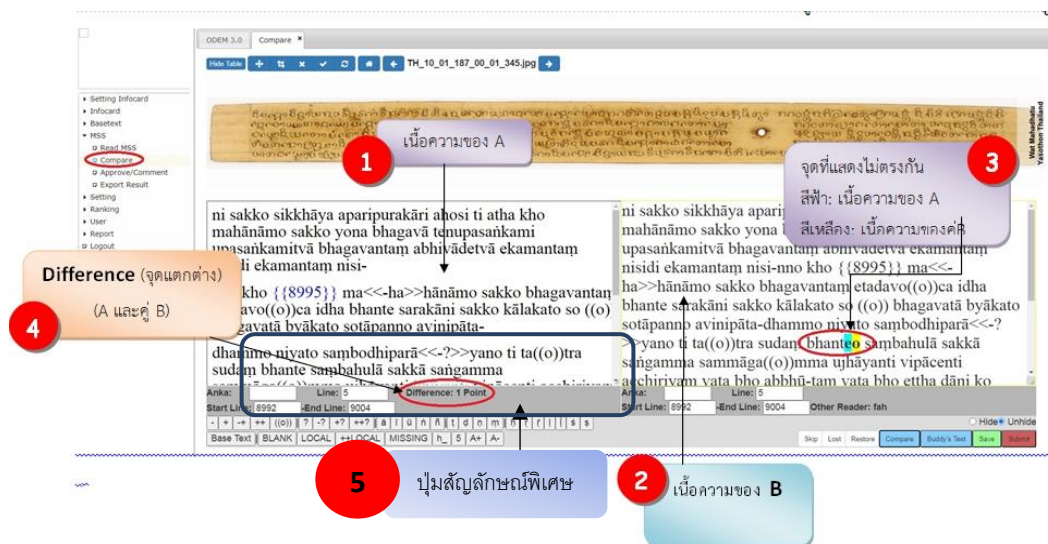
๓) ด้านโปรแกรม Microsoft Office เนื่องจากงานปฎิรูปใบลานเป็นงานที่อยู่ในวงแคบ ไม่มีโปรแกรมที่ออกแบบมาเฉพาะ นักวิชาการจึงทำงานใน Microsoft Word หรือ Excel เพื่อออกแบบสำหรับการทำงานเอกสารทั่วไป แต่ไม่เอื้อต่อการทำงานปฎิรูปหลายประการ อาทิ

- ไม่สามารถเชื่อมต่อไฟล์ภาพใบลานกับข้อความตั้งต้นของ Base Text ได้อัตโนมัติ จึงเสียเวลาในการจับคู่ไฟล์ภาพใบลานกับตำแหน่งข้อความตั้งต้นในไฟล์เอกสารให้ตรงกัน
- ไม่มีสัญลักษณ์ที่ใช้ในใบลาน เช่น สัญลักษณ์ร้อย เลขอังกา หรือการอักษรพิเศษ
- ไม่รองรับการเปรียบเทียบความถูกต้องงานปฎิรูปของคน ๒ คน
- ไม่สามารถย้อนดูประวัติการปฎิรูปหรือการแก้ไขใด ๆ ได้

วิธีการปรับปรุงแก้ไข

ประการที่ ๑ คือ แยกงานปฎิรูปออกจากนักวิชาการ โดยใช้ระบบอาสาสมัครและจัดตั้งสำนักงานปฎิรูปทุกสายอักษร ข้อดี คือ นักวิชาการมีเวลาและใช้ศักยภาพในการตรวจชำระได้เต็มที่ และระบบอาสาสมัครทำให้เกิดระบบประเมินคุณภาพและสร้างมาตรฐานการปฎิรูปทุกสายอักษรให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน

ประการที่ ๒ คือ สร้างโปรแกรมปริวรรตออนไลน์ ODEM (Online Data Entry System of Manuscripts) ดังภาพที่ ๓.๑๒ แทนการใช้ Microsoft Office ข้อดี คือ สามารถสร้างฐานข้อมูลปริวรรตที่ทุกสำนักงานในต่างประเทศสามารถทำงานผ่านระบบออนไลน์ ที่ออกแบบมาเฉพาะงานปริวรรตคัมภีร์โบราณ มีฟังก์ชันรองรับการทำงานที่สะดวก รวดเร็วและเพิ่มความแม่นยำ เช่น (๑) สามารถดึงไฟล์ภาพใบลานพร้อมข้อความตั้งต้นแบบอัตโนมัติ (๒) มีปุ่มทางลัดอักษรและสัญลักษณ์พิเศษ มีช่องให้กรอกเลขอังกา (๓) รองรับการทำงานของผู้นับปริวรรตพร้อมกัน ๒ คน พร้อมฟังก์ชันเปรียบเทียบความถูกต้องที่เรียกว่า “Compare” ซึ่งแสดงแถบสว่างหากคำอ่านผู้นับปริวรรต ๒ คนไม่ตรงกัน (๔) เมื่อส่งข้อมูลที่ตรวจสอบความถูกต้องไปทำการตรวจชำระนักวิชาการสามารถดึงไฟล์ภาพคัมภีร์ต้นฉบับขึ้นมาประกอบข้อความปริวรรตได้ทันที

ภาพที่ ๓.๑๒ โปรแกรมปริวรรตออนไลน์ ODEM (Online Data Entry System of Manuscripts)

ช่วงที่ ๒ ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๕๖-๒๕๕๘ ช่วงเริ่มจัดตั้งสำนักงานปริวรรตและใช้ระบบอาสาสมัคร

จัดตั้งสำนักงานปริวรรตในประเทศที่ใช้อักษรเดียวกับที่ใช้จารบนใบลาน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและคุณภาพงานปริวรรต เพราะอักษรพม่า ขอม สิ่งหล ที่จารบนใบลานเป็นอักษรที่ยังใช้ในปัจจุบันในประเทศเมียนมา กัมพูชา และศรีลังกา ตามลำดับ มีเพียงอักษรธรรมเท่านั้นที่พอมิให้เห็นทางภาคเหนือแต่ไม่ได้มีใช้ทั่วไปเหมือนอักษรอื่น

สภาพปัญหาที่พบ ความล่าช้าของการจัดตั้งสำนักงานและความพร้อมของเจ้าหน้าที่ เพราะการจัดตั้งสำนักงานในต่างประเทศต้องรอเจ้าหน้าที่โครงการเดินทางจากประเทศไทยไปดูทำเลที่ตั้งด้วยตัวเอง ซึ่งใช้เวลาในการหาทำเลที่ตั้งที่เหมาะสม หรือแม้แต่การตั้งสำนักงานที่ความร่วมมือกับหน่วยงานอื่นที่มีสถานที่พร้อมอยู่แล้วก็ใช้เวลาในการประสานงานและทำเอกสาร

อีกทั้งเมื่อมีสถานที่ทำงานพร้อมแล้วก็ต้องส่งเจ้าหน้าที่จากสำนักงานบริหารส่วนกลางงานปริวรรตไปช่วยวางระบบ wifi คอมพิวเตอร์ และอุปกรณ์สำนักงานอื่น ๆ พร้อมกับสัมภาษณ์หาคนท้องถิ่นมาทำงาน รวมทั้งอบรมเจ้าหน้าที่ใหม่ ซึ่งเจ้าหน้าที่จากสำนักงานบริหารส่วนกลางงานปริวรรตก็มีจำนวนจำกัดจึงไม่สามารถตั้งสำนักงานทุกสายอักษรในเวลาพร้อม ๆ กัน

วิธีการปรับปรุงแก้ไข ใช้ระบบอาสาสมัครมาเสริม แบ่งเป็น ๒ กรณี

กรณีที่ ๑ จัดตั้งสำนักงานแล้ว ได้แก่ สำนักงานปริวรรตอักษรธรรมในประเทศไทยและสำนักงานปริวรรตอักษรในประเทศไทยศรีลังกาที่จัดตั้งในปี พ.ศ. ๒๕๕๕ แม้มีเจ้าหน้าที่ประจำแล้วก็ตามแต่เจ้าหน้าที่ประจำสำนักงานปริวรรตอักษรธรรมมักต้องไปช่วยงานสำนักงานบริหารส่วนกลางงานปริวรรต หรือกรณีอาสาสมัครชาวศรีลังกาป่วยหรือลาออกหลายเดือน งานปริวรรตที่ต้องทำเป็นคู่จึงสะดุดจึงต้องรับอาสาสมัครเข้ามาเสริมเป็นช่วง ๆ โดยอักษรธรรมจะรับอาสาสมัครนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยศิลปากร ส่วนอักษรสิงหลก็รับอาสาสมัครในท้องถิ่นมาช่วย ซึ่งเจ้าหน้าที่ประจำจะต้องอบรมมอบหมายงาน และประเมินคุณภาพงานของอาสาสมัครให้มีมาตรฐานเดียวกับเจ้าหน้าที่ประจำ

กรณีที่ ๒ ยังไม่มีสำนักงาน เนื่องจากสำนักงานอักษรขอมและอักษรพม่าเพิ่งจัดตั้งสำเร็จในปี พ.ศ. ๒๕๕๙ ดังนั้นเพื่อสงวนเวลาให้นักวิชาการทำงานปริวรรตอย่างเดียว จึงใช้ระบบอาสาสมัครเต็มรูปแบบ การปริวรรตคัมภีร์ใบลานอักษรขอมรับอาสาสมัครนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยศิลปากร ส่วนคัมภีร์ใบลานอักษรพม่ารับอาสาสมัครพระภิกษุจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยให้นักวิชาการที่เคยทำงานปริวรรตและเจ้าหน้าที่สำนักงานบริหารส่วนกลางงานปริวรรต ทำการอบรม มอบหมายงาน และประเมินคุณภาพงานของอาสาสมัคร

ข้อดีของการใช้ระบบอาสาสมัคร คือ มีอาสาสมัครมีจำนวนมาก และทางโครงการไม่ต้องดูแลสวัสดิการต่าง ๆ และไม่เสียค่าใช้จ่ายในการตั้งสำนักงาน

ข้อจำกัด คือ อาสาสมัครหมุนเวียนบ่งบ่งทำงานไม่ได้มาตรฐานตามที่กำหนด ประกอบกับอาสาสมัครทั้งหมดเป็นนักศึกษามหาวิทยาลัยที่ได้ค่าตอบแทนคำนวณตามปริมาณงานปริวรรตที่ทำได้จริง ถ้าวางกับช่วงสอบงานจึงไม่ค่อยคืบหน้า และถ้าเป็นงานด่วนจะไม่มีอาสาสมัครมาทำงานปริวรรต ดังนั้นผู้มอบหมายงานต้องวางแผนงานล่วงหน้าอย่างรัดกุม

ช่วงที่ ๓ ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๕๙-๒๕๖๓ ช่วงตั้งสำนักงานและมีเจ้าหน้าที่ประจำครบทุกสายอักษร ในปี พ.ศ. ๒๕๕๙ สามารถตั้งสำนักงานปริวรรตอักษรพม่าที่ อ.แม่สาย จ.เชียงราย มีเจ้าหน้าที่ประจำชาวเมียนมาเป็นเจ้าหน้าที่ประจำ และในปีเดียวกันตั้งสำนักงานปริวรรตอักษรที่กรุงเทพมหานคร ประเทศกัมพูชา ได้สำเร็จ

สภาพปัญหาที่พบ

๑) ปัญหาด้านการบริหารงานสำนักงานใน ๔ ประเทศให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันและการประเมินผลงานปริวรรตในเชิงปริมาณและคุณภาพด้วยมาตรฐานเดียวกัน รวมถึงการสื่อสารระหว่างสำนักงานและการถ่ายทอดนโยบายไปสู่เจ้าหน้าที่ทุกคนไม่ทั่วถึง

วิธีการปรับปรุงแก้ไข ใช้วิธีจัดตั้งสำนักงานบริหารส่วนกลางงานปริวรรต ที่ประเทศไทย โดยให้เจ้าหน้าที่จากสำนักงานปริวรรตอักษรธรรมมาช่วย มีหน้าที่

ก. จัดประชุมกับหัวหน้าทีมปริวรรตแต่ละสายเป็นประจำทุก ๒ สัปดาห์ ผ่านระบบออนไลน์ มีจุดประสงค์เพื่อให้ตัวแทนทุกสำนักงานได้รายงานความคืบหน้าการทำงาน หรือแจ้งปัญหาการทำงานที่พบ และรับฟังนโยบายต่าง ๆ จากส่วนกลางให้รับทราบโดยพร้อมเพรียงกัน

ข. ทำการประเมินงานปริวรรตในเชิงปริมาณ ในส่วนของปริมาณจะพิจารณาจากผลการรายงานความคืบหน้าการทำงานประจำสัปดาห์ ส่วนการประเมินในเชิงคุณภาพจะประสานงานกับหัวหน้าทีมปริวรรตแต่ละสายทำการประเมินตามเกณฑ์ปีละ ๑ ครั้ง ดังตัวอย่างดังภาพที่ ๓.๑๓

ค. ปรับปรุงคู่มือกฎการปริวรรตเป็นประจำ เพื่อให้ทุกสำนักงานใช้เป็นมาตรฐานเดียวกัน

ง. มอบหมายงาน (assign) ปริวรรต ระหว่างหัวหน้าทีมประจำสายอักษรในประเทศต่าง ๆ กับผู้ดูแลโปรแกรมปริวรรตออนไลน์ (ODEM) ในประเทศไทย

จ. ดูแลงบประมาณและการเบิกจ่ายของทุกสำนักงาน และเดินทางไปตรวจงานสำนักงานในต่างประเทศทุก ๑-๒ ปี

ข้อดี คือ มีการสื่อสารระหว่างสำนักงานที่ชัดเจน ทำให้ดำเนินนโยบายไปในทิศทางเดียวกัน

ข้อจำกัด คือ ปริมาณคนไม่เพียงพอ ทำให้เจ้าหน้าที่สำนักงานปริวรรตอักษรธรรมบางส่วนต้องดูแลงานสำนักงานบริหารกลางด้วย ทำให้เกิดงานล้นคนเพราะรับงาน ๒ ด้านไปพร้อมกัน

๒) ปัญหากฎหมายแรงงานชาวต่างด้าว เป็นปัญหาเฉพาะของสำนักงานปริวรรตอักษรพม่า เนื่องจากเจ้าหน้าที่ชาวเมียนมาใช้วิธีเดินทางข้ามชายแดนผ่านด่านแม่สายจากฝั่ง อ.ท่าลี่เหล็กในประเทศเมียนมาทำงานที่อ.แม่สาย ในประเทศไทยแบบไปเช้าเย็นกลับ จึงต้องมีเอกสารเกี่ยวกับคนต่างด้าวที่ถูกต้องชัดเจน และจำเป็นต้องดำเนินเอกสารต่าง ๆ ให้ถูกต้องตามระเบียบ มาตรา ๑๔ แห่งพระราชบัญญัติการทำงานของคนต่างด้าว พ.ศ. ๒๕๕๑ อย่างเคร่งครัด นอกจากนี้ ยังมีปัญหาความไม่แน่นอนเรื่องการเปิด-ปิดด่าน เนื่องจากสถานการณ์ความไม่สงบทางการเมือง หรือด้วยเหตุอื่น ๆ ทำให้เจ้าหน้าที่ไม่สามารถเดินทางเข้ามาทำงานในประเทศไทยได้

วิธีการปรับปรุงแก้ไข เพื่อหลีกเลี่ยงความซับซ้อนของกฎหมายแรงงานชาวต่างด้าว และการออกเอกสารตามพระราชบัญญัติให้เจ้าหน้าที่ชาวเมียนมา ในอำเภอแม่สาย จึงใช้วิธีย้ายสำนักงานปริวรรตอักษรพม่า จากอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ไปตั้งที่กรุงย่างกุ้ง ประเทศเมียนมา

ข้อดี คือ ขจัดปัญหาเรื่องกฎหมายว่าจ้างแรงงานต่างด้าวในราชอาณาจักรไทย

ข้อจำกัด คือ ใช้งบประมาณมากขึ้นในการย้ายและการตั้งสำนักงานแห่งใหม่ และ
ค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้นมากของเจ้าหน้าที่บริหารงานส่วนกลางเดินทางไปตรวจงานที่ประเทศเมียนมา

CSAM Yearly Evaluation 2020 (01 December 2019 - 30 November 2020)			
Name-Surname:	<u>Ms. Khin San Wai</u>	Position:	<u>Final Checker</u>
Branch:	<u>CSAM-MM</u>	Starting date:	<u>01/06/2015</u>
		Present Salary:	<u>360570 MMK</u>
Description	Full Score	Score	
Part 1 Performance	60	49.42	
1.1 Quantity of MSS reading (Quantity/Goal)	30	24.42	
Quantity of Printed Ed.reading (CSAM-MM: Base Text) (Quantity/Goal)			
1.2 Consistency of MSS reading (Average percent of reading per week)	25	20	
1.3 MSS. Selection (Score:5 if any)	5	5	
Part 2 Job Skill	20	20	
2.1 Work Progress (Weekly Report, Evaluation Report)	5	5	
2.2 Financial an Accounting	5	5	
2.3 Human Resource (Work Statistics)	5	5	
2.4 Office Admin. (Purchasing, Office co-operation, Maintenance, etc.)	5	5	
Part 3 Behavior	40	38	
3.1 Ethics (Trustworthiness, Dedication, Punctuality, Good manner etc.)	10	10	
3.2 Team work (Communication, Respect, Responsibility etc.)	10	10	
3.3 Work Attitude (Involvement, Helpfulness, Enthusiasm etc.)	10	10	
3.4 Personal development (Skill Improvement, Creativity, Planning etc.)	10	8	
Part 4 Special work (Extra point)	10	0	
4.1			
4.2	10	0	
4.3			
Total score (Part 1 to Part 4)	120	107.42	
Percentage	100%	90%	
Comment:			

ภาพที่ ๓.๑๓ แบบประเมินผลงานปรีวรรตประจำปี

ที่มา: โครงการพระไตรปิฎกวิชาการ วัดพระธรรมกาย, ๒๕๖๔

๓.๔ สรุปการบริหารจัดการงานปฎิวัติคัมภีร์ใบลาน ๔ สายอักษร

ตาราง ๓.๖ การวิเคราะห์เปรียบเทียบงานปฎิวัติ คัมภีร์ใบลาน ๔ สาย จำแนกตาม PDCA

คัมภีร์ใบลานอักษรธรรม	อักษรพม่า	อักษรสิงหล	อักษรขอม
๑. การวางแผน (Plan)			
๑.๑ กำหนดเป้าหมาย/เกณฑ์ในการทำงาน ๑.๑.๑ เป้าหมายระยะสั้น ๒ ปี ๑.๑.๒ เป้าหมายระยะยาว ๑๐ ปี ๑.๒ กำหนดตัวชี้วัดความสำเร็จ (KPI) คือ มีสำนักงานปฎิวัติ คัมภีร์ และสร้างฐานข้อมูลคำอ่านคัมภีร์ใบลานอักษรละ ๓-๕ มัด ๑.๓ กำหนดเกณฑ์คุณภาพการปฎิวัติใบลาน คือ ค่าเปรียบเทียบ ความต่างของคำอ่านในโปรแกรมปฎิวัติออนไลน์ ODEM ของผู้ ปฎิวัติ ๒ คน มีค่าเท่ากับ “๐” ๑.๔ วิเคราะห์ปัจจัยพื้นฐานในการวางแผน (๘ M) ดังนี้ (๑) ทีมงาน (Manpower) จำนวน ๘-๑๐ รูป/คน/สำนักงาน (๒) เงิน (Money) เช่น เตรียมค่าใช้จ่ายจัดตั้งสำนักงาน ค่าใช้จ่าย พื้นฐานและค่าใช้จ่ายอื่น ๆ เป็นต้น (๓) วัสดุอุปกรณ์ (Material) เช่น จัดหาอุปกรณ์สำนักงาน และ อุปกรณ์สื่อสารอิเล็กทรอนิกส์ (๔) วิธีดำเนินงาน (Method) ใช้ PDCA พัฒนาคุณภาพอย่างต่อเนื่อง ขั้นที่ ๑ วางแผนงาน (Plan) ปฎิวัติคัมภีร์ใบลาน ขั้นที่ ๒ ลงมือทำตามแผน (Do) ที่วางไว้ ขั้นที่ ๓ ตรวจสอบผลงาน (Check) กับเป้าหมาย (KPI) ที่กำหนดไว้ ขั้นที่ ๔ ปรับปรุง แก้ไข วางแผนงานในรอบต่อไป (Act) (๕) ประสานงาน (Mediation) ทุกภาคส่วนทั้งแนวตั้งและแนวนอน (๖) ศึกษากฎหมาย ข้อบังคับ (Mandate) ที่เป็นปัจจุบันทั้งใน ประเทศและต่างประเทศ เช่น กฎหมายแรงงาน และกฎหมายลิขสิทธิ์ (๗) วางแผนการตลาด (Marketing) เช่น เตรียมประชาสัมพันธ์ (Public Relations) สร้างเครือข่าย (Network) การทำงาน (๘) กำหนดคุณสมบัติพื้นฐานด้านคุณธรรม (Morality) ผู้ปฏิบัติงาน ในพื้นที่ต้องมีอิทธิบาท ๔ ครอบ คือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา	เหมือน คัมภีร์ อักษรธรรม	เหมือน คัมภีร์ อักษรธรรม	เหมือน คัมภีร์ อักษรธรรม
๒. ดำเนินการตามแผน (Do) ที่วางไว้			
๒.๑ มอบหมายงานปฎิวัติ (Assign) เตรียมไฟล์ภาพใบลาน และข้อความติดตั้ง (Base Text) ลงในโปรแกรมที่สร้างขึ้น			

คัมภีร์ใบลานอักษรธรรม	อักษรพม่า	อักษรสิงหล	อักษรขอม
๒.๒ อ่าน (Read) ปรีวรรตคำอ่านจากอักษรท้องถิ่นให้เป็นอักษรบาลีโรมันตามกฎการปรีวรรตที่สร้างขึ้น ▪ ป้อนคำอ่านลงฐานข้อมูล ▪ เว้นวรรคตามข้อความตั้งต้นใน Base Text ▪ บันทึกสิ่งที่เห็นบนใบลานทั้งหมดด้วยสัญลักษณ์ทาง IT ▪ รวบรวมกรณีศึกษาคำอ่านที่น่าสนใจและพัฒนาการรูปแบบอักษรโบราณ ๒.๓ เปรียบเทียบ (Compare) นำข้อมูลปรีวรรตของเจ้าหน้าที่ ๒ คนมาตรวจสอบความถูกต้อง ๒.๔ อนุมัติข้อมูล (Approve) นำข้อมูลที่เปรียบเทียบแล้ว มาตรวจสอบความถูกต้องอีกครั้ง โดยบุคคลที่ ๓ ที่เรียกว่า “Final Checker” ก่อนส่งให้นักวิชาการตรวจชำระ	เหมือนคัมภีร์อักษรธรรม	เหมือนคัมภีร์อักษรธรรม	เหมือนคัมภีร์อักษรธรรม
๓. ตรวจสอบ ประเมินผล (Check) กับเป้าหมายและตัวชี้วัด			
๓.๑ เปรียบเทียบและประเมินผลการทำงานตามเกณฑ์/เป้าหมาย ทั้งระยะสั้นและระยะยาว ในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ปัญหาที่พบ ๑. นักวิชาการใช้เวลาปรีวรรตนานจึงทำให้งานตรวจชำระล่าช้าและเป็นการใช้ศักยภาพบุคลากรน้อยกว่างานที่ทำ ๒. ไม่มีโปรแกรมคอมพิวเตอร์ที่ออกแบบเฉพาะเพื่องานปรีวรรต ๓. จำนวนเจ้าหน้าที่ไม่เพียงพอกับปริมาณงานที่ต้องทำ ๔. ขาดการสื่อสารกับเจ้าหน้าที่ที่ทำการปรีวรรตอักษรอื่น	เหมือนคัมภีร์อักษรธรรม ปัญหาที่พบ กฎหมายแรงงานชาวต่างด้าวมีความซับซ้อน	เหมือนคัมภีร์อักษรธรรม ไม่พบปัญหา	เหมือนคัมภีร์อักษรธรรม ไม่พบปัญหา
๔. ปรับปรุง แก้ไข พัฒนางาน (Act)			
ปรับปรุงเกณฑ์/เป้าหมาย/วิธีการทำงาน/แผนงาน ให้สอดคล้องกับปริมาณบุคลากรและปริมาณงานจริง วิธีการแก้ไขปรับปรุง ๑. ใช้ระบบอาสาสมัครและการตั้งสำนักงานปรีวรรตประจำอักษรที่มีเจ้าหน้าที่ท้องถิ่นทำงานประจำ ๒. พัฒนาโปรแกรมคอมพิวเตอร์เพื่อใช้กับงานปรีวรรตออนไลน์ ๓. สำนักงานบริหารส่วนกลางงานปรีวรรต ที่ประเทศไทย เพื่อประสานงานกลางและกำหนดมาตรฐานการทำงานทุกสายอักษรให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน วิธีพัฒนางาน ๑. เพิ่มเป้าหมายเชิงปริมาณ ๒. เพิ่มการควบคุมคุณภาพของระบบงานอาสาสมัคร	เหมือนอักษรธรรม วิธีการแก้ไข ย้ายสำนักงานจากชายแดนไปกรุงย่างกุ้งเมียนมา วิธีพัฒนางาน เหมือนอักษรธรรม	เหมือนอักษรธรรม วิธีการแก้ไข ไม่มี วิธีพัฒนางาน เหมือนอักษรธรรม	เหมือนอักษรธรรม วิธีการแก้ไข ไม่มี วิธีพัฒนางาน เหมือนอักษรธรรม

จากตาราง ๓.๖ การนำรูปแบบการบริหารแบบ Deming Cycle มาบริหารจัดการงานปริวรรตคัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับใบลาน ๔ สายอักษร พบว่า การวางแผนในระยะสั้นในส่วนการจัดตั้งสำนักงานปริวรรตทุกสายอักษรในช่วง ๒ ปีแรกของการดำเนินงานสามารถจัดตั้งสำนักงานอักษรสิงหลและธรรม และมีเจ้าหน้าที่ท้องถิ่นได้ผลสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนด ส่วนการจัดตั้งสำนักงานอักษรขอมและพม่าไม่ประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนด เพราะตั้งขึ้นในปี พ.ศ. ๒๕๕๙

การวางแผนในระยะสั้นในส่วนงานสร้างฐานข้อมูลคำอ่านคัมภีร์พระสุตตันตปิฎกที่มณีกาย สีลขันธวรรค (ฉบับสาริต) ที่ปริวรรตจากพระไตรปิฎกฉบับใบลานอักษรขอม พม่า สิงหล และอักษรธรรมเป็นอักษรบาลีโรมัน ก็ประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายและตัวชี้วัดที่กำหนด

หลังจากตั้งสำนักงานปริวรรตครบทุกสายอักษร ในทุกประเทศและวางแผนปรับปรุงการทำงานของทุกสายอักษรโดยใช้ระบบอาสาสมัคร การพัฒนาโปรแกรม ODEM เพื่อปริวรรตออนไลน์ และรวบรวมฐานข้อมูลคำอ่านโดยเฉพาะ การจัดตั้งสำนักงานบริหารส่วนกลางงานปริวรรต ส่งผลให้การทำงานในระยะยาว ๑๐ ปี มีการขยับเป้าให้สูงขึ้นตามลำดับ จากช่วงแรกวางเป้าปริวรรตคัมภีร์ ๑ เล่มภายใน ๒ ปี ขยับเป็น ๑ เล่มต่อปี และขยับเพิ่มเป็น ๒ เล่มต่อปีในช่วงหลัง

ซึ่งผลจากการเปรียบเทียบกับเกณฑ์ชี้วัดความสำเร็จในเชิงปริมาณคัมภีร์ที่ปริวรรตได้มีผลงานที่น่าพึงพอใจ คือ สามารถปริวรรตคัมภีร์ทุกสายอักษรได้ ๙ เล่ม จากเป้าที่วางไว้ ๑๐ เล่ม คิดเป็นร้อยละ ๙๐ ของเป้าที่วางไว้ นอกจากนี้ โปรแกรม ODEM และการจัดตั้งสำนักงานบริหารส่วนกลางงานปริวรรตเพื่อวางมาตรฐานประเมินงานทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพยังทำให้ผลงานโดยรวมมีคุณภาพที่สูงขึ้นด้วย

๓.๕ การบริหารจัดการงานตรวจชำระคัมภีร์ โดยใช้ Deming Cycle (PDCA)

ไฟล์ภาพคัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับใบลานที่ได้จากการสำรวจและรวบรวมที่ได้มาตั้งแต่การสำรวจ ได้ถูกปริวรรตถ่ายทอดจากอักษรท้องถิ่นให้เป็นตัวบาลีโรมัน สร้างเป็นฐานข้อมูลคำอ่านลงในโปรแกรมปริวรรตคัมภีร์ใบลานออนไลน์ ชื่อว่า ODEM ในขั้นตอนสุดท้ายไฟล์ภาพคัมภีร์ใบลานและฐานข้อมูลคำอ่านจะถูกส่งมาให้คณะนักวิชาการเพื่อทำการศึกษาเปรียบเทียบและวิเคราะห์สวดย้อนไปสู่คำอ่านดั้งเดิม กล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ ขั้นตอนสำรวจ รวบรวม และปริวรรต เป็นขั้นเตรียมฐานข้อมูลเพื่องานตรวจชำระคัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับใบลาน ซึ่งขั้นตอนการบริหารจัดการโดยใช้ Deming Cycle ดังนี้

๓.๕.๑ การวางแผน (P=Plan) งานตรวจชำระคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลี

(๑) กำหนดเป้าหมาย งานตรวจชำระเริ่มจากพระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีสันธวรรค เป็นเล่มแรก และทำพระสุตตันตปิฎก ฉบับอื่น ๆ ต่อจนครบ ๔๕ เล่ม ดังนั้น เป้าหมายงานปริวรรตคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีในช่วง ๑๐ ปี ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๕๓-๒๕๖๓ จึงแบ่งเป็น ๒ ช่วง คือ

เป้าหมายระยะสั้น ปีที่ ๑-๒ (พ.ศ. ๒๕๕๓-๒๕๕๕) ตรวจชำระพระไตรปิฎกบาลี ฉบับวิชาการ พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีสันธวรรค ฉบับสาธิต

เป้าหมายระยะยาว ปีที่ ๓-๑๐ (พ.ศ. ๒๕๕๖-๒๕๖๓) มีฐานข้อมูลงานตรวจชำระคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับสมบูรณ์ในโปรแกรม ITAP (Indic Text Analysis Program) ปีละ ๑ เล่ม รวม ๘ เล่ม (เทียบกับพระไตรปิฎกฉบับพิมพ์อักษรไทย ฉบับสยามรัฐ)

พ.ศ. ๒๕๕๓-๒๕๕๕ มีโปรแกรม ITAP (Indic Text Analysis Program) สำหรับปริวรรตออนไลน์ที่สมบูรณ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ ทีฆนิกาย สีสันธวรรค พ.ศ. ๒๕๕๗ ทีฆนิกาย มหาวรรค พ.ศ. ๒๕๕๘ ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค พ.ศ. ๒๕๕๙ มัชฌิมนิกาย มูลปณณาสก์ พ.ศ. ๒๕๖๐ มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปณณาสก์ พ.ศ. ๒๕๖๑ มัชฌิมนิกาย อุปริปณณาสก์ พ.ศ. ๒๕๖๒ สังยุตตนิกาย สคาถวรรค พ.ศ. ๒๕๖๓ สังยุตตนิกาย นิทานวรรค

(๒) กำหนดตัวชี้วัดความสำเร็จ (๒.๑) จัดพิมพ์พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีสันธวรรค ฉบับสาธิต โดยใช้โปรแกรม Microsoft Office (๒.๒) มีโปรแกรม ITAP (Indic Text Analysis Program) ที่สามารถตรวจชำระผ่านระบบออนไลน์ (๒.๓) สร้างฐานข้อมูลการตรวจชำระคัมภีร์พระไตรปิฎก ปีละ ๑ เล่ม โดยใช้โปรแกรม ITAP (Indic Text Analysis Program)

(๓) กำหนดเกณฑ์ที่ใช้ในการประเมินคุณภาพงานตรวจชำระคัมภีร์ มีดังนี้

๓.๑ เกณฑ์ที่ใช้ในการประเมินคุณภาพโปรแกรม ITAP (Indic Text Analysis Program) คือโปรแกรมมี ๓ ฟังก์ชันหลักที่ใช้ในการตรวจชำระออนไลน์ที่สมบูรณ์ ได้แก่ ฟังก์ชัน Final Checking สามารถดึงข้อความปริวรรตพร้อมหน้าใบลานทุกสายอักษรที่ต้องการขึ้นมาตรวจสอบพร้อมกันได้ ฟังก์ชัน Matching สามารถจัดเรียงคำอ่านของใบลานทุกสายอักษรในตารางด้วยระบบอัตโนมัติได้สมบูรณ์อย่างน้อย ๕๐% ฟังก์ชัน Editing สามารถจัดเรียงเนื้อความในรูปแบบหน้าหนังสือได้ถูกต้อง พร้อมเชิงอรรถและหน้าใบลานทุกสายอักษรที่นำไปตรวจชำระได้โดยไม่ผิดพลาด

๓.๒ เกณฑ์ที่ใช้ในการประเมินคุณภาพงานตรวจชำระคัมภีร์ การศึกษาเปรียบเทียบและเลือกคำอ่านให้ได้มาตรฐานสากลและเป็นที่ยอมรับ ขึ้นอยู่กับมติจากที่ประชุมที่มติเห็นชอบรับรองคำอ่านที่มีปัญหา (Problematic Words) แบ่งเป็น ๒ ระดับ คือ คำอ่านที่วินิจฉัยได้ (Decidable Problematic Words) และคำอ่านที่ยากต่อการวินิจฉัย (Undecidable Problematic Words) ดังนี้

ขั้นที่ ๑ มติจากที่ประชุมประจำสัปดาห์ ประเด็นคำอ่านที่วินิจฉัยได้ (Decidable Problematic Words) ที่ผ่านความเห็นชอบจากคณะนักวิชาการชาวไทย เมียนมา และศรีลังกา ในวงประชุมที่จัดขึ้นสัปดาห์ละ ๑ ครั้ง ขั้นที่ ๒ มติจากที่ประชุมประจำเดือน ประเด็นคำอ่านที่ยากต่อการวินิจฉัย (Undecidable Problematic Words) จากวงประชุมวิชาการประจำสัปดาห์ที่ผ่านความเห็นชอบจากนักวิชาการหลัก ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญภายนอกหน่วยงาน (Head of Textual Criticism) ในวงประชุมจัดขึ้นเดือนละครั้ง

ผู้วิจัยได้สรุปให้เห็นภาพการกำหนดเป้าหมาย ตัวชี้วัดความสำเร็จ และเกณฑ์ที่กำหนดขึ้นในแต่ละระยะ ดังตารางที่ ๓.๗ ดังนี้

ตารางที่ ๓.๗ เป้าหมายระยะสั้นและระยะยาว จำแนกตามตัวชี้วัดความสำเร็จและเกณฑ์ตรวจสอบชำระ

เป้าหมายระยะสั้น ๒ ปี (พ.ศ. ๒๕๕๓-๒๕๕๕) จำนวน ๑ เล่ม ใน ๔ สายอักษร				
เป้าหมาย (Goal)	ตัวชี้วัดความสำเร็จ (KPI)	เกณฑ์ (Criteria)		
ตรวจชำระคัมภีร์ พระไตรปิฎกบาลี ฉบับวิชาการ พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีสันธวรรค ฉบับสาธิต	จัดพิมพ์พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีสันธวรรค ฉบับสาธิต	จำนวน ๑ เล่ม		
เป้าหมายระยะยาว ปีที่ ๑-๑๐ (พ.ศ. ๒๕๕๓-๒๕๖๓) มีโปรแกรมตรวจชำระและทำงานตรวจชำระได้ปีละ ๑ เล่ม รวม ๘ เล่ม ใน ๔ สายอักษร				
๑. มีโปรแกรมตรวจ ชำระออนไลน์ (ITAP) ที่สมบูรณ์	มีโปรแกรม ITAP (Indic Text Analysis Program) ที่สามารถ ตรวจชำระผ่านระบบ ออนไลน์	โปรแกรมมี ๓ ฟังก์ชันหลักที่สมบูรณ์ ได้แก่ ๑. Final Checking สามารถดึงข้อความปริวรรตพร้อมหน้า ใบลานทุกสายอักษรที่ต้องการขึ้นมาตรวจสอบพร้อมกันได้ ๒. Matching สามารถจัดเรียงคำอ่านของใบลานทุกสาย อักษรในตารางด้วยระบบอัตโนมัติได้สมบูรณ์อย่างน้อย ๕๐% ๓. Editing สามารถจัดเรียงเนื้อความในรูปแบบหน้าหนังสือ ได้ถูกต้อง พร้อมเชิงอรรถและหน้าใบลานทุกสายอักษร ที่นำไปตรวจชำระได้โดยไม่ผิดพลาด		
๒. มีฐานข้อมูลงาน ตรวจชำระคัมภีร์ พระไตรปิฎกบาลี ฉบับสมบูรณ์	สร้างฐานข้อมูลการตรวจ ชำระคัมภีร์พระไตรปิฎก โดยใช้โปรแกรม ITAP (Indic Text Analysis Program)	พ.ศ. ๒๕๕๖	ทีฆนิกาย	สีลขันธวรรค
		พ.ศ. ๒๕๕๗	ทีฆนิกาย	มหาวรรค
		พ.ศ. ๒๕๕๘	ทีฆนิกาย	ปาฏิกวรรค
		พ.ศ. ๒๕๕๙	มัชฌิมนิกาย	มูลปณาสก
		พ.ศ. ๒๕๖๐	มัชฌิมนิกาย	มัชฌิมปณาสก
		พ.ศ. ๒๕๖๑	มัชฌิมนิกาย	อุपरิปณาสก
		พ.ศ. ๒๕๖๒	สังยุตตนิกาย	สคาถวรรค
		พ.ศ. ๒๕๖๓	สังยุตตนิกาย	นิทานวรรค

(๒) การเตรียมปัจจัยในการตรวจชำระคัมภีร์

การกำหนดปัจจัยที่ต้องใช้ในการวางแผนการปริวรรตคัมภีร์ทุกสายอักษร ได้ใช้หลัก ๘ M ได้แก่ ทีมงาน (Manpower) เงิน (Money) วัสดุอุปกรณ์ (Material) ขั้นตอนวิธีดำเนินงาน (Method) การติดต่อประสานงาน (Mediation) กฎเกณฑ์ ข้อบังคับ (Mandate) การตลาด (Marketing) และ ความมีคุณธรรมของทีมงาน (Morality)

(๒.๑) ทีมงาน (Manpower) ประกอบด้วย

(๒.๑.๑) นักวิชาการชั้นต้น ชาวไทย ชาวเมียนมาและชาวศรีลังกา ๓-๔ ท่านในแต่ละประเทศ โดยมีคุณสมบัติพื้นฐานของนักวิชาการที่ทำการตรวจชำระขั้นต้น มีดังนี้

ก. มีความรู้ความเชี่ยวชาญภาษาบาลีระดับสูง คือ พระนักวิชาการชาวไทยควรมีความรู้เทียบเท่า ปธ.๘ ขึ้นไป พระนักวิชาการชาวพม่าควรจบบาลีระดับ “Dhammachariya” (ธัมมาจริยะ) และพระนักวิชาการชาวศรีลังกาควรจบบาลีระดับ “Royal Pundit”

ข. จบการศึกษาทางพุทธศาสตร์ หรือ บาลี-สันสกฤตระดับปริญญาโท หรือปริญญาเอก เพื่อจะได้มีทักษะการคิดวิเคราะห์

ค. มีความรู้ภาษาอังกฤษระดับดี เทียบเท่า IELTS ระดับ ๗ ขึ้นไป เนื่องจากจะต้องทำงานร่วมกับนักวิชาการจากประเทศอื่น ๆ จำเป็นต้องใช้ภาษาอังกฤษในการอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และศึกษาค้นคว้าเอกสารอ้างอิง รวมทั้งเขียนความเห็นหรือบทความวิชาการของตนเป็นภาษาอังกฤษด้วย

ง. หากมีความรู้ภาษาสันสกฤต จีน ทิเบต ญี่ปุ่นด้วยจะเป็นประโยชน์กับงาน เพราะในบางกรณี จำเป็นต้องวิเคราะห์โดยเปรียบเทียบกับเนื้อหาจากคัมภีร์คู่ขนาน (parallel text) ในภาษาสันสกฤต จีน หรือ ทิเบต รวมทั้งค้นคว้าบทความวิจัยที่เกี่ยวข้องซึ่งมีเป็นจำนวนมากในภาษาญี่ปุ่น

ขอช่วยงาน

ก. เลือกตัวแทนคัมภีร์ใบลานที่จะนำมาใช้ปริวรรต

ข. ศึกษาเปรียบเทียบคำอ่านของใบลานทุกสายอักษรเพื่อเลือกคำอ่านตามแนวทางการตรวจชำระตามที่ได้รับมอบหมาย

ค. เข้าร่วมประชุมประจำสัปดาห์ ประจำเดือน และประจำปี

ง. รวบรวมประเด็นเนื้อหาและนำเสนอองค์ความรู้เพื่อเผยแพร่ในรูปแบบต่าง ๆ

(๒.๑.๒) นักวิชาการหลัก ๒-๓ ท่าน คุณสมบัติพื้นฐานของนักวิชาการหลัก มีดังนี้

ก. มีความรู้ความเชี่ยวชาญในภาษาบาลี และภาษาสันสกฤตระดับดีมาก

ข. จบการศึกษาระดับปริญญาเอกขึ้นไป และมีประสบการณ์ในการตรวจชำระคัมภีร์มาอย่างยาวนาน มีผลงานเป็นที่ยอมรับในระดับนานาชาติ

ค. มีความรู้ภาษาอังกฤษในระดับดีมาก เทียบเท่า IELTS ระดับ ๘ ขึ้นไป

ง. หากมีความรู้ภาษาจีน ทิเบต ญี่ปุ่น เยอรมัน ฝรั่งเศส หรือ รัสเซีย ด้วยจะเป็นประโยชน์กับงานมาก

ขอบข่ายงาน

ก. ควบคุมดูแลคุณภาพงานตรวจชำระของนักวิชาการชั้นต้นให้ถูกต้องและได้มาตรฐาน

ข. ให้คำปรึกษา ชี้แนะและตัดสินคำอ่านที่ยากต่อการตัดสินใจ (Problematic Words)

ค. เข้าร่วมประชุมที่จัดขึ้นเป็นประจำทุกเดือนเพื่อควบคุมความคืบหน้าของงาน

ง. ดูแลภาพรวมการจัดพิมพ์คัมภีร์พระไตรปิฎกวิชาการทุกเล่มให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน

จ. นำเสนอผลงานโครงการในเวทีระดับนานาชาติในนามโครงการพระไตรปิฎกวิชาการ

(๒.๑.๓) ที่ปรึกษานักวิชาการด้านการตรวจชำระ เป็นผู้ที่มีประสบการณ์สูง มีชื่อเสียงและมีผลงานที่ได้รับการยอมรับอย่างสูงจากนักวิชาการทั่วโลก

ขอบข่ายงาน

ก. เข้าร่วมประชุมที่จัดขึ้นเป็นประจำทุกปีเพื่อให้คำปรึกษา ชี้แนะ ตัดสินและรับรองคำอ่านที่ยากต่อการตัดสินใจ (Problematic Words)

ข. ดูแลภาพรวมงานตรวจชำระให้เป็นมาตรฐานระดับสากล

(๒) เงิน (Money) วางแผนงบประมาณประจำปี เพื่อเสนอขออนุมัติต่อหน่วยงานที่สังกัด

- ค่าวัสดุครุภัณฑ์ เช่น ครุภัณฑ์สำนักงาน computer ค่าตกแต่งสำนักงาน เป็นต้น

- ค่าใช้จ่ายพื้นฐาน เช่น ค่าตอบแทนรายเดือนหรือคำนวณตามปริมาณงาน เป็นต้น

- หมวดรายจ่ายอื่น เช่น ค่าตัวเครื่องบิน ค่าเดินทาง ค่าที่พัก ค่าสาธารณูปโภค

ค่า Visa ค่าเอกสาร work permit เป็นต้น

(๓) วัสดุอุปกรณ์ (Material)

- อุปกรณ์สำนักงานพื้นฐาน เช่น โต๊ะ เก้าอี้ ตู้เก็บเอกสาร คอมพิวเตอร์ เครื่องถ่ายเอกสาร printer เป็นต้น

- อุปกรณ์สื่อสารอิเล็กทรอนิกส์ประจำสำนักงาน เช่น โทรศัพท์ เครื่องกระจายสัญญาณ wifi ระบบสาย Lan, Server, Hard Disk เครื่องเคลือบพลาสติก โปรเจคเตอร์ และฉาก เป็นต้น

(๔) วิธีดำเนินงาน (Method) ตรวจชำระคัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับบาลาน ใช้รูปแบบวงจรเดมมิง (Deming Cycle) ๔ ขั้นตอน คือ PDCA คือ

ขั้นที่ ๑ Plan คือการวางแผนงาน โดยใช้ ๘ M ได้แก่ ทีมงาน (Manpower) เงิน (Money) วัสดุอุปกรณ์ (Material) ขั้นตอนวิธีดำเนินงาน (Method) การติดต่อประสานงาน (Mediation) กฎเกณฑ์ ข้อบังคับ (Mandate) การตลาด (Marketing) และความมีคุณธรรมของทีมงาน (Morality)

ขั้นที่ ๒ Do คือการลงมือทำตามแผนงานที่วางไว้ ทั้งแผนระยะสั้นและระยะยาว

ขั้นที่ ๓ Check คือการตรวจสอบผลงานกับเป้าหมาย/ตัวชี้วัด/เกณฑ์ที่กำหนดไว้

ขั้นที่ ๔ Act คือการตรวจสอบ ปรับปรุงแก้ไข ข้อบกพร่อง พัฒนางานที่ดีอยู่แล้วให้ดียิ่งขึ้น และวางแผนการดำเนินงานในปีต่อไป

(๕) การติดต่อประสานงาน (Mediation) การติดต่อประสานงานหลัก มีวัตถุประสงค์เพื่อหานักวิชาการขั้นต้นจากประเทศไทย เมียนมา และศรีลังกามาทำงานตรวจชำระที่ประเทศไทยและหานักวิชาการหลักมาเป็นที่ปรึกษาด้านวิชาการ และสร้างฐานตรวจงานตรวจชำระฉบับสมบูรณ์ รวมทั้งหาที่ปรึกษานักวิชาการด้านการตรวจชำระ เพื่อเป็นที่ปรึกษาด้านวิชาการและให้คำแนะนำชี้แนะแนวทางการตรวจชำระเชิงวิเคราะห์ให้เป็นมาตรฐานสากล

ดังนั้น จึงมีการประสานงานในแนวดิ่ง (Vertical) เช่น อธิการบดีมหาวิทยาลัยสงฆ์และมหาวิทยาลัยชั้นนำของโลก และผู้เชี่ยวชาญพิเศษด้านตรวจชำระจากประเทศต่าง ๆ และการติดต่อประสานงานในแนวนอน/แนวระนาบ (Horizontal) เช่น เจ้าหน้าที่มหาวิทยาลัย สถาบันและหน่วยงานวิชาการต่าง ๆ เป็นต้น

(๖) กฎเกณฑ์ ข้อบังคับ (Mandate) เนื่องจากทีมงานตรวจชำระประกอบด้วยพระภิกษุและฆราวาสจากหลายประเทศ ดังนั้นการเดินทางมาทำงานตรวจชำระในประเทศไทยเกี่ยวข้องกับกฎหมายและระเบียบปฏิบัติสำหรับชาวต่างประเทศ ซึ่งต้องถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัด อาทิ พระราชบัญญัติคนเข้าเมือง พ.ศ. ๒๕๒๒, กฎหมายกระทรวงแรงงานในการขอใบอนุญาตทำงาน (work permit), ระเบียบและหลักเกณฑ์การขอวีซ่า กรมการกงสุล กระทรวงต่างประเทศ, ระเบียบและหลักเกณฑ์การพำนักของชาวต่างด้าวในราชอาณาจักรไทย สำนักงานตรวจคนเข้าเมืองในสังกัดสำนักงานตำรวจแห่งชาติ, ระเบียบสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ว่าด้วยการขอหนังสือรับรองต่ออายุวีซ่าสำหรับพระภิกษุ สามเณร และแม่ชีชาวต่างประเทศ, หลักเกณฑ์การขอเลขประจำตัวผู้เสียภาษี กรมสรรพากร กระทรวงการคลัง กฎเกณฑ์และข้อบังคับข้างต้น มีรายละเอียดและแนวทางปฏิบัติแตกต่างกันไปตามสถานภาพของนักวิชาการแต่ละประเทศ ดังนี้

กรณีนักวิชาการเป็นพระภิกษุ ทางโครงการ จะต้องทำหนังสือรับรองเพื่อให้พระนักวิชาการไปยื่นเอกสารขอวีซ่าจากสถานทูตไทยประจำประเทศของท่าน สำหรับพระนักวิชาการเมียนมา มักได้วีซ่าประเภท ED คือ เดินทางมาเพื่อศึกษา ดูงานและฝึกอบรมต่าง ๆ ซึ่งจะแตกต่างจากกรณีพระนักวิชาการชาวศรีลังกา ที่มักได้วีซ่าประเภทท่องเที่ยว ซึ่งต้องทำการประสานงานกับ

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติเพื่อเปลี่ยนวีซ่าเป็นประเภท ED จากนั้นจึงประสานงานกับสำนักงานตรวจคนเข้าเมืองประจำจังหวัด สังกัดสำนักงานตำรวจแห่งชาติเพื่อต่ออายุวีซ่า และเมื่อได้รับอนุญาตจะสามารถพำนักในประเทศไทยต่อได้อีก ๑ ปี

กรณีนักวิชาการที่เป็นฆราวาส ทางโครงการ จะต้องทำหนังสือรับรองเพื่อขอวีซ่าจากสถานทูตไทยประจำประเทศของท่าน ซึ่งจะเข้ามาด้วยวีซ่าแบบคนอยู่ชั่วคราว (Non-Immigrant Visa) ประเภท ๐ คือ เข้ามาเพื่อปฏิบัติหน้าที่ให้แก่วิชาการ หรือองค์การกุศลสาธารณะ สามารถพำนักในประเทศไทยได้ ๙๐ วัน ซึ่งในระหว่างนั้นต้องดำเนินการขอเลขประจำตัวผู้เสียภาษี ณ กรมสรรพากร แล้วจึงขอใบอนุญาตทำงาน หรือ work permit จากนั้นต้องประสานงานกับสำนักงานตรวจคนเข้าเมืองประจำจังหวัด สังกัดสำนักงานตำรวจแห่งชาติเพื่อดำเนินการต่อวีซ่าต่อไป

(๗) การตลาด (Marketing) โดยการประชาสัมพันธ์ด้านต่าง ๆ (Public Relations) การนำเสนอผลงานวิชาการ (Academic Presentation) ในวงการวิชาการระดับประเทศและนานาชาติ การตีพิมพ์บทความวิจัย หรือหนังสือรวบรวมองค์ความรู้ และการสร้างเครือข่าย (Network) การสร้างเครือข่ายกับหน่วยงานสำรวจอื่น ๆ เช่น การจัดงานสัมมนา เป็นการสร้างความน่าเชื่อถือให้โครงการ และทำให้มีผู้เชี่ยวชาญจากหน่วยงานภายนอกคอยให้คำแนะนำและแบ่งปันองค์ความรู้จากประสบการณ์ เพื่อนำไปใช้พัฒนางานของโครงการต่อไป ดูตัวอย่างในภาคผนวก ฅ

(๘) คุณธรรมของผู้ตรวจชำระคัมภีร์พระไตรปิฎก (Morality) ผู้ทำงานตรวจชำระคัมภีร์ไบเบิลควรใช้หลักอภิปิชา ๔ เป็นแนวทางการทำงาน ให้ประสบความสำเร็จ อันประกอบด้วยแนวปฏิบัติ ๔ ข้อ คือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา คุณธรรมแต่ละข้อต่างต่อเนื่องหนุนเสริมกันจะขาดข้อใดข้อหนึ่งไม่ได้ ด้วยว่าเป็นกระบวนการที่เชื่อมโยงกัน ที่จะนำไปสู่ผลสำเร็จในชีวิตและการงานได้ตามความมุ่งหวัง ได้แก่

ฉันทะ คือ การมีใจรักในสิ่งที่ทำ การจะทำงานตรวจชำระพระไตรปิฎกให้ดีนอกจากจะมีความรักในการศึกษาคำสอนพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้วต้องมีใจรักในงานด้านวิชาการด้วย ซึ่งแตกต่างจากการศึกษาพระธรรมวินัยทั่วไปที่ศึกษาเพื่อนำไปปฏิบัติตามเท่านั้น แต่การศึกษาในเชิงตรวจชำระวิชาการ เป็นการนำบางประเด็นที่ยังไม่เคยมีใครศึกษามาก่อนมาวิเคราะห์ วิจัย วิจัย เป็นครั้งแรก หรืออาจเป็นประเด็นที่เคยมีการศึกษาค้นคว้ามาในระดับหนึ่งแต่นำมาศึกษาต่อยอดให้ลุ่มลึกกว่าเดิม ดังนั้นผู้ที่ตรวจชำระได้จึงต้องมีใจรักที่จะนำตำรา ทฤษฎี บริบทแวดล้อม ของศาสตร์แขนงต่าง ๆ เช่น พุทธศาสตร์ ประวัติศาสตร์ อักษรศาสตร์ อักษรวิธี มาศึกษาในเชิงลึกเพื่อขบคิดหาคำตอบที่ดีที่สุด และมีความเป็นไปได้มากที่สุด เพื่อนำเสนอผลงานด้านวิชาการให้ออกมาเป็นที่ยอมรับในวงการวิชาการ

วิริยะ คือ ความมุ่งมั่นทุ่มเททั้งกายและใจ เป็นคุณธรรมสำคัญของผู้ทำงานตรวจชำระคัมภีร์พระไตรปิฎก เพราะเป็นงานที่ต้องใช้ความวิริยะอุตสาหะอย่างมากในการอ่านอักขระทุกอักขระบนพระไตรปิฎกอย่างละเอียดถี่ถ้วนนับแสนตัว และนำมาศึกษาเปรียบเทียบวิเคราะห์โดยนำตำรา เอกสารวิชาการหรือหลักฐานอื่น ๆ มาอ้างอิงประกอบการตัดสินใจอย่างจริงจัง บางครั้งกว่าจะได้บทสรุปสักประเด็นอาจใช้เวลาคั่นคว้านานหลายสัปดาห์ หลายเดือน หรืออาจจะหลายปี

จิตตะ คือ มีใจที่จดจ่อและรับผิดชอบต่องาน การทำงานตรวจชำระพระไตรปิฎกเป็นการทำงานเป็นทีม ประกอบด้วยนักวิชาการจากหลายประเทศทั้งฝั่งตะวันตก และตะวันออก บางครั้งการทำงานอาจต้องอาศัยการปรับตัว เปิดใจรับฟังความคิดเห็น และลองผิดลองถูกจนกว่าจะได้งานวิชาการที่ดีที่สุด สิ่งใดที่ศึกษามาแล้วไม่เป็นที่ยอมรับของสมาชิกในทีมก็ต้องแสดงความรับผิดชอบด้วยการนำกลับไปทำมาใหม่ให้ดีกว่าเดิม เพื่อรักษามาตรฐานงานตรวจชำระให้ออกมาสมบูรณ์ที่สุด

วิมังสา คือ การทบทวนในสิ่งที่ได้ทำมา เพราะงานตรวจชำระคัมภีร์พระไตรปิฎกเชิงวิเคราะห์เป็นงานที่ซับซ้อนกว่าการตรวจชำระเชิงสายจารีต เพราะต้องศึกษาและให้น้ำหนักคำอ่านในพระไตรปิฎกของทุกสายจารีตเท่าเทียมกัน ในขณะที่การตรวจชำระแบบสายจารีตจะรักษารูปแบบการสืบทอดตามธรรมเนียมที่มีมายาวนานอย่างเคร่งครัด การที่นักวิชาการจากสายจารีตหนึ่งต้องเรียนรู้พระไตรปิฎกของสายจารีตอื่น ๆ จึงเป็นเสมือนการเปิดโลกทัศน์ ได้เรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ และได้ทดลองทำงานด้วยกระบวนการวิชาการเชิงวิเคราะห์ในแบบที่ตนเองไม่เคย ดังนั้นจึงต้องหมั่นทบทวนความรู้ใหม่ ๆ ที่ได้จากประสบการณ์การทำงาน เพื่อนำไปพัฒนาฝีมือในการตรวจชำระ ให้ได้คุณภาพยิ่ง ๆ ขึ้นไป

๓.๕.๒ การดำเนินงาน (D=Do) ตามงานตรวจชำระคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลี

งานตรวจชำระพระไตรปิฎกคัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับบาลาน ๔ สายอักขระ จะใช้วิธีตรวจชำระเชิงวิเคราะห์ (Textual Criticism) ซึ่งเป็นแนวทางที่แพร่หลายในวงการตรวจชำระในฝั่งตะวันตก แต่สำหรับประเทศไทยถือเป็นเรื่องใหม่ ทั้งนี้เพราะประเทศไทยมีพระไตรปิฎกสายหลักคือพระไตรปิฎกบาลีฉบับบาลานอักษรขอมที่สืบทอดกันมายาวนานตั้งแต่สมัยอยุธยา และใช้เป็นต้นฉบับในการทำการสังคายนาครั้งแรกในรัชสมัยของพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช รัชกาลที่ ๑

ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ ๕ เมื่อมีการจัดพิมพ์พระไตรปิฎกอักษรไทยเป็นรูปเล่มแทนการจารบนใบลานก็ใช้คัมภีร์ใบลานอักษรขอมจากการสังคายนาครั้งที่ ๑ เป็นต้นฉบับและรักษารูปแบบให้เหมือนต้นฉบับที่สุด แม้จะจัดพิมพ์ได้สำเร็จเพียง ๓๙ เล่ม แต่ก็ถือว่าพระไตรปิฎกฉบับพิมพ์นี้มีความสำคัญต่อการจัดพิมพ์พระไตรปิฎกบาลีอักษรไทยที่ใช้อย่างแพร่หลายในปัจจุบัน คือพระไตรปิฎกฉบับสยามรัฐ จึงเห็นได้ว่าการสร้างพระไตรปิฎกในประเทศไทยใช้แนวทางการตรวจชำระแบบสืบทอดมาตลอดต่อเนื่อง ดังนั้นการตรวจชำระพระไตรปิฎกบาลีเชิงวิเคราะห์ จึงเป็น

ความท้าทายและจำเป็นต้องมีผู้เชี่ยวชาญคอยให้คำปรึกษา ทั้งยังต้องอาศัยการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพอีกด้วย

ขั้นตอนงานตรวจชำระคัมภีร์พระไตรปิฎกโบราณของทุกสายอักษร แบ่งออกเป็น ๕ ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ ๑ วางแนวทางการตรวจชำระ เพื่อวางแนวทางการตรวจชำระเชิงวิเคราะห์ (Textual Criticism) โครงการจึงได้ประชุมกับ Prof.G.A. Somaratne ผู้เชี่ยวชาญการตรวจชำระพระสูตรต้นตปิฎก สังยุตตนิกาย สคาถวรรค ฉบับตีพิมพ์ของสมาคมบาลีปกรณ์ ปี พ.ศ. ๒๕๔๑ และได้ข้อสรุปแนวทางการตรวจชำระ ดังนี้

การใช้หลักฐานสายจารีต การตรวจชำระพระไตรปิฎกควรใช้หลักฐานจากปฐมภูมิ คือ คัมภีร์โบราณสายอักษรหลักที่ใช้การสืบทอดพระไตรปิฎกบาลี ได้แก่ คัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับโบราณอักษรขอม พม่า สิงหลและธรรม ทั้งนี้เพราะการสร้างคัมภีร์พระไตรปิฎกวิชาการมุ่งย้อนกลับไปหาคำอ่านที่เก่าแก่ที่สุดที่เป็นไปได้ จึงต้องใช้วิธีสาวไปถึงคำอ่านที่เก่าแก่ที่สุดของคัมภีร์โบราณแต่ละสายเป็นอันดับแรก จากนั้นจึงนำคำอ่านที่เก่าแก่ที่สุดของแต่ละสายมาเปรียบเทียบกับกัน เพื่อพิจารณาความเป็นไปได้ว่าคำอ่านของสายใดน่าจะเก่าแก่ที่สุด โดยให้น้ำหนักคำอ่านของคัมภีร์ทุกสายเท่าเทียมกัน เพราะต่างก็ทรงคุณค่าด้านประวัติศาสตร์ด้วยกันทั้งสิ้น คือ

คัมภีร์โบราณอักษรสิงหล สืบทอดจากการสังคายนาที่ศรีลังกา ในสมัยพระเจ้าวัฏฏคามณิอภัย ราว พ.ศ. ๔๐๐ เศษ คัมภีร์โบราณอักษรธรรม สืบทอดกันในอาณาจักรล้านนาและล้านช้างโบราณ มีการสังคายนาในสมัยพระเจ้าติโลกราช ราวปี พ.ศ. ๒๐๒๐ คัมภีร์โบราณโบราณอักษรขอม สืบทอดในบางส่วนของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ครอบคลุมอาณาจักรเขมรและอาณาจักรสยามตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงกรุงรัตนโกสินทร์ มีการสังคายนาในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ราวปี พ.ศ. ๒๓๓๑ คัมภีร์โบราณอักษรพม่า สืบทอดในประเทศเมียนมา มีการสังคายนาถึง ๒ ครั้ง คือในปี พ.ศ. ๒๔๑๔ และ พ.ศ. ๒๔๙๗ ส่งผลให้มีการจารึกพระไตรปิฎกบนแผ่นหินอ่อน และจัดพิมพ์พระไตรปิฎกฉบับฉัฐสังคีติ ตามลำดับ

จำนวนคัมภีร์โบราณที่นำมาใช้ตรวจชำระ เพื่อให้งานตรวจชำระจากคัมภีร์พระไตรปิฎกโบราณจำนวนมากที่สำรวจและรวบรวมมาได้ กำหนดให้คัดเลือกตัวแทนคัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับโบราณที่ดีที่สุดสายละอย่างน้อย ๕ ชุด จากแหล่งคัมภีร์ที่ต่างกัน เพื่อให้สามารถทำเป็นแผนผังการสืบทอดในสายและนำมาวิเคราะห์ต่อไป

ขั้นที่ ๒ เลือกตัวแทนคัมภีร์ใบลาน เนื่องจากคัมภีร์ใบลานที่สำรวจและรวบรวมมาได้มีจำนวนมาก การจะนำคัมภีร์ทั้งหมดมาตรวจชำระอาจใช้เวลามากเกินไป แต่คัมภีร์ทุกมัตต่างก็มีความสำคัญเพราะหากได้ลองศึกษาให้ลึกลงไปจะพบว่า แต่ละคัมภีร์มีรายละเอียดปลีกย่อยที่สามารถนำมาจัดเป็นกลุ่มย่อยของแต่ละสายอักษรได้อีก ดังนั้นเพื่อให้งานตรวจชำระสามารถทำได้ในเวลาที่เหมาะสมและครอบคลุมคัมภีร์ใบลานกลุ่มย่อยของทุกสายอักษร จึงใช้วิธีจัดสายใบลาน (Family tree) เพื่อแบ่งกลุ่มย่อยแต่ละสายให้ชัดเจนก่อน จากนั้นจึงทำการเลือกตัวแทนคัมภีร์จากแต่ละกลุ่มย่อยเพื่อนำมาตรวจชำระอักษรละอย่างน้อย ๕ ชุด ยกเว้นกรณีมีใบลานไม่ถึง ๕ ชุด ก็จะทำมาใช้งานทั้งหมด วิธีการคัดเลือกใบลานมี ดังนี้

๒.๑ การพิจารณาลักษณะทางกายภาพและข้อมูลเบื้องต้น

(๑) ความสมบูรณ์ด้านกายภาพของใบลาน ไม่แตกหัก ไม่ถูกแมลงกัดกิน

(๒) ความหลากหลายของแหล่งที่มา

(๓) ความสมบูรณ์ของเนื้อหาและคุณภาพของไฟล์ภาพ สำหรับใบลานอักษรขอมและอักษรธรรม มีลักษณะแบ่งเป็นผูกย่อย ความสมบูรณ์ของใบลาน คือ มีใบลานครบทุกผูก ๑ ผูก มี ๒๔ แผ่น (ไม่รวมหน้าเปล่า) สำหรับใบลานอักษรพม่าและอักษรสิงหล มีลักษณะเป็นมัดใหญ่ ไม่แบ่งเป็นผูกย่อยความสมบูรณ์ของเนื้อหาจากเลขอังกาเรียงครบทุกหน้า

(๔) พิจารณาข้อมูลอื่น ๆ ที่ได้จากปกบันทึกท้ายใบลานและไม้ฉลาก เช่น ผู้จารสถานที่สร้างคัมภีร์ ปีที่จารและอายุใบลาน เป็นต้น เพื่อดูรายละเอียดเชิงลึกของคัมภีร์แต่ละสาย

ตัวอย่างการจัดกลุ่มคัมภีร์ใบลานอักษรธรรมมหาวรรค สังยุตตนิกาย จำนวน ๘ มัด จากข้อมูลเบื้องต้น เพื่อแบ่งกลุ่มย่อย ดังตารางที่ ๓.๘

ตารางที่ ๓.๘ ตัวอย่างการจัดกลุ่มคัมภีร์ใบลานอักษรธรรมมหาวรรค สังยุตตนิกาย

กลุ่ม	รหัส	DCI Code	สร้าง	แหล่งที่พบ	ผู้จาร / ผู้สร้าง	รัชสมัย-สถานที่สร้างคัมภีร์
๑	Y1	TH_๑๐_๐๑_๐๐๔_๐๑	พ.ศ. ๒๓๕๐	วัดมหาธาตุ จ.ยโสธร ประเทศไทย	สมเด็จพระบวรราชพิตรสัทธาธิราชเจ้า อธิบดีภูมินทรราชเจ้า (เจ้าอนุวงศ์)	เจ้าอนุวงศ์ ล้านช้างเวียงจันทน์ (พ.ศ. ๒๓๔๘-๒๓๗๑) ตรงกับรัชกาลที่ ๑ กรุงรัตนโกสินทร์
	Y2	TH_๑๐_๐๑_๐๐๔_๐๓	พ.ศ. ๒๓๖๗	วัดมหาธาตุ จ.ยโสธร ประเทศไทย	สมเด็จพระบวรราชพิตรสัทธาธิราชเจ้า อธิบดีภูมินทรราชเจ้า (เจ้าอนุวงศ์)	เจ้าอนุวงศ์ ล้านช้างเวียงจันทน์ (พ.ศ. ๒๓๔๘-๒๓๗๑) ตรงกับรัชกาลที่ ๒-๓ กรุงรัตนโกสินทร์
	Y3	TH_๑๐_๐๑_๐๐๖_๐๐	พ.ศ. ๒๓๙๑	วัดมหาธาตุ จ.ยโสธร ประเทศไทย	เจ้าเมืองยโสธรนครพนม (เจ้าเมืองยโสธร)	รัชกาลที่ ๓ กรุงรัตนโกสินทร์
	Y4	TH_๑๐_๐๑_๐๑๗_๐๐	ไม่ปรากฏ	วัดมหาธาตุ จ.ยโสธร ประเทศไทย	ไม่มี	ไม่มี

กลุ่ม	รหัส	DCI Code	สร้าง	แหล่งที่พบ	ผู้จาร / ผู้สร้าง	รัชสมัย-สถานที่สร้างคัมภีร์
	Y5	TH_๑๐_๐๑_๑๘๗_๐๐	พ.ศ. ๒๓๙๐	วัดมหาธาตุ จ.ยโสธร ประเทศไทย	เจ้าเมืองยศสุนทรราชวงศา (เจ้าเมืองยโสธร)	รัชกาลที่ ๓ กรุงรัตนโกสินทร์
๒	L1	LA_๐๓_๐๑_๐๐๗_๐๐	พ.ศ. ๒๓๙๙	หอพิพิธภัณฑสถาน พระราชวัง หลวงพระบาง ประเทศลาว	สมเด็จพระมหาภูมิบาลมหาราช ราชธานี ศรีสัตตนาคนหุต อุดมคชราชธานี	พระจันทระเทพประภาคุณ (เจ้าจันทราช) ล้านช้างหลวงพระบาง (พ.ศ. ๒๓๙๕-๒๔๑๔) ตรงกับรัชกาลที่ ๔ กรุงรัตนโกสินทร์
	L2	LA_๐๓_๐๑_๐๑๐_๐๒	พ.ศ. ๒๓๖๒	หอพิพิธภัณฑสถาน พระราชวัง หลวงพระบาง ประเทศลาว	ดาตา พร้อมลูกเมีย	พระมันธาตุราช ล้านช้าง หลวงพระบาง (พ.ศ. ๒๓๑๕-๒๓๘๐) ตรงกับรัชกาลที่ ๒ กรุงรัตนโกสินทร์
๓	C1	LA_๐๗_๐๑_๐๑๒_๐๐	พ.ศ. ๒๑๙๐	วัดสีลันนทะรังสี แขวงจำปาสัก ประเทศลาว	พระยาแสนหลวงสุริยคตวงศา มหานครบุรี (พระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราช มหาราช)	พระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราชมหาราช (พ.ศ. ๒๑๘๑-๒๒๓๘) ตรงกับสมัยพระเจ้าปราสาททอง กรุงศรีอยุธยา

จากตารางที่ ๓.๘ แสดงการแบ่งกลุ่มคัมภีร์โดยพิจารณาจากข้อมูลเบื้องต้นของคัมภีร์ใบลานที่มีลักษณะทางกายภาพสมบูรณ์ จำนวน ๘ มัด เมื่อนำคัมภีร์มาแบ่งกลุ่มตามแหล่งที่ค้นพบในเบื้องต้น สามารถแยกคัมภีร์ออกได้เป็น ๓ กลุ่มตามแหล่งที่พบใบลาน คือ

๑) กลุ่ม “Y” คือ กลุ่มที่พบที่วัดมหาธาตุ จ.ยโสธร จำนวน ๕ มัด (Y1, Y2, Y3, Y4 และ Y5)

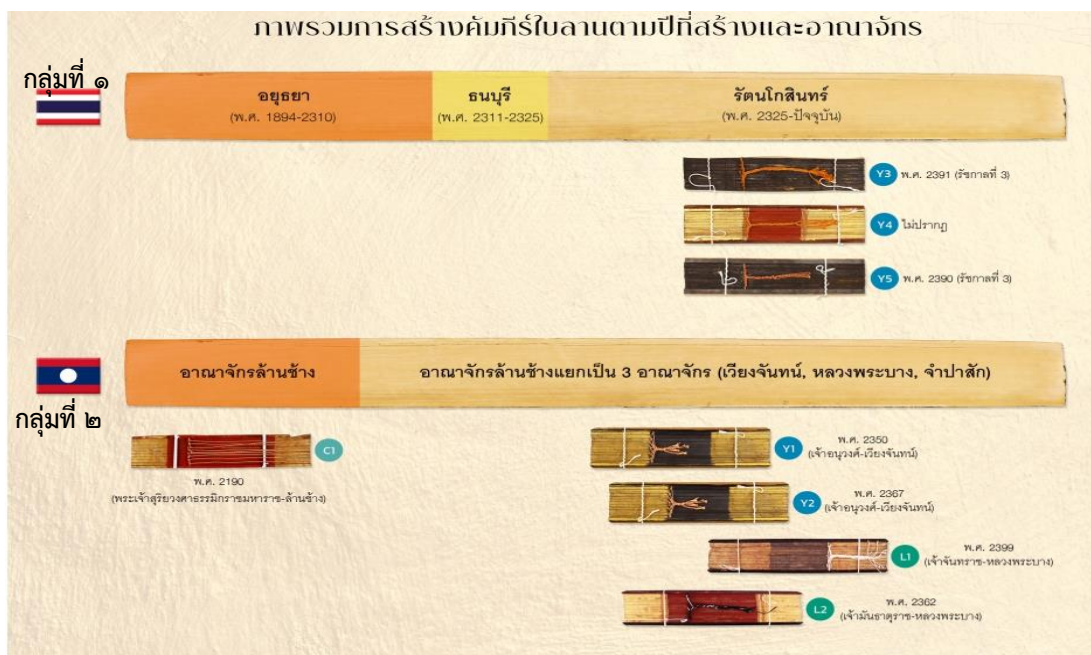
๒) กลุ่ม “L” คือ กลุ่มที่พบที่หอพิพิธภัณฑสถาน พระราชวัง หลวงพระบาง ประเทศลาว จำนวน ๒ มัด (L1 และ L2)

๓) กลุ่ม “C” คือ กลุ่มที่พบที่วัดสีลันนทะรังสี จำนวน ๑ มัด (C1)

จากนั้นนำข้อมูลจากบันทึกท้ายใบลานที่บอกรายละเอียดผู้จาร สถานที่สร้างคัมภีร์ และปีที่จารมาพิจารณา ซึ่งจะช่วยให้สามารถแบ่งกลุ่มได้แม่นยำขึ้น ดังจะเห็นได้ว่า คัมภีร์ Y1 และ Y2 ที่พบที่วัดมหาธาตุ ประเทศไทย ตอนแรกจัดตามแหล่งที่มาว่าเป็นคัมภีร์ของประเทศไทย เมื่ออ่านบันทึกใบลาน กลับพบว่าสร้างขึ้นโดยเจ้านวงศ์ แห่งอาณาจักรล้านช้าง-เวียงจันทน์ ประเทศลาว จึงจัดอยู่ในกลุ่มคัมภีร์ที่มาจากประเทศลาว ไม่ใช่กลุ่มคัมภีร์ในประเทศไทย ดังที่สันนิษฐานตอนแรก

การแบ่งกลุ่มโดยพิจารณาจากข้อมูลบันทึกท้ายใบลาน ทำให้แบ่งสายคัมภีร์ได้ใหม่เป็น ๒ กลุ่มใหญ่ที่ถูกต้อง คือ ๑) กลุ่มคัมภีร์อักษรธรรมอีสาน ที่สร้างในประเทศไทย ๒) กลุ่มคัมภีร์อักษรธรรมลาว ที่สร้างในประเทศลาว คัมภีร์ทั้ง ๒ กลุ่ม โดยเฉลี่ยสร้างขึ้นในช่วงกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น แต่คัมภีร์ใบลานชุดที่สร้างในประเทศลาวจะมีอายุเก่าแก่กว่าที่สร้างในประเทศไทยเล็กน้อย ยกเว้น “C1” ที่มีอายุเก่าแก่กว่าคัมภีร์ทั้งหมด สร้างตรงกับสมัยพระเจ้าปราสาททอง ในยุคอยุธยาของไทย คัมภีร์ทั้ง ๘ มัด จึงจัดเข้ากลุ่มได้ตามที่ปรากฏในภาพที่ ๓.๑๔

ภาพที่ ๓.๑๔ การสร้างคัมภีร์ใบลานจำแนกตามปีและอาณาจักรที่สร้าง

ที่มา: ร่องรอยการสืบสายคัมภีร์ พระไตรปิฎกใบลานอักษรธรรม กรณีศึกษา มหาวรรค สังยุตตนิกาย

๒.๒ การพิจารณาเนื้อความ เมื่อจัดกลุ่มจากลักษณะทางกายภาพและข้อมูลเบื้องต้นแล้ว จะนำเนื้อความที่จารในคัมภีร์แต่ละมัดมาศึกษา ดังนี้

(๑) จุดเริ่มต้นและจุดสิ้นสุด ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่าคัมภีร์ใบลานอักษรขอมและธรรม จะมีการแบ่งเป็นผูกย่อย ซึ่งต่างจากใบลานอักษรพม่าและสิงหลที่เป็นมัดใหญ่มีเนื้อหาครบในมัดเดียว ในขณะที่ถ้าเป็นคัมภีร์ใบลานอักษรขอมและธรรมเนื้อหาอาจถูกแยกเป็นหลายมัด ดังนั้นการเลือกใบลานที่แบ่งเป็นผูกย่อยเพื่อใช้ในการตรวจชำระต้องพิจารณาจุดเริ่มต้นและจุดสิ้นสุดของเนื้อหาด้วยว่าเป็นส่วนต้นหรือส่วนปลายของเรื่อง

(๒) เนื้อหาอุทาน คือบทจบที่สรุปความในแต่ละช่วง เป็นการทบทวนหรือช่วยจำ ดังนั้นรูปแบบอุทานที่จารเหมือนกันแปลว่าคัดลอกจากต้นฉบับเดียวกัน จึงจัดอยู่ในกลุ่มเดียวกัน

(๓) เครื่องหมายละข้อความหรือประโยค การจารใบลานที่มีข้อความซ้ำ ๆ มีวิธีเขียน ๓ แบบ คือ ๑) เขียนแบบเต็ม ๒) เขียนแบบย่อโดยใช้สัญลักษณ์ละข้อความ เช่น เปฯ (pe), ปฯ (pa) หรือ ฯลฯ (la) ๓) เขียนแบบย่อโดยไม่ใช้สัญลักษณ์ละข้อความ ใบลานที่มีรูปแบบการเขียนช่วงข้อความซ้ำเหมือนกันในตำแหน่งเดียวกันมีแนวโน้มที่จะเป็นใบลานจากกลุ่มเดียวกัน

(๔) คำต่าง เนื้อหาในคัมภีร์พระไตรปิฎกร้อยละ ๙๐ เขียนเหมือนกัน มีเพียงบางจุดที่คำอ่านต่างกัน การเลือกใบลานจะเลือกเนื้อหาบางตอนที่มีคำอ่านต่างกันที่มีนัยยะสำคัญมาพิจารณา คัมภีร์ที่ใช้คำอ่านเดียวกันมีแนวโน้มที่จะจารมาจากต้นฉบับเดียวกัน จึงจัดให้อยู่ในกลุ่มเดียวกัน

ตารางที่ ๓.๙ ตัวอย่างการจัดกลุ่มคัมภีร์พระไตรปิฎกจากเนื้อความ

กลุ่มที่	ชุด ใบลาน	เนื้อหา	อุททาน - ๔. อินทริยสังยุตต์ (วรรคที่ ๓. ฉพินทริยวรรค) (ย่อหน้าที่๕๐๐)								
๑	Y1	มัตต้น	tassa uddāṇaṃ	nasota	jivitaṅkiya	ekābhiṅki ca va	sudakaṃ	soko dve	arahā	dve	samaṇābrāhmaṇeṇacāt
	Y2	มัตต้น	tassa uddāṇaṃ	nasota	jivitaṅkiya	ekābhiṅki ca va	sudakaṃ	soko dve	arahā	dve	samaṇābrāhmaṇeṇacāt
	C1	มัตต้น	tassa uddāṇaṃ	nasota	jivitaṅkiya	ekābhiṅki ca va	sudakaṃ	soko dve	arahā	dve	samaṇābrāhmaṇeṇacāt
๒	Y3	มัตต้น	tassa uddhāṇaṃ	nahata	jivitaṅkiya	ekābhiṅkaṃ ceva	suddhaka	soto dve	arahā	ddhe	samaṇabrāhmaṇeṇacāt
	Y4	มัตปลาย	tassa uddhāṇaṃ	naha	jivitaṅkiya	ekābhiṅkaṃ ceva	suddhaka	soto dve	arahā	dve	samaṇabrāhmaṇeṇacāt
	Y5	มัตปลาย	tassa uddhāṇaṃ	nahamta	jivitaṅkiya	ekābhiṅkaṃ ceva	suddhaka	soto dve	arahā	ddhe	samaṇabrāhmaṇeṇacāt
๓	L1	มัตต้น	tassa uddāṇaṃ	nasota	jivitaṅkiya	ekābhiṅki ca va	sudakaṃ	soko dve	arahā	dve	samaṇābrāhmaṇeṇacāt
	L2	มัตต้น	tassa uddāṇaṃ	nasota	jivitaṅkiya	ekābhiṅki ca va	sudakaṃ	soko dve	arahā	dve	samaṇābrāhmaṇeṇacāt

ที่มา: โครงการพระไตรปิฎกวิชาการ วัดพระธรรมกาย, ๒๕๖๔

จากตาราง ๓.๙ แสดงให้เห็นตัวอย่างการนำเนื้อหาและอุททาน รวมทั้งคำต่างของคำในคัมภีร์ใบลานอักษรธรรมอีสาน ๘ มัด มาพิจารณาจะเห็นได้ว่าเนื้อหาเกือบทุกมัดเป็นส่วนต้นของคัมภีร์มหาวรรค สังยุตตนิกาย มีเพียง Y4 และ Y5 ที่เป็นมัตตปลาย

ส่วนการเปรียบเทียบเนื้อหาอุททานและคำต่าง ๆ สามารถจัดกลุ่มใบลานได้ ๓ กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่ ๑ ได้แก่ Y1, Y2 และ C1 กลุ่มที่ ๒ ได้แก่ Y3, Y4 และ Y5 และกลุ่มที่ ๓ ได้แก่ L1 และ L2 เป็นที่น่าสังเกตว่า คัมภีร์ Y1 และ Y2 ที่พบที่วัดมหาธาตุ จ.ยโสธร ประเทศไทย มีเนื้อหาอุททานและการใช้คำที่เหมือนกับคัมภีร์ C1 ที่มาจากวัดสีลานั้นทะรังสี แขวงจำปาสัก ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ซึ่งมีอายุเก่าแก่เทียบเท่าสมัยอยุธยา ดังนั้นการเลือกคัมภีร์พระไตรปิฎกใบลานอักษรธรรมมาใช้ในการตรวจชำระ จึงสรุปได้ ๖ มัด ดังนี้

กลุ่มที่ ๑ เลือก ๒ มัด ได้แก่ คัมภีร์ Y1 และ C1 เนื่องจาก Y1 เป็นตัวแทนคัมภีร์ที่สร้างในอาณาจักรล้านช้างเวียงจันทน์ ส่วน C1 เป็นคัมภีร์ที่เก่าแก่ที่สุดในจำนวนคัมภีร์ทั้งหมด ๘ มัด

กลุ่มที่ ๒ เลือก ๒ มัด ได้แก่ คัมภีร์ Y4 และ Y5 เนื่องจากเป็นคัมภีร์มัตตปลายมีเพียง ๒ มัด

กลุ่มที่ ๓ เลือก ๒ มัด ได้แก่ คัมภีร์ L1 และ L2 เนื่องจาก L1 เป็นตัวแทนคัมภีร์ที่สร้างในสมัยพระจันทร์เพ็ญประภาคุณ (ตรงกับกรุงรัตนโกสินทร์ตอนกลาง) และ L2 สร้างในสมัยพระมณฑุราช (ตรงกับกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น)

ส่วนสาเหตุที่ตัดคัมภีร์ Y2 และ Y3 ออก เนื่องจากทั้ง ๒ ฉบับ เป็นคัมภีร์ที่อายุน้อยที่สุดในกลุ่มและมาจากแหล่งใบลานเดียวกับใบลานชุดอื่น ๆ จึงไม่มีความสำคัญในแง่ความหลากหลายของแหล่งที่มา

ขั้นที่ ๓ สร้างฐานข้อมูลฉบับร่าง เมื่อนักวิชาการเลือกคัมภีร์ใบลานอักษรขอม พม่า สິงหลและธรรม ที่จะนำมาตรวจชำระอย่างน้อยอักษรละ ๕ ชุด หรือตามจำนวนใบลานที่หาได้ รวมประมาณ ๑๕-๒๐ ชุด ส่งผลการเลือกใบลานย้อนกลับไปให้เจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบงานปริวรรต นำคำอ่านของทุกใบลานไปปริวรรตถ่ายทอดสร้างฐานข้อมูลคำอ่านอักษรบาลีโรมันในโปรแกรม ปริวรรตออนไลน์ ODEM ดังรายละเอียดในหัวข้อที่ผ่านมา

จากนั้นข้อมูลคำอ่านและภาพดิจิทัลของใบลานทุกชุดรวมทั้งคำอ่านของพระไตรปิฎก ฉบับพิมพ์ ๔ เล่มหลัก ได้แก่ คัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีอักษรสິงหล ฉบับพุทธชนตี พระไตรปิฎกอักษร พม่า ฉบับฉัฐสังคีติ พระไตรปิฎกอักษรไทย ฉบับสยามรัฐ และพระไตรปิฎก ฉบับสมาคมบาลีปกรณ์ จะถูกส่งต่อมายังโปรแกรมตรวจชำระออนไลน์ ITAP (Indic Text Analysis Program) เพื่อให้ นักวิชาการสร้างฐานข้อมูลงานตรวจชำระฉบับร่าง ซึ่งการทำงานแบ่งเป็น ๓ ขั้นตอน ดังนี้

๓.๑ จัดเรียงคำอ่านทุกสายอักษรในตารางคำอ่าน (Matching) คำอ่านคำเดียวกัน ของใบลานทุกฉบับที่ปริวรรตเป็นอักษรบาลีโรมันจะถูกนำมาเรียงในตารางคำอ่านโดยอัตโนมัติ ด้วยโปรแกรม ITAP เพื่อระบุพิกัดคำและเพื่อให้ง่ายต่อการตรวจชำระ แต่โปรแกรมสามารถจัดเรียง แถวคำอ่านได้สมบูรณ์เพียง ร้อยละ ๗๐ ส่วนอีกร้อยละ ๓๐ นักวิชาการจะต้องช่วยจัดให้สมบูรณ์ ซึ่งโปรแกรมจะมีปุ่มรองรับการรวมหรือแยกกลุ่มคำ (Group / Ungroup) ต่อสมาส (Combine) แยกข้อความ (Separate) การย้ายคำ (Move) ไม่ใช้งาน (Inactive) เพื่อให้ง่ายต่อการจัดเรียงคำ เป็นต้น

การจัดเรียงคำอ่านโดยนักวิชาการแบ่งได้ ๓ กรณีหลัก ดังตาราง ๓.๑๐ ได้แก่

กรณีที่ ๑ การรวมหรือแยกศัพท์หรือข้อความ จัดตามข้อความตั้งต้น (Base Text) ซึ่งอยู่ในแถวที่ ๑ ของคำอ่าน

กรณีที่ ๒ คำที่ปรากฏในใบลานมีมากกว่าข้อความตั้งต้น (Base Text) ให้แทรกแถวเพื่อ ใส่คำที่เพิ่มขึ้นมา ในส่วนข้อความตั้งต้นปรากฏสัญลักษณ์ (*) ระบุว่าคอลัมน์นั้นเป็นส่วนที่เพิ่มขึ้นมา

กรณีที่ ๓ คำที่ปรากฏในใบลานมีน้อยกว่าข้อความตั้งต้น (Base Text) ให้เว้นว่าง โปรแกรมจะใส่สัญลักษณ์ (^) ให้อัตโนมัติ

ตารางที่ ๓.๑๐ การจัดกลุ่มคัมภีร์พระไตรปิฎกจากเนื้อความ

C1	C2	C3	C4	
D... khajjamāṇaṃ	*	kankehi	vā	←
C01 khajjamāṇaṃ	supāṇehi	^	^	←
C02 khajjamāṇaṃ	supāṇehi	^	^	ข้อความตั้งต้น
C03 khajjamāṇaṃ	sūpāṇehi	^	^	(Base Text)
C04 khajjamāṇaṃ	supāṇehi	^	^	
C05 khajjamāṇaṃ	supāṇehi	^	vā	

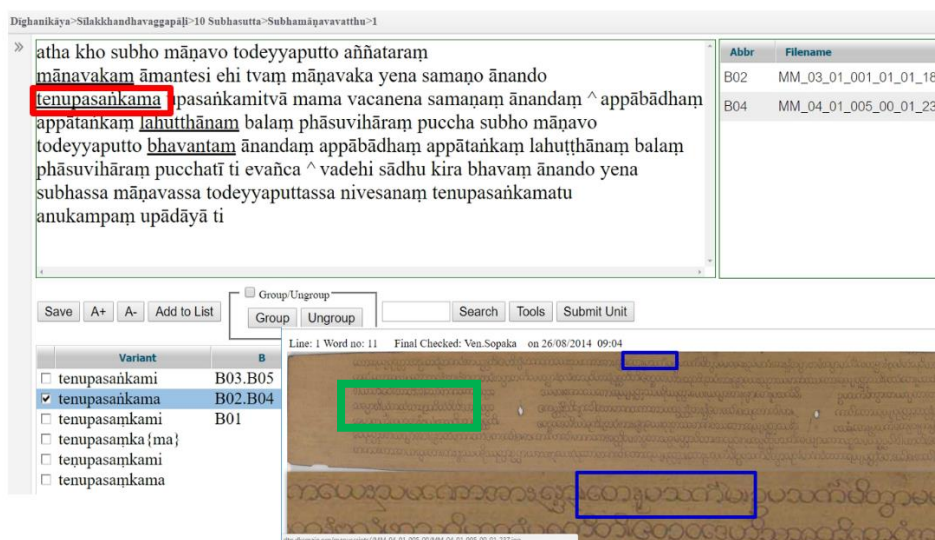
ที่มา: โครงการพระไตรปิฎกวิชาการ วัดพระธรรมกาย, ๒๕๖๔

๓.๒ การตรวจชำระขั้นต้นในหน้า Editing Page (EP) ในขั้นนี้นักวิชาการจะต้องทำการศึกษา วิเคราะห์ ว่าคำอ่านคำใดเป็นคำอ่านที่เก่าแก่ที่สุด โดยคำอ่านทุกสายอักษรในตารางคำอ่าน จะถูกส่งต่อมายังหน้าตรวจชำระที่เรียกว่า Editing Page (EP) ที่จัดเรียงเนื้อความคล้ายหน้าหนังสือพระไตรปิฎก แบ่งเป็นย่อหน้า (Unit) ประกอบด้วย ๒ ส่วน คือ

ส่วนที่ ๑ เนื้อความ แสดงคำอ่านที่ขีดและไม่ขีดเส้นใต้ มากกว่า ร้อยละ ๙๕ ของเนื้อหา เป็นคำที่ไม่ขีดเส้นใต้ หมายความว่า ทุกสายอักษรอ่านคำดังกล่าวเหมือนกันหมด ส่วนร้อยละ ๕-๖ ของเนื้อหาเป็นคำที่ขีดเส้นใต้ หมายความว่า คำที่มีการอ่านได้มากกว่า ๑ รูปแบบ ถือเป็นคำที่มีปัญหา (Problematic Words) ที่ต้องทำการตรวจชำระ

ส่วนที่ ๒ รายการคำต่างของคำที่มีปัญหา (Variant Readings) แสดงคำอ่านทั้งหมดของใบลานทุกชุดซึ่งชื่อคัมภีร์แสดงเป็นอักษรย่อ (“B” ใบลานอักษรพม่า, “C” ใบลานอักษรสิงหล, “K” ใบลานอักษรสิงหล, “T” ใบลานอักษรธรรม และ “M” ใบลานอักษรมอญ) ซึ่งนักวิชาการสามารถกดเพื่อเรียกภาพคัมภีร์ใบลานหน้าเดียวกับข้อความขึ้นมาศึกษาได้ทันที นอกจากนี้โปรแกรมยังมีช่องบอกพิกัดคำที่ต้องการศึกษาว่าอยู่ในใบลานบรรทัดใด คำที่เท่าไร ทั้งยังมีฟังก์ชันย่อขยายภาพ เพื่อให้อ่านภาพใบลานต้นฉบับได้ชัดเจนอีกด้วย

ดังตัวอย่างในภาพ นักวิชาการต้องการเรียกดูคำอ่าน “tenupasaṅkama” ที่จารในใบลานอักษรพม่าชุดที่ ๔ เมื่อกดเลือก “B04” โปรแกรมก็จะดึงภาพใบลานขึ้นมา พร้อมระบุพิกัดว่า คำอ่านนี้ปรากฏในใบลานบรรทัดที่ ๑ คำที่ ๑๑ เป็นต้น ดังภาพที่ ๓.๑๕

ภาพที่ ๓.๑๕ การเรียกดูคำอ่าน “tenupasaṅkama” ที่จารในใบลานอักษรพม่า

ที่มา: โครงการพระไตรปิฎกวิชาการ วัดพระธรรมกาย, ๒๕๖๔

สำหรับการตัดสินใจเลือกคำอ่านนักวิชาการจะใช้เกณฑ์หลัก ๒ ประการ คือ

เกณฑ์ที่ ๑ หากลักษณะคำต่าง (Variant Reading) แต่ละสายอักษรเขียนต่างกัน แต่มีความหมายเหมือนกัน ให้เลือกตามนโยบายการตรวจชำระของโครงการ ตัวอย่างเช่น การเขียนแบบแปลงหรือไม่แปลงนิคคหิต evam me / evam me (เอวี่ เม/เอวเมเม) สามารถเขียนได้ทั้ง ๒ แบบ และทั้ง ๒ คำมีความหมายไม่ต่างกัน นโยบาย คือ ให้ใช้แบบแปลงนิคคหิต “evam me” ตลอดทั้งเล่ม เป็นต้น

เกณฑ์ที่ ๒ หากลักษณะคำต่าง (Variant Reading) ของใบลานแต่ละสายอักษรมีความหมายหรือใช้คำแตกต่างกัน ต้องใช้หลักการตรวจชำระเชิงวิเคราะห์ (Textual Criticism) เช่น พิจารณาความหมายบริบท หลักไวยากรณ์บาลี-สันสกฤต อรรถกถา ฎีกา หรือคัมภีร์คู่ขนาน และต้องกลับมาตรวจสอบกับภาพใบลานต้นฉบับทุกครั้ง

ขั้นที่ ๔ การนำเสนอคำอ่านในที่ประชุม เมื่อนักวิชาการขั้นต้นประกอบด้วยนักวิชาการชาวไทย ชาวเมียนมา และชาวศรีลังกา ตัดสินเลือกคำอ่านของคำที่ขีดเส้นใต้ หรือคำที่มีปัญหา (Problematic Words) ได้แล้ว จะนำเสนอผลการศึกษาในวงประชุมนักวิชาการภายในโครงการ ซึ่งจัดขึ้นสัปดาห์ละ ๑ ครั้ง เพื่อรับฟังความคิดเห็นและลงมติยอมรับหรือไม่ยอมรับคำอ่าน หากที่ประชุมลงมติยอมรับก็ถือว่าการสร้างฐานข้อมูลตรวจชำระฉบับร่างของเนื้อหาส่วนนั้น Unit นั้นผ่านเกณฑ์คุณภาพในระดับหนึ่งแล้ว แต่หากไม่ยอมรับก็ต้องนำกลับไปศึกษาเพิ่มเติม แล้วนำกลับมาเสนออีกครั้งในการประชุมครั้งถัดไป หรือหากกรณีเป็นคำต่างที่ยากและไม่สามารถตัดสินได้ จะเก็บประเด็นคำอ่านที่ยากต่อการวินิจฉัย (Undecidable Problematic Words) ไว้ประชุมกับผู้เชี่ยวชาญในโอกาสต่อไป

ขั้นที่ ๕ ประชุมกับผู้เชี่ยวชาญ และนำเสนอผลงานเพื่อสร้างฐานข้อมูลฉบับสมบูรณ์ การประชุมกับผู้เชี่ยวชาญนอกโครงการจัดขึ้นเพื่อรับรองคุณภาพฐานข้อมูลตรวจชำระให้ได้มาตรฐานสากล โดยการประชุมจัดขึ้นเป็นประจำทุกเดือน นักวิชาการขั้นต้นจะนำประเด็นคำอ่านที่ผ่านมติรองรับจากที่ประชุมรายสัปดาห์นำเสนอต่อนักวิชาการหลัก ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญภายนอกหน่วยงาน (Head of Textual Criticism) เพื่อทำการรับรองคุณภาพงานอีกครั้ง และนำเสนอประเด็นคำอ่านที่ยากต่อการวินิจฉัย (Undecidable Problematic Words) ให้ผู้เชี่ยวชาญตัดสินใจกรณีมีการแก้ไขคำอ่านหรือได้ข้อสรุปคำอ่านที่ยากต่อการวินิจฉัยนักวิชาการต้องย้อนกลับไปแก้ไขในฐานข้อมูลตรวจชำระทุกครั้ง ซึ่งมติที่ได้จากการประชุมประจำเดือนถือว่าการสร้างฐานข้อมูลตรวจชำระของเนื้อหาส่วนนั้นผ่านเกณฑ์คุณภาพในระดับสมบูรณ์แล้ว

๓.๕.๓ การตรวจสอบ (C=Check) ผลงานกับเป้าหมาย/ตัวชี้วัด/เกณฑ์

นำผลการดำเนินงานมาตรวจสอบกับตัวชี้วัดความสำเร็จของงานตรวจชำระคัมภีร์ที่กำหนดไว้ในกรอบระยะเวลาที่ได้วางแผนไว้ ๒ ระยะ

(๑) ตัวชี้วัดความสำเร็จระยะสั้น คือ ปีที่ ๑-๒ (พ.ศ. ๒๕๕๓-๒๕๕๕) ได้พระไตรปิฎกบาลีฉบับวิชาการ พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สลขันธวรรค ฉบับสาธิต ที่ตรวจชำระโดยใช้โปรแกรม Microsoft Office และกระบวนการตรวจชำระที่ได้มาตรฐานสากล

(๑.๑) ผลการจัดทำพระไตรปิฎกบาลีฉบับวิชาการ พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สลขันธวรรค ฉบับสาธิต ปลายปี พ.ศ. ๒๕๕๕ ได้จัดพิมพ์หนังสือพระไตรปิฎกพระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สลขันธวรรค ฉบับสาธิตเป็นผลสำเร็จ และผู้เชี่ยวชาญพิเศษ/ผู้ทรงคุณวุฒิจากต่างประเทศ (Advisory Board Members) จากนานาประเทศได้ให้การรับรองพระไตรปิฎกฉบับนี้ในการประชุมวิชาการ Advisory Board Meeting จัดขึ้นวันที่ ๒๒ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ และในงานเปิดตัวพระไตรปิฎกฉบับสาธิตอย่างเป็นทางการสู่สาธารณชนในวันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ ซึ่งมีผู้เชี่ยวชาญพิเศษ/ผู้ทรงคุณวุฒิจากต่างประเทศ (Advisory Board Members) จากหลายประเทศ อาทิ Prof. Oskar von Hinüber ผู้เชี่ยวชาญภาษาบาลีที่เป็นที่รู้จักในวงวิชาการและเป็นผู้แต่งตำราไวยากรณ์บาลีที่ใช้อ้างอิงอย่างกว้างขวาง, Prof. Rupert Gethin ประธานสมาคมบาลีปกรณ์ (Pali Text Society) และ Prof. Richard Gombrich อดีตประธานสมาคมบาลีปกรณ์ (Pali Text Society) เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีคณะสงฆ์เข้าร่วมงานและเป็นสักขีพยานในการเปิดตัวพระไตรปิฎกฉบับนี้อย่างเป็นทางการ จำนวน ๕๐๐ รูป/คน อีกด้วย แสดงให้เห็นว่าการจัดทำพระไตรปิฎกบาลีฉบับวิชาการ พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สลขันธวรรค ฉบับสาธิตด้วยกระบวนการตรวจชำระที่ได้มาตรฐานสากลสำเร็จตามเป้าที่กำหนดไว้ ดังภาพที่ ๓.๑๖

ภาพที่ ๓.๑๖ การประชุมวิชาการ เปิดตัวพระไตรปิฎกฉบับสาธิตอย่างเป็นทางการสู่สาธารณชน
ที่มา: งานเปิดตัวพระไตรปิฎกฉบับสาธิตอย่างเป็นทางการสู่สาธารณชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์รังสิต, ๒๕๕๖

(๒) ตัวชี้วัดความสำเร็จระยะยาว คือ ปีที่ ๑-๒ (พ.ศ. ๒๕๕๓-๒๕๕๕) มีโปรแกรม ITAP (Indic Text Analysis Program) ที่สามารถป้อนข้อความผ่านระบบออนไลน์มีโปรแกรม และปีที่ ๓-๑๐ (พ.ศ. ๒๕๕๖-๒๕๖๓) มีฐานข้อมูลงานตรวจชำระคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับสมบูรณ์ในโปรแกรม ITAP (Indic Text Analysis Program ปีละ ๑ เล่ม รวม ๘ เล่ม ได้แก่ คัมภีร์ทีฆนิกาย ๓ เล่ม (สีลขันธวรรค, มหาวรรค และปาฏิภกวรรค) คัมภีร์มัชฌิมนิกาย (มูลปณาสก, มัชฌิมปณาสก และอุปริปณาสก) และคัมภีร์สังยุตตนิกาย ๒ เล่ม (สคาถวรรคและนิทานวรรค)

ผลการตรวจชำระคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับโบราณในโปรแกรม ITAP ดังตาราง ๓.๑๑

ตาราง ๓.๑๑ ผลการจัดทำฐานข้อมูลงานตรวจชำระในโปรแกรม ITAP จำแนกตามปี พ.ศ. ๒๕๖๓

ชื่อคัมภีร์พระสูตรต้นปิฎก (เล่ม)	ปีที่ตรวจชำระคัมภีร์ฉบับร่าง โดยนักวิชาการขั้นต้น	ปีที่ตรวจชำระคัมภีร์ฉบับสมบูรณ์ โดยนักวิชาการหลัก
เล่ม ๑ ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค	พ.ศ. ๒๕๕๖	พ.ศ. ๒๕๖๒
เล่ม ๒ ทีฆนิกาย มหาวรรค	พ.ศ. ๒๕๕๗	พ.ศ. ๒๕๖๓
เล่ม ๓ ทีฆนิกาย ปาฏิภกวรรค	พ.ศ. ๒๕๕๘	พ.ศ. ๒๕๖๔
เล่ม ๔ มัชฌิมนิกาย มูลปณาสก	พ.ศ. ๒๕๕๙	พ.ศ. ๒๕๖๔
เล่ม ๕ มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปณาสก	พ.ศ. ๒๕๖๐	
เล่ม ๖ มัชฌิมนิกาย อุปริปณาสก	พ.ศ. ๒๕๖๑	
เล่ม ๗ สังยุตตนิกาย สคาถวรรค	พ.ศ. ๒๕๖๒	
เล่ม ๘ สังยุตตนิกาย นิทานวรรค	พ.ศ. ๒๕๖๓	

จากตาราง ๓.๑๑ ผลการตรวจชำระคัมภีร์ในโปรแกรม ITAP ข้างต้น แสดงให้เห็นว่าในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๕๓-๒๕๕๕ เป็นการพัฒนาฟังก์ชันหลักของโปรแกรมตรวจชำระทั้ง ๓ ฟังก์ชัน คือ Final Checking, Matching และ Editing นักวิชาการสามารถทำได้สำเร็จตามเป้า ทั้งนี้เพราะหากฟังก์ชันใดฟังก์ชันหนึ่งไม่สมบูรณ์นักวิชาการขั้นต้นจะไม่สามารถตรวจชำระข้อมูลฉบับร่างได้เลย ส่งผลให้นักวิชาการหลักจะไม่สามารถตรวจชำระข้อมูลฉบับสมบูรณ์ได้เช่นกัน

ซึ่งหากพิจารณาถ่วงลงไปในแต่ละฟังก์ชันจะเห็นว่าฟังก์ชัน Final Checking สามารถดึงข้อความป้อนพร้อมหน้าโบราณทุกสายอักษรที่ต้องการพร้อมขึ้นมาตรวจสอบพร้อมกันในทันที และฟังก์ชัน Editing สามารถจัดเรียงข้อความในรูปแบบหน้าหนังสือได้ถูกต้อง พร้อมเชิงอรรถและหน้าโบราณทุกสายอักษรที่นำไปตรวจชำระได้โดยไม่ผิดเพี้ยน ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้ แต่ฟังก์ชัน Matching สามารถจัดเรียงคำอ่านของโบราณทุกสายอักษรในตารางด้วยระบบอัตโนมัติได้สมบูรณ์ถึง ๗๐% ซึ่งมากกว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้ที่ ๕๐% จึงถือว่าสูงกว่ามาตรฐานที่วางไว้

ความสำเร็จของโปรแกรมตรวจชำระยังแสดงผลที่ชัดเจนในเชิงปริมาณงานตรวจชำระที่ทำผ่านโปรแกรมในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๕๖-๒๕๖๓ โดยนักวิชาการชั้นต้นสามารถใช้โปรแกรมตรวจชำระ **สร้างฐานข้อมูลบับร่าง** ได้สำเร็จ ปีละ ๑ เล่ม รวม ๘ เล่มตามแผนที่วางไว้ และใช้ **สร้างฐานข้อมูลฉบับสมบูรณ์** ได้ ๒ เล่ม คือ การสร้างฐานข้อมูลพระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค ในปี พ.ศ. ๒๕๖๒ และการสร้างฐานข้อมูลพระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวรรค ในปี พ.ศ. ๒๕๖๓ ได้สำเร็จ เมื่อนำผลดังกล่าวไปเปรียบเทียบกับเกณฑ์ชี้วัดความสำเร็จในเชิงปริมาณพบว่า การสร้างฐานข้อมูลพระไตรปิฎกฉบับสมบูรณ์ปีละ ๑ เล่ม ในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๕๖-๒๕๖๓ ถือว่าน้อยกว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้

แต่มีข้อน่าสังเกตคือ ในปี พ.ศ. ๒๕๖๔ นักวิชาการหลักสามารถสร้างฐานข้อมูลฉบับสมบูรณ์ได้ ๒ เล่ม ภายในระยะเวลา ๑ ปี ซึ่งถือว่าเร็วกว่าที่ตั้งเป้าไว้เดิม ๑ เท่าตัว จึงมีแนวโน้มว่าหากสามารถคงปริมาณการทำงานได้ปีละ ๒ เล่ม เช่นนี้ต่อไปเรื่อย ๆ การสร้างฐานข้อมูลฉบับสมบูรณ์จะเสร็จสิ้นได้เร็วขึ้นถึงพระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย

๓.๕.๔ การปรับปรุงแก้ไข (A=Act) วางแผนงานตรวจชำระคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลี

การปรับปรุงและพัฒนาการตรวจชำระเป็น ๓ ช่วง แต่ละช่วงมีเวลาระยะเวลาประมาณ ๒-๔ ปี นับตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๕๓ ถึงปัจจุบัน

ช่วงที่ ๑ ระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๕๓-๒๕๕๕ ช่วงนำร่องตรวจชำระทีฆนิกาย สีลขันธวรรค (DN01) ฉบับสาธิต เพื่อหาแนวทางการตรวจชำระที่ได้มาตรฐานสากล

สืบเนื่องจากการประชุมคณะที่ปรึกษาถึงแนวทางการจัดทำพระไตรปิฎกเชิงวิชาการ จำเป็นต้องใช้คัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลานอักษรขอม พม่า สิงหลและธรรม อย่างน้อยอักษรละ ๕ มัด ทำให้นักวิชาการชั้นต้น ประกอบด้วย นักวิชาการชาวไทย เมียนมา ศรีลังกา ต้องเข้าไปมีส่วนร่วมในการสำรวจและรวบรวมคัมภีร์พระไตรปิฎกใบลาน แล้วนำมาปรีวรรตถ่ายถอดก่อนจะมาถึงกระบวนการตรวจชำระ

สภาพปัญหาที่พบ คือ

๑) ปัญหาความล่าช้าของงานตรวจชำระ เนื่องจากนักวิชาการต้องเสียเวลาเดินทางกลับประเทศเพื่อลงพื้นที่สำรวจและรวบรวมคัมภีร์ใบลาน และเมื่อได้คัมภีร์มาก็จะต้องนำมาปรีวรรตด้วยตนเอง ทำให้งานตรวจชำระเกิดความล่าช้า

๒) ปัญหาด้านโปรแกรมที่ใช้งาน เพราะโปรแกรมที่ใช้ในงานทุกขั้นตอน คือ โปรแกรม Microsoft Office ที่ใช้จัดการกับงานเอกสารทั่วไป แต่ไม่ได้ออกแบบมาเฉพาะเพื่อใช้ในการทำงานกับใบลาน นอกจากนี้ระบบฐานข้อมูลการใบลานที่สำรวจมาได้และข้อมูลปรีวรรตก็อยู่ในฐานข้อมูลที่กระจัดกระจาย และนักวิชาการแต่ละท่านก็มีรูปแบบการจัดเก็บข้อมูลที่แตกต่างกัน เมื่อจะดึงข้อมูลมาใช้ในงานตรวจชำระจึงได้ข้อมูลที่ไม่สมบูรณ์

วิธีการปรับปรุงแก้ไข

ประการที่ ๑ คือ จัดตั้งทีมงานสำรวจและรวบรวมคัมภีร์ใบลานและทีมงานปริวรรตคัมภีร์ใบลาน เพื่อแบ่งเบาภาระหน้าที่ออกจากนักวิชาการ ข้อดี คือ ทำให้นักวิชาการสามารถใช้เวลากับงานตรวจชำระพระไตรปิฎกได้โดยไม่มีงานอื่น ๆ มาแทรก

ประการที่ ๒ คือ สร้างโปรแกรมคอมพิวเตอร์ขึ้นมารองรับการจัดฐานข้อมูลทุกส่วนงาน แทนการใช้ Microsoft Office ได้แก่ โปรแกรม MSS (Manuscript Survey) ใช้บันทึกข้อมูลการสำรวจ, โปรแกรม MSJ (Manuscript Journey) ใช้บันทึกข้อมูลการรวบรวมคัมภีร์ใบลานเป็นไฟล์ภาพดิจิทัล, โปรแกรม ODEM (Online Data Entry System of Manuscripts) ใช้บันทึกข้อมูลปริวรรตออนไลน์ และโปรแกรม ITAP (Indic Text Analysis Program)

ข้อดี คือ มีฐานข้อมูลจัดเก็บรวมศูนย์ที่สำนักงานใหญ่ที่ประเทศไทยอย่างเป็นระบบ โดยที่เจ้าหน้าที่จากทุกศูนย์ในต่างประเทศสามารถเข้าถึงข้อมูลผ่านระบบออนไลน์ได้

ข้อจำกัด คือ โปรแกรมที่พัฒนาในช่วงเริ่มต้น ยังไม่เสถียรพอ เนื่องจากมีความซับซ้อนและไม่เคยมีใครทำมาก่อน จึงใช้เวลาในการปรับแก้โปรแกรมหลายครั้ง ทำให้เสียเวลาในการทำงาน

ช่วงที่ ๒ ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๕๖-๒๕๖๑ ช่วงปรับขอบข่ายงานตรวจชำระด้วยโปรแกรม ITAP

ในช่วงที่ ๒ ขอบข่ายความรับผิดชอบของนักวิชาการมี ๓ อย่าง คือ (๑) งานตรวจสอบความถูกต้องงานปริวรรต (Final Checking) (๒) งานจัดเรียงคำอ่านทุกสายอักษรในตารางคำอ่าน (Matching) และ (๓) งานตรวจชำระขั้นต้นในหน้า Editing Page (EP)

สภาพปัญหาที่พบ

๑) ปัญหาข้อมูลปริวรรตไม่ได้มาตรฐาน เนื่องจากโปรแกรมปริวรรตออนไลน์ (ODEM) เวอร์ชันแรก ๆ รองรับการป้อนข้อมูลคำอ่านหรือสัญลักษณ์พิเศษที่ปรากฏบนคัมภีร์ใบลานไม่ครบทุกสายจาริต ทำให้ข้อมูลคำอ่านจากทีมงานปริวรรตที่ส่งมาให้ให้นักวิชาการตรวจสอบความถูกต้อง (Final Checking) ในโปรแกรม ITAP ไม่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน เมื่อนักวิชาการพบข้อผิดพลาดหลายประการ ทำให้เสียเวลาในการแก้ไขคำอ่านให้ถูกต้อง อีกทั้งการสื่อสารระหว่างนักวิชาการที่ประจำอยู่ที่สำนักงานในประเทศไทยกับทีมงานปริวรรตที่อยู่ในต่างประเทศในสมัยนั้นก็ไม่สะดวกเหมือนปัจจุบัน ทำให้นักวิชาการใช้เวลาในอธิบายทำความเข้าใจกับเจ้าหน้าที่ปริวรรตค่อนข้างมาก

๒) ปัญหาความไม่เสถียรของโปรแกรม ITAP ในส่วน Matching และ Editing ที่ใช้ในการตรวจชำระก็เพิ่งถูกพัฒนาขึ้นเช่นกัน ทำให้การทำงานของบางฟังก์ชันในระยะแรกยังไม่ตอบโจทย์การใช้งาน ทั้งยังมีการแก้ไข เปลี่ยนแปลง ปรับปรุงเวอร์ชันโปรแกรมตลอดเวลา ซึ่งหลายครั้งทำให้ฐานข้อมูลงานตรวจชำระที่เคยทำไว้ผิดเพี้ยน หรือสูญหาย นักวิชาการจึงต้องย้อนกลับมาทำใหม่อีกครั้ง

๓) ปัญหาขาดนักวิชาการหลัก ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญและมีประสบการณ์ในการทำงานตรวจชำระเชิงวิเคราะห์ ซึ่งผู้ที่มีคุณสมบัติดังกล่าวในวงการวิชาการมีไม่มากนัก และส่วนใหญ่เป็นชาวตะวันตกการขาดนักวิชาการหลักส่งผลกระทบโดยตรงต่อการสร้างฐานข้อมูลพระไตรปิฎกฉบับสมบูรณ์ทั้งนี้เพราะเกณฑ์ที่โครงการตั้งไว้คือ ฐานข้อมูลตรวจชำระจะถือว่าได้มาตรฐานในระดับสากลต้องได้รับการรับรองจากนักวิชาการหลักด้วย

วิธีการปรับปรุงแก้ไข

ประการที่ ๑ โอนย้ายงานตรวจสอบความถูกต้อง (Final Checking) ไปให้สำนักงานปริวรรตตามสายอักษร เพื่อลดขั้นตอนการสื่อสารเมื่อต้องแก้ไขงานปริวรรต และสร้างระบบมาตรฐานกลางงานปริวรรต

ประการที่ ๒ เร่งพัฒนาโปรแกรมคอมพิวเตอร์ โดยจัดจ้างทีมโปรแกรมเมอร์เพิ่มเติมเพื่อเขียนโปรแกรมให้เสร็จสมบูรณ์ และพัฒนาระบบตรวจชำระออนไลน์ให้นักวิชาการหลักที่อยู่ต่างประเทศสามารถตรวจงานโดยไม่ต้องเดินทางมาทำงานประจำที่ประเทศไทยได้

ประการที่ ๓ หานักวิชาการหลักหรือผู้เชี่ยวชาญที่มีประสบการณ์มาเป็นทีปรึกษาของโครงการ และเพิ่มศักยภาพการทำงานของนักวิชาการชั้นต้น โดยทุกปีทางโครงการจะจัดงานสัมมนาเชิงวิชาการให้นักวิชาการชั้นต้นได้นำเสนอผลงานตรวจชำระเพื่อรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากผู้เชี่ยวชาญภายนอกโครงการ แล้วนำมาพัฒนาคุณภาพงานตรวจชำระได้

ช่วงที่ ๓ ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๖๒-๒๕๖๓ ช่วงขยายทีมและเพิ่มปริมาณงานตรวจชำระให้ได้ในระดับมาตรฐาน โดยเพิ่มนักวิชาการชั้นต้นจาก ๑ ทีม เป็น ๒-๓ ทีม และเพิ่มผู้เชี่ยวชาญภายนอกหน่วยงาน (Head of Textual Criticism) มาเป็นหัวหน้าชุดตรวจชำระคัมภีร์เชิงวิเคราะห์ทีละ ๑ ท่าน ยิ่งนักวิชาการหลักมีมากขึ้นงานตรวจชำระจะได้ปริมาณมากขึ้น เพราะการตรวจชำระจำเป็นต้องให้ผู้ที่ทำงานด้านตรวจชำระคัมภีร์โดยตรงมาเป็นผู้ตรวจและปรับต้นฉบับให้เป็นทิศทางเดียวกัน

สภาพปัญหาที่พบ

๑) หัวหน้าตรวจชำระคัมภีร์เชิงวิเคราะห์ ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญภายนอกหน่วยงาน (Head of Textual Criticism) ที่มีประสบการณ์ระดับนานาชาติ หาได้ยากในปัจจุบัน และการปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมองค์กรชาวพุทธยาก จึงหาผู้เชี่ยวชาญมีอาชีพระดับสากลเข้ามาทำงานประจำในองค์กรแบบถาวรได้ยากมาก ทำให้การตรวจงานไม่ต่อเนื่อง ส่งผลให้งานตรวจชำระโดยรวมเกิดการสะดุดและล่าช้า

๒) การมีทีมตรวจชำระหลายทีม บางครั้งทำให้รูปแบบการตรวจชำระออกมาไม่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน

วิธีการปรับปรุงแก้ไข

ประการที่ ๑ จัดการประชุมประจำปี โดยคณะนักวิชาการชั้นต้นและนักวิชาการหลัก นำเสนอประเด็นการศึกษา วิเคราะห์ ที่มีนัยยะสำคัญและยากต่อการวินิจฉัย (Undecidable Words) ให้กับผู้เชี่ยวชาญพิเศษ/ผู้ทรงคุณวุฒิต่างประเทศ (Advisory Board Members) เพื่อขอความคิดเห็น และหาข้อสรุปร่วมกัน

ข้อดี คือ นักวิชาการทุกท่านเห็นภาพรวมการทำงานร่วมกัน เกิดการสื่อสารสองทาง (Two ways communication) เพื่อแลกเปลี่ยนแนวคิดในการตรวจชำระ ทำให้แต่ละทีมเห็นภาพการทำงานที่เป็นไปในแนวทางเดียวกัน

ข้อจำกัด คือ ใช้งบประมาณค่าพาหนะค่าที่พักและค่าดำเนินการค่อนข้างสูง เพราะคณะนักวิชาการจากต่างประเทศต้องเดินทางมาประชุมพร้อมกันที่ประเทศไทย

ประการที่ ๒ เพิ่มแรงจูงใจนักวิชาการชั้นต้น เพื่อเพิ่มปริมาณการทำงานโดยเฉลี่ยต่อเดือน เพื่อเป็นขวัญและกำลังใจในการทำงานอย่างยั่งยืน

๓.๖ สรุปการบริหารจัดการงานตรวจชำระคัมภีร์ไบเบิลทั้ง ๔ สายอักษร

จากการบริหารจัดการงานตรวจชำระคัมภีร์พระไตรปิฎกไบเบิลทั้ง ๔ สายอักษร คือ สายอักษรธรรม อักษรพม่า อักษรสิงหลและอักษรขอม ตั้งแต่การเตรียมการ การดำเนินการ การตรวจสอบและการปรับปรุงงาน เพื่อปรับปรุงคุณภาพ (Continuous improvement) โดยยึดหลักวงจรเดมมิง (Demming Cycle) หรือ PDCA เป็นโครงสร้างหลักในการบริหารจัดการ ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น

ผู้วิจัยสามารถสรุปวิธีการบริหารจัดการตรวจชำระทั้งหมด ดังตารางที่ ๓.๑๒ ดังนี้

ตารางที่ ๓.๑๒ การวิเคราะห์เปรียบเทียบงานตรวจชำระคัมภีร์ไบเบิล ๔ สาย จำแนกตามหลัก PDCA

คัมภีร์ไบเบิลอักษรธรรม	อักษรพม่า	อักษรสิงหล	อักษรขอม
การวางแผน (Plan)			
๑. กำหนดเป้าหมาย/เกณฑ์ในการทำงาน ■ เป้าหมายระยะสั้นปีที่ ๑-๒ (พ.ศ.๒๕๕๓-๒๕๕๕) ตรวจชำระ ๑ เล่ม ■ เป้าหมายระยะยาว ปีที่ ๑-๑๐ (พ.ศ.๒๕๕๖-๒๕๖๓) โปรแกรมตรวจชำระออนไลน์และตรวจชำระ ๘ เล่ม ๑.๒ กำหนดตัวชี้วัดความสำเร็จ (KPI) ■ พระไตรปิฎกบาลีฉบับวิชาการ พระสุตตันตปิฎก ที่มณีกาย สิลขันธวรรค ฉบับสาริต ■ โปรแกรม ITAP (Indic Text Analysis Program) ที่ใช้ในการตรวจชำระออนไลน์	เหมือน คัมภีร์ ไบเบิล อักษรธรรม	เหมือน คัมภีร์ ไบเบิล อักษรธรรม	เหมือน คัมภีร์ ไบเบิล อักษรธรรม

คัมภีร์ใบลานอักษรธรรม	อักษรพม่า	อักษรสิงหล	อักษรขอม
■ สร้างฐานข้อมูลการตรวจชำระคัมภีร์พระไตรปิฎกปีละ ๑ เล่ม โดยใช้โปรแกรม ITAP (Indic Text Analysis Program) ๑.๓.เกณฑ์ที่ใช้ในการประเมินคุณภาพ ๑.๓.๑ เกณฑ์ที่ใช้ในการประเมินคุณภาพโปรแกรม ITAP มีฟังก์ชันรองรับการตรวจชำระออนไลน์ที่สมบูรณ์ ได้แก่ Final Checking, Matching, และ Editing ๑.๓.๑ เกณฑ์ที่ใช้ในการประเมินคุณภาพงานตรวจชำระ ๑) มติที่ประชุมประจำสัปดาห์ เป็นการประชุมนักวิชาการขั้นต้น ในประเด็นคำอ่านที่วินิจฉัยได้ ๒) มติที่ประชุมประจำเดือน เป็นการประชุมนักวิชาการขั้นต้นกับผู้เชี่ยวชาญภายนอกหน่วยงาน ในประเด็นคำอ่านที่ยากต่อการวินิจฉัย ๒.วิเคราะห์ปัจจัยพื้นฐานในการวางแผน (๘ M) ดังนี้ (๑) ทีมงาน (Manpower) นักวิชาการขั้นต้น ชาวไทย ชาวเมียนมา และชาวศรีลังกา ประเทศละ ๓-๔ ท่าน/นักวิชาการหลัก ๒-๓ ท่าน/ที่ปรึกษานักวิชาการด้านการตรวจชำระ (๒) เงิน (Money) จัดเตรียมค่าวัสดุครุภัณฑ์ ค่าใช้จ่ายพื้นฐานและค่าใช้จ่ายอื่น ๆ (๓) วัสดุอุปกรณ์ (Material) เช่น จัดหาอุปกรณ์สำนักงาน และอุปกรณ์สื่อสารอิเล็กทรอนิกส์ (๔) วิธีดำเนินงาน (Method) ใช้หลัก PDCA พัฒนาคณะทำงานต่อเนื่อง ขั้นที่ ๑ วางแผนงาน (Plan) ตรวจชำระคัมภีร์ใบลาน ขั้นที่ ๒ ลงมือทำตามแผน (Do) ที่วางไว้ ขั้นที่ ๓ ตรวจสอบผลงานกับเป้าหมายที่กำหนดไว้ (Check) ขั้นที่ ๔ ปรับปรุง แก้ไข วางแผนงานในรอบต่อไป (Act) (๕) ประสานงาน (Mediation) ทุกภาคส่วนของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ทั้งแนวตั้ง และแนวนอนเพื่อหานักวิชาการชาวต่างประเทศมาทำงานและเป็นที่ปรึกษาด้านวิชาการ (๖) ศักยภาพเกณฑ์ ข้อบังคับ (Mandate) ที่สำคัญและเป็นปัจจุบัน ส่วนใหญ่เกี่ยวกับกฎหมายการทำงานและการฟ่านักของชาวต่างประเทศ เช่น พระราชบัญญัติคนเข้าเมือง การขอใบอนุญาตทำงานและขอวีซ่า เป็นต้น	เหมือน คัมภีร์ ใบลาน อักษรธรรม	เหมือน คัมภีร์ ใบลาน อักษรธรรม	เหมือน คัมภีร์ ใบลาน อักษรธรรม

คัมภีร์ใบลานอักษรธรรม	อักษรพม่า	อักษรสิงหล	อักษรขอม
(๗) วางแผนการตลาด (Marketing) คือ การนำเสนอผลงานวิชาการ (Academic Presentation) ในวงการวิชาการระดับประเทศและระดับนานาชาติ และการสร้างเครือข่าย (Network) ด้านวิชาการ (๘) กำหนดคุณสมบัติพื้นฐานด้านคุณธรรม (Morality) เจ้าหน้าที่ต้องมีคุณธรรมด้านอิทธิบาท ๔ คือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา			
ดำเนินการตามแผน (Do) ที่วางไว้ PDCA			
๑. วางแนวทางการตรวจชำระ กำหนดประเภทและจำนวนคัมภีร์ที่นำมาตรวจชำระ ๒. เลือกตัวแทนคัมภีร์ใบลาน โดยวิธีจัดสายใบลาน (Family Tree) และเลือกตัวแทนใบลานที่ดีที่สุดจำนวนอย่างน้อย ๕ ชุด ต่อสายอักษรมาใช้ในการตรวจชำระ ตามกฎการเลือกใบลาน ก. พิจารณาลักษณะทางกายภาพและข้อมูลเบื้องต้น - ความสมบูรณ์ด้านกายภาพ - ความหลากหลายของแหล่งที่มา - ความสมบูรณ์ของเนื้อหาและคุณภาพของไฟล์ภาพ - พิจารณาข้อมูลอื่น ๆ ที่ได้จากปก บันทึกท้ายใบลานและไม้ฉลาก ข. พิจารณาเนื้อความที่เหมือนหรือแตกต่างในจุดต่าง ๆ ได้แก่ จุดเริ่มต้นและจุดสิ้นสุด เนื้อหาอุทาน เครื่องหมายละข้อความหรือประโยค และคำต่าง ๓. สร้างฐานข้อมูลฉบับร่าง ก. จัดเรียงคำอ่านทุกสายอักษรในตารางคำอ่าน (Matching) - รวมหรือแยกศัพท์หรือข้อความจัดตามข้อความตั้งต้น (Base Text) - แทรกแถวหากคำในใบลานมีมากกว่าข้อความตั้งต้น (Base Text) - เว้นว่างหากคำในใบลานมีน้อยกว่าข้อความตั้งต้น (Base Text) ข. ตรวจชำระขั้นต้นในหน้า Editing Page (EP) หากมีลักษณะคำต่าง (Variant Reading) แต่ละสายอักษร - เขียนต่างกันแต่มีความหมายเหมือนกัน ให้เขียนตามนโยบายการตรวจชำระของโครงการ - มีความหมายหรือใช้คำแตกต่างกัน ต้องใช้หลักการตรวจชำระเชิงวิเคราะห์ (Textual Criticism) ค. นำเสนอคำอ่านในที่ประชุมประจำสัปดาห์	เหมือน คัมภีร์ ใบลาน อักษรธรรม	เหมือน คัมภีร์ ใบลาน อักษรธรรม	เหมือน คัมภีร์ ใบลาน อักษรธรรม

คัมภีร์ไบเบิลอักษรธรรม	อักษรพม่า	อักษรสิงหล	อักษรขอม
๔. ประชุมกับผู้เชี่ยวชาญ นำเสนอผลงานเพื่อสร้างฐานข้อมูลฉบับสมบูรณ์ในที่ประชุมประจำเดือนเพื่อหาข้อสรุปประเด็นคำอ่านที่ยากต่อการวินิจฉัย (Undecidable Problematic Words)			
ตรวจสอบ ประเมินผล (Check) กับเป้าหมายและตัวชี้วัด			
๑. เปรียบเทียบและประเมินผลการทำงานตามเกณฑ์/เป้าหมาย ทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ปัญหาหลักที่พบ ๑. ความล่าช้าของงานตรวจชำระ ขาดแคลนนักวิชาการชั้นต้น ๒. ไม่มีโปรแกรมคอมพิวเตอร์ที่ออกแบบเฉพาะเพื่องานตรวจชำระ ต้องสร้างโปรแกรมขึ้นมาใหม่ต้องใช้เวลามาก ๓. ข้อมูลป้อนจากสำนักงานปริวรรตประจำสายอักษรบางส่วน ยังไม่ได้มาตรฐาน ๔. ความไม่เสถียรของโปรแกรม ITAP ที่ออกแบบมาอยู่ในช่วง ทดลองใช้ในการปริวรรต จึงต้องทำงานไปพร้อมปรับแก้ไขไป ๕. นักวิชาการหลักมืออาชีพจากต่างประเทศมีจำนวนไม่เพียงพอกับ ปริมาณงานในการตรวจชำระ	เหมือน คัมภีร์ ไบลาน อักษรธรรม	เหมือน คัมภีร์ ไบลาน อักษรธรรม	เหมือน คัมภีร์ ไบลาน อักษรธรรม
ปรับปรุง แก้ไข พัฒนางาน (Act)			
ปรับปรุงเกณฑ์/เป้าหมาย/วิธีการทำงาน/แผนงาน ให้สอดคล้องกับปริมาณบุคลากรและปริมาณงานจริง วิธีการปรับปรุงแก้ไข ๑. ตั้งสำนักงานสำรวจและรวบรวมคัมภีร์ไบเบิล และสำนักงานปริวรรต ประจำอักษรทุกประเทศที่มีเจ้าหน้าที่ท้องถิ่นทำงานประจำ ๒. พัฒนาโปรแกรมคอมพิวเตอร์เพื่อใช้กับงานปริวรรตออนไลน์ ๓. โอนย้ายงานตรวจสอบความถูกต้องงานปริวรรต (Final Checking) ไปให้สำนักงานปริวรรตตามสายอักษร ๔. จัดทีมโปรแกรมเมอร์เพิ่ม เพื่อเขียนโปรแกรมให้เสร็จสมบูรณ์ ๕. หานักวิชาการหลักหรือผู้เชี่ยวชาญที่มีประสบการณ์มาเป็นที่ปรึกษา ของโครงการ ๖. จัดการประชุมประจำปี นำเสนอประเด็นการศึกษา วิเคราะห์ ที่มีนัยยะสำคัญและยากต่อการวินิจฉัย (Undecidable Words) ให้กับผู้เชี่ยวชาญพิเศษ/ผู้ทรงคุณวุฒิต่างประเทศและเพิ่มแรงจูงใจ ในการทำงานนักวิชาการชั้นต้น	เหมือน คัมภีร์ ไบลาน อักษรธรรม	เหมือน คัมภีร์ ไบลาน อักษรธรรม	เหมือน คัมภีร์ ไบลาน อักษรธรรม

จากตาราง ๓.๑๒ การนำรูปแบบการบริหารแบบ Deming Cycle มาบริหารจัดการงานตรวจชำระคัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับใบลาน ๔ สายอักษร พบว่า การวางแผนในระยะสั้น คือปีที่ ๑-๒ (พ.ศ. ๒๕๕๓-๒๕๕๕) ในส่วนการตรวจชำระพระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สิลขันธวรรคฉบับสาธิต โดยใช้โปรแกรม Microsoft Office สามารถตรวจชำระและตีพิมพ์ได้สำเร็จตามเป้าหมายและตัวชี้วัดที่กำหนด โดยพระไตรปิฎกฉบับสาธิตนี้ได้รับการรับรองจากผู้เชี่ยวชาญพิเศษ/ผู้ทรงคุณวุฒิจากต่างประเทศในการประชุมวิชาการ Advisory Board Meeting และในงานเปิดตัวพระไตรปิฎกฉบับสาธิตอย่างเป็นทางการสู่สาธารณชน ในเดือนกุมภาพันธ์ ปี พ.ศ. ๒๕๕๖

ส่วนการวางแผนระยะยาว คือปีที่ ๑-๑๐ (พ.ศ. ๒๕๕๓-๒๕๖๓) ในส่วนการสร้างโปรแกรมตรวจชำระออนไลน์ ITAP (Indic Text Analysis Program) สามารถพัฒนาโปรแกรมพร้อมฟังก์ชันตรวจชำระออนไลน์ได้สำเร็จ และสามารถนำไปใช้ในการสร้างฐานข้อมูลงานตรวจชำระคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับร่างได้ปีละ ๑ เล่ม รวม ๘ เล่ม และสร้างฐานข้อมูลงานตรวจชำระคัมภีร์ฉบับสมบูรณ์ได้ปีละ ๑ เล่มตามที่วางไว้ แต่สามารถทำสำเร็จได้เพียง ๒ เล่มเท่านั้น เนื่องจากเริ่มดำเนินการล่าช้ากว่าที่ตั้งเป้าหมายเอาไว้ คือเริ่มในปี พ.ศ. ๒๕๖๒ ดังนั้นโดยภาพรวมยังถือว่าต่ำกว่าเกณฑ์ ถึงอย่างไรก็ตามฐานข้อมูลฉบับสมบูรณ์ของพระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สิลขันธวรรค และมหาวรรค ได้วางแนวทางสำคัญและร่นระยะเวลาในการทำงาน ดังจะเห็นได้ว่าในปี พ.ศ. ๒๕๖๔ สามารถจัดทำฐานข้อมูลงานตรวจชำระคัมภีร์ได้ถึง ๒ เล่มต่อปี

๓.๗ บทสรุป

ตารางที่ ๓.๑๓ การบริหารจัดการงานปริวรรตและตรวจชำระคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลาน

การบริหารจัดการโดยใช้ PDCA	งานปริวรรต	งานตรวจชำระ
การวางแผน (Plan) ๑. กำหนดเป้าหมาย/เกณฑ์ ๑.๒ กำหนดตัวชี้วัดความสำเร็จ ๒. เตรียมการด้านปัจจัยพื้นฐาน (๑) ทีมงาน (Manpower) (๒) เงิน (Money) (๓) วัสดุอุปกรณ์ (Material) (๔) วิธีดำเนินงาน (Method) (๕) ประสานงาน (Mediation) (๖) กฎเกณฑ์ข้อบังคับ(Mandate) (๗) การตลาด (Marketing) ประชาสัมพันธ์/สร้างเครือข่าย (๘) คุณธรรม (Morality) ผู้ทำงาน คือ อิทธิบาท ๔	สำนักงานปริวรรต ๔ สายอักษร ใช้เป้าหมายระยะสั้น ๑-๒ ปี/ระยะยาว ๑๐ ปี เตรียมปัจจัยพื้นฐาน ๘ อย่าง เจ้าหน้าที่ ๘-๑๐ รูป/คน/ สำนักงาน รวมหัวหน้าทีมประจำสำนักงาน ๑ คน	งานตรวจชำระทั้ง ๔ สายอักษร ใช้เป้าหมายระยะสั้น ๑-๒ ปี/ระยะยาว ๑๐ ปี เตรียมปัจจัยพื้นฐาน ๘ อย่าง เหมือนกันทุกสายอักษร

การบริหารจัดการโดยใช้ PDCA	งานปฎิวัติ	งานตรวจชำระ
ดำเนินการตามแผน (Do) Plan จัดซื้อจัดหาจัดการ ๘ M Do ดำเนินการปฎิวัติและตรวจชำระ โดยใช้ทรัพยากร ๘ M Check ตรวจสอบผลการทำงานทุกสิ้นปี Act ปรับปรุงแก้ไขปัญหา นำมาปรับเกณฑ์และวิธีการทำงาน	ตามเกณฑ์/ KPI/ เป้าหมาย มีการเสริมแรงจูงใจ ทุกสำนักงานบริหาร ๔ ขั้นตอนการทำงานเหมือนกัน คือ มอบหมายงานปฎิวัติ (Assign) อ่าน (Read), เปรียบเทียบ (Compare) และอนุมัติข้อมูล (Approve)	ตามเกณฑ์/ KPI/เป้าหมาย มีการเสริมแรงจูงใจ การบริหารปฎิวัติทุกสายอักษรใช้ ๕ ขั้นตอนในการทำงานเหมือนกัน คือ ๑.วางแผนทางการตรวจชำระ ๒.เลือกตัวแทนคัมภีร์ใบลาน ๓. สร้างฐานข้อมูลฉบับร่าง ๔. นำเสนอการคำอ่านที่ประชุมประจำสัปดาห์ ๕. นำเสนอผลงานเพื่อสร้างฐานข้อมูลฉบับสมบูรณ์กับนักวิชาการหลัก
ตรวจสอบผลการทำงาน (Check) ปัญหาหลัก	๑. ใช้เวลาปฎิวัตินาน ๒. ไม่มีโปรแกรมคอมพิวเตอร์ที่ออกแบบเฉพาะเพื่องานปฎิวัติ ๓. จำนวนเจ้าหน้าที่ไม่เพียงพอกับปริมาณงานที่ต้องทำ ๔. ขาดการสื่อสารกับเจ้าหน้าที่ที่ทำการปฎิวัติอักษรอื่น	๑. ขาดแคลนนักวิชาการชั้นต้น ๒. ไม่มีโปรแกรมคอมพิวเตอร์ที่ออกแบบเฉพาะเพื่องานตรวจชำระ ๓. ข้อมูลปฎิวัติจากประจำสายอักษรบางส่วนยังไม่ได้มาตรฐาน ๔. ความไม่เสถียรโปรแกรม ITAP ๕. นักวิชาการหลักมีอาชีพจากต่างประเทศมีจำนวนไม่เพียงพอ
ปรับปรุงแก้ไขปัญหา (Act) ■ แนวทางแก้ไข (ป้องกัน แก้ไข)	วิธีการแก้ไขปรับปรุง ๑. สร้างทีมงานปฎิวัติ โดยใช้ระบบอาสาสมัคร ตั้งสำนักงานปฎิวัติประจำสายอักษร ๒. พัฒนาโปรแกรมเพื่อการปฎิวัติโดยเฉพาะ ๓. เพิ่มแรงจูงใจเจ้าหน้าที่	วิธีการแก้ไขปรับปรุง ๑. สร้าง/เพิ่มทีมงานตั้งสำนักงานสำรวจและรวบรวมคัมภีร์ใบลานและสำนักงานปฎิวัติ - จัดทีมโปรแกรมเมอร์เพิ่ม เพื่อเร่งเขียนโปรแกรมให้เสร็จสมบูรณ์ - หานักวิชาการหลักหรือผู้เชี่ยวชาญที่มีประสบการณ์มาเป็นที่ปรึกษา ๒. พัฒนาโปรแกรมเพื่อการตรวจชำระโดยเฉพาะ ๓. โอนย้ายงานตรวจสอบความถูกต้องงานปฎิวัติ (Final Checking) ไปให้สำนักงานปฎิวัติ ๔. เพิ่มแรงจูงใจการทำงานนักวิชาการชั้นต้น

การบริหารจัดการโดยใช้ PDCA	งานปฎิวัติ	งานตรวจชำระ
■ แนวทางพัฒนา (คืออยู่แล้ว ทำให้ดีขึ้น)	วิธีพัฒนางาน ๑. เพิ่มการควบคุมคุณภาพของทุกสำนักงานโดยมีสำนักงานบริหารส่วนกลางงานปฎิวัติที่ประเทศไทยคอยควบคุมดูแล ๒. เพิ่มเป้าหมายเชิงปริมาณให้สูงขึ้นเป็นช่วง ๆ จากระยะแรก ๑ เล่มภายใน ๒ ปี ขยับเป็น ๑ เล่มต่อปี และ ๒ เล่มต่อปี ในช่วงหลัง	วิธีพัฒนางาน ๑. จัดประชุมประจำปีกับผู้เชี่ยวชาญพิเศษ/ผู้ทรงคุณวุฒิต่างประเทศ ๒. เพิ่มเป้าหมายการสร้างฐานข้อมูลฉบับสมบูรณ์จากปีละ ๑ เล่ม เป็นปีละ ๒ เล่ม

รูปแบบการบริหารจัดการงานปฎิวัติและตรวจชำระคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับบาลานจากฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ จากผลการวิจัย พบว่า ทั้งงานปฎิวัติและตรวจชำระคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับบาลาน ๔ สายอักษร คืออักษรขอม พม่า ศรีลังกา และธรรม มีวิธีการบริหารจัดการแบบเดียวกันคือใช้ระบบ PDCA เข้ามาบริหารงานในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การวางแผน (Plan) การดำเนินงานตามแผน (Do) การตรวจสอบผลงาน (Check) และการปรับปรุงแก้ไข (Act) ต่างกันตรงวิธีการบางขั้นตอนและเนื้อหาของงานปฎิวัติและงานตรวจชำระเท่านั้น กล่าวโดยสรุปคือ

ประการแรก ความคล้ายคลึงกัน คือ มีการวางแผนเป้าหมายงานแบ่งเป็น ๒ ระยะ คือระยะสั้น ๑-๒ ปี (พ.ศ. ๒๕๕๓-๒๕๕๕) และระยะยาว ๑-๑๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๕๓-๒๕๖๓) ซึ่งช่วงแรกเป็นช่วงเริ่มทำนาร่องหาแนวทางการทำงาน และในช่วงปีที่ ๓ เป็นช่วงที่ระบบการบริหารจัดการปัจจัยพื้นฐานทั้ง ๘ เริ่มลงตัวและมีขั้นตอนการทำงานที่ชัดเจน

ประการที่ ๒ ความคล้ายคลึงกัน คือ ปัญหาการทำงานที่ คือ มีจำนวนเจ้าหน้าที่ไม่เพียงพอกับปริมาณงานและขาดโปรแกรมคอมพิวเตอร์ที่เหมาะสมต่อการใช้งาน

ประการที่ ๓ คือ ความคล้ายคลึงกันในการแก้ไขปรับปรุงงานปฎิวัติและตรวจชำระใช้วิธีพัฒนาการทำงานในเชิงคุณภาพและปริมาณเหมือนกัน คือ ใช้การสร้าง/เพิ่มปริมาณบุคลากรที่มีความชำนาญเข้ามาทำงาน มีการโอนถ่ายและรับช่วงงานเพื่อให้บุคลากรสามารถทำงานที่ตนได้รับมอบหมายตามศักยภาพที่แท้จริงอย่างเต็มที่ และมีการใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ที่พัฒนาขึ้นเฉพาะสำหรับการทำงานปฎิวัติ (ODEM) และตรวจชำระ (ITAP) ผ่านระบบออนไลน์ ซึ่งในช่วงแรกที่โปรแกรมเริ่มพัฒนาเสร็จใหม่ ๆ การทำงานปฎิวัติและตรวจชำระอาจล่าช้าหรือสะดุดไปบ้างเนื่องจากมีการแก้ไขปรับปรุงโปรแกรมหลายครั้ง ต่อมาเมื่อโปรแกรมทั้ง ๒ ได้รับการพัฒนาอย่างสมบูรณ์ จึงทำให้

ทั้งงานปริวรรตและงานตรวจชำระออกมาอย่างถูกต้อง รวดเร็ว และได้ปริมาณมากขึ้นกว่าเดิม ส่งผลให้ทั้ง ๒ งานมีการขยับเป้าและเกณฑ์ชี้วัดให้ขยับสูงขึ้น และใช้วิธีเสริมแรงจูงใจเจ้าหน้าที่ให้ทำงานได้มากกว่าเดิมทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ

ส่วนความแตกต่างที่เห็นได้ชัดระหว่างงานปริวรรตและตรวจชำระ คือรูปแบบการบริหาร โดยงานปริวรรตใช้วิธีกระจายการทำงานออกจากศูนย์กลาง คือ ใช้วิธีตั้งสำนักงานปริวรรตใน ๔ ประเทศ ได้แก่ ไทย กัมพูชา เมียนมา และศรีลังกา และใช้สำนักงานบริหารงานส่วนกลางปริวรรต ในประเทศไทยเป็นตัวประสานงานผ่านหัวหน้าทีมประจำสาย (Head of CSAM Local) และยังมีการประชุมผ่านระบบออนไลน์พร้อมกันทุกสำนักงานทุก ๆ ๒ สัปดาห์

ในขณะที่การทำงานตรวจชำระใช้วิธีรวมการทำงานที่ศูนย์กลางที่สำนักงานที่ประเทศไทย โดยให้นักวิชาการขึ้นต้นจากประเทศเมียนมาและศรีลังกาเดินทางมาทำงานประจำที่ประเทศไทย แม้ระบบการตรวจชำระจะสามารถทำงานผ่านระบบออนไลน์ได้ก็ตาม แต่นักวิชาการขึ้นต้นจะต้องเข้าร่วมการประชุมเพื่อนำเสนอผลการศึกษาเปรียบเทียบที่จัดขึ้นเป็นประจำทุกสัปดาห์ โดยพร้อมเพรียงกัน

บทที่ ๔

การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการงานตรวจชำระคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลาน

ผู้วิจัยได้นำรูปแบบการบริหารจัดการงานสำรวจ งานรวบรวมข้อมูล งานปริวรรตและงานตรวจชำระคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลานทั้ง ๔ สายอักษร คือ อักษรขอม อักษรพม่า อักษรสิงหลและอักษรธรรม มาวิเคราะห์และสรุปองค์ความรู้ได้ดังนี้

๔.๑ การวิเคราะห์รูปแบบการบริหารจัดการงานสำรวจและรวบรวมข้อมูลกับงานปริวรรตและตรวจชำระพระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลาน

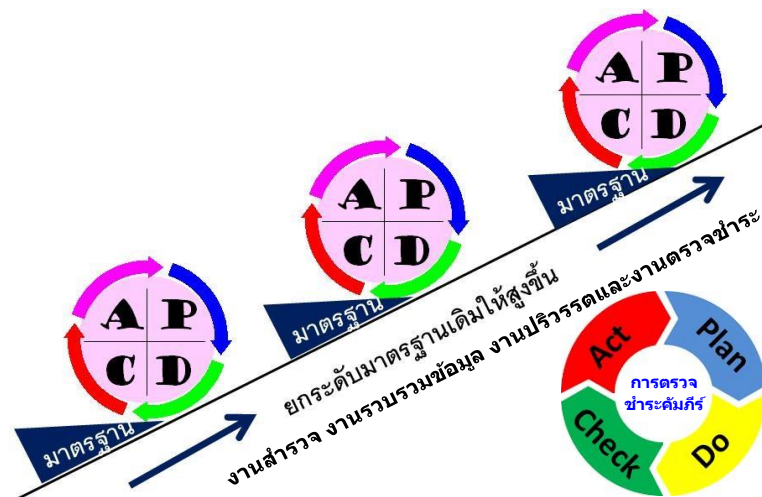
ผู้วิจัยได้นำผลการวิจัยรูปแบบการบริหารจัดการงานสำรวจและรวบรวมข้อมูลคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลานอักษรขอม อักษรพม่า อักษรสิงหล และอักษรธรรม กับผลการวิจัยรูปแบบการบริหารจัดการงานปริวรรตและตรวจชำระคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลานจากฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ มาวิเคราะห์กันเพื่อหาความเหมือนกันและความต่างกันในวิธีการและขั้นตอนต่าง ๆ สรุปได้ดังนี้

ตารางที่ ๔.๑ วิเคราะห์การบริหารจัดการงานสำรวจและรวบรวมข้อมูล กับงานปริวรรตและตรวจชำระพระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลาน

คัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลานอักษรขอม อักษรพม่า อักษรสิงหล และอักษรธรรม		
งานสำรวจและรวบรวมข้อมูล	งานปริวรรตและตรวจชำระ	การบริหารจัดการตรวจชำระ
๑. การใช้วงจรเดมมิง (PDCA) ในการบริหารจัดการทุกขั้นตอน	เหมือนกัน	เหมือนกัน
๒.การวางแผน (P=Plan) ใช้ปัจจัยพื้นฐาน ๘ ด้าน คือ ทีมงาน เงิน วัสดุอุปกรณ์/สำนักงาน วิธีดำเนินงาน ๔ ขั้นตอน การประสานงาน กฎเกณฑ์ ข้อบังคับในพื้นที่ การประชาสัมพันธ์และการสร้างเครือข่าย	เหมือนกัน	เหมือนกัน

คัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลานอักษรขอม อักษรพม่า อักษรสิงหล และอักษรธรรม		
งานสำรวจและรวบรวมข้อมูล	งานปริวรรตและตรวจชำระ	การบริหารจัดการตรวจชำระ
๓. การดำเนินงาน (D=Do) ๓.๑ ใช้ PDCA ทุกขั้นตอนการทำงาน ๓.๒ ใช้บุคลากรในพื้นที่ ๓.๓ ใช้โปรแกรมพื้นฐานในการทำงาน ๓.๔ ตั้งสำนักงานชั่วคราวในพื้นที่สำรวจ เช่น วัด มหาวิทยาลัย พิพิธภัณฑสถาน เป็นต้น	๓.๑ ใช้ PDCA ทุกขั้นตอนการทำงาน ๓.๒ ใช้บุคลากรระดับเชี่ยวชาญ ๓.๓ สร้างและพัฒนาโปรแกรมปริวรรตและตรวจชำระ ๓.๔ ตั้งสำนักงานปริวรรตใน ๔ ประเทศ และสำนักงานตรวจชำระ ๑ แห่งในประเทศไทย	๓.๑ ใช้ PDCA ทุกขั้นตอนการทำงาน ขั้นตอน ๑ การสำรวจใบลาน ขั้นตอน ๒ การถ่ายภาพคัมภีร์ ขั้นตอน ๓ การคัดเลือกคัมภีร์ ขั้นตอน ๔ การจัดทำฐานข้อมูลเนื้อหาในคัมภีร์
๔. การตรวจสอบและประเมินผล (C=Check) กับเป้าหมายระยะสั้น เป้าหมายระยะยาว และตัวชี้วัด (KPI)	เหมือนกัน	เหมือนกัน ขั้นตอน ๕ การตรวจชำระคัมภีร์โดยกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ
๕. การปรับปรุงแก้ไขพัฒนางาน (A=Act) ๕.๑ ปรับยุทธวิธีดำเนินงาน ๕.๒ ประสานงานกับหน่วยงานหลัก ๕.๓ ลงนามความร่วมมือ (MOU) ๕.๔ ตั้งสำนักงานสำรวจทุกประเทศ	เหมือนกัน ๑. ตั้งสำนักงานปริวรรต ๒. พัฒนาโปรแกรมตรวจชำระ ๓. เพิ่มแรงจูงใจการทำงาน	เหมือนกัน ขั้นตอน ๖ การเผยแพร่ทั้งทางเอกสารและทางดิจิทัล
๖. หลักธรรมที่ใช้ในการบริหารงานคือ อริยสัจ ๔ ได้แก่ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค	เหมือนกัน	เหมือนกัน
๗. หลักธรรมที่ใช้ในการบริหารและปฏิบัติงาน คืออิทธิบาท ๔ ได้แก่ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา	เหมือนกัน	เหมือนกัน

จากตารางที่ ๔.๑ พบว่า รูปแบบการบริหารจัดการงานสำรวจและรวบรวมข้อมูลคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลานอักษรขอม อักษรพม่า อักษรสิงหล และอักษรธรรม กับรูปแบบการบริหารจัดการงานปริวรรตและตรวจชำระคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลาน จากฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ ต่างใช้หลักการบริหารแบบ Deming Cycle (วงจรมะมิง หรือ PDCA) มาเป็นวิธีการพัฒนาคุณภาพการทำงานตรวจชำระคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีอย่างต่อเนื่องไม่มีที่สิ้นสุด เหมาะกับการทำงานระยะยาว เริ่มตั้งแต่ การวางแผน (P=Plan) การดำเนินงานตามแผน (D=Do) การตรวจสอบและประเมินผล (C=Check) การปรับปรุงแก้ไขและพัฒนางาน (A=Act) ดังภาพที่ ๔.๑ และ ๔.๒ ดังนี้

ภาพที่ ๔.๑ การบริหารแบบ Deming Cycle ในการตรวจชำระคัมภีร์พระไตรปิฎก

๑. การวางแผนการดำเนินงาน (Plan) โดยอธิบายถึงวิธีการกำหนดเป้าหมายทั้งระยะสั้นและระยะยาว ตัวชี้วัดความสำเร็จและเกณฑ์ วิธีการเตรียมปัจจัยที่เป็นทรัพยากรให้มีปริมาณและคุณภาพเพียงพอต่อการทำงาน และควรมีการเตรียมปัจจัย ๘ M ที่ต้องใช้ในการวางแผนการตรวจชำระคัมภีร์พระไตรปิฎกโบราณ ได้แก่ ทีมงาน (Manpower) เงิน (Money) วัสดุอุปกรณ์ (Material) ขั้นตอนวิธีดำเนินงาน (Method) การติดต่อประสานงาน (Mediation) กฎเกณฑ์ ข้อบังคับ (Mandate) การตลาด (Marketing) และควมมีคุณธรรมของทีมงาน (Morality) ดังภาพที่ ๔.๒

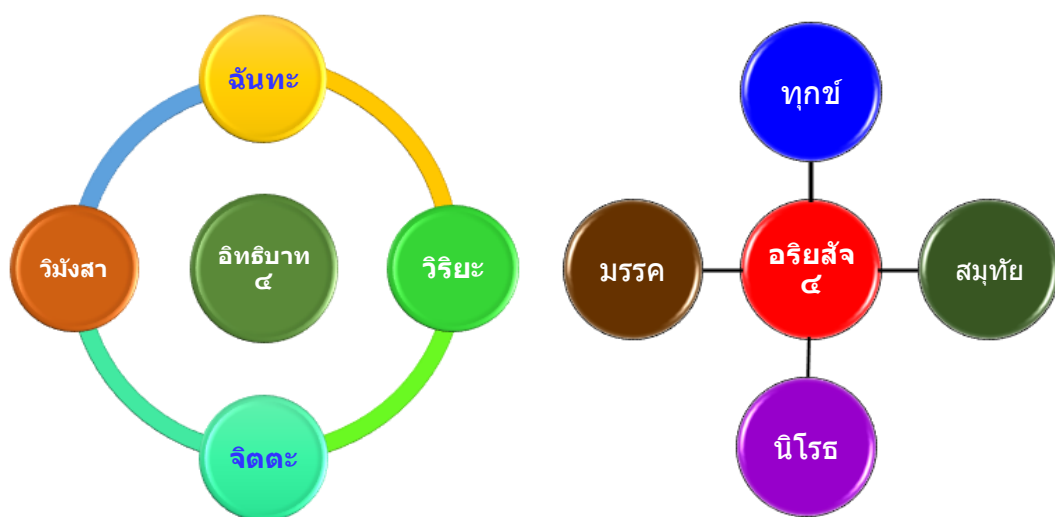
ภาพที่ ๔.๒ สรุปปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการตรวจชำระคัมภีร์พระไตรปิฎก

๒. การดำเนินงานตามแผน (Do) อธิบายถึงขั้นตอนต่าง ๆ ในการดำเนินงาน ภาพการทำงาน แบบฟอร์มสำคัญที่พัฒนาขึ้นมา ตลอดจนข้อพึงระวังที่อาจเกิดขึ้นได้

๓. การตรวจสอบ (Check) ผลการดำเนินงานกับเป้าหมายทั้งระยะสั้นและระยะยาว ตัวชี้วัดและเกณฑ์ที่กำหนด ซึ่งแสดงผลที่ควรจะได้รับแต่ละงานไว้อย่างชัดเจน

๔. การปรับปรุงแก้ไข (Act) เพื่อวางแผนการดำเนินงานในปีต่อไป ได้นำเสนอสภาพปัญหาที่พบ วิธีการปรับปรุงแก้ไขแบบ case by case ข้อดีและข้อจำกัดอย่างละเอียด โดยการทำการวิเคราะห์เนื้อหาเปรียบเทียบทั้ง ๔ สายอักษร ถึงความเหมือนและความต่างในทุกงาน

ด้านหลักธรรมที่นำมาใช้บริหารจัดการในงานสำรวจ งานรวบรวมข้อมูล งานปริวรรตและงานตรวจชำระคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับบาลานทั้ง ๔ สายอักษร คือ หลักธรรมอริยสัจ ๔ ประกอบด้วย ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค กับ หลักธรรมอิทธิบาท ๔ ประกอบด้วย ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา ดังภาพที่ ๔.๓

ภาพที่ ๔.๓ หลักธรรมที่ใช้ในงานตรวจชำระคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับบาลานทั้ง ๔ สายอักษร

ส่วนด้านหลักธรรมที่ใช้ในการบริหารจัดการ ผู้บริหารโครงการและผู้บริหารงานแต่ละภาคส่วนได้ยึดหลักธรรมอริยสัจ ๔ เข้ามาใช้ในการบริหารจัดการงานให้สำเร็จ ดังนี้ เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้น เช่นล่าช้ากว่ากำหนด (ทุกข์) จะต้องเร่งแก้ไขปัญหาโดยหาสาเหตุให้พบ เพื่อจะได้แก้ไขได้ตรงประเด็น เช่น พบว่ากำลังคนไม่เพียงพอ การหาคัมภีร์บาลานพบลักษณะผูกตักกระจัดกระจายไม่ครบมัด หรือมัดไม่สมบูรณ์ต้องเดินทางไปหลายจังหวัด (สมุทัย) ในการบริหารจัดการจะใช้วิธีการประชุมระดม

สมองว่าจะตั้งเป้าหมาย หรือจุดหมายปลายทางของงานนั้นให้ชัดเจน (นิโรธ) จากนั้นก็หาวิธีแก้ไขปัญหา โดยใช้ (มรรคมืองค์ ๘) การค้นหาทางเลือกที่ดีและถูกต้องที่สุด เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้

หลักธรรมที่ใช้สำหรับผู้ปฏิบัติการทุกภาคส่วน ได้แก่ หลักธรรมอิทธิบาท ๔ ดังนี้

๑. ฉันทะ (ความพอใจ) คือ ความพอใจ การทำความพอใจ ความใคร่เพื่อจะทำความฉลาด ความพอใจในธรรม ในที่นี้คือ ความต้องการที่จะทำงานในขั้นตอนต่าง ๆ ที่ตนรับผิดชอบของงานตรวจชำระคัมภีร์โดยมีจิตเป็นกุศลว่าเป็นการทำงานที่อยู่ในบุญ ไม่สนใจว่าสิ่งตอบแทนภายนอก เช่น ค่าตอบแทน สวัสดิการ เป็นต้น จะคุ้มกับการลงมือทำงานชิ้นนี้จนสำเร็จหรือไม่

๒. วิริยะ (ความเพียร) คือ การปรารถนาความเพียรทางใจ ฯลฯ สัมมาวายามะ ในที่นี้คือความขยันหมั่นเพียรในการทำงานที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จตามเป้าหมาย การฝ่าฟันอุปสรรคทั้งปวงที่เกิดขึ้นโดยไม่ท้อถอย แม้บางครั้งระยะเวลาทำงานจะเกินเวลาที่กำหนดไปมาก หรือบางครั้งปริมาณงานที่ทำมากกว่าที่ตกลงกันไว้ ก็พยายามชวนชวนทำงานชิ้นนั้นสำเร็จ

๓. จิตตะ (ความคิด) คือ จิต มโน มานัส ฯลฯ มโนวิญญูณธาตุที่สมกัน ในที่นี้คือตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ได้รับมอบหมายให้ และทำสิ่งนั้นด้วยจิตที่ฝึกฝน ไม่ปล่อยใจฟุ้งซ่านเลื่อนลอยไปอันอาจทำให้งานเสียหายได้ เช่น การลงทะเลเบียนเรียงลำดับให้ถูกต้อง การนำคำมาเปรียบเทียบกับแต่ละคำ การถ่ายภาพที่ต้องคมชัด เป็นต้น แม้จิตซัดส่ายไปด้วยเรื่องส่วนตัวก็ต้องพักแล้วรีบดึงกลับมาจรรจงกับงานที่ทำเพื่อป้องกันความผิดพลาด

๔. วิมังสา (ความไตร่ตรอง) คือ ปัญญา กิริยาที่รู้ชัด ฯลฯ ความไม่หลง ความวิจยธรรม สัมมาทิฏฐิ ในที่นี้คือ หมั่นใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญหาเหตุผลเมื่อเกิดปัญหาอุปสรรคในการทำงาน และตรวจสอบความผิดพลาดในสิ่งที่ทำนั้น ตั้งแต่การวางแผน การทำงานตามแผน การตรวจสอบและการปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น ต้องเป็นคนช่างสังเกต ไม่มองข้ามแม้เรื่องเพียงเล็กน้อยซึ่งอาจทำให้เกิดความเสียหายต่องานได้ เช่น เนื้อหาโบลานขาดหายไป ๑ แผ่น การชำรุดของโบลานทำให้ลบเลือนคำที่จารไว้ การแปลความหมายของคำหรืออักษรที่ทำให้สับสน เป็นต้น

ด้านหลักธรรมที่ใช้รายบุคคล ทั้งตัวผู้บริหารและทีมงานแต่ละท่านของโครงการในทุกภาคส่วนนั้น รับผิดชอบงานตามความสมัครใจของแต่ละบุคคลที่มีความสนใจและเห็นความสำคัญในงาน (ฉันทะ) พร้อมทุ่มเทการทำงานในภาคสนามทั้งในประเทศและต่างประเทศ งานสำรวจและเก็บรวบรวมข้อมูล บางแห่งใช้เวลานานนับ ๑๐ ปี ต้องเดินทางไปมาหลายรอบ ปัจจัย ๔ ก็ไม่ได้สะดวกสบายเหมือนอยู่วัดหรือบ้าน ถ้าขาดความเพียรพยายามงานก็ยากที่จะสำเร็จ (วิริยะ) แม้ว่าจะงานบางส่วนจะบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ แต่ระหว่างทางก็พบอุปสรรคมากมายที่แทบไม่ซ้ำรูปแบบกัน รวมไปถึงภัยธรรมชาติ แต่ด้วยความมุ่งมั่นรวมใจเป็นหนึ่งเดียวแต่ละท่านก็พยายามร่วมกันป้องกันแก้ไข (จิตตะ) จนงานประสบผลสำเร็จต่างชื่นชมภาพความสำเร็จและนำบทเรียนที่ได้รับมาพิจารณาไตร่ตรองว่าเหตุใดงานจึงล่าช้า เหตุใดงานจึงผิดพลาด เป็นต้น

แล้วนำไปประชุมปรึกษาหารือกัน ระดมสรรพกำลังทำการปรับปรุงแก้ไขปัญหา และพัฒนางานให้ดียิ่งขึ้นเพื่อการขยายผลไปยังประเทศอื่น ๆ ต่อไป (วิมังสา)

ในขณะเดียวกัน แม้ว่าทีมงานทุกภาคส่วนจะยึดหลักธรรมอิทธิบาท ๔ ตั้งแต่การอาสาสมัครใจเข้ามาทำงานนี้แบบอุทิศชีวิตเพื่องานพระศาสนา (ฉันทะ) เพื่อมุ่งหวังประโยชน์ทั้งในชาตินี้ ชาติหน้า และประโยชน์อย่างยิ่ง (พระนิพพาน) ขณะกำลังทำงานเมื่อพบอุปสรรคมากมายในการทำงานมาตลอด ทุกภาคส่วนก็มิได้ย่อท้อ ต่างพยายามฟันฝ่าอุปสรรคต่าง ๆ เพื่อไปให้ถึงเป้าหมายที่ตั้งไว้ให้ได้ (วิริยะ) แต่เมื่อผู้บริหารโครงการพบว่า ปริมาณงานมีจำนวนมากขึ้นจนเริ่มล้นมือ เช่น งานปริวรรต เพราะต้องใช้ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทาง ทั้งที่เป็นนักวิชาการในประเทศและต่างประเทศ ทำการเปรียบเทียบตรวจสอบอย่างละเอียดหลายขั้นตอนทำให้เกิดความล่าช้ามากเมื่อคำนวณต้นทุนค่าใช้จ่าย (cost) ทั้งค่าเดินทาง ค่าที่พัก ค่าตอบแทน เปรียบเทียบกับระยะเวลาและความสามารถผลิตผลงานได้สูงสุดในการสร้างผลงานที่มีคุณภาพต่อคน จึงตัดสินใจทำการเสริมแรงเพื่อส่งเสริมให้เกิดฉันทะ และวิริยะมากขึ้น จำแนกเป็นด้านปริมาณงานได้คำนวณค่าตอบแทนคิดตามจำนวนหน้าใบลานที่เพิ่มขึ้น

ส่วนด้านคุณภาพ คือ เสริมแรงด้านจิตตะและวิมังสา ได้สร้างทีมผู้เชี่ยวชาญอีกกลุ่มหนึ่งทำการสุ่มตรวจสอบ (Quality Control) เพื่อป้องกันความผิดพลาดที่อาจเกิดขึ้นจากปริมาณงานที่เพิ่มขึ้นหลายเท่าตัว พร้อมทั้งสร้างแรงจูงใจว่า ผลงานผู้ใดไม่พบข้อผิดพลาดหรือมีน้อยมากในค่าที่ยอมรับได้ (ร้อยละ ๐.๐๕) ในเงื่อนไขเวลาและปริมาณที่กำหนด จะได้รับการพิจารณาคุณสมบัติขึ้นเทียบเคียงกับผู้เชี่ยวชาญระดับนานาชาติ โดยสามารถเลื่อนระดับขึ้นรับสิทธิประโยชน์ทุกประการได้ในระนาบเดียวกันกับระดับนานาชาติ ถือเป็นการพัฒนาบุคลากรภายในประเทศทั้งฝ่ายพระภิกษุสงฆ์ตลอดจนนักวิชาการผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทางที่เป็นฆราวาสทั้งบุรุษและสตรี ทั้งนี้มีเพียงแต่งานตรวจสอบเท่านั้น ยังหมายรวมถึงงานคีย์ข้อมูลและงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องด้วย ทำให้สามารถลดระยะเวลา ลดจำนวนบุคลากรที่ต้องหามาเพิ่ม แต่ได้ปริมาณและคุณภาพของงานเพิ่มขึ้นหลายเท่าตัวในต้นทุนค่าใช้จ่ายที่ไม่แตกต่างกัน

เป้าหมายการบริหารจัดการตรวจชำระพระไตรปิฎกบาลี คือการรวบรวมข้อมูลจากคัมภีร์ใบลานและตรวจชำระพระไตรปิฎก เพื่อให้ได้คำสอนที่ครบถ้วนตรงกับที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงตรัสไว้อย่างถูกต้อง บริสุทธิ์ บริบูรณ์ที่สุด จากผลการวิจัยเอกสารและการลงภาคสนามเพื่อศึกษารูปแบบการบริหารจัดการงานสำรวจ งานรวบรวมข้อมูล งานปริวรรตและงานตรวจชำระคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลานทั้ง ๔ สายอักษร คือ อักษรขอม อักษรพม่า อักษรสิงหล และอักษรธรรมทั้งในประเทศและต่างประเทศ สามารถแบ่งขั้นตอนในการบริหารจัดการตรวจชำระพระไตรปิฎกบาลีออกเป็น ๖ ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ การสำรวจใบลาน

เป้าหมาย คือ สำรวจแหล่งที่มีคัมภีร์ใบลานบาลีพระไตรปิฎกเก็บรักษาอยู่ทั้งหมดที่มีในโลก ซึ่งส่วนใหญ่จะถูกเก็บรักษาอยู่ในวัดเก่าแก่ หอสมุดแห่งชาติ หอสมุดมหาวิทยาลัย หอสมุดท้องถิ่น เป็นต้น สถานที่หลักอยู่ในประเทศไทย เมียนมา ศรีลังกา ลาว กัมพูชา ตอนใต้ของจีน โดยประสานความร่วมมือกับนักวิชาการและสถาบันวิจัยด้านคัมภีร์ใบลานของท้องถิ่นต่าง ๆ ซึ่งมีข้อมูลแหล่งข้อมูลคัมภีร์ใบลานในท้องถิ่นอยู่ระดับหนึ่งแล้ว ในการสำรวจนั้น มีแนวทางการสำรวจแบ่งออกได้ ๒ แบบ คือ

๑) การสำรวจแบบเจาะจง ไปสำรวจในวัดใหญ่ที่มีชื่อเสียง และเป็นที่รับทราบว่ามีคัมภีร์ใบลานอยู่ ซึ่งวัดเหล่านั้นส่วนใหญ่จะเคยมีนักวิชาการด้านคัมภีร์ใบลานของสถาบันการศึกษาทั้งภายในและต่างประเทศไปสำรวจมาบ้างแล้ว **๒) การสำรวจแบบไม่เจาะจง** โดยมีการสำรวจวัดทุกวัด หอสมุดท้องถิ่น และคัมภีร์ใบลานในหอสมุดแห่งชาติของทุกประเทศ แนวทางแบบที่ ๒ นี้ต้องใช้ทรัพยากรทั้งบุคคล เวลา และงบประมาณจำนวนมาก แต่จะทำให้มั่นใจได้ว่า ได้สำรวจแหล่งคัมภีร์ใบลานเท่าที่ยังมีหลงเหลืออยู่ในโลกได้ค่อนข้างครบถ้วนที่สุด นอกจากนั้นยังมีการสำรวจทั้งในประเทศและต่างประเทศ ดังนี้

การสำรวจคัมภีร์ภายในประเทศ จะมีทั้งการสำรวจแบบเจาะจงและไม่เจาะจง เช่น

อักษรขอม ๑) การสำรวจแบบเจาะจง ไปสำรวจในวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์-ราชวรมหาวิหาร, วัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร, วัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามราชวรมหาวิหาร, วัดสระเกศราชวรมหาวิหาร, วัดสระเกศราชวรมหาวิหาร, หอสมุดแห่งชาติ รวมทั้งวัดในจังหวัดภาคกลางตามบัญชีรายชื่อใบลานที่ทางหอสมุดแห่งชาติสำรวจแล้ว เป็นต้น ๒) การสำรวจแบบไม่เจาะจง เช่น การสำรวจคัมภีร์ใบลานวัดทุกวัดในอำเภอเมือง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน ๗๔ วัด เป็นต้น

อักษรธรรม ๑) การสำรวจแบบเจาะจง สำรวจใบลานในวัดสูงเม่น จังหวัดแพร่, วัดดวงดี จังหวัดเชียงใหม่, วัดไหล่หินหลวง จังหวัดลำปาง, วัดพระธาตุหริภุญชัย วรมหาวิหาร จังหวัดลำพูน, วัดพระเกิด จังหวัดน่าน รวมทั้งวัดในจังหวัดภาคเหนือ ตามบัญชีรายชื่อใบลานที่ทางมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ได้สำรวจแล้ว เป็นต้น ๒) การสำรวจแบบไม่เจาะจง โดยการสำรวจคัมภีร์ใบลานวัดทุกวัดในอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน ๑๑๘ วัด เป็นต้น

การสำรวจคัมภีร์ในต่างประเทศ จะใช้การสำรวจแบบเจาะจงเป็นหลัก เนื่องจากมีข้อจำกัดด้านเวลาและงบประมาณ เมื่อสำรวจแล้วจะนำข้อมูลใส่ในโปรแกรม MSS เพื่อเป็นฐานข้อมูลในการวางแผนถ่ายใบลาน

อักษรพม่า โดยไปสำรวจที่ University of Yangon Library , The Tripitaka Library Yangon และวัดสำคัญอย่างกั๋งและมัณฑเลย์ ประเทศเมียนมาร์

อักษรสิงหล โดยไปสำรวจที่วัดใหญ่แต่ละเมืองในประเทศศรีลังกา พบว่ามีคัมภีร์ใบลานเกือบทุกวัดซึ่งเป็นมัตใหญ่ เช่น ที่มินิกาย ก็จะมีครบทั้งสามคัมภีร์ทำให้สะดวกต่อการรวบรวมข้อมูล

แนวทางการปฏิบัติในการลงพื้นที่

ก. ควรมีทีมนักวิชาการช่วยจัดหมวดหมู่คัมภีร์ใบลาน เมื่อสำรวจพบคัมภีร์ใบลานแล้ว ควรจัดทีมนักวิชาการช่วยจัดหมวดหมู่คัมภีร์ใบลานที่มีอยู่ของวัดต่าง ๆ ให้เป็นระเบียบเรียบร้อย ทำแค็ตตาล็อก สารบัญคัมภีร์ทั้งหมด เพราะในสมัยโบราณคัมภีร์ใบลานเป็นเหมือนหนังสือในสมัยนี้ เป็นแหล่งรวมความรู้สรรพวิชาของท้องถิ่น วัดที่เก็บรักษาใบลานก็เป็นคล้ายห้องสมุดท้องถิ่น ในยุคปัจจุบัน เนื้อหาในคัมภีร์ใบลาน จึงมีทั้งคัมภีร์บาลีพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา สัททวาวิเสส ตำรายา นิทานพื้นบ้าน พงศาวดารท้องถิ่น ฯลฯ ถือเป็นชุมทรัพย์ทางปัญญาของท้องถิ่น

ข. การขออนุญาตและความยินยอมของชุมชนท้องถิ่น กล่าวคือ ในหลายวัดผู้นำท้องถิ่นมีความหวงแหนคัมภีร์ใบลานมาก ถือเป็นมรดกอันล้ำค่าของชุมชน การจะขออนุญาตสำรวจก็ไม่ใช่เรื่องง่าย ควรเริ่มจากการที่มีพระผู้ใหญ่ หรือผู้ใหญ่ในบ้านเมืองที่เป็นที่เคารพเชื่อถือของชุมชนเป็นผู้ขออนุญาตทำการสำรวจ ส่วนการสำรวจควรเริ่มจากวัดที่ได้รับความยินยอมและต้องทำด้วยความระมัดระวัง ทะนุถนอมคัมภีร์ใบลานอย่างยิ่ง ควรช่วยเหลือทางวัดทำความสะอาดใบลาน โดยใช้ชุดอุปกรณ์ที่ทำความสะอาดใบลาน เช่น แอลกอฮอล์ น้ำมันงา คาร์บอนเม็ดสำหรับผสมทำน้ำหมักผ้าเช็ดใบลาน ไม้สาเลี แก้วใส่น้ำมันงาและแอลกอฮอล์ เป็นต้น

ค. การสร้างปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อผู้เก็บรักษาคัมภีร์ นอกจากจะมุ่งทำงานให้สำเร็จอย่างเดียว ควรสร้างปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อผู้เก็บรักษาคัมภีร์ เพื่อให้เกิดความไว้วางใจในคณะทีมงาน เช่น การเปลี่ยนผ้าห่อที่มีคุณภาพดีมาแทนของเก่าที่อาจชำรุด พร้อมทั้งหาตู้บรรจุคัมภีร์ใบลานที่แข็งแรง สามารถถนอมคัมภีร์ใบลานไว้ได้นาน ๆ ไปมอบให้แก่ทางวัดผู้เก็บคัมภีร์ ทำที่ที่ให้ความสำคัญในการทำงานอย่างระมัดระวังรอบคอบเช่นนี้จะทำให้ได้รับความเชื่อถือจากชุมชน และชาวจะกระจายไป ผู้นำชุมชนข้างเคียง หรือเจ้าอาวาสวัดข้างเคียงที่มีคัมภีร์ใบลาน เมื่อมาดูการทำงานจะทำให้หน้าเชื่อถือและอาจขอให้ไปช่วยสำรวจคัมภีร์ใบลานในวัดของตนด้วย

ขั้นตอนที่ ๒ การถ่ายภาพคัมภีร์ใบลาน

เมื่อสำรวจเสร็จ รู้แหล่งของคัมภีร์ใบลานบาลีพระไตรปิฎกแล้ว ก็เป็นขั้นตอนขออนุญาตถ่ายภาพ ในยุคก่อนใช้การถ่ายด้วยไมโครฟิล์ม ซึ่งภาพที่ได้คุณภาพไม่ค่อยดีนัก ดูไม่ค่อยชัด ขยายใหญ่ภาพก็แตก ในยุคปัจจุบันการถ่ายภาพคัมภีร์ใบลาน ด้วยเทคโนโลยีดิจิทัลซึ่งจะได้เป็นภาพสีเหมือนจริงคมชัด ขยายใหญ่ดูในคอมพิวเตอร์ได้สะดวก สามารถเผยแพร่แก่นักวิชาการผู้สนใจทั่วโลกผ่านทางอินเทอร์เน็ตได้กว้างขวางขึ้น เมื่อสำรวจเสร็จ ก็จะนำข้อมูลแหล่งของคัมภีร์ใบลานมาจัดการเริ่มตั้งแต่วางแผนงาน (PLAN) ปฏิบัติตามแผน (Do) ตรวจสอบ (Check) รวมทั้งปรับปรุงแก้ไข (Act)

ให้ดีขึ้น ซึ่งก็คือขั้นตอนการบริหาร PDCA แบบวงจรเดมมิ่งนั่นเอง แล้วจึงดำเนินการขออนุญาตถ่ายภาพ โดยเริ่มจากวัดที่มีคัมภีร์ใบลานมากที่สุด และมีบัญชีรายชื่อที่มีการสำรวจมาแล้วจะนำมาวางแผนทั้ง ๘ M ในการลงพื้นที่ เมื่อถ่ายใบลานเรียบร้อยแล้วจะมอบไฟล์สำเนาให้แก่ทางวัดที่เก็บใบลานและจะบันทึกรายละเอียดข้อมูลเกี่ยวกับใบลานลงโปรแกรม MSJ เพื่อใช้เป็นฐานข้อมูล ในการนำมาคัดเลือกใบลานที่จะตรวจชำระ ซึ่งจากการลงพื้นที่ถ่ายภาพคัมภีร์ใบลานจนถึงปัจจุบัน โครงการพระไตรปิฎกวิชาการมีจำนวนคัมภีร์ใบลานที่รวบรวมได้ทั้งสิ้น ๑๐,๐๐๘ คัมภีร์ จากทุกสายอักษร ถือเป็นแหล่งรวบรวมคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีที่มีจำนวนมากที่สุดในโลก จำแนกรายละเอียดตามประเทศได้ดังนี้

(๑) Myanmar	๖,๗๘๕	คัมภีร์
(๒) Thailand	๒,๕๓๗	คัมภีร์
(๓) Sri Lanka	๕๒๔	คัมภีร์
(๔) Laos	๑๗๙	คัมภีร์
(๕) Cambodian	๑๐	คัมภีร์
รวมทั้งสิ้น	๑๐,๐๓๕	คัมภีร์

ฐานข้อมูลในโปรแกรม MSJ ณ วันที่ ๓๐ มกราคม ๒๕๖๕

โดยมีคัมภีร์ใบลานบาลีที่เก่าแก่มากที่สุดเป็นคัมภีร์แปดวัตถุ อักษรล้านนาอายุถึง ๕๐๘ ปี พบที่วัดไหล่หินหลวง จังหวัดลำปาง และคัมภีร์ปาจิตติย์ อักษรธรรมอีสาน อายุ ๔๕๕ ปี พบที่วัดมหาธาตุ จังหวัดยโสธร โดยสรุปแต่ละสายอักษรได้ตามตารางที่ ๔.๒ ดังนี้

ตารางที่ ๔.๒ คัมภีร์ใบลาน ๖ สายอักษรที่สำรวจพบว่ามีความเก่าแก่มากที่สุด

ที่	สายอักษร	ชื่อคัมภีร์	ที่เก็บรักษา	จังหวัด/ ประเทศ	อายุ/ปี	ค.ศ.
๑	ธรรมล้านนา	แปดวัตถุ	วัดไหล่หินหลวง	ลำปาง	๕๐๘	๑๕๑๔
๒	ธรรมอีสาน	ปาจิตติย์	วัดมหาธาตุ	ยโสธร	๔๕๕	๑๕๖๗
๓	ขอม	ทีฆนิกาย มหาวรรค	หอสมุดแห่งชาติ	กรุงเทพฯ	๒๕๕-๖๗๒	๑๓๕๐-๑๗๖๗
๔	พม่า	อังคุตตรนิกาย เอคาทสนีบาต	Research Library, State Pariyatti	เมือง Yangon ประเทศพม่า	๓๘๒	๑๖๔๐
๕	มอญ	จุลวรรค	Sasana University		๑๕๒	๑๗๔๔
๖	สิงหล	ทีฆนิกาย	Ridiviharaya	ประเทศศรี ลังกา	๒๗๘	๑๘๗๐

ส่วนแบบบันทึกจริงในระบบดิจิทัล ในโปรแกรม MSJ โดยจะมีชื่อย่อรหัส DCI Code ที่โครงการปรับให้สอดคล้องกับคัมภีร์พระไตรปิฎกมากยิ่งขึ้น รวมทั้ง Original Code คือ รหัสใบลานเดิมที่ระบุบนใบลาน ซึ่งผู้ที่ศึกษาสามารถสืบค้นใบลานต้นฉบับได้สะดวกขึ้น ดังตารางที่ ๔.๓ ดังนี้

ตารางที่ ๔.๓ บันทึกการสำรวจคัมภีร์ใบลานทุกสายอักษรในฐานข้อมูลโครงการพระไตรปิฎกวิชาการ

Script	DCI Code	Text Code	Original Code	Country	Temple / Institute	Era	Year	AD	Age
Tham Lanna	TH_11_01_163_00	KN07	496	Thailand	Wat Lin Hin Luang	Minor Era	876	1514	508
Tham Esan	TH_10_00_113_02	VN02	252 ข 5/น	Thailand	Wat Mahadhatu	Minor Era	929	1567	455
Khom	TH_05_01_012_00	DN02	157/1-11	Thailand	National Library of Bangkok	Christian Era	1350-1767	1350-1767	255-672
Burmese	MM_50_01_091_04	AN11	1146	Myanmar	Research Library, State Pariyatti Sasana University	Minor Era	1002	1640	382
Sinhalese	SR_99_01_003_00	DN00	27	Sri Lanka	Ridīvihāraya	Saka Era	1666	1744	278
Mon	MM_51_00_240_00	VN05	3425	Myanmar	Research Library, State Pariyatti Sasana University	Minor Era	1232	1870	152

มาตรฐานอุปกรณ์ที่ใช้ในการถ่ายภาพคัมภีร์ใบลาน อาทิเช่น อุปกรณ์เคลื่อนที่สำหรับถ่ายภาพคัมภีร์ใบลาน เช่น คอมพิวเตอร์ Notebook สำหรับเก็บข้อมูลและถ่ายภาพใบลาน จอคอมพิวเตอร์ ปลั๊กไฟ กล้องดิจิทัล ชุดไฟสตูดิโอ ชุดแท่นถ่ายภาพ ขาตั้งกล้อง โต๊ะถ่ายภาพใบลาน เป็นต้น เมื่อถ่ายภาพเสร็จ ควรมอบต้นฉบับภาพดิจิทัลให้แก่วัดหรือหน่วยงานที่เป็นเจ้าของใบลาน และขอสำเนามาใช้เพื่อการศึกษาตรวจชำระพระไตรปิฎกต่อไป วัดที่มีคัมภีร์ใบลานอยู่ก็สบายใจได้ว่า คัมภีร์ใบลานที่ตนมีอยู่ได้รับการถ่ายภาพเก็บรักษาไว้แล้ว ต่อให้ต้นฉบับสูญพังตามกาลเวลาไปเมื่อไรก็ตาม ภาพคัมภีร์ดิจิทัลที่มีอยู่ก็จะรักษามรดกธรรม ชุมทรัพย์ทางปัญญาของท้องถิ่นไว้ได้ตลอดไป

ขั้นตอนที่ ๓ การคัดเลือกคัมภีร์ใบลาน

เนื่องจากคัมภีร์ใบลานบาลีพระไตรปิฎกในแต่ละสายจารีต มีจำนวนมากนับร้อยนับพันชุด เป็นไปได้ยากที่จะนำใบลานนับพันชุดมาศึกษาเปรียบเทียบกัน เราจึงต้องมีการคัดเลือกคัมภีร์ใบลาน โดยอาศัยหลักวิชาการตรวจชำระมาช่วยวิเคราะห์ ดังตัวอย่างการคัดเลือกคัมภีร์ใบลาน สังยุตตนิกาย มหาวรรค ในบทที่ ๓ หัวข้อ การคัดเลือกใบลาน เป็นการคัดเลือกตัวแทนกลุ่มใบลานอักษรธรรม คัมภีร์มหาวรรค สังยุตตนิกาย จำนวน ๘ มัด ดังนี้

มัดที่	DCI Code	สร้าง พ.ศ.	สถานที่พบ
(๑)	TH_๑๐_๐๑_๐๐๔_๐๑	พ.ศ. ๒๓๕๐	วัดมหาธาตุ จ.ยโสธร ประเทศไทย
(๒)	TH_๑๐_๐๑_๐๐๔_๐๓	พ.ศ. ๒๓๖๗	วัดมหาธาตุ จ.ยโสธร ประเทศไทย
(๓)	TH_๑๐_๐๑_๐๐๖_๐๐	พ.ศ. ๒๓๙๑	วัดมหาธาตุ จ.ยโสธร ประเทศไทย
(๔)	TH_๑๐_๐๑_๐๑๗_๐๐	ไม่ปรากฏ	วัดมหาธาตุ จ.ยโสธร ประเทศไทย
(๕)	TH_๑๐_๐๑_๑๘๗_๐๐	พ.ศ. ๒๓๙๐	วัดมหาธาตุ จ.ยโสธร ประเทศไทย
(๖)	LA_๐๓_๐๑_๐๐๗_๐๐	พ.ศ. ๒๓๙๙	หอพิพิธภัณฑสถานพระราชวัง หลวงพระบาง ประเทศลาว
(๗)	LA_๐๓_๐๑_๐๑๐_๐๒	พ.ศ. ๒๓๖๒	หอพิพิธภัณฑสถานพระราชวัง หลวงพระบาง ประเทศลาว
(๘)	LA_๐๗_๐๑_๐๑๒_๐๐	พ.ศ. ๒๑๙๐	วัดสีลำนันทะรังสี แขวงจำปาสัก ประเทศลาว

จากการแบ่งกลุ่มคัมภีร์ โดยพิจารณาจากข้อมูลเบื้องต้นของคัมภีร์ใบลานที่มีลักษณะทางกายภาพสมบูรณ์ จำนวน ๘ มัด เมื่อนำคัมภีร์มาแบ่งกลุ่มตามแหล่งที่ค้นพบในเบื้องต้นสามารถแยกคัมภีร์ออกได้เป็น ๓ กลุ่มตามแหล่งที่พบใบลาน เมื่อจัดทำแผนภาพต้นไม้ของคัมภีร์ใบลานที่รวบรวมมาได้เสร็จจะรู้แล้วว่าคัมภีร์ใบลานแต่ละฉบับอยู่ในสายการจารคัดลอกใด ก็ให้คัดเลือกคัมภีร์ใบลานที่มาจากสายการจารคัดลอกต่างกันจำนวน ๕ ฉบับ

เมื่อจัดทำแผนภาพต้นไม้ (Tree diagram) ของคัมภีร์ใบลานที่รวบรวมมาได้ทั้งหมด โดยถือหลักว่าคัมภีร์ใบลานที่มีที่ผิดที่เดียวกันจำนวนมากแห่งแสดงว่าอยู่ในสายเดียวกัน ที่มีที่ผิดมากแสดงว่าเกิดจากการจารคัดลอกในยุคหลังกว่าฉบับที่มีที่ผิดน้อย^๑ จะทราบว่าคัมภีร์ใบลานแต่ละฉบับอยู่ในสายการจารคัดลอกใด ก็ให้คัดเลือกคัมภีร์ใบลานที่มาจากสายการจารคัดลอกต่างกันจำนวน ๕ ฉบับ ซึ่งเป็นจำนวนที่พอดี ไม่มากเกินไปจนปริมาณงานมหาศาลจนไม่อาจทำเสร็จได้จริง และไม่น้อยเกินไปจนข้อมูลไม่ครบ ธรรมชาติคนเราในการจารคัดลอกคัมภีร์ แม้ผู้จารแต่ละคนจะมีจารผิดบ้าง แต่ก็มักจะไม่วัดที่เดียวกัน เมื่อนำใบลานอักษรเดียวกันจากต่างสายย่อยจำนวน ๕ ฉบับนี้มาศึกษาเปรียบเทียบกัน จะสามารถสาวสืบค้นไปจนได้เนื้อหาพระไตรปิฎกของสายที่เลือกมานั้นถูกต้องสมบูรณ์ เมื่อนำเอาใบลานของทั้ง ๔ สายจาริตมาศึกษาเทียบเคียงกัน ตรวจชำระแล้วมีโอกาสจะได้พระไตรปิฎกที่มีเนื้อหาใกล้เคียงกับที่พระสัมมาสัมพุทธทรงเจ้าตรัสไว้มากที่สุด

คัมภีร์ใบลานบาลีอักษรธรรม อาจแบ่งตามความแตกต่างของอักขระบางตัวออกได้เป็น ๒ สายจาริตย่อย คือ คัมภีร์ใบลานอักษรธรรมล้านนา ซึ่งในปัจจุบันพบในภาคเหนือของประเทศไทยที่เคยเป็นที่ตั้งของอาณาจักรล้านนา และคัมภีร์ใบลานอักษรธรรมล้านช้าง ซึ่งในปัจจุบันพบใน

^๑ สุชาติ ศรีเศรษฐกุล, “แนวทางการสร้างฐานข้อมูลพระไตรปิฎกบาลีจากคัมภีร์ใบลาน: การอ่านและบ่อนเนื้อความคัมภีร์ใบลาน ที่มณีกาย มหาวรรค” ธรรมธารา, ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-ธันวาคม ๒๕๕๘): ๒๔๘-๓๐๑.

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย (อักษรธรรมอีสาน) และในประเทศลาว (อักษรธรรมลาว) ซึ่งทั้งสองภูมิภาคเคยเป็นที่ตั้งของอาณาจักรล้านช้าง โดยมีข้อมูลทางประวัติศาสตร์บางส่วนบ่งชี้ว่า มีการแลกเปลี่ยนคัมภีร์ไบลานบาลีอักษรธรรมของทั้งสองสายจาริตย่อยดังกล่าวในบางช่วงเวลา แต่อย่างไรก็ตาม ในเรื่องเอกลักษณ์ความแตกต่างและการมีอิทธิพลต่อกันในแต่ละสายจาริตย่อยมีความจำเป็นที่ต้องศึกษาเปรียบเทียบ และวิเคราะห์ในรายละเอียดต่อไป

คัมภีร์ไบลานบาลีอักษรพม่า ต้องระมัดระวังเช่นเดียวกัน เพราะอักษรพม่ายืมมาจากอักษรมอญ ซึ่งมอญแต่เดิมเป็นประเทศเอกราชมีคัมภีร์ไบลานพระไตรปิฎกเป็นของตนเองโดยเฉพาะ เราจึงต้องวิเคราะห์แยกแยะว่า คัมภีร์ไบลานอักษรพม่านั้นเป็นของสายจาริตพม่าหรือมอญ ถ้าวรรณคัมภีร์ไบลานบาลีอักษรมอญได้มากพอก็อาจจัดเป็นสายจาริตใหม่ขึ้นมาได้ต่างหากอีก ๑ สาย

คัมภีร์ไบลานบาลีอักษรสิงหล มีลักษณะเป็นไบลานขนาดใหญ่และจารตัวอักษรขนาดเล็กทำให้ในหนึ่งหน้าไบลานสามารถบรรจุเนื้อหาได้จำนวนมากและคัมภีร์แต่ละเล่มไม่หนามากนัก ดังนั้นคัมภีร์ไบลานบาลีอักษรสิงหลจึงมีลักษณะเป็นมัดใหญ่รวมคัมภีร์แต่ละเล่มไว้ด้วยกัน ส่งผลให้สามารถสืบทอดส่งต่อเป็นชุดใหญ่ครบชุด และไม่กระจัดกระจายเหมือนคัมภีร์ไบลานบาลีของทางฝั่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (โดยเฉพาะอย่างยิ่งคัมภีร์ไบลานบาลีอักษรขอมและอักษรธรรมที่ค่อนข้างกระจัดกระจายเป็นผูกย่อยไม่ค่อยครบชุด) นอกจากนี้ จากการศึกษาเปรียบเทียบเพื่อทำการคัดเลือกไบลานยังพบว่า คัมภีร์ไบลานบาลีอักษรสิงหลส่วนใหญ่สืบทอดมาจากต้นฉบับหลักเดียวกัน ซึ่งเนื้อหาไม่ได้มีส่วนที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ชัดเจน โดยมีความแตกต่างกันอย่างชัดเจนเฉพาะในส่วนของคำอธิบายเจตนาและข้อมูลเกี่ยวกับผู้สร้าง ผู้จาร ที่เป็นคนละกลุ่ม คนละบุคคลกันเท่านั้น

ดังนั้นในขั้นตอนการคัดเลือกคัมภีร์ไบลาน นอกจากมีเป้าหมายเพื่อคัดเลือกตัวแทนคัมภีร์ไบลานบาลีของแต่ละสายจาริตเพื่อนำไปใช้ในขั้นตอนการจัดทำฐานข้อมูลเนื้อหาในคัมภีร์ไบลานบาลีแล้ว ยังเป็นการศึกษาวิจัยด้านประวัติศาสตร์ เนื้อหาเปรียบเทียบ สายการสืบทอด ฯลฯ ของคัมภีร์ไบลานบาลีในแต่ละสายจาริตอีกด้วย

ขั้นตอนที่ ๔ การจัดทำฐานข้อมูลเนื้อหาในคัมภีร์ไบลานบาลี

การจะนำภาพคัมภีร์ไบลาน ๔ สายจาริต รวม ๒๐ ฉบับ มาศึกษาเปรียบเทียบตรวจสอบชำระ โดยตรงนั้นทำได้ยากมาก เพราะตัวอักษรในแต่ละสายจาริตแตกต่างกัน ลายมือในการจารของแต่ละฉบับก็ต่างกันเพราะไม่ใช่เป็นตัวพิมพ์ แต่เป็นตัวเขียนตามเอกลักษณ์ของผู้จารแต่ละคน งานจะคืบหน้าช้ามาก ๆ ยิ่งเมื่อคำนึงถึงว่าผู้เชี่ยวชาญภาษาบาลีระดับเลิศของโลกที่จะตรวจชำระพระไตรปิฎกให้สมบูรณ์ได้จริง ๆ มีเพียงไม่กี่ท่าน ถ้าทำแบบนี้แม้ใช้เวลา ๑๐๐ ปี ก็ตรวจชำระพระไตรปิฎกไม่เสร็จ วิธีการที่จะช่วยได้คือ นำเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์มาช่วย โดยคีย์ข้อมูลจากคัมภีร์ไบลานบาลีที่คัดเลือกแล้วทั้ง ๒๐ ฉบับลงในคอมพิวเตอร์ แปลงเป็นบาลีอักษรโรมันทั้งหมด จะได้ตรวจเทียบกันง่าย แล้วสร้าง

โปรแกรมคอมพิวเตอร์มาช่วยในการตรวจเนื้อหา เนื้อหาใดที่คัมภีร์ใบลานทั้ง ๒๐ ฉบับมีความแตกต่าง โปรแกรมจะมีแถบสว่าง (high light) ขึ้นมาให้เห็น เพื่อให้ นักวิชาการผู้เชี่ยวชาญมาวิเคราะห์ต่อไป

ในเชิงปฏิบัติจริงนั้นสามารถทำได้ดังนี้ นำเนื้อหาพระไตรปิฎกฉบับใดฉบับหนึ่งมาทำเป็นฐานข้อมูล (Base Text) ในคอมพิวเตอร์ให้เสร็จก่อน โดยฉบับที่เหมาะสมคือ ฉบับฉัฐฐสังคีติของพม่า เพราะได้รับความยอมรับความถูกต้องในระดับสากล จากนั้นให้ตั้งทีมงานศิษย์ข้อมูล ๔ ทีมใหญ่ รับผิดชอบทีมละ ๑ สายจาริต ในแต่ละทีมแบ่งเป็น ๕ ทีมย่อย ทีมละ ๒ คน รับผิดชอบคัมภีร์ใบลานบาลีพระไตรปิฎกทีมละ ๑ ฉบับ โดยทั้ง ๒ คนนั้นแต่ละคนต่างนำคัมภีร์ใบลานบาลีฉบับเดียวกัน ที่ตนรับผิดชอบมาอ่านเทียบเคียงกับ Base Text ตรงไหนที่ไม่เหมือนกันให้แก่ Base Text ให้ตรงตามข้อความในคัมภีร์ใบลาน ด้วยวิธีนี้จะได้ฐานข้อมูลที่มีความถูกต้องมากกว่าการมาศิษย์ข้อมูลจากคัมภีร์ใบลานลงในคอมพิวเตอร์ใหม่ทั้งหมด เมื่อแต่ละคนตรวจสอบด้วยสายตาหลายรอบจนมั่นใจในความถูกต้องแล้ว ให้นำฐานข้อมูลของทั้ง ๒ คนในทีมเดียวกัน ซึ่งคือข้อมูลคัมภีร์ใบลานบาลีฉบับเดียวกัน มาเปรียบเทียบกันด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์ที่สร้างขึ้น ตรงไหนที่ไม่เหมือนกันจะขึ้นแถบสว่าง (high light) แสดงให้เห็นว่าต้องมีคนใดคนหนึ่งพิมพ์ผิด หลังตรวจเช็คเสร็จฐานข้อมูลจะมีความถูกต้องสูงมากจนโปรแกรมตรวจความแตกต่างไม่พบ

เมื่อแต่ละทีมทำฐานข้อมูลของตัวเองเสร็จ จึงส่งให้หัวหน้าทีมของแต่ละสายจาริต ซึ่งจะรวบรวมฐานข้อมูลของคัมภีร์ใบลาน ๕ ฉบับ ในสายจาริตนั้น ๆ นำมาเทียบเคียงกันด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์อีกครั้ง ตรงไหนที่มีเนื้อหาไม่ตรงกันจะมีแถบสว่าง (high light) แสดงให้เห็น หัวหน้าทีมและผู้ช่วยจะตรวจด้วยสายตาเช็กับใบลานอีกครั้งว่าความแตกต่าง ณ จุดนั้น ๆ เกิดจากการพิมพ์ผิดพลาดหรือไม่ เมื่อผ่านกระบวนการตรวจนี้แล้ว ฐานข้อมูลของคัมภีร์ใบลานทุกฉบับในสายจาริตนั้น ๆ จะมีความถูกต้อง ๑๐๐% ที่ผิดจำนวนเล็กน้อยมาก ๆ ที่อาจจะหลงเหลือจากการทำฐานข้อมูลของใบลานแต่ละฉบับ ที่เกิดจากทั้ง ๒ คนในทีมพิมพ์ผิดที่เดียวกันเหมือนกันจะถูกตรวจแก้หมด จากการเทียบเคียงกับฐานข้อมูลของใบลานอีก ๔ ฉบับ

เมื่อเรารวมข้อมูลจากทั้ง ๔ สายจาริต จะได้ฐานข้อมูลของคัมภีร์ใบลานบาลีพระไตรปิฎกจำนวน ๒๐ ฉบับ ที่คัดเลือกแล้วถูกต้องสมบูรณ์ตรงตามต้นฉบับใบลาน ส่งให้นักวิชาการผู้เชี่ยวชาญทำการตรวจชำระต่อไป^๒

---

^๒ สำหรับวิธีการคัดเลือกคัมภีร์ใบลานเพื่อเป็นต้นฉบับในการตรวจชำระ สามารถศึกษาได้จาก Alexander Wynne, “A Preliminary Report on the Critical Edition of the Pāli Canon Being Prepared at Wat Phra Dhammakāya”, *Thai International Journal for Buddhist Studies*, 4 (2013): 141-142 และ G. A. Somaratne, “Middle Way Eclecticism: The Text-Critical Method of the Dhammachai Tipiṭaka Project”, *Journal of Buddhist Studies*, 12 (2015): 217-226.

ขั้นตอนที่ ๕ การตรวจชำระคัมภีร์ใบลานบาลี

เนื่องจากนักวิชาการผู้เชี่ยวชาญที่เป็นหลักในการตรวจชำระ จำเป็นต้องเป็นผู้มีความสามารถมากเพียงพอในการวิเคราะห์คำต่าง (Variant Reading) ในคัมภีร์ใบลานบาลีต่างฉบับ สามารถวินิจฉัยคำที่ถูก และตรวจชำระพระไตรปิฎกที่มีความสมบูรณ์ถูกต้อง^๓ มีผลงานเป็นที่ยอมรับในระดับนานาชาติ นักวิชาการระดับนี้มีจำนวนน้อยมาก ในการทำงานตรวจชำระ จึงควรมีการแบ่งขั้นตอนงานและทีมนักวิชาการออกเป็น ๓ กลุ่ม ดังนี้

๕.๑ กลุ่มนักวิชาการที่ทำการตรวจชำระในขั้นต้น (draft# ๑) โดยนำฐานข้อมูลคัมภีร์ใบลานบาลีพระไตรปิฎกทั้ง ๔ สายจารีตรวม ๒๐ ชุด ที่เปรียบเทียบกันด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์เสร็จแล้วมาทำการตรวจชำระ คำหรือข้อความใดที่ไม่ตรงกันซึ่งโปรแกรมจะแสดงเป็นแถบสว่าง (high light) ขึ้นมาให้ตรวจสอบ หากเป็นความต่างที่มีความหมายสำคัญต้องค้นคว้าหาข้อมูลประกอบทั้งจากในคัมภีร์อรรถกถา^๔ ฎีกา สัททวิเสส รวมถึงบทความ บทวิจัยที่เกี่ยวข้องที่เคยมีนักวิชาการทำไว้ในโลกในภาษาต่าง ๆ เลือกคำที่ตนคิดว่าถูก แล้วแสดงผลหลักฐานประกอบอย่างชัดเจน เพื่อส่งให้นักวิชาการหลักตรวจสอบต่อไป

คุณสมบัติพื้นฐานของกลุ่มนักวิชาการที่ทำการตรวจชำระขั้นต้น มีดังนี้

ก. มีความรู้ความเชี่ยวชาญภาษาบาลี เทียบระดับของไทยควรมีความรู้เทียบเท่าเปรียญธรรม ๘ ประโยคขึ้นไป นักวิชาการประเทศเมียนมา ประเทศศรีลังกา ประเทศกัมพูชา และประเทศอื่น ๆ ก็เทียบเคียงทำนองเดียวกัน

^๓ ดูตัวอย่างการวิเคราะห์คำต่างในคัมภีร์ใบลานบาลีต่างฉบับ ได้ที่ บรรเจิด ขวลิตรื่องฤทธิ์, “การศึกษาเปรียบเทียบพระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลานเพื่อวินิจฉัยคำต่างในพระไตรปิฎก: กรณีศึกษาจากสุกสูตรแห่งคัมภีร์ทีฆนิกาย”, **ธรรมธารา**, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๑ (ฉบับรวมที่ ๘) (มกราคม - มิถุนายน ๒๕๖๒): ๑๔๑-๑๕๓.

^๔ อรรถกถาช่วยในการวินิจฉัยศัพท์ดั้งเดิม เพราะบทตั้งในอรรถกถาเป็นคำศัพท์เก่าแก่ในสมัยพระพุทธโฆसाจารย์ และคำอธิบายในอรรถกถาสามารถใช้เป็นจุดอ้างอิงร่วมของนักวิชาการ นอกจากนี้การใช้เนื้อหาจากคัมภีร์คู่ขนาน (parallel text) ประกอบการวิเคราะห์ จะทำให้ได้มีตีความกลุ่มลึกของการวิเคราะห์ยิ่งขึ้นอีกมาก ดูรายละเอียด ได้ที่ บรรเจิด ขวลิตรื่องฤทธิ์, “การใช้อรรถกถาช่วยในการวินิจฉัยศัพท์ดั้งเดิม: กรณีศึกษาคัมภีร์ทีฆนิกาย, **ธรรมธารา**, ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๑ (ฉบับรวมที่ ๑๐) (มกราคม - มิถุนายน ๒๕๖๓): ๑๑๕-๑๕๗.

ข. จบการศึกษาทางพุทธศาสตร์ หรือบาลี-สันสกฤต ไม่ต่ำกว่าระดับปริญญาโท หรือปริญญาเอก เพื่อจะได้มีทักษะการคิดวิเคราะห์^๕

ค. มีความรู้ภาษาอังกฤษระดับดี หรือเทียบเท่า IELTS ระดับ ๗ ขึ้นไป เนื่องจากจะต้องทำงานร่วมกับนักวิชาการจากประเทศอื่น ๆ จำเป็นต้องใช้ภาษาอังกฤษในการอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และการค้นคว้าเอกสารอ้างอิง รวมทั้งเขียนความเห็นหรือบทความวิชาการของตนเป็นภาษาอังกฤษ

ง. ยึดหลักธรรมด้านอิทธิบาท ๔ เป็นหัวใจในการทำงานคือฉันทะ วิริยะ จิตตะและวิมังสา

จ. หากมีความรู้ภาษาสันสกฤต จีน ทิเบต ญี่ปุ่นด้วยจะดีมาก เพราะในบางกรณีจำเป็นต้องวิเคราะห์โดยเปรียบเทียบกับเนื้อหาจากคัมภีร์คู่ขนาน (Parallel Text) ในภาษาสันสกฤต จีน หรือ ทิเบต^๖ รวมทั้งค้นคว้าบทความวิจัยที่เกี่ยวข้องซึ่งมีเป็นจำนวนมากในภาษาญี่ปุ่น

๕.๒ กลุ่มนักวิชาการหลัก คือ นักวิชาการที่มีประสบการณ์สูงในการตรวจชำระคัมภีร์บาลี มีผลงานเป็นที่ยอมรับในระดับนานาชาติ จะทำหน้าที่ตรวจผลงานการตรวจชำระของนักวิชาการระดับต้น (draft# ๑) แก้ไข ปรับปรุง เพิ่มเติม ให้ถูกต้องสมบูรณ์ขึ้น การตรวจชำระของนักวิชาการระดับต้นจะช่วยย่นเวลาในการทำงานของนักวิชาการหลัก ทำให้งานคืบหน้าได้เร็วขึ้น และเมื่อนำผลการตรวจชำระของตน (draft# ๒) ส่งกลับไปให้นักวิชาการระดับต้นจะทำให้นักวิชาการระดับต้นได้เรียนรู้ข้อบกพร่องของตนและทำให้ดียิ่ง ๆ ขึ้นต่อไป อาจใช้ทีมนักวิชาการระดับต้น ๓-๕ ท่านต่อนักวิชาการหลัก ๑ ท่าน

---

^๕ ดูตัวอย่างการตรวจชำระคัมภีร์ชั้นอรรถกถาบาลีโดยใช้ต้นฉบับใบลานอักษรขอมจำนวน ๕ ฉบับได้ที่ สุปราณี พนิชพงศ์, “การตรวจชำระและศึกษาพุทธาณูสสติในคัมภีร์จตุรารักขาอรรถกถาบาลี”, **ธรรมธारा**, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๒ (ฉบับรวมที่ ๙) (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๒): ๓๙-๙๙.

^๖ ดูตัวอย่างประโยชน์จากการศึกษาคัมภีร์คู่ขนาน (parallel text) ตลอดถึงหลักฐานทางโบราณคดีที่ช่วยในการวินิจฉัยคำต่าง (variant reading) ได้อย่างกระจ่างชัดเจนได้ที่ ชาคิต แหลมม่วง, “เอเรกปัตตนาคราช (1): ศึกษาเปรียบเทียบระหว่างฉบับบาลีและคัมภีร์อื่น ๆ”, **ธรรมธारा**, ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๒ (ฉบับรวมที่ ๑๑) (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๓): ๑๑๐-๑๖๖. และชาคิต แหลมม่วง, “เอเรกปัตตนาคราช (2): ศึกษาคาถาที่สอดคล้องกันในคัมภีร์ต่างฉบับและวิเคราะห์ภาพสลักหินที่การุฬ”, **ธรรมธारा**, ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๑ (ฉบับรวมที่ ๑๒) (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๔): ๘-๕๒. นอกจากนี้ ชาคิต แหลมม่วง, “คาถาชาดกภาษาจีนที่มีความสอดคล้องกับชาดกบาลี: ศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบ”, **ธรรมธारा**, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๒ (ฉบับรวมที่ ๙) (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๒): ๑๐๑-๑๗๓. ยังได้ศึกษาชาดกบาลีจำนวน ๓๗ คาถา และชาดกภาษาจีน ๕๘ คาถา รวมทั้งชาดกภาษาสันสกฤต ที่มีเนื้อหาสอดคล้องกัน พบว่า ชาดกจีนและชาดกบาลีต่างเอื้อประโยชน์ในการวิเคราะห์ความหมายและคำศัพท์ดั้งเดิมซึ่งกันและกัน เป็นตัวอย่างการใช้คัมภีร์คู่ขนานในการวิเคราะห์ตรวจชำระคำดั้งเดิมได้อย่างดี

ทีมนักวิชาการทั้งระดับต้นและนักวิชาการหลัก ควรมีการประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันเป็นประจำทุกสัปดาห์ ซึ่งจะเป็นการพัฒนาความรู้ความสามารถของทุกคน นักวิชาการระดับต้นที่มีพื้นฐานดี มีการพัฒนาความรู้ความสามารถดี เมื่อผ่านการทำงานตรวจชำระไป ๕-๑๐ ปี ผู้ที่มีคุณสมบัติเหมาะสมก็อาจขยับขึ้นมาเป็นนักวิชาการหลักได้

ผลงานการตรวจชำระของนักวิชาการหลัก (draft# ๒) เมื่อทำเสร็จแล้วควรมีการแลกเปลี่ยนกันตรวจกับนักวิชาการหลักท่านอื่นอีกอย่างน้อย ๒ ท่าน (peer review) เสร็จแล้วถือเป็น draft# ๓ โดยมีการตกลงกันเรื่องรูปแบบสัญลักษณ์ที่ใช้ รูปแบบเชิงอรรถและอื่น ๆ ให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน ให้กระชับสื่อความหมายได้ตรงและง่ายต่อการทำความเข้าใจ ควรมีการจัดสัมมนาการตรวจชำระทุกปี ครั้งละ ๓-๕ วัน โดยให้นักวิชาการหลักและนักวิชาการระดับต้นทุกท่านเข้าร่วม รวมทั้งเชิญที่ปรึกษาการตรวจชำระเข้าร่วมด้วย เพื่อจะได้เป็นเวทีแลกเปลี่ยนความรู้ ความเห็น และปรับการทำงานตรวจชำระให้ได้มาตรฐานสมบูรณ์ยิ่งขึ้นไป

คุณสมบัติพื้นฐานของกลุ่มนักวิชาการหลัก มีดังนี้

- ก. มีความรู้ความเชี่ยวชาญในภาษาบาลี และภาษาสันสกฤต ระดับดีมาก
- ข. จบการศึกษาระดับปริญญาเอกขึ้นไป และมีประสบการณ์ในการตรวจชำระคัมภีร์มาอย่างยาวนาน มีผลงานเป็นที่ยอมรับในระดับนานาชาติ
- ค. มีความรู้ภาษาอังกฤษในระดับดีมาก เทียบเท่า IELTS ระดับ ๘ ขึ้นไป
- ง. ยึดหลักธรรมด้านอิทธิบาท ๔ เป็นหัวใจในการทำงานคือฉันทะ วิริยะ จิตตะและวิมังสา
- จ. หากมีความรู้ภาษาจีน ทิเบต ญี่ปุ่น เยอรมัน ฝรั่งเศส หรือ รัสเซีย ด้วยจะดีมาก

๕.๓ กลุ่มที่ปรึกษาการตรวจชำระ ควรเชิญนักวิชาการด้านการตรวจชำระที่มีประสบการณ์สูงยิ่ง มีผลงานที่ได้รับการยอมรับอย่างสูงจากนักวิชาการทั่วโลก อาทิ ศาสตราจารย์ Von Hinüber จากเยอรมนี ศาสตราจารย์ Richard Gombrich จากอังกฤษ เป็นต้น เป็นที่ปรึกษาการตรวจชำระและส่งผลงานการตรวจชำระ draft# ๓ ให้ที่ปรึกษาการตรวจชำระช่วยตรวจและให้คำแนะนำ

ผลงานที่ผ่านการตรวจของที่ปรึกษาการตรวจชำระนี้ถือเป็นฉบับสมบูรณ์ (final draft) พร้อมนำไปเผยแพร่ต่อไป การตรวจชำระที่มีคุณภาพสูง มีการวิเคราะห์วินิจัยคำที่ถูกต้องแม่นยำ ในหลายกรณีจำเป็นต้องอาศัยการศึกษาเปรียบเทียบเนื้อความเดียวกันจากคัมภีร์คู่ขนาน (parallel text) ในภาษาสันสกฤต จีนและทิเบต

ขั้นตอนที่ ๖ การเผยแพร่ ทำได้ ๒ ทางหลัก คือ

ก. การพิมพ์เป็นหนังสือเล่ม เป็นวิธีการปกติที่กระทำกันโดยทั่วไปอยู่แล้ว

ข. การเผยแพร่ทางอินเทอร์เน็ต มีข้อดีอย่างน้อย ๔ ประการ ดังนี้

๑. นักวิชาการทั่วโลกเข้าถึงได้ง่าย สามารถค้นหาคำ ข้อความที่ตนสนใจศึกษาได้อย่างรวดเร็ว ทั้งถึงจากพระไตรปิฎก ดังที่พระไตรปิฎกฉบับคอมพิวเตอร์ทั่วไปสามารถทำได้

๒. ผู้ใช้สามารถเลือกแบบตัวอักษร (font) ภาษาบาลีได้ตามต้องการจะให้เห็นข้อมูลเป็นภาษาบาลีอักษรโรมัน อักษรไทย อักษรพม่า อักษรสิงหล อักษรลาว อักษรกัมพูชา อักษรมองโกล ฯลฯ จะทำได้ง่ายเพียงปลายนิ้วสัมผัสจึงสะดวกสำหรับนักวิชาการบาลีในทุกประเทศทั่วโลก

๓. พระไตรปิฎกฉบับหนังสือเล่ม มีข้อจำกัดด้วยจำนวนหน้ากระดาษ การใส่เชิงอรรถ จึงทำได้เพียงสังเขปเพื่อไม่ให้กินเนื้อที่ของเนื้อหาหลักมากเกินไป แต่ในอินเทอร์เน็ตไม่มีข้อจำกัดนี้ ผู้ใช้งานสามารถคลิกดูเชิงอรรถฉบับสมบูรณ์ได้ ทำให้รู้เหตุผลหลักฐานที่เลือกใช้คำนั้น ๆ อย่างชัดเจน หากนักวิชาการท่านใดมีความเห็นต่างหรือต้องการให้ข้อมูลเพิ่มเติมก็สามารถคลิกขวา แล้วพิมพ์ความเห็นของตนลงไปได้ ต่อไปนักวิชาการท่านอื่นมาใช้งานจะสามารถเปิดดูความเห็นเหล่านั้นได้

๔. เมื่อสนใจคำหรือข้อความใดเป็นพิเศษ สามารถคลิกที่คำหรือข้อความนั้นเพื่อเรียกภาพถ่ายดิจิทัลของคัมภีร์ใบลานทั้ง ๒๐ ฉบับ ขึ้นมาอ่านตรวจดูด้วยตนเองได้ทำให้นักวิชาการผู้เชี่ยวชาญบาลีทั่วโลก เข้าถึงคัมภีร์ใบลานบาลีที่เป็นต้นฉบับทั้งหมดได้อย่างสะดวกรวดเร็วเพียงปลายนิ้วสัมผัส

ข้อเสนอแนะจากผลการประชุมกลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

โดยผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน ๙ ท่าน มีวัตถุประสงค์เพื่อยืนยันรูปแบบที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น ในวันที่ ๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๔ ทั้งการ Onsite (เดินทางมาประชุม ณ ศูนย์พุทธศาสตร์ DCI), Online (ผ่านโปรแกรม Zoom) และ On hand (ส่งแบบสัมภาษณ์ให้ตรวจสอบ) สรุปได้ว่า งานตรวจชำระคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลานเป็นข้อมูลที่ทรงคุณค่าจำนวนมาก จำเป็นต้องมีนโยบายการบริหารที่สอดคล้องกับสังคมโดยรวมในยุคปัจจุบันมากขึ้น ต้องสร้างมาตรฐานที่เป็นระดับสากลและมุ่งเน้นในเรื่องการนำเทคโนโลยีเข้ามาช่วย และสร้างระบบควบคุมดูแลด้านคุณภาพที่มีประสิทธิภาพมากขึ้นและควรพัฒนางานจัดทำฐานข้อมูลในชั้นอรรถกถา ฎีกา อнуฎีกา ฯลฯ ต่อไปในอนาคต หากสามารถให้ผู้เชี่ยวชาญจากต่างประเทศผู้เป็นเจ้าของภาษามีส่วนร่วมในงาน จะขยายงานให้เป็นที่ยอมรับในระดับนานาชาติ ในขณะเดียวกันต้องเร่งสร้างบุคลากรด้านดิจิทัลมาประยุกต์ใช้กับงานพระไตรปิฎกให้ทันสมัยยิ่งขึ้น เพื่อให้สามารถนำเนื้อหาในพระไตรปิฎกไปต่อยอดตอบโจทย์การใช้งานของผู้ใช้กลุ่มต่าง ๆ (ภาคผนวก ก, ข, ฐ ท หน้า ๒๑๗-๒๓๘)

๔.๒ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

๔.๒.๑ การสำรวจและรวบรวมข้อมูลคัมภีร์ใบลานพระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลานในแต่ละสายอักษร

เมื่อทำการวิจัยและลงพื้นที่สำรวจคัมภีร์ใบลานจริง พบว่า คัมภีร์ใบลานบางสายอักษร มีการสืบทอดแยกเป็นสองสาย เช่น อักษรธรรมที่มีการสืบทอดจากคัมภีร์อักษรธรรมล้านนาและอักษรธรรมอีสาน (ธรรมลาว) ทำให้พื้นที่สำรวจมีรอบกว้างมากขึ้น บางแห่งยังไม่มี การสำรวจทำบัญชีรายชื่อทำให้ต้องมีการปรับวางแผนและทรัพยากรต่าง ๆ เพื่อให้เหมาะกับหน้างานจริง คัมภีร์บางสายอักษร เช่น อักษรขอม มีการสืบทอด ๒ สายเช่นกัน คือสายอักษรขอมในกัมพูชาและสายอักษรขอมในประเทศไทย แต่เมื่อทำการศึกษากลับพบว่า คัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลานอักษรขอมในกัมพูชา ได้รับอิทธิพลจากประเทศไทยดังนี้

๑) คัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลานอักษรขอม แบ่งการสืบทอดได้ ๒ สาย คือสายที่สืบทอดมาจากประเทศกัมพูชาและสายสืบทอดจากประเทศไทย จากงานวิจัยของดร.สุชาติ ศรีเศรษฐวรกุล เรื่อง “การสืบทอดพระไตรปิฎกใบลานอักษรขอมในประเทศไทยและกัมพูชา”^๗ แสดงถึงคัมภีร์พระไตรปิฎกใบลานอักษรขอมในประเทศกัมพูชาน่าจะได้รับอิทธิพลจากประเทศไทย มีข้อมูลชัดเจนว่าในปี พ.ศ. ๒๓๙๗ กษัตริย์องค์ด้วงแห่งกัมพูชา ขอให้ทางกรุงเทพฯ ส่งพระไตรปิฎกบาลีครบชุดมายังกัมพูชา โดยมีคณะสงฆ์ไทยทยอยนำคัมภีร์ใบลานจำนวน ๘๐ ชุด มายังเมืองอุดอง (Udong) แม้ว่าการสืบทอดพระไตรปิฎกใบลานอักษรขอมในกัมพูชาไม่มีหลักฐานทางเอกสารที่ชัดเจนนัก แต่จากข้อมูลข้างต้นแสดงให้เห็นถึงร่องรอยการมีอยู่ของพระไตรปิฎกใบลานอักษรขอมในกัมพูชามาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา ซึ่งมีความเป็นไปได้ว่าน่าจะได้รับอิทธิพลจากสยาม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงรัตนโกสินทร์ตอนต้น มีหลักฐานชัดเจนที่กษัตริย์ของกัมพูชาขอให้สยามส่งพระไตรปิฎกครบชุดไปยังกัมพูชา และจากการสำรวจและรวบรวมคัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับใบลานอักษรขอมในประเทศกัมพูชา ที่กรุงพนมเปญ ของโครงการพระไตรปิฎกวิชาการ พบว่า คัมภีร์ใบลานในประเทศกัมพูชาเหลือตกทอดมาปัจจุบันเพียงเล็กน้อย คัมภีร์ใบลานส่วนใหญ่ถูกทำลายลงในสงครามกลางเมืองที่ผ่านมา คัมภีร์พระไตรปิฎกใบลานอักษรขอมจำนวนมากกับถูกค้นพบในภาคกลางและภาคใต้ของประเทศไทย กระจายอยู่ภาคอื่นบ้างเพียงเล็กน้อย โดยมากคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลานที่สมบูรณ์จะพบภายในวัดสำคัญของกรุงเทพมหานคร ส่วนคัมภีร์ใบลานในภาคกลางบางส่วนถูกส่งมา

^๗ สุชาติ ศรีเศรษฐวรกุล, “การสืบทอดพระไตรปิฎกใบลานอักษรขอมในประเทศไทยและกัมพูชา”, ธรรมธารา, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๒): ๗๔-๑๑๓.

เก็บรักษาไว้ที่หอสมุดแห่งชาติ ผลจากการสำรวจพบว่า มีคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลานอักษรขอมจำนวนมากและมีจำนวนครบทุกคัมภีร์ในพระไตรปิฎก

๒) คัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลานอักษรธรรม พบว่า แบ่งการสืบทอด ๒ สาย คือ สายอักษรธรรมล้านนาและอักษรธรรมอีสานหรือธรรมลาว มีลักษณะการจารต่างกันเพียงอักษรไม่กี่ตัว

อักษรธรรมล้านนา ผลจากการสำรวจและรวบรวมคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลานในอาณาจักรล้านนา (ภาคเหนือของประเทศไทย, เมืองเชียงตุง ประเทศเมียนมา และเขตปกครองตนเองชนชาติไท สิบสองปันนา หรือชื่อย่อว่า ซีไต สาธารณรัฐประชาชนจีน) รวมทั้งประสานงานกับมหาวิทยาลัยเชียงใหม่และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องด้านคัมภีร์ใบลานล้านนา พบคัมภีร์ใบลานเหลือน้อยมากเนื่องจากสงครามกลางเมืองของชนกลุ่มน้อยของทั้งสองประเทศที่ผ่านมา ส่วนมากจะแตกผุ ไม่สมบูรณ์ และส่วนที่พบเป็นพระไตรปิฎกบาลีน้อยมาก ทำให้ไม่สามารถนำมาตรวจชำระได้ ส่วนใหญ่เหลือเพียงคัมภีร์ภาษาพื้นเมืองหรือโวหาร แต่จะพบมากในภาคเหนือของประเทศไทย เช่น จังหวัดเชียงใหม่ ลำปาง ลำพูน น่าน และแพร่ แหล่งที่พบคัมภีร์ใบลานมากที่สุดอยู่ที่วัดสูงเม่น จังหวัดแพร่ จากงานวิจัย “การจัดการความรู้ทางวัฒนธรรมในประเพณีตามธรรมของวัดสูงเม่น จังหวัดแพร่” แสดงถึงจำนวนคัมภีร์ใบลานที่เป็นภาษาบาลี ๒๕๙ มัด^๔ ที่ถูกเก็บรักษาไว้ที่วัดสูงเม่น สำรวจโดยสถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ซึ่งโครงการพระไตรปิฎกวิชาการได้รวบรวมด้วยการถ่ายภาพดิจิทัลได้ ๒๔๖ มัด จำนวน ๔๐๓ คัมภีร์ บางส่วนได้ชำระและสูญหายจึงไม่สามารถนำมาถ่ายภาพได้

อักษรธรรมอีสานหรือธรรมลาว จากการประสานงานกับมหาวิทยาลัยมหาสารคามและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องด้านคัมภีร์ใบลานอีสาน รวมทั้งได้สำรวจและรวบรวมคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลานที่ภาคอีสานของประเทศไทย พบว่าแหล่งคัมภีร์ใบลานที่มีจำนวนมากที่สุดในภาคอีสานอยู่ที่วัดมหาธาตุ จังหวัดยโสธร ซึ่งโครงการพระไตรปิฎกวิชาการรวบรวมด้วยการถ่ายภาพดิจิทัลได้ ๒๗๓ มัด จำนวน ๓๙๓ คัมภีร์ รวมทั้งได้ทำความร่วมมือกับหอสมุดแห่งชาติลาว นครเวียงจันทน์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว สำรวจและรวบรวมคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลานที่นครเวียงจันทน์, หลวงพระบาง, สุวรรณเขต และจำปาศักดิ์ พบว่าคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีที่ยังสมบูรณ์มีเป็นจำนวนมากตามวัดต่าง ๆ สามารถนำมาใช้ตรวจชำระได้ จำนวน ๑๗๙ คัมภีร์

^๔ ดร.พม.สุทิพย์ อาภากร และคณะ, “การจัดการความรู้ทางวัฒนธรรมในประเพณีตามธรรมของวัดสูงเม่น จังหวัดแพร่”, รายงานงานวิจัย (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ: กระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๕๙), หน้า ๖๕.

๔) คัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลานอักษรพม่า จากงานวิจัยพบว่าการสืบทอดเป็น ๒ สายเช่นเดียวกัน คือสายสายอักษรพม่าและสายอักษรมอญ ต่างกันเพียงบางอักษรเท่านั้น จากการสำรวจและรวบรวมคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลานที่เมืองอมรปุระ เมืองมณฑลและเมืองย่างกุ้ง ซึ่งเป็นเคยเมืองหลวงของประเทศเมียนมามาก่อนทั้งสามเมือง จึงได้รวบรวมคัมภีร์ใบลานอักษรพม่าได้จำนวนหนึ่ง และพบว่าทางรัฐบาลเมียนมาได้รวบรวมจากวัดต่าง ๆ มาไว้ที่หอสมุดพระไตรปิฎก (Tripitaka Library) ที่เมืองย่างกุ้งเป็นจำนวนมาก เมื่อสำรวจจากทะเบียนพบว่ามีคัมภีร์พระไตรปิฎกครบทุกคัมภีร์ จึงได้ทำความร่วมมือกับทางหอสมุดพระไตรปิฎกและมหาวิทยาลัยสงฆ์อย่างกุ้ง มหาวิทยาลัยมณฑลและมหาวิทยาลัยนานาชาติ ประเทศเมียนมา เพื่อถ่ายภาพดิจิทัลคัมภีร์ฉบับใบลานที่เป็นภาษาบาลีรวมทั้งสิ้น ๖,๖๗๓ คัมภีร์ แต่กลับไม่พบสายคัมภีร์อักษรมอญเลย จึงได้ดำเนินการสำรวจที่เมืองเมะละแหม่งซึ่งเคยเป็นเมืองหลวงของกลุ่มชนชาติมอญเป็นเมืองใหญ่อันดับ ๓ ของประเทศเมียนมารองจากเมืองย่างกุ้งและมณฑลและ พบคัมภีร์ใบลานมอญจำนวนมาก แต่ยังไม่ได้เข้าไปรวบรวม เนื่องจากติดเรื่องการเดินทางและสงครามภายในระหว่างรัฐบาลเมียนมากับรัฐของชนกลุ่มน้อยต่าง ๆ

๕) คัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลานอักษรสิงหล ผลจากการสำรวจและรวบรวมของโครงการพระไตรปิฎกวิชาการพบว่า มีการเก็บรักษาไว้ในวัด ส่วนมากจะมีครบทุกคัมภีร์เนื่องจากมีลักษณะนำมารวมกันเป็นมัดใหญ่ เช่น พระสูตรตันตปิฎกมีเพียง ๕ มัดจะครบทั้งปิฎกต่างจากอักษรอื่นที่แยกเป็นผูกเป็นคัมภีร์ย่อยจึงมีการแตกผูกกระจายได้ง่าย จึงได้จัดตั้งสำนักงานรวบรวมคัมภีร์ใบลานขึ้นที่เมืองอนูราชปุระ ประเทศศรีลังกา โดยรวบรวมพระวินัยปิฎกและพระสูตรตันตปิฎก ได้จำนวน ๕๒๔ คัมภีร์ ซึ่งขณะนี้อยู่ในขั้นตอนการรวบรวมคัมภีร์พระอภิธรรมปิฎก

ผลจากการวิจัยยังพบอีกว่าในการจัดหมวดหมู่รวมทั้งการคัดแยกคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลานจำเป็นต้องมีผู้เชี่ยวชาญทั้งด้านความรู้อักษรจารึกคัมภีร์และด้านพระพุทธศาสนาเชิงลึกควบคู่กันจึงจะสามารถช่วยจัดและคัดแยกหมวดหมู่คัมภีร์ได้ แต่จากการสำรวจที่ผ่านมาหน่วยงานต่าง ๆ ยังขาดผู้เชี่ยวชาญประเภทนี้ จึงไม่ได้เจาะจงคัมภีร์พระพุทธศาสนาภาษาบาลีซึ่งมีอยู่จำนวนมากทั้งพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกาและปกรณ์วิเสส ดังนั้นทางโครงการพระไตรปิฎกวิชาการจึงได้พัฒนารูปแบบรหัสคัมภีร์ใบลานแบบละเอียดเพื่อให้สืบค้นง่าย เรียกว่า Text Code และ DCI Code รวมทั้งนำเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาใช้ในการบริหารจัดการ โดยพัฒนาโปรแกรมสำรวจคัมภีร์ใบลาน MSS และโปรแกรมบันทึกข้อมูลคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลาน MSJ ที่มีรายละเอียดครบถ้วนเกี่ยวกับใบลานพร้อมทั้งตั้งเป็นสำนักงานสำรวจและรวบรวมคัมภีร์พระไตรปิฎกใบลานแต่ละสายอักษร

๔.๒.๒ การบริหารจัดการงานปริวรรตและตรวจชำระคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลาน ทั้ง ๔ สายอักษร

การปริวรรตและตรวจชำระคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลานทั้ง ๔ สายอักษร ยังไม่มีหน่วยงานที่ดูแลด้านนี้โดยตรงในประเทศไทย มีเพียงตั้งขึ้นเฉพาะกิจเมื่อมีการตรวจชำระบางคัมภีร์ เช่น มุลนิธิภูมิพลิกุ ซึ่งมิวัตฤประสงศ์ในการจัดสร้างคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาชั้นอรรถกถาฎีกา อนุฎีกา โยชนา ฉบับภูมิพลิกุ จากคัมภีร์ใบลาน ภาษาบาลีอักษรขอมตามโครงการปริวรรตอักษรขอมและอักษรท้องถิ่นชำระและแปลพระคัมภีร์เป็นภาษาไทย หรือสมาคมบาลีปกรณ์ PTS ประเทศอังกฤษ เป็นหน่วยงานทำการตรวจชำระคัมภีร์พระไตรปิฎกโดยตรง โดยคัมภีร์แต่ละเล่มจะมีนักวิชาการ ๑ หรือ ๒ ท่านในการปริวรรตและตรวจชำระ รวมทั้งคัมภีร์ใบลานที่นำมาใช้ตรวจชำระในสมัยนั้นก็มีไม่มากนัก ส่วนมากได้มาจากประเทศที่เป็นอาณานิคม เช่น ประเทศศรีลังกาและประเทศเมียนมา ในขณะที่คัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลานอักษรขอมและล้านนา ยังถูกนำมาใช้ในการตรวจชำระน้อยมาก

ทางโครงการพระไตรปิฎกจึงได้พัฒนารูปแบบการบริหารจัดการงานปริวรรตและตรวจชำระขึ้นมา โดยเลือกตัวแทนคัมภีร์ใบลานครบทั้ง ๔ สายอักษรมาสายอักษรคัมภีร์ละ ๕ ชุด โดยแบ่งเป็นทีมปริวรรตและทีมตรวจชำระและนำเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาใช้ในการจัดการ ซึ่งทีมปริวรรตจะมี ๔ ทีม ตามสายอักษร แต่ละทีมผู้ปริวรรตต้องเป็นเจ้าของภาษาหรืออ่านอักษรนั้นคล่องจำนวน ๒ ท่าน ปริวรรตต่อ ๑ คัมภีร์ แล้วนำมาเปรียบเทียบกับระบบคอมพิวเตอร์ เมื่อทั้งสองท่านปริวรรตข้อมูลใบลานไม่มีส่วนใดที่แตกต่างกันทั้งหมดแล้ว จึงส่งไปให้ผู้ชำนาญการตรวจสอบเป็นลำดับสุดท้ายอีกครั้ง ก่อนจะส่งต่อไปยังนักวิชาการตรวจชำระต่อไป

ส่วนทีมตรวจชำระจะมี ๓ กลุ่มคือกลุ่มนักวิชาการขั้นต้น (Draft#1) กลุ่มนักวิชาการหลัก (Draft#2) กลุ่มคณะที่ปรึกษา (Draft#3) จะทำหน้าที่ตรวจชำระผ่านระบบโปรแกรมที่จะนำข้อมูลในใบลานทั้งหมดมาเรียงต่อกันทุกคำ หากคำใดไม่ตรงกันจะมีแถบสีขึ้น เมื่อนักวิชาการขั้นต้นตรวจชำระเรียบร้อยแล้วและผ่านการประชุมกลุ่มประจำสัปดาห์ ส่งต่อไปยังกลุ่มนักวิชาการหลักเพื่อตรวจสอบข้อมูลที่นักวิชาการขั้นต้นตรวจ โดยจะมีประชุมกลุ่มประจำเดือนเพื่อตรวจสอบข้อมูลกรณีเป็นคำที่ตัดสินยากหรือเป็นภาพรวมใหญ่จะส่งไปให้คณะที่ปรึกษาให้ความเห็นและข้อเสนอแนะ โดยผ่านการจัดสัมมนาประจำปี

๔.๓ สรุปผลการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการงานตรวจชำระคัมภีร์พระไตรปิฎก บาลีฉบับใบลานอักษรขอม อักษรพม่า อักษรสิงหล และอักษรธรรม

จากผลการวิเคราะห์รูปแบบการบริหารจัดการงานสำรวจและรวบรวมข้อมูล กับงาน
ปริวรรตและตรวจชำระพระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลาน ๔ สายอักษร และองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย
สรุปเป็นผลการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการงานตรวจชำระคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลาน
อักษรขอม อักษรพม่า อักษรสิงหล และอักษรธรรม ดังนี้

ใช้หลักการบริหารแบบ Deming Cycle (วงจรเดมมิง หรือ PDCA)

วิธีการพัฒนาคุณภาพการทำงานอย่างต่อเนื่องไม่มีที่สิ้นสุดเหมาะกับการทำงานระยะยาว
ควรใช้หลักการบริหารแบบ Deming Cycle ซึ่งประกอบด้วย

๑. การวางแผนการดำเนินงาน (Plan) โดยอธิบายถึงถึงวิธีการกำหนดเป้าหมายทั้งระยะสั้น
และระยะยาว ตัวชี้วัดความสำเร็จและเกณฑ์ วิธีการเตรียมปัจจัย ๘ M ที่เป็นทรัพยากรให้มีปริมาณ
และคุณภาพเพียงพอต่อการออกปฏิบัติงานภาคสนาม

๒. การดำเนินงานตามแผน (Do) ได้แก่ ขั้นตอนต่าง ๆ ในการดำเนินงาน โปรแกรมและ
แบบฟอร์มที่พัฒนาขึ้น ตลอดจนข้อพึงระวัง

๓. การตรวจสอบ (Check) ผลการดำเนินงานกับเป้าหมาย ตัวชี้วัดและเกณฑ์ที่กำหนด

๔. การปรับปรุงแก้ไข (Act) เพื่อวางแผนการดำเนินงานในปีต่อไป ทั้งสภาพปัญหาที่พบ
วิธีการปรับปรุงแก้ไข ข้อดีและข้อจำกัด โดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เปรียบเทียบ
ทั้ง ๔ สายอักษร ถึงความเหมือนและความต่างในทุกขั้นตอนการทำงาน

หลักธรรมอิทธิบาท ๔

เพื่อให้ผลการดำเนินโครงการบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้จำเป็นต้องมีหลักธรรมสำคัญ
ที่นำมาใช้ในงาน ได้แก่ หลักธรรมอิทธิบาท ๔ ไม่ว่าจะเป็นขั้นตอนประเมินผลการปฏิบัติงาน
เจ้าหน้าที่ทุกระดับหรือการสร้างมาตรการจูงใจในการเพิ่มผลผลิตที่มีคุณภาพให้กับนักวิชาการให้มี
วิริยะอุตสาหะในการทำงาน รวมถึงการบริหารจัดการขับเคลื่อนงานและไม่ทิ้งงานกลางคันแม้พบ
กับปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ผู้บริหารในทุกระดับล้วนต้องใช้หลักธรรมอิทธิบาท ๔ ทั้งสิ้น

ด้านการบริหารงานบุคคล อาทิเช่น การตั้งเกณฑ์การคัดเลือกเจ้าหน้าที่ศูนย์ปฏิบัติงานทั้ง
ในประเทศและต่างประเทศ หรือการตั้งเกณฑ์ประเมินผลการปฏิบัติงานทุกขั้นตอนของเจ้าหน้าที่
ภาคสนามทุกท่าน รวมถึงการสร้างเป็นแรงจูงใจแบบจิตอาสาของกัลยาณมิตรในการทำงานก็ล้วนต้อง
ใช้หลักธรรมอิทธิบาท ๔ ซึ่งประกอบด้วย

๑. ฉันทะ (ความพอใจ) คือความปรารถนาจะทำงานทั้งด้านการสำรวจ การรวบรวมข้อมูล การปริวรรตและการลงฐานข้อมูลดิจิทัล ที่อาสาสมัครใจและได้รับมอบหมายให้ได้ผลดียิ่ง ๆ ขึ้นไป

๒. วิริยะ (ความเพียร) คือความพยายามฟันฝ่าอุปสรรคต่าง ๆ ให้ประสบผลสำเร็จ

๓. จิตตะ (ความคิด) คือความมีสติจดจ่ออยู่กับงานและตั้งจิตสำนึกรู้ตลอดเวลาว่าทุกขั้นตอนมีความละเอียดอ่อนจะผิดพลาดเพราะพลั้งเผลอใจไม่ได้

๔. วิมังสา (ความไตร่ตรอง) คือการหมั่นใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญหาเหตุผลพัฒนางานที่ทำให้ดีขึ้นหรือตรวจสอบความผิดพลาดในงานที่ทำนั้น ตั้งแต่การวางแผน การทำงานตามแผน การตรวจสอบและการปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น

ผู้บริหารใช้หลักธรรมอริยสัจ ๔ ดังนี้

๑. ทุกข์ (ปัญหา) คือการค้นหาปัญหาที่เกิดขึ้นในภาพรวม

๒. สมุทัย (สาเหตุ) คือการค้นหาสาเหตุที่แท้จริงของปัญหาว่าเกิดจากอะไร

๓. นิโรธ (ตั้งเป้าหมายปลายทาง) คือการกำหนดเป้าหมายที่ต้องการเมื่อขจัดปัญหาจากสาเหตุที่เกิดขึ้นนั้นๆ ได้แล้ว

๔. มรรค (วิธีการแก้ปัญหา) คือการค้นหาวิธีการที่ดีที่สุดทั้งทางด้านจิตใจและวิธีการปฏิบัติในการแก้ปัญหาจากสาเหตุนั้น ๆ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้

รูปแบบการบริหารจัดการงานตรวจชำระคัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับใบลาน ๔ สายอักษร มีทั้งสิ้น ๖ ขั้นตอน ได้แก่

ขั้นตอนที่ ๑ การสำรวจใบลาน ประกอบด้วยการสำรวจแบบเจาะจงและการสำรวจแบบไม่เจาะจง ตลอดจนข้อพึงระวัง

ขั้นตอนที่ ๒ การถ่ายภาพคัมภีร์ใบลาน ประกอบด้วยมาตรฐานอุปกรณ์ที่ใช้ในการถ่ายภาพ และการมอบต้นฉบับภาพดิจิทัลแก่วัดหรือหน่วยงานรักษาคัมภีร์ใบลาน

ขั้นตอนที่ ๓ การคัดเลือกคัมภีร์ใบลาน ประกอบด้วยการจัดทำแผนภาพต้นไม้และการคัดเลือกคัมภีร์ใบลานต่างสาย ๆ ละ ๕ ชุด เพื่อนำมาเปรียบเทียบกัน

ขั้นตอนที่ ๔ การจัดทำฐานข้อมูลเนื้อหาในคัมภีร์ใบลานบาลี ประกอบด้วยการศีย์ข้อมูลคัมภีร์เป็นบาลีอักษรโรมัน การสร้างฐานข้อมูลจากพระไตรปิฎกที่คัดเลือกมาและการสร้างโปรแกรมตรวจเนื้อหา

ขั้นตอนที่ ๕ การตรวจชำระคัมภีร์ใบลานบาลี ประกอบด้วยหน้าที่และคุณสมบัติของกลุ่มนักวิชาการขั้นต้น กลุ่มนักวิชาการหลักและกลุ่มที่ปรึกษาการตรวจชำระ

ขั้นตอนที่ ๖ การเผยแพร่ ประกอบด้วยการพิมพ์เป็นหนังสือและการเผยแพร่ทางอินเทอร์เน็ต

รูปแบบการบริหารจัดการงานตรวจสอบข้าราชการพระไตรปิฎกบาลีฉบับโบราณ ๔ สายอักษร

The flowchart illustrates the research methodology, structured into six main stages:

- ขั้นตอนที่ ๑ การสำรวจโบราณ** (Stage 1: Survey of Ancient Manuscripts)
  - การสำรวจแบบเจาะจง (Specific Survey)
  - การสำรวจแบบไม่เจาะจง (Non-specific Survey)
  - ข้อพึงระวัง (Precautions)
- ขั้นตอนที่ ๒ การถ่ายภาพคัมภีร์โบราณ** (Stage 2: Photographing Ancient Manuscripts)
  - มาตรฐานอุปกรณ์ที่ใช้ในการถ่ายภาพ (Photography Equipment Standards)
  - การมอบต้นฉบับภาพถ่ายดิจิทัล (Digital Photo Manuscript Handover)
- ขั้นตอนที่ ๓ การคัดเลือกคัมภีร์โบราณ** (Stage 3: Selecting Ancient Manuscripts)
  - จัดทำแผนภาพต้นไม้ (Tree diagram)
  - คัดเลือกคัมภีร์โบราณต่างสาย ๕ ชุด (Selecting 5 different manuscript lineages)
- ขั้นตอนที่ ๔ การจัดทำฐานข้อมูลเนื้อหาในคัมภีร์โบราณบาลี** (Stage 4: Creating a Content Database for Ancient Pali Manuscripts)
  - ศัพท์ข้อมูลคัมภีร์เป็นบาลีอักษรโรมัน (Romanized Pali Manuscript Terminology)
  - สร้างฐานข้อมูล (base text) (Create base text database)
  - สร้างโปรแกรมตรวจสอบเนื้อหา (Create content checking program)
- ขั้นตอนที่ ๕ การตรวจชำระคัมภีร์โบราณบาลี** (Stage 5: Editing Ancient Pali Manuscripts)
  - กลุ่มนักวิชาการขั้นต้น (Beginner Academic Group)
  - กลุ่มนักวิชาการหลัก (Main Academic Group)
  - กลุ่มที่ปรึกษาการตรวจชำระ (Consulting Group for Editing)
- ขั้นตอนที่ ๖ การเผยแพร่** (Stage 6: Dissemination)
  - การพิมพ์เป็นหนังสือ (Printing as a book)
  - การเผยแพร่ทาง internet (Dissemination via internet)

On the left, a circular diagram represents the research process: **การตรวจชำระคัมภีร์** (Manuscript Editing/Checking), with the steps **Plan**, **Act**, **Do**, and **Check**.

On the right, a circular diagram represents the 5 manuscript lineages: **อักษร ๕** (5 Scripts), with the steps **สังเกต** (Observe), **วิเคราะห์** (Analyze), **จัดระเบียบ** (Organize), **สรุป** (Conclude), and **นำเสนอ** (Present).

ภาพที่ ๔.๔ รูปแบบการบริหารจัดการงานตรวจชำระคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลาน ๔ สายอักษร

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัย การอภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) และการวิจัยภาคสนาม (Field Research) ในการออกสำรวจและรวบรวมข้อมูล คัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลานอักษรขอม อักษรพม่า อักษรสิงหล และอักษรธรรม การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เพื่อยืนยันรูปแบบการบริหารจัดการงานสำรวจและรวบรวมข้อมูล งานปริวรรตและตรวจชำระคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลาน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสำรวจข้อมูล แบบบันทึกข้อมูล ชุดอุปกรณ์ในการสำรวจภาคสนาม ชุดอุปกรณ์ในการรวบรวมข้อมูล โปรแกรมต่าง ๆ การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

วัตถุประสงค์ของการวิจัย มีดังต่อไปนี้ คือ

๑. เพื่อศึกษาการบริหารจัดการงานสำรวจและรวบรวมข้อมูลคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลานอักษรขอม อักษรพม่า อักษรสิงหล และอักษรธรรม
๒. เพื่อศึกษาการบริหารจัดการงานปริวรรตและตรวจชำระคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลานจากฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์
๓. เพื่อพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการงานตรวจชำระคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลานอักษรขอม อักษรพม่า อักษรสิงหล และอักษรธรรม

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๑.๑ วิธีการบริหารจัดการงานสำรวจและรวบรวมข้อมูลคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลานอักษรขอม อักษรพม่า อักษรสิงหล และอักษรธรรม

ผลการวิจัยพบว่า วิธีการบริหารจัดการงานสำรวจและรวบรวมข้อมูลคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลานอักษรขอม อักษรพม่า อักษรสิงหล และอักษรธรรม ใช้การบริหารแบบวงจรเดมมิง (Deming Cycle หรือ PDCA) เข้ามาบริหารงานในทุกขั้นตอนจึงดำเนินการแล้วบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ได้ โดยทั้ง ๔ สายอักษร พบว่า

ส่วนที่คล้ายคลึงกัน คือ ขั้นตอนการวางแผน (Plan) มีการวางแผนเป้าหมายงานแบ่งเป็น ๒ ระยะ คือ ระยะสั้น ๑ ปี และระยะยาว ๑๐ ปี ใช้เกณฑ์ตัวชี้วัดและการเตรียมปัจจัยพื้นฐานทั้ง ๘ อย่างเหมือนกัน มีทีมสำรวจคัมภีร์ใบลานอย่างน้อย จำนวน ๓ รูป/คน/สายอักษร และมีทีมรวบรวมคัมภีร์ใบลานอย่างน้อย จำนวน ๖ รูป/คน/สายอักษร ทุกคนมีอิทธิบาท ๔ เป็นคุณธรรมพื้นฐานในการทำงาน และ ขั้นตอนการดำเนินงานตามแผน (Do) มีขั้นตอนในการดำเนินงานเหมือนกัน ได้แก่ การสำรวจแหล่งคัมภีร์ใบลาน การวิเคราะห์ข้อมูลและการรวบรวมใบลาน

ส่วนที่ต่างกัน คือ ขั้นตอนการตรวจสอบผลงาน (Check) พบว่าปัญหาจำนวนและสถานที่เก็บใบลานซึ่งแตกต่างกันในแต่ละสายอักษร ปัญหาของอักษรธรรมพบใบลานจำนวนน้อย ส่วนใหญ่มีลักษณะแตกผุและกระจายอยู่หลายที่ ส่วนใบลานอักษรพม่าที่พบตามวัดในประเทศเมียนมามีน้อย เพราะรัฐบาลรวมคัมภีร์ใบลานทั้งประเทศไปเก็บรักษาไว้ที่ Tripitaka Library อย่างถาวร สำหรับใบลานอักษรขอม พบตามพระอารามหลวงและหอสมุดแห่งชาติในกรุงเทพมหานคร พระอารามหลวงและวัดสำคัญที่มีชื่อเสียงในภาคกลางและภาคใต้ ส่วนใบลานอักษรสิงหลพบได้ทุกวัดในทุกภาค พบปัญหาด้านการสื่อสารกับเจ้าของใบลาน ขนาดคัมภีร์ที่ใหญ่กว่าสายอักษรอื่นถึง ๓ เท่า สำหรับ ขั้นตอนการปรับปรุงแก้ไข (Act) พบว่าต่างกัน ๓ วิธีหลักคือ (๑) เพิ่มปริมาณเจ้าหน้าที่ (๒) การประสานความร่วมมือกับหน่วยงานต่าง ๆ และ (๓) การปรับขั้นตอนและวิธีการดำเนินงาน อักษรธรรมใช้วิธีเพิ่มทีมสำรวจรวบรวมเป็น ๒ ทีมและปรับยุทธวิธีดำเนินงานเป็นกรณีเร่งด่วนและกรณีไม่เร่งด่วน อักษรพม่าและอักษรสิงหลใช้การประสานความร่วมมือและตั้งสำนักงานอนุรักษ์คัมภีร์ใบลานโดยมีคนในท้องถิ่นเป็นเจ้าหน้าที่ประจำ อักษรขอมใช้การประสานความร่วมมือกับหอสมุดแห่งชาติและปรับยุทธวิธีดำเนินงานเป็นกรณีเร่งด่วนและกรณีไม่เร่งด่วน

การวางแผนลักษณะดังกล่าว ประสิทธิชัย เลิศรัตนเคหกาลและคณะ^๑ พบว่าปัจจัยที่เอื้อต่อความสำเร็จการจัดคัมภีร์ใบลานในประเทศไทย ๕ ปัจจัย ปัจจัยที่เอื้อต่อความสำเร็จมากที่สุด ได้แก่ ปัจจัยด้านบริหารจัดการ และปัจจัยด้านบุคลากร ปัจจัยที่เอื้อต่อความสำเร็จรองลงมา ได้แก่ ปัจจัยด้านงบประมาณ ปัจจัยด้านเครือข่ายและความร่วมมือ และปัจจัยด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ

---

^๑ ประสิทธิชัย เลิศรัตนเคหกาล, นันทิพย์ วิชาวิน, จุฑารัตน์ ศราวณวงศ์และราชันย์ นิลวรรณภา. “ปัจจัยที่เอื้อต่อความสำเร็จของการจัดการคัมภีร์ใบลานในประเทศไทย”, **ห้องสมุด**, ปีที่ ๖๐ ฉบับที่ ๑, (มกราคม - มิถุนายน ๒๕๕๙): ๒๑-๒๒

๕.๑.๒. วิธีการบริหารจัดการงานปริวรรตและตรวจชำระคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลานจากฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์

ผลการวิจัยพบว่า ทั้งงานปริวรรตและตรวจชำระคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลาน ๔ สายอักษร คืออักษรขอม พม่า สิงหล และธรรม มีวิธีการบริหารจัดการแบบเดียวกันคือใช้การบริหารแบบวงจรเดมมิง (Deming Cycle หรือ PDCA) เข้ามาบริหารงานในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การวางแผน (Plan) การดำเนินงานตามแผน (Do) การตรวจสอบผลงาน (Check) และการปรับปรุงแก้ไข (Act) ต่างกันตรงวิธีการบางขั้นตอนและเนื้อหาของงานปริวรรตและงานตรวจชำระเท่านั้น

ส่วนที่คล้ายคลึงกัน ประการแรก คือ มีการวางแผนงานแบ่งเป็น ๒ ระยะ คือระยะสั้น ๑-๒ ปี และระยะยาว ๑-๑๐ ปี ประการที่สอง คือปัญหาการทำงานมีจำนวนเจ้าหน้าที่ไม่เพียงพอกับปริมาณงานและขาดโปรแกรมคอมพิวเตอร์ที่เหมาะสมต่อการใช้งาน ประการที่สาม คือการใช้วิธีพัฒนาการทำงานในเชิงคุณภาพและปริมาณเหมือนกัน สร้าง/เพิ่มปริมาณบุคลากรที่มีความชำนาญเข้ามาทำงาน ใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ที่พัฒนาขึ้นเฉพาะสำหรับการทำงานปริวรรต (ODEM) และตรวจชำระ (ITAP) ผ่านระบบออนไลน์ และใช้วิธีเสริมแรงจูงใจเจ้าหน้าที่ให้ทำงานได้มากกว่าเดิม

ส่วนความแตกต่างกัน ที่เห็นได้ชัดระหว่างงานปริวรรตและตรวจชำระ คือ รูปแบบการบริหาร โดยงานปริวรรตใช้วิธีกระจายการทำงานออกจากศูนย์กลาง คือใช้วิธีตั้งสำนักงานปริวรรตในประเทศไทย กัมพูชา เมียนมาและศรีลังกา และใช้สำนักงานบริหารงานส่วนกลางปริวรรตในประเทศไทยเป็นตัวประสานงานผ่านหัวหน้าทีมประจำสาย มีการประชุมผ่านระบบออนไลน์พร้อมกันทุกสำนักงาน ในขณะที่การทำงานตรวจชำระใช้วิธีรวมการทำงานที่ศูนย์กลางที่สำนักงานในประเทศไทย โดยให้นักวิชาการขึ้นต้นจากประเทศเมียนมาและศรีลังกาเดินทางมาทำงานประจำที่ประเทศไทย กำหนดให้นักวิชาการขึ้นต้นเข้าร่วมการประชุมเพื่อนำเสนอผลการศึกษาเปรียบเทียบที่จัดขึ้นเป็นประจำทุกสัปดาห์โดยพร้อมเพรียงกัน

ลักษณะปัญหาที่พบ พระมหาสหัส ฐิตสาโร และคณะ^๒ พบว่าการสืบค้นและการจัดระบบการอนุรักษ์เอกสารคัมภีร์โบราณของวัดและการถ่ายทอดภูมิปัญญาภาคใต้ เพื่อสร้างแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นของกลุ่มจังหวัดภาคใต้ในแต่ละวัด ทั้งที่จังหวัดนครศรีธรรมราชและจังหวัดสงขลา ยังไม่มีระบบการจัดเก็บรักษาที่ดีเท่าที่ควร ยังไม่มีการปริวรรตเพื่อเป็นประโยชน์แก่การศึกษา ยังขาดบุคลากรที่มีความรู้ในด้านปริวรรตและขาดงบประมาณ

^๒ พระมหาสหัส ฐิตสาโร และคณะ, “การสืบค้นและจัดระบบการอนุรักษ์เอกสารคัมภีร์โบราณของวัดและการถ่ายทอดภูมิปัญญาภาคใต้ เพื่อสร้างแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นของกลุ่มจังหวัดภาคใต้”, รายงานการวิจัย, (คณะครุศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๒), [ออนไลน์], แหล่งที่มา: http://acad.vru.ac.th/acad_journal_online/journalFile/datajournalP335.pdf, [๒๐ มกราคม ๒๕๖๕].

๕.๑.๓ รูปแบบการบริหารจัดการงานตรวจชำระคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลาน อักษรขอม อักษรพม่า อักษรสิงหลและอักษรธรรม

ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการบริหารจัดการงานตรวจชำระคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลานใช้ การบริหารแบบวงจรเดมมิง (Deming Cycle หรือ PDCA) เพราะเป็นวิธีการพัฒนาคุณภาพการทำงานอย่างต่อเนื่องไม่มีที่สิ้นสุดเหมาะกับการทำงานระยะยาว ประกอบด้วย ๑.การวางแผนการดำเนินงาน (Plan) โดยวิธีการกำหนดเป้าหมายทั้งระยะสั้นและระยะยาว ตัวชี้วัดความสำเร็จและเกณฑ์ วิธีการเตรียมปัจจัย ๘ M ที่เป็นทรัพยากรให้มีปริมาณและคุณภาพให้เพียงพอ ๒.การดำเนินงานตามแผน (Do) ได้แก่ ขั้นตอนในการดำเนินงาน โปรแกรมและแบบฟอร์มที่พัฒนาขึ้น ตลอดจนข้อพึงระวัง ๓.การตรวจสอบ (Check) ผลการดำเนินงานกับเป้าหมาย ตัวชี้วัดและเกณฑ์ที่กำหนด และ ๔.การปรับปรุงแก้ไข (Act) เพื่อวางแผนการดำเนินงานในปีต่อไปทั้งสภาพปัญหาที่พบ วิธีการปรับปรุงแก้ไข ข้อดีและข้อจำกัด

หลักธรรมที่นำมาใช้ คือ อิทธิบาท ๔ ประกอบด้วย ๑. ฉันทะ (ความพอใจ) ประารถนาจะทำงานตรวจชำระให้ได้ผลดียิ่ง ๆ ขึ้นไป ๒. วิริยะ (ความเพียร) ความพยายาม เข้มแข็ง อดทน ไม่ท้อถอยในการทำงาน ๓.จิตตะ (ความคิด) ทำงานที่รับผิดชอบนั้นด้วยจิตที่มุ่งมั่น ไม่ปล่อยใจฟุ้งซ่าน จนเกิดความผิดพลาด ๔.วิมังสา (ความไตร่ตรอง) พิจารณาใคร่ครวญหาเหตุผลและตรวจสอบความผิดพลาดทุกขั้นตอนในการทำงาน และการบริหารจัดการใช้หลักอริยสัจ ๔ ประกอบด้วย ๑. ทุกข์ (ปัญหา) ที่เกิดขึ้นในองค์กร ๒. สมุทัย (สาเหตุ) เหตุที่แท้จริงของปัญหาที่เกิดขึ้น ๓. นิโรธ (เป้าหมายปลายทาง) ที่กำหนดไว้ ๔. มรรค (วิธีการแก้ปัญหา) ทั้งทางด้านความคิดและวิธีปฏิบัติ

รูปแบบการบริหารจัดการงานตรวจชำระคัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับใบลาน ๔ สายอักษร จำแนกออกเป็น ๖ ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนที่ ๑ การสำรวจใบลาน ประกอบด้วย การสำรวจแบบเจาะจง และการสำรวจแบบไม่เจาะจง ตลอดจนข้อพึงระวัง ขั้นตอนที่ ๒ การถ่ายภาพคัมภีร์ใบลาน ประกอบด้วย มาตรฐานอุปกรณ์ที่ใช้ในการถ่ายภาพ และการมอบต้นฉบับภาพดิจิทัลแก่วัดหรือหน่วยงานรักษาคัมภีร์ใบลาน ขั้นตอนที่ ๓ การคัดเลือกคัมภีร์ใบลาน ประกอบด้วยการจัดทำแผนภาพต้นไม้ และการคัดเลือกคัมภีร์ใบลานต่างสาย ๆ ละ ๕ ชุด เพื่อนำมาเปรียบเทียบกัน ขั้นตอนที่ ๔ การจัดทำฐานข้อมูลเนื้อหาในคัมภีร์ใบลานบาลี ประกอบด้วยการศีกษ์ข้อมูลคัมภีร์เป็นบาลีอักษรโรมัน การสร้างฐานข้อมูลจากพระไตรปิฎกที่คัดเลือกมา และการสร้างโปรแกรมตรวจเนื้อหา ขั้นตอนที่ ๕ การตรวจชำระคัมภีร์ใบลานบาลี ประกอบด้วยหน้าที่และคุณสมบัติของกลุ่มนักวิชาการขั้นต้น กลุ่มนักวิชาการหลักและกลุ่มที่ปรึกษาการตรวจชำระ ขั้นตอนที่ ๖ การเผยแพร่ ประกอบด้วย การพิมพ์เป็นหนังสือและการเผยแพร่ทางอินเทอร์เน็ต

๕.๒ การอภิปรายผล

ขั้นตอนการบริหารจัดการงานตรวจชำระคัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับใบลาน ๔ สายอักษร พบว่า

ขั้นตอนที่ ๑ การสำรวจคัมภีร์ใบลาน และ **ขั้นตอนที่ ๒** การถ่ายภาพคัมภีร์ใบลาน ดร.ดิเรก อินจันทร์ ได้แสดงความเห็นในการสนทนากลุ่มว่า “การบริหารจัดการงานสำรวจและรวบรวมข้อมูลคัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับใบลานมีความสำคัญอย่างแน่นอน มีข้อมูลเสนอแนะจากการที่ได้ทำงานในด้านคัมภีร์ใบลานล้านนา พบว่าคัมภีร์ใบลานล้านนามักจะมีไม่ครบในแต่ละวัดที่พบ โดยมากจะแตกผุ การจะรวบรวมให้ครบทั้งปิฎกจากแหล่งเดียวกันจึงทำได้ยาก อาจต้องใช้ข้อมูลจากแหล่งอื่นมาเพิ่ม แต่ก็ขึ้นอยู่กับการบริหารจัดการของหน่วยงาน ดังนั้น การมีข้อมูลจากหลายแหล่งจะทำให้การทำงานสามารถบรรลุเป้าหมายได้” และ อาจารย์บุญเลิศ เสนานนท์ ได้กล่าวไว้ในวงประชุมเช่นเดียวกันว่า “ถือเป็นงานที่สำคัญอย่างยิ่ง โดยเฉพาะประเทศไทยนับว่ามีข้อมูลการสำรวจเอกสารโบราณประเภทคัมภีร์ใบลาน และเอกสารโบราณประเภทอื่น ๆ ที่ดำเนินการในเบื้องต้นอยู่นั้น มีข้อมูลที่ต้องและเป็นประโยชน์ต่องานวิจัยทางพุทธศาสนาอย่างมาก หอสมุดแห่งชาติในประเทศไทยเองก็ถือเป็นแหล่งรวบรวมคัมภีร์ใบลานจำนวนมหาศาลเช่นกัน ถ้างานวิจัยฉบับนี้ได้พัฒนารูปแบบการบริหารหน่วยงานรวบรวมพระไตรปิฎกบาลีเป็นไฟล์ดิจิทัลและพัฒนาแบบการสืบค้นให้ง่ายขึ้น จัดหมวดหมู่ให้ดูง่าย จะเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่มาใช้งานภายหลังอย่างมาก” ส่วนการสร้างปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อผู้เก็บรักษาคัมภีร์ รินทร์ลภัส เกตุวีระพงศ์^๓ พบว่า การอนุรักษ์ใบลานชุมชนวัดสูงเม่น จะใช้กระบวนการสื่อสารชุมชน ประกอบด้วย ๑) ผู้ส่งสาร แบ่งเป็นกลุ่มพระภิกษุและกลุ่มผู้นำชุมชน ๒) สาร เน้นเรื่องอานิสงส์การสร้างและถวายใบลาน ๓) ช่องทางการสื่อสาร เช่น การสื่อสารทางบุคคล ทางกิจกรรม ประชาสัมพันธ์ ๔) ผู้รับสาร ได้แก่ ชาวบ้านในชุมชน ซึ่งมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ทำให้การดำเนินการอนุรักษ์คัมภีร์ใบลานชุมชนวัดสูงเม่นมีประสิทธิภาพ

ขั้นตอนที่ ๓ การคัดเลือกคัมภีร์ใบลาน แหล่งคัมภีร์ใบลานบาลีอักษรขอม มีทั้งในประเทศไทยและในประเทศกัมพูชาซึ่งใช้อักษรขอมเหมือนกัน จึงมีประเด็นปัญหาว่า คัมภีร์ใบลานบาลีอักษรขอมจากทั้ง ๒ แหล่งนี้ ถือเป็นสายจารีตเดียวกันหรือต่างสายจารีตเพียงแต่ใช้อักษรขอมเหมือนกัน ดร.สุชาดา ศรีเศรษฐวรกุล ได้ทำการศึกษาอย่างกว้างขวางทั้งพงศาวดาร เอกสารบันทึกประวัติศาสตร์สำคัญที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาในอาณาจักรสยามและกัมพูชา ตลอดจนศึกษา

^๓ รินทร์ลภัส เกตุวีระพงศ์, “รูปแบบการอนุรักษ์คัมภีร์ใบลานของชุมชนวัดสูงเม่น อำเภอสูงเม่น จังหวัดแพร่ โดยใช้กระบวนการสื่อสารชุมชน”, วารสารนิเทศศาสตร์ธุรกิจบัณฑิต, ปีที่ ๑๓ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๒): ๓๔๐-๓๖๙.

เปรียบเทียบเนื้อหาในคัมภีร์ไบเบิลพระไตรปิฎกอักษรขอมบางพระสูตรของฉบับไทยและกัมพูชา และได้ข้อสรุปว่า คัมภีร์ไบเบิลอักษรขอมของกัมพูชาน่าจะได้รับอิทธิพลจากฉบับอักษรขอมของไทย^๕ ส่วนพระครูปลัดสุวัฒนโพธิคุณ ได้ให้ความเห็นไว้ในการสนทนากลุ่ม (Focus Group) ว่า “กรณีที่สำรวจและรวบรวมคัมภีร์ไม่ครบเนื่องจากมีคัมภีร์ไม่สมบูรณ์ แตกผุหรือบางส่วนสูญหาย หรือถูกทำลาย อาจใช้การรวบรวมจากแหล่งอื่นมาร่วมศึกษาด้วยก็ได้ ไม่จำเป็นต้องมาจากวัดเดียวกัน ทั้งหมดต้องดูเป็นกรณีไป น่าจะต้องพิจารณากรณีที่คัมภีร์ไม่สมบูรณ์หรือไม่ครบด้วย”

ขั้นตอนที่ ๔ การจัดทำฐานข้อมูลเนื้อหาในคัมภีร์ไบเบิล ผลงานวิจัยของ สุชาดา ศรีเศรษฐวรกุล สรุปไว้ว่า เนื้อหาในคัมภีร์ไบเบิลแต่ละฉบับ เนื่องจากเป็นลายมือเขียนไม่ใช่ตัวพิมพ์ บางครั้งจึงค่อนข้างยากในการอ่านเพราะมีตัวคล้ายกันมาก หากเราทำฐานข้อมูลโดยการคีย์ข้อมูลจากคัมภีร์ไบเบิลลงในคอมพิวเตอร์โดยตรง จะมีปัญหาข้อผิดพลาดมาก^๕ การใช้ฐานข้อมูลพระไตรปิฎกฉบับในฉบับหนึ่งมาเป็น Base Text แล้วแก้ไขข้อมูลตรงกับไบเบิลจึงเป็นวิธีการที่มีประโยชน์มากและมีความถูกต้องสูงกว่า แม้ว่าในปัจจุบันจะมีเทคโนโลยี OCR (Optical Character Recognition) ที่สามารถแปลงไฟล์ภาพเอกสารให้เป็นไฟล์ข้อความโดยอัตโนมัติได้โดยไม่ต้องเสียเวลาคีย์ข้อมูล แต่ส่วนใหญ่ใช้งานได้ดีกับไฟล์ภาพเอกสารที่เป็นตัวพิมพ์ไม่ใช่ลายมือเขียน หากในอนาคตมีตัวอย่างลายมือเขียนของอักษรแต่ละสายจารีตมากพอและเทคโนโลยี OCR มีความก้าวหน้ามากขึ้น ก็มีความเป็นไปได้ที่จะนำเทคโนโลยีดังกล่าวมาปรับใช้เพื่อช่วยประหยัดเวลาในการคีย์ข้อมูล ส่วนราชบัณฑิตยสถาน สุวรรณคันติ และวัชชีรา บุณสิงห์^๖ พบว่า งานอนุรักษ์คัมภีร์ไบเบิลเป็นงานเร่งด่วนในการแปลงข้อมูลคัมภีร์ไบเบิลให้อยู่ในรูปแบบดิจิทัล เพื่อให้เข้าถึงข้อมูลต้นฉบับได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ เนื่องจากภาวะปัจจุบันไบเบิลเสียหายอย่างมากจากธรรมชาติ และจากการ

^๕ สุชาดา ศรีเศรษฐวรกุล, “การสืบทอดพระไตรปิฎกไบเบิลอักษรขอมในประเทศไทยและกัมพูชา”, **ธรรมธารา**, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๑ (ฉบับรวมที่ ๘) (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๒): ๗๘-๑๐๙ และ “การศึกษาเปรียบเทียบพระไตรปิฎกไบเบิลอักษรขอมคัมภีร์มีชัยนิคายที่พบในประเทศไทยและกัมพูชา”, **ธรรมธารา**, ฉบับที่ ๗ (ฉบับรวมที่ ๑๒) (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๔): ๖๖-๙๗.

^๕ สุชาดา ศรีเศรษฐวรกุล, “แนวทางการสร้างฐานข้อมูลพระไตรปิฎกบาลีจากคัมภีร์ไบเบิล การอ่านและป้อนเนื้อหาความคัมภีร์โบราณ ที่นิคายมหาวรรค”, **ธรรมธารา**, ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๑ (ฉบับรวมที่ ๑) (มกราคม-ธันวาคม ๒๕๕๘): ๓๑๑-๓๑๔ และ “การสร้างฐานข้อมูลคัมภีร์พระไตรปิฎกไบเบิล: แนวทางการอ่านและปริวรรตคัมภีร์พระไตรปิฎกไบเบิล ในกรณีที่พบปัญหาตัวอักษรคลุมเครือ”, **ธรรมธารา**, ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๑ (ฉบับรวมที่ ๔) (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๐): ๑๖๘-๑๙๑.

^๖ ราชบัณฑิตยสถาน สุวรรณคันติ และวัชชีรา บุณสิงห์, “ระบบบริหารจัดการทะเบียนไบเบิล”, รายงานบันทึกวิจัยโครงการวิจัยและพัฒนาเครื่องมือเพื่อการพัฒนาบรรณดิจิทัล อาร์ไควว์, ปี ๒๕๕๓, หน้า ๒-๓.

ไม่ตระหนักในความสำคัญของคัมภีร์ไบเบิล และ พระครูปลัดสุวัฒนโพธิคุณ ได้ให้ความเห็นในวงสนทนากลุ่มว่า “จากรูปแบบการบริหารงานปริวรรตและตรวจชำระคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับไบเบิลจากฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ มีการตรวจสอบทุกขั้นตอน ทั้งการนำเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์มาใช้ในการตรวจสอบกับข้อมูลมหาศาล จึงถือได้ว่าข้อมูลที่ได้จากการปริวรรตและตรวจชำระมีความถูกต้อง และยังมีผู้เชี่ยวชาญมาตรวจสอบรอบสุดท้าย จึงเป็นงานที่มีการควบคุมคุณภาพอย่างรัดกุมและมีความสำคัญอย่างมาก”

ขั้นตอนที่ ๕ การตรวจชำระคัมภีร์ไบเบิลบาลี คุณสมบัติพื้นฐานของกลุ่มนักวิชาการหลักควรยึดหลักธรรมด้านอิทธิบาท ๔ เป็นหัวใจในการทำงาน พบว่า รศ.ดร.วิโรจน์ อินทนนท์ ได้แสดงความเห็นในการสนทนากลุ่ม (Focus Group) ว่า “ในการทำงานระดับนี้ต้องอาศัยใจรักเป็นจุดเริ่มต้น เมื่อมีใจรัก ความเพียรพยายามก็จะตามมา การได้ทำในสิ่งที่รักจึงเป็นเรื่องสำคัญ ถ้าใจเรารักแล้วอย่างอื่นก็ไม่ได้เป็นอุปสรรค ทำให้เราทุ่มเทอุทิศให้กับสิ่งนั้น (วิริยะ) อยากรู้ อยากเห็นมากยิ่งขึ้น (จิตตะ) ในขณะที่กำลังทำ หรือทำเสร็จแล้ว ก็กลับมาดู มาอ่าน ใครครวญ พินิจพิจารณาด้วยความหวังที่อยากให้งานออกมาดี (วิมังสา)” ส่วน รศ.วิณา วิสเพัญ กล่าวเสริมในวงสนทนากลุ่มว่า “อิทธิบาท ๔ มีความสำคัญมากเพราะงานสำรวจและรวบรวมข้อมูลเป็นงานที่ยาก ต้องการความละเอียด ความใส่ใจและจดจ่ออยู่กับงานที่ทำ การบริหารบุคคลที่เป็นทีมงานให้เข้าใจเป้าหมายและมุ่งสู่ผลสัมฤทธิ์ตามจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ เป็นงานที่ต้องใช้เวลาและความอดทนอย่างสูง ผู้ปฏิบัติงานจึงต้องมีธรรมะพื้นฐานในการทำให้งานดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นธรรมะข้ออิทธิบาท ๔ จึงมีความเหมาะสมอย่างยิ่ง” ส่วน ดร.บรรเจิด ขวลิตรื่องฤทธิ์ ได้แสดงความเห็นในการสนทนากลุ่มว่า “ควรส่งเสริมและสร้างนักวิชาการชาวไทยทางด้านการตรวจชำระให้มีจำนวนมากขึ้น และสร้างระบบพัฒนาบุคลากรด้านนี้ให้มีความต่อเนื่อง มีการพัฒนางานด้านตรวจสอบคุณภาพเนื้อความและพิสูจน์อักษรก่อนตีพิมพ์ให้ชัดเจนเป็นมาตรฐาน มีการปรับปรุงและพัฒนาแพลตฟอร์มและระบบซอฟต์แวร์ให้ทันต่อความต้องการของเนื้อหาและการทำงาน เช่น มีความยืดหยุ่นมากขึ้น มีระบบตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลในแต่ละขั้นตอน ฯลฯ ซึ่งจะช่วยให้การดำเนินงานรวดเร็วและแม่นยำยิ่งขึ้นต่อไป”

ขั้นตอนที่ ๖ การเผยแพร่ ในการประชุมวงสนทนากลุ่ม อาจารย์วัฒนา พิงชื่น ได้แสดงความเห็นในการสนทนากลุ่มว่า “การทำงานนี้เป็นงานใหญ่และสำคัญมาก คนทำก็น้อย จึงน่าจะประชาสัมพันธ์ขยายไปให้กว้างขึ้นให้ส่วนงานต่าง ๆ ทั้งระดับท้องถิ่น ระดับชาติ ระดับสากล ให้ได้รับรู้รับทราบเพิ่มจะได้เกิดประโยชน์สูงสุด เพราะเป็นงานที่ยิ่งใหญ่โดยใช้ไบเบิลถึง ๔ สายอักษร ซึ่งยังไม่เคยมีหน่วยงานไหนทำ ถ้ามีผู้รับทราบและนำไปใช้งานต่อก็จะเกิดประโยชน์ยิ่งขึ้นไป” ส่วน รศ.วิณา วิสเพัญ ได้แสดงความเห็นในวงสนทนากลุ่มเพิ่มเติมว่า “หากมุ่งประสงค์ทางวิชาการ

เพื่อทราบปรากฏการณ์ของการคัดลอกหรือการส่งต่อข้อมูลเกี่ยวกับพระไตรปิฎกของประเทศต่าง ๆ คือ ศรีลังกา พม่า ไทย กัมพูชา และลาว การบริหารจัดการงานปริวรรตและตรวจชำระคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลี รูปแบบที่ผู้วิจัยได้ดำเนินการอยู่เหมาะสมแล้ว หากมุ่งประสงค์เพื่อการตรวจชำระพระไตรปิฎกให้ถูกต้องตรงกันและเป็นที่ยอมรับในนานาชาติ ถ้ามีการเชิญผู้บริหารสงฆ์จากประเทศต่าง ๆ ได้มารู้และมีส่วนร่วมระดับใดระดับหนึ่ง จะเกิดประโยชน์ในภาพรวม สมกับเวลาและงบประมาณที่ทุ่มเทเพื่องานนี้ และเป็นที่ยอมรับทางวิชาการพุทธศาสนา”

ผลจากการตรวจชำระคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลี

การตรวจชำระทั้งหมดที่ผ่านการตรวจจากนักวิชาการขั้นต้นและนักวิชาการหลักจะถือว่าเสร็จสมบูรณ์ก็ต่อเมื่อผลงานนั้นผ่านการตรวจโดยที่ปรึกษาตรวจชำระเรียบร้อยแล้วจึงถือเป็นฉบับสมบูรณ์ (final draft) พร้อมนำไปเผยแพร่ต่อไป การตรวจชำระที่มีคุณภาพสูง มีการวิเคราะห์วินิจฉัยคำที่ถูกต้องแม่นยำ ในหลายกรณีจำเป็นต้องอาศัยการศึกษาเปรียบเทียบเพื่อความเดียวกันจากคัมภีร์คู่ขนาน (parallel text) ในภาษาสันสกฤต จีนและทิเบต ดังที่ ดร.ชาคริต แหลมม่วง ได้แสดงไว้อย่างชัดเจน ในบทความเรื่อง “เอรกปัตตนาคราช: ศึกษาคาถาที่สอดคล้องกันในคัมภีร์ต่างฉบับและวิเคราะห์ภาพสลักหินที่การุฬ”^๗ มีประเด็นสำคัญโดยสรุปดังนี้

การศึกษาคัมภีร์คู่ขนานสามารถนำมาช่วยในการตรวจชำระย้อนกลับไปหาคำดั้งเดิมในพระไตรปิฎกและคัมภีร์ฝ่ายบาลีได้ โดยในบทความดังกล่าวได้ยกปัญหาคำต่างที่พบในธรรมบทเรื่องเอรกปัตตนาคราช ได้แก่ rajassiro “ผู้มีธูลีบนศีระชะ” (ฉบับสยามรัฐ), rajjissaro “ผู้เป็นใหญ่แห่งอาณาจักร” (ฉบับฉันทะรังคีติ), rajjissaro “ผู้มีธูลีเป็นเจ้านายปกครอง (ฉบับพุทธยันตีและPTS) และ rajasvaro “เกลือกกลั้วด้วยธูลี” (ฉบับมหาวาสตุ) ซึ่งหากอาศัยหลักฐานฝ่ายบาลีแต่เพียงอย่างเดียวย่อมพิจารณาตัดสินหาคำดั้งเดิมได้ยาก แต่เมื่อนำคำอ่านสันสกฤตผสม rajasvaro “เกลือกกลั้วด้วยธูลี” ในคัมภีร์คู่ขนานเข้ามาพิจารณาประกอบแล้ว จึงพบว่าคำต่างในบาลีที่ใกล้เคียงกับคำอ่านสันสกฤตผสมมากที่สุด คือ คำว่า rajjissaro “ผู้มีธูลีเป็นเจ้านายปกครอง” ซึ่งน่าจะเป็นคำดั้งเดิมที่สุด เนื่องจากมีการสืบทอดต่อกันมาทั้งทางฝ่ายคัมภีร์บาลีและฝ่ายคัมภีร์สันสกฤต

^๗ ดู Bunchird Chaowarithreonglith, “Tracing Back Manuscript Lineages Through Variant Readings: Focused on Khom Script Manuscripts of the Dīghanikāya”, *Journal of Indian and Buddhist Studies*, 151 (2020): 1155-1159.

อีกทั้งการนำคัมภีร์ใบลานจำนวนมากจากทุกสายจารีตมาศึกษาและตรวจชำระอย่างละเอียดยังทำให้เราได้เห็นร่องรอยการสืบทอดพระไตรปิฎกบาลีได้อีกด้วย กล่าวคือ มีการสืบทอดต่อกันมาเป็น ๒ สายใหญ่ คือ สายสิงหลและสายเอเชียอาคเนย์ และพระไตรปิฎกบาลีในแต่ละประเทศก็มีการสืบทอดใบลานย่อยลงไปอีกด้วย^๔ ด้วยวิธีการทำงานในการตรวจชำระที่มีการจัดทำอย่างเป็นระบบ และมีการศึกษาค้นคว้าอย่างจริงจังอย่างต่อเนื่องโดยทีมนักวิชาการนานาชาติ จึงทำให้มีนักวิชาการในวงการบาลีให้ความยอมรับเป็นอย่างมาก เช่น Bryan Levman,^๕ Global Buddhistdoor^๖ เป็นต้น และจากผลการวิจัย ดร.บรรเจิด ขวลิตรื่องฤทธิ์^๗ ยืนยันว่า การศึกษาเปรียบเทียบเนื้อหาของคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลานของสายจารีตต่าง ๆ สามารถช่วยวินิจฉัยปัญหาคำต่างได้และยังทำให้ทราบว่า การสืบทอดพระไตรปิฎกบาลีมีความถูกต้องแม่นยำสูงมาก

ตัวอย่าง การตรวจชำระเชิงวิเคราะห์พระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลาน สุกสูตร แห่งคัมภีร์ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค เล่ม ๙ ผู้วิจัยพบคำต่างปรากฏอยู่ในสุกสูตรเพียง ๖ เปอร์เซ็นต์และไม่มีคำต่างใดทำให้ใจความหลักของพระสูตรเปลี่ยนไป โดยการตรวจชำระสุกสูตรนี้ได้ใช้ต้นฉบับคัมภีร์ใบลานจำนวนถึง ๘๓ ฉบับ จาก ๕ สายจารีต คือสิงหล ๒๖ ฉบับ อักษรพม่า ๓๒ ฉบับ อักษรขอม ๑๕ ฉบับ อักษรธรรม ๙ ฉบับ และอักษรมอญ ๑ ฉบับ โดยคัดเลือกคัมภีร์ใบลานที่เป็นตัวแทนที่ดีที่สุดจากแต่ละสายมาสายละ ๕ ฉบับ^๘ นอกจากนั้นจากการตรวจชำระเชิงวิเคราะห์และศึกษาเปรียบเทียบตัวแทนคัมภีร์ใบลานแต่ละสายรวม ๒๑ ฉบับ (โดยเพิ่มฉบับอักษรมอญมาอีก ๑ ฉบับ) พบว่ามีคำบาลีทั้งหมด ๓,๒๐๐ คำ มีคำอ่านที่ต่างกันเพียง ๒๐๐ คำ หรือประมาณ ๖ เปอร์เซ็นต์ และพระไตรปิฎก

^๔ ดูชาคริต แหล่มม่วง, “เฮอร์ปัตตนาคราช (2): ศึกษาคาถาที่สอดคล้องกันในคัมภีร์ต่างฉบับและวิเคราะห์ภาพสลักหินที่การุฬ”, **ธรรมธารา**, ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๑ (ฉบับรวมที่ ๑๒) (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๔): ๘- ๕๒.

^๕ The new DK edition represents a major milestone in the history of the Pāli textual tradition, as it is the first time that so many mss have been gathered and utilized in a new edition, providing much more data than was ever previously available about the complicated transmissional history of the Buddhaddhamma (ดู Bryan Levman, “Towards a Critical Edition of the *Tipiṭaka*”, **Journal of Nāgasamvara Centre for Buddhist Studies**, 1 (2018) : 115

^๖ ดู [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://www.buddhistdoor.net/features/the-dhammachai-tipitaka-project-a-new-critical-edition-of-the-pali-canon> [๑๗ พฤษภาคม ๒๕๖๔].

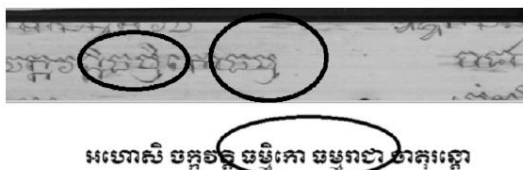
^๗ บรรเจิด ขวลิตรื่องฤทธิ์, “การศึกษาเปรียบเทียบพระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลานเพื่อวินิจฉัยคำต่างในพระไตรปิฎก: กรณีศึกษาจากสุกสูตรแห่งคัมภีร์ทีฆนิกาย”, **ธรรมธารา**, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๑ ฉบับรวมที่ ๘ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๒): ๑๑๘-๑๑๙.

^๘ วิธีการคัดเลือกคัมภีร์ใบลาน เพื่อเป็นต้นฉบับในการตรวจชำระ ศึกษาได้จาก Wynne (2013: 141-142) และ Somartne (2015 : 217-226).

ฉบับพิมพ์อีก ๔ ฉบับพบว่า พระไตรปิฎกบาลีมีความแม่นยำในการสืบทอดสูงมาก มีค่าต่างเพียง ๖ เปอร์เซ็นต์เท่านั้น อีกทั้งค่าต่างทั้งหมดก็ล้วนเป็นปัญหาเชิงไวยากรณ์ แต่อย่างไรก็ดีการวินิจฉัยคำต่างที่พบนั้นจำเป็นต้องอาศัยผู้เชี่ยวชาญและมีประสบการณ์ด้านภาษาบาลี - สันสกฤต ประวัติศาสตร์ พระพุทธศาสนา รวมทั้งศาสตร์อื่นๆที่เกี่ยวข้องในการวินิจฉัยคำต่าง อีกทั้งต้องสามารถนำหลักฐาน อรรถกถา ฎีกา ไวยากรณ์บาลีและหลักฐานอื่นมาประกอบคำวินิจฉัยด้วย

สรุปผลจากการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการงานตรวจชำระคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลาน ๔ สายอักษร

ดร.สุชาติ ศรีศรีธรรมกุล^{๓๓} กล่าวไว้ในงานวิจัยว่าคัมภีร์ใบลาน พระไตรปิฎกบาลีเป็นเอกสารชั้นปฐมภูมิที่มีเนื้อหาพระไตรปิฎกที่สืบทอดกันมา เป็นหลักฐานที่มีคุณค่ามากในวงการวิชาการทางพระพุทธศาสนา แต่คัมภีร์ใบลานจำนวนมากยังไม่ได้รับการอนุรักษ์และการเก็บบันทึกข้อมูลอย่างเหมาะสมเพื่อสะดวกต่อการนำมาใช้งานได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการนำเนื้อหาความในใบลานมาสร้างเป็นฐานข้อมูลยังเป็นเรื่องใหม่สำหรับการศึกษาคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีที่เป็นใบลานได้แสดงถึงองค์ความรู้จากการทำงานจริง ทั้งมีการรวบรวมข้อมูล ปัญหาที่พบ แนวทางการแก้ไข รวมทั้งประเด็นที่น่าสนใจจากการป้อนเนื้อหาจากคัมภีร์ใบลานที่มทนิย มทวธรรค ในส่วนอักษรขอมและอักษรธรรมที่สืบทอดในประเทศไทย ดังตัวอย่างในภาพที่ ๕.๒

ตัวอย่างปัญหาตัวอักษรก้ำกึ่งในคัมภีร์ใบลานอักษรขอม^{๓๔}

จากภาพข้างต้นจะเห็นว่าตัวอักษรขอม “ม” ที่ปรากฏในใบลานชุดนี้ มีความไม่คงที่กล่าวคือ ตัว “ม” ตัวแรกมีฐานขีดเดียว ทำให้มองดูคล้ายตัว “ป” ในขณะที่ตัว “ม” ตัวถัดมามีฐานสองขีดซึ่งเป็นลักษณะเป็นตัว “ม” ที่ชัดเจน แต่เมื่อพิจารณาตามรูปศัพท์บาลีแล้วควรต้องอ่านเป็นตัว “ม” ทั้งสองตัว คือ “ธมมิโก” และ “ธมมราชา” ตามลำดับ

ภาพที่ ๕.๑ ตัวอย่างการป้อนข้อมูลเพื่อสร้างฐานข้อมูล

^{๓๓} สุชาติ ศรีศรีธรรมกุล, “แนวทางการสร้างฐานข้อมูลพระไตรปิฎกบาลีจากคัมภีร์ใบลาน: การอ่านและป้อนเนื้อหาความคัมภีร์ใบลาน ที่มทนิย มทวธรรค”, *ธรรมธารา*, ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๒ ฉบับรวมที่ ๓ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๕๙): ๒๘๗-๒๘๘.

นอกจากนี้ บรรเจติ ขวลิตเรื่องฤทธิ์^{๓๔} กล่าวไว้ในงานวิจัยว่าเมื่อนำข้อความจาก พระไตรปิฎกบาลีอักษรไทย ฉบับสยามรัฐ พระไตรปิฎกบาลีอักษรพม่าฉบับฉัฐรังคีติ พระไตรปิฎกบาลีอักษรสิงหลฉบับพุทธชยันตี และพระไตรปิฎกบาลีอักษรโรมันฉบับสมาคมบาลีปกรณ์ แห่งประเทศอังกฤษ มาเปรียบเทียบกับกันจะพบว่า มีข้อความหรือคำอ่านบางแห่งไม่ตรงกัน และเพื่อตอบคำถามว่า คำอ่านของพระไตรปิฎกบาลีฉบับใดเป็นคำอ่านที่ดั้งเดิมกว่ากัน หลักวิชาการจึงใช้ การตรวจชำระเชิงวิเคราะห์ (Textual Criticism) มีขั้นตอนตั้งแต่การรวบรวมคัมภีร์ใบลานเก่าแก่จาก ทุกสายจารีตนำมาเป็นต้นฉบับ แล้วศึกษาเปรียบเทียบกับกัน และนำหลักฐานอื่น เช่น อรรถกถา ฎีกา ฯลฯ มาประกอบการวิเคราะห์ เพื่อวินิจฉัยหาคำอ่านที่ดั้งเดิมที่สุดเท่าที่จะทำได้

ผลการวิจัยครั้งนี้ยืนยันว่า การศึกษาเปรียบเทียบเนื้อหาของคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลี ฉบับใบลานของสายจารีตต่าง ๆ สามารถช่วยวินิจฉัยปัญหาคำต่างได้ และยังทำให้ทราบว่า การสืบทอดพระไตรปิฎกบาลีมีความถูกต้องแม่นยำสูงมาก ผู้วิจัยพบคำต่างปรากฏอยู่ในสุกฺขสูตรเพียง ๖ เปอร์เซ็นต์และไม่มีคำต่างใดทำให้ใจความหลักของพระสูตรเปลี่ยนไป อีกทั้งข้อมูลคำต่างที่พบ ยังฉายภาพให้เห็นพัฒนาการของภาษาบาลี ลักษณะการสืบทอดคัมภีร์พระไตรปิฎกและ ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาเอเชียอาคเนย์ได้ชัดเจนขึ้นอีกด้วย ดังตัวอย่างในภาพที่ ๕.๓

atha kho Subho māṇavo Todeyyaputto aṅgītataraṃ
māṇavakaṃ āmantesi: "ehi tvam, māṇavaka, yena
samaṇo Ānando ten' upasaṅkama, upasaṅkamitvā mama
vacanena samaṇaṃ Ānandaṃ appābādhamaṃ appātamaṃ
lahutthānaṃ balaṃ phāsuvihāraṃ puccha ..."³⁵

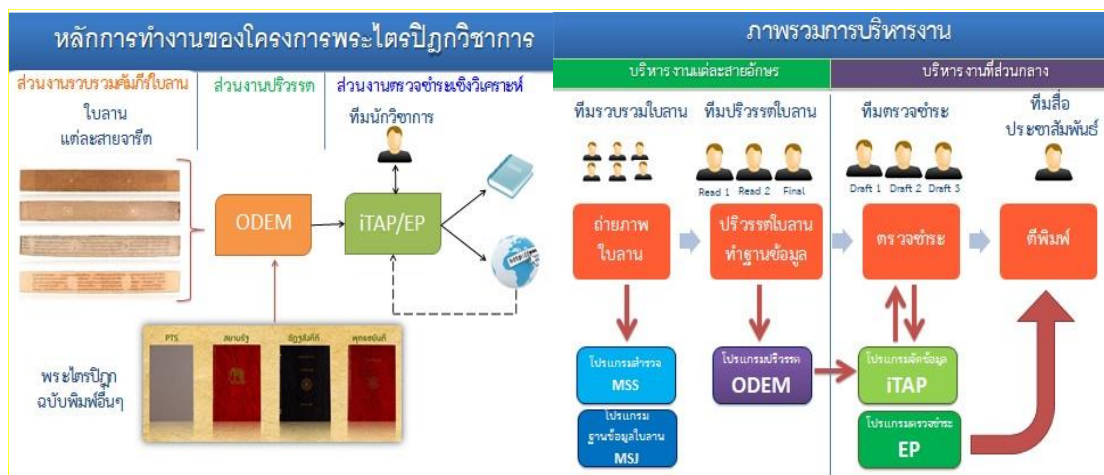
ครั้งนั้น สุขมาณพโตเทยบุตรเรียกมาณพคนหนึ่งมาสั่งว่า
“มานี้แนะพ่อนุ่ม เธอจงเข้าไปหาพระสมณะชื่ออานนท แล้ว
เรียนถามพระสมณะชื่ออานนทถึงสุขภาพ ความมีโรคพาธน้อย
กระป๋องระเปร่า มีพลานามัยสมบูรณ์อยู่สำราญตามคำของเรา...”³⁶

- upasaṅkama (B^{2.4} K¹ M B^e C^e S^e); upasaṃkama (C¹ E^e)
- upasaṅkami (B^{3.5} K^{2.3.4.5} T^{1.2.3.4.5}); upasaṃkami (B¹ C^{2.3.4.5})

ภาพที่ ๕.๒ ตัวอย่างคำต่างในการตรวจชำระ

^{๓๔} บรรเจติ ขวลิตเรื่องฤทธิ์, “การศึกษาเปรียบเทียบพระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลานเพื่อวินิจฉัยคำต่างในพระไตรปิฎก: กรณีศึกษาจากสุกฺขสูตรแห่งคัมภีร์ทีฆนิกาย”, ธรรมธารา, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๑ ฉบับรวมที่ ๘ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๒): ๑๑๘-๑๑๙.

งานวิจัยทั้ง ๒ ฉบับ สามารถสรุปเป็นรูปแบบของหลักการทำงานในการตรวจชำระคัมภีร์ ตั้งแต่การรวบรวม การปริวรรต การตรวจชำระคัมภีร์ทั้ง ๔ สายอักษร ได้ดังภาพที่ ๕.๔

ภาพที่ ๕.๓ ตัวอย่างหลักการทำงานการตรวจชำระคัมภีร์พระไตรปิฎก ๔ สายอักษร

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากผลการวิจัย พบว่า ปัญหาสำคัญในการบริหารจัดการตรวจชำระคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลาน คือบุคลากรและงบประมาณ ด้วยเหตุดังกล่าวได้ทำการวิเคราะห์ปัญหาและแนวทางแก้ไขกำหนดเป็นข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ดังนี้

๑. ภาครัฐควรเข้ามามีส่วนในการส่งเสริมการตรวจชำระคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลี จะทำให้เกิดการเคลื่อนตัวงานด้านนี้อย่างมาก เพราะหากภาครัฐเข้ามามีส่วนร่วม หน่วยงานและองค์กรระดับต่าง ๆ ก็จะทำให้ความสำคัญมากขึ้น รวมทั้งด้านบุคลากรและงบประมาณด้วย

๒. ภาครัฐควรทำให้เป็นระบบครบวงจร เช่น อนุรักษ์และและนำมาศึกษาปริวรรตตรวจชำระ เผยแพร่และสนับสนุนการสร้างบุคลากรด้านตรวจชำระนี้ให้มีความเชี่ยวชาญมากยิ่งขึ้น

๓. ภาครัฐควรมุ่งเน้นไปที่การสร้างเป็นฐานข้อมูลเพื่อใช้งานในอนาคตได้ง่าย และนำไปพัฒนาได้ต่อไป โดยนำเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาใช้ในการทำงานมากขึ้น รวมทั้งสนับสนุนการพัฒนาโปรแกรมที่เกี่ยวข้องที่ใช้สำหรับการทำงานด้านนี้

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

งานด้านตรวจชำระคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลานเป็นงานที่ต้องมีใจรัก ทุ่มเทและจดจ่อ เพราะเป็นงานที่ต้องใช้ความละเอียดและรอบคอบอย่างมาก ทำให้เกิดปัญหาการขาดแคลนกำลังคนระดับปฏิบัติการทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพที่มีความรู้และทักษะในการทำงานด้านนี้ ตลอดจนการสนับสนุนทรัพยากรในการทำงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งงบประมาณในระดับปฏิบัติการ จำเป็นต้องสร้างบุคลากรด้านตรวจชำระคัมภีร์เชิงวิเคราะห์ให้มีจำนวนมากขึ้น เช่น

๑. จัดเป็นหลักสูตรในสถาบันการศึกษาสงฆ์ เพิ่มกระบวนการทางวิชาการเข้ามาเพื่อให้เกิดการส่งต่อองค์ความรู้อย่างเป็นระบบ

๒. ให้ความรู้และความสำคัญแก่บุคลากรที่มาทำงานด้านนี้

๓. นำระบบเทคโนโลยีด้านโปรแกรมฐานข้อมูลต่าง ๆ เข้ามาใช้ในการทำงานเพื่อทำให้การทำงานสะดวกขึ้นและมีการเก็บอย่างเป็นระบบ

๔. ให้คนทำงานนำเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้ในงานทุกขั้นตอนให้มากยิ่งขึ้น เพราะในอนาคตเทคโนโลยีสมัยใหม่จะเข้ามามีบทบาทอย่างมากในระบบต่าง ๆ

๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

งานวิจัยฉบับนี้ เน้นไปที่การบริหารจัดการงานตรวจชำระพระไตรปิฎกบาลีเฉพาะใบลานเป็นหลัก ซึ่งสามารถมาต่อยอดงานวิจัยที่จะเป็นประโยชน์ต่อวงการพระพุทธศาสนาให้ทราบถึงความสัมพันธ์ของการสืบต่อคัมภีร์พระพุทธศาสนา รวมทั้งความเกี่ยวเนื่องกับประเทศใกล้เคียงที่สืบทอดพระพุทธศาสนาเช่นเดียวกัน ผู้วิจัยจึงขอเสนอหัวข้อวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้ ดังต่อไปนี้

๑. การศึกษาความแตกต่างของคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลานแต่ละสายอักษร

๒. การศึกษาเปรียบเทียบพระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลานอักษรธรรมล้านนากับอักษรธรรมลาว

๓. การศึกษาความเชื่อมโยงพระไตรปิฎกในไทยสายอักษรขอมกับสายอักษรธรรม

๔. การศึกษาเปรียบเทียบคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลานอักษรขอมจากประเทศกัมพูชากับคัมภีร์ใบลานอักษรขอมในประเทศไทยว่ามีการสืบทอดกันและมีความเกี่ยวข้องกันอย่างไร

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย. พิมพ์ครั้งที่ ๓.

มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๖.

พุทธศาสนาสัมพันธ์แห่งประเทศไทย. พระไตรปิฎกบาลี อักษรลาว. สาธารณรัฐประชาธิปไตย

ประชาชนลาว: ม.ป.ท., ๒๕๕๓.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ:

ก่องแก้ว ก่องแก้ว. สารนิเทศจากคัมภีร์ไบเบิลสมัยอยุธยา. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ลักษณ์, ๒๕๔๕.

กองทุนสนทนา ธรรมนำสุข ท่านผู้หญิง ม.ล.มณีรัตน์ บุนนาค ในพระสังฆราชูปถัมภ์สมเด็จพระญาณสังวร

สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก. บันทึกโครงการพระไตรปิฎกสากล

อักษรโรมัน. กรุงเทพมหานคร: ม.ป.ท., ๒๕๔๙.

ชัชณะ ปิ่นเงิน. การปริวรรตและวิเคราะห์เนื้อหากฎหมายมังรายศาสตร์ฉบับวัดแม่คือ. เชียงใหม่:

สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๑.

ดิเรก อินจันทร์. สัพพะตำรายาดีไถลื้อ-ไทจีน. เชียงใหม่: โรงพิมพ์จรัสธุรกิจ, ๒๕๕๘.

ตุลา มหาพสุธานนท์. หลักการจัดการและการบริหาร. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: พ.ศ. พัฒนา,

๒๕๔๗.

ระวี จันทร์ส่อง, ดร. บาลีขั้นต้น ๑. เชียงใหม่: คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๗.

สำนักหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม. คู่มือสำรวจ จัดทรวรรณ ทรัพยากร

สารสนเทศ เอกสารโบราณประเภทคัมภีร์ไบเบิลและหนังสือสมุดไทย. พิมพ์ครั้งที่ ๒.

สมุทรปราการ: โรงพิมพ์ บริษัท เอส.บี.เค. การพิมพ์ จำกัด, ๒๕๖๓.

สุชีพ ปุญญานุภาพ. พระไตรปิฎกฉบับสำหรับประชาชน. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์

มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๒๕.

สุภาพรรณ ณ บางช้าง. พระไตรปิฎกฉบับพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว.

กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์คราฟแมนเพรส, ๒๕๕๗.

(๒) หนังสือแปล:

สมเด็จพระวันรัตน์, สังคีตยวงศ์ พงศาวดาร เรื่องสังคายนาพระธรรมวินัย, แปลโดย พระยาปริยัติธรรมธาดา (แพ ตาลลักษณณ), (กรุงเทพมหานคร: บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๘).

(๓) ดุษฎีนิพนธ์/วิทยานิพนธ์/สารนิพนธ์:

กนก วงษ์ตระหง่าน, ศ.ดร. “การพัฒนาเค้าร่างเมทาตาสำหรับการจัดการเอกสารใบลานที่อยู่ในรูปดิจิทัล”. วิทยานิพนธ์หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี, ๒๕๕๒.

ดิเรก อินจันทร์. “แนวคิดและกระบวนการจัดสร้างคัมภีร์พระไตรปิฎกในล้านนาและรัฐฉาน”.

วิทยานิพนธ์หลักสูตรหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภูมิภาคกลุ่มน้ำโขงและสาละวินศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, ๒๕๖๐.

พระมหาสุรพล สิงห์รัตน์. “ปฐมสมโพธิ ปริเฉทที่ ๑-๗: การตรวจชำระและศึกษาวิเคราะห์”.

วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๑.

อัฐวัน หงิมรักษา. “อนาคตภาพการบริหารศูนย์วิจัยพุทธศาสตร์ในเอเชีย”. วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. คณะศึกษาศาสตร์: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๖๒.

(๔) รายงานวิจัย:

ดิเรก อินจันทร์, อภิรักษ์ ตาเสน, ดลยา แก้วคำแสน. “สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่. การจัดทำฐานข้อมูลคัมภีร์ใบลานและศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนจากคัมภีร์ใบลาน วัดน้ำจำ ตำบลร้องวัวแดง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่”. รายงานวิจัย. เชียงใหม่: กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๕๘.

ดิเรก อินจันทร์. “อานิสงส์คัมภีร์ใบลาน”. รายงานวิจัย. เชียงใหม่: ศูนย์ใบลานศึกษา สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, ๒๕๖๐.

ดิเรก อินจันทร์ และคณะ. “การจัดทำฐานข้อมูลคัมภีร์ใบลานและศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนจากคัมภีร์ใบลานวัดน้ำจำ ตำบลร้องวัวแดง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่”. รายงานวิจัย. เชียงใหม่: สำนักศิลปะและวัฒนธรรมมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, ๒๕๕๘.

พระมหาสุทิตย์ อาภากรโร(อบอุ้น) และคณะ. “การจัดการความรู้ทางวัฒนธรรมในประเพณีตามธรรมของวัดสูงเม่น จังหวัดแพร่”, รายงานวิจัย. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๕๙.

วิจิตรา โคตรบัญชา, แสงไทย ดวงปากดี, กาญจนา วรพันธ์. “การศึกษารูปแบบการบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็กโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน”. รายงานวิจัย. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา กาฬสินธุ์ เขต ๒, ๒๕๖๒.

(๕) บทความ:

กำธน สินธวานนท์, พล.อ.ต. “การอ่านแปลและศึกษาข้อมูลจารึก”. **สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน**
โดยพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. เล่มที่ ๑๖ (๒๕๓๕).

ชาคริต แหล่มม่วง. “เอรกดัตตนาคราช (๑): ศึกษาเปรียบเทียบระหว่างฉบับบาลีและคัมภีร์อื่น ๆ”.

ธรรมธารา. ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๒ (ฉบับรวมที่ ๑๑) (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๓): ๑๑๐-๑๖๖.

_____. “เอรกดัตตนาคราช (๒): ศึกษาคาถาที่สอดคล้องกันในคัมภีร์ต่างฉบับและวิเคราะห์ภาพ
สลักหินที่การหุด”, **ธรรมธารา**. ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๑ (ฉบับรวมที่ ๑๒) (มกราคม-มิถุนายน
๒๕๖๔): ๘-๕๒.

_____. “คาถาชาดกพากย์จีนที่มีความสอดคล้องกับชาดกบาลี: ศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบ”,
ธรรมธารา. ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๒ (ฉบับรวมที่ ๙) (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๒): ๑๐๑-๑๗๓.

จิรวัดน์ นิเจนตร. “การวิจัยพัฒนารูปแบบทางสังคมศาสตร์และการศึกษา”. **วารสารราชภัฏสุราษฎร์ธานี**
ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๐): ๗๑-๑๐๒.

ณรงค์ศักดิ์ ราวะรินทร์. “เอกสารใบลาน: การอนุรักษ์เพื่อใช้ประโยชน์และเอกสารสำคัญ เอกลักษณ์
ทางภาษาและการฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่น”. ใน **บทความวิชาการ อนุรักษ์ ฟื้นฟู บูรณาการ**.
หน้า ๕๙-๗๕. รวบรวมจัดพิมพ์โดย โครงการอนุรักษ์ใบลานภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. มหาสารคาม: หจก.อภิชาติการพิมพ์, ๒๕๕๔.

ดิเรก อินจันทร์, มนัส สุวรรณ, อนาโตน โรเจอร์ เป็ลติเยร์, วิโรจน์ อินทนนท์. “แนวคิดและ
กระบวนการสร้างพระไตรปิฎกภาษาล้านนา”. **พินเศวร์สาร**. ปีที่ ๑๔ ฉบับที่ ๒
(กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๑): ๘๙-๙๙.

บรรเจิด ขวลิตเรืองฤทธิ์. “การศึกษาเปรียบเทียบพระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลานเพื่อวินิจฉัยคำต่างใน
พระไตรปิฎก: กรณีศึกษาจากสุกสูตรแห่งคัมภีร์ทีฆนิกาย”. **ธรรมธารา**. ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๑
(มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๒): ๑๑๘-๑๕๘.

บรรเจิด ขวลิตเรืองฤทธิ์, “การใช้บรรณการวินิจฉัยศัพท์ดั้งเดิม: กรณีศึกษาคัมภีร์ทีฆนิกาย, **ธรรมธารา**.
ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๑ (ฉบับรวมที่ ๑๐) (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๓): ๑๑๕-๑๕๗.

ประสิทธิ์ชัย เลิศรัตนเคหกาล, น้ำทิพย์ วิภาวิน, จุฑารัตน์ ศราวณะวงศ์, ราชันย์ นิลวรรณภา.
“การพัฒนารูปแบบการจัดการคัมภีร์ใบลานในประเทศไทย”. **อินฟอร์เมชั่น**. ปีที่ ๒๕
ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๑): ๔๕-๖๔.

_____. “ปัจจัยที่เอื้อต่อความสำเร็จของการจัดการคัมภีร์ใบลานในประเทศไทย”. **วารสารห้องสมุด**.
ปีที่ ๖๐ ฉบับที่ ๑ (๒๕๕๙): ๒๑-๓๒.

พระครูพิพิธวรกิจจานุการ. “การสืบค้นและจัดระบบการอนุรักษ์เอกสารคัมภีร์โบราณของวัดและการ
ถ่ายทอด ภูมิปัญญาภาคกลางเพื่อสร้างแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นของกลุ่มจังหวัดภาคกลาง”.

วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์. ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๔ (ตุลาคม-ธันวาคม ๒๕๖๑): ๑๓๖๒-๑๓๗๑.

พระครูปลัดสุวัฒนโพธิคุณ (สมชาย ฐานวุฑโฒ). “ถิ่นกำเนิดภาษาบาลี”. **ธรรมธारा.** ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๑
(ฉบับรวมที่ ๔) (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๐): ๑๑-๘๗.

พระชยานันท์หมื่น, พระปลัดนฤตล กิตติภทโท, วรปรัชญ์ คำพงษ์, จิตติพร สะสม, อรพินท์ อินวงศ์.

“การสืบค้นและการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณล้านนาของวัดเพื่อสร้างแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น
ภาคเหนือ”. **มหาจุฬานาครทรรศน์.** ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มีนาคม ๒๕๖๒): ๑๒๖-๑๔๕.

พระมหาธงไชย วิสุทโธ. “รูปแบบการบริหารจัดการการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณของวัด
ในกรุงเทพมหานคร”. **มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์.** ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มีนาคม
๒๕๖๔): ๙๒-๑๐๔.

พระมหาถวิล กลยาณธมโม. “คัมภีร์อโยชนนครวินาสกถา: การปริวรรต การแปล และการวิเคราะห์”,

บัณฑิตศึกษาปริทรรศน์. ปีที่ ๑๕ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๖๒): ๑๐๑-๑๐๙.

พระสมุห์ชาญชัย ญาณชาโต (เพชรดี). “การพัฒนาพระสงฆ์ด้วยกระบวนการเดมมิง (Deming
Cycle) สำหรับพัฒนาจิตใจผู้ต้องขังตามหลักพระพุทธศาสนา”. **บัณฑิตศึกษาปริทรรศน์**

วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์. ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๖๒): ๒๕๗-๒๘๖.

พัชรพร ศุภพิพัฒน์. “โบราณ ณ ล้านนา”. **Prism.** ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๑ (พฤศจิกายน ๒๕๖๓): ๔๖-๕๙.

รินทร์ลภัส เกตุวีระพงศ์. “รูปแบบการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณของชุมชนวัดสูงเม่น อำเภอสูงเม่น
จังหวัดแพร่ โดยใช้กระบวนการสื่อสารชุมชน”. **วารสารนิเทศศาสตร์ธุรกิจบัณฑิตย์.**

ปีที่ ๑๓ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๒): ๓๔๐-๓๖๙.

วิโรจน์ คุ่มครอง, ดร. “คัมภีร์สุดตสังกะ: การปริวรรต การแปล และการวิเคราะห์”. **บัณฑิตศึกษาปริทรรศน์.**

ปีที่ ๑๒ ฉบับที่ ๓ (กันยายน-ธันวาคม ๒๕๕๙): ๒๑๘-๒๓๐.

ศศิธร บัวทอง, สุวพร เข้มเฮง, สุนันท์ ศลโกสุม และคมศร วงษ์รักษา. “การพัฒนารูปแบบการประกัน

คุณภาพภายในสถานศึกษาระดับกลุ่มสาระการเรียนรู้ของโรงเรียนระดับการศึกษา
ขั้นพื้นฐาน”, **วิทยาการวิจัยและวิทยาการปัญญา.** ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๑ (เมษายน-กันยายน
๒๕๕๕).

สินีนาง สมนุญเอนก. “การดิจิทัลเอกสารโบราณของสำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยเชียงใหม่:

กรณีศึกษาคัมภีร์โบราณ”. **วารสารห้องสมุด.** ปีที่ ๕๖ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน
๒๕๕๕): ๒๑-๓๒.

สุชาติ ศรีศรีธรรมวรกุล. “แนวทางการสร้างฐานข้อมูลพระไตรปิฎกบาลีจากคัมภีร์ใบลาน: การอ่านและป้อนเนื้อความคัมภีร์ใบลาน ที่มณีกาย มหาวรรค”. **ธรรมธारा**. ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๐): ๒๘๗-๓๑๖.

_____. “การสืบทอดพระไตรปิฎกใบลานอักษรขอมในประเทศไทยและกัมพูชา”. **ธรรมธारा**. ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๒): ๗๔-๑๑๓.

สุปราณี พณิชยพงศ์, “การตรวจชำระและศึกษาพุทธานุสสติในคัมภีร์จตุรารักขาอรรถกถาบาลี”, **ธรรมธारा**. ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๒ (ฉบับรวมที่ ๙) (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๒): ๓๙-๙๙.

เสฐียร ทั้งทองมะดัน. “การจัดหมวดหมู่คัมภีร์ใบลานทางพระพุทธศาสนาของวัดใน ๔ จังหวัดของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ”. **วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ**. ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๔ (ตุลาคม-ธันวาคม ๒๕๖๑): ๑-๑๒.

Tipitaka (DTP). “ยุคจารจารึก คัมภีร์ใบลานมรดกธรรมจากพุทธกาล”. **อยู่ในบุญ**. ฉบับที่ ๑๒๙ (กรกฎาคม ๒๕๕๖): ๓๘-๔๒.

_____. “พระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ยุคทองแห่งกรุงรัตนโกสินทร์”. **อยู่ในบุญ**. ฉบับที่ ๑๕๒ (มิถุนายน, ๒๕๕๘): ๗๒-๗๖.

(๖) สื่ออิเล็กทรอนิกส์:

คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. **Research VDO Series 55 ปี คณะวิทยาศาสตร์ มข.:**

คัมภีร์ล้านนา ทรงคุณค่าสู่โลกดิจิทัล. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา <https://www.cmu.ac.th/article/3020ac88-eea0-4c11-9fa5-dd15f1ce3c65> [๓๐ เมษายน ๒๕๖๔].

โครงการอนุรักษ์เอกสารใบลานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. **เกี่ยวกับหน่วยงาน**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.bl.msu.ac.th/2554/bailan.htm> [๒ พฤษภาคม ๒๕๖๔].

โครงการอนุรักษ์ใบลานภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. **ข้อมูลคัมภีร์ใบลาน**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.bl.msu.ac.th/gps/bl.php> [๒ พฤษภาคม ๒๕๖๔].

ชนิดา ธรรมรัต. **มีอาชีพ กับ P-D-C-A วิถีนักขาย & การตลาด 'อีตาชี'**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.bangkokbiznews.com/news/517317> [๑๓ ตุลาคม ๒๕๖๔].

ดอกกรักร พยัคศรี. **ฐานข้อมูล: เอกสารโบราณภูมิภาคตะวันตก**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.sac.or.th/databases/manuscripts/main.php?m=about&p=index> [๑ พฤษภาคม ๒๕๖๔].

พิสิษฐ์ โคตรสุโพธิ์. กระบวนการอนุรักษ์เอกสารโบราณล้านนา : การสำรวจ การจัดหมวดหมู่และ
การอนุรักษ์. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: [http://phil-re4you.blogspot.com/2016/05/
blog-post.html](http://phil-re4you.blogspot.com/2016/05/blog-post.html) [๑ พฤษภาคม ๒๕๖๔].

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. โครงการอนุรักษ์โบราณวัตถุวันออกเฉียงเหนือ. [ออนไลน์].
แหล่งที่มา: <http://www.bl.msu.ac.th/2553/bailan.htm> [๑๙ พฤษภาคม ๒๕๖๔].

มูลนิธิพระไตรปิฎกเพื่อประชาชน. หนังสือพระไตรปิฎกฉบับสำหรับประชาชน. [ออนไลน์].
แหล่งที่มา: [https://ptipitaka.org/ptipitaka/static/_elements/assets/files/006%20
PTF%20SECTION-1.pdf](https://ptipitaka.org/ptipitaka/static/_elements/assets/files/006%20PTF%20SECTION-1.pdf) [๓๐ เมษายน ๒๕๖๔].

โรงเรียนพระปริยัติธรรม วัดพระธรรมกาย. เทียบอักษรบาลีไทยเป็นโรมัน แบบราชบัณฑิตย.
[ออนไลน์]. แหล่งที่มา: [https://www.pariyat.com/education/บาลี-บาลีศึกษา/
ห้องเรียน-บาลี/item/caliph](https://www.pariyat.com/education/บาลี-บาลีศึกษา/ห้องเรียน-บาลี/item/caliph) [๑๘ พฤษภาคม ๒๕๖๔].

ลงทุนแมน. เส้นทางของโตโยต้า. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.longtunman.com/5170>
[๑๓ ตุลาคม ๒๕๖๔].

วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. การทับศัพท์. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: [https://www.wikiwand.com/th/
การทับศัพท์](https://www.wikiwand.com/th/การทับศัพท์) [๑๘ พฤษภาคม ๒๕๖๔].

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. ส่วนที่ ๒ ใบอนุญาตทำงาน. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา:
<https://bit.ly/3czmaET> [๑๓ ต.ค. ๖๔].

สำนักงานราชบัณฑิตยสภา, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๕๔. [ออนไลน์],
แหล่งที่มา: <https://dictionary.orst.go.th/> [๒๒ เม.ย.๖๕].

สมาคมทรัพย์สินทางปัญญาแห่งประเทศไทย. หมวดที่ ๑ ลิขสิทธิ์ - ส่วนที่ ๕ การละเมิดลิขสิทธิ์
มาตรา ๒๗-๓๑. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://bit.ly/3DScaCE> [๑๓ ต.ค. ๖๔].

_____. หมวดที่ ๘ บทกำหนดโทษ มาตรา ๖๙-๗๗. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: [https://bit.ly/
3Czj7r2](https://bit.ly/3Czj7r2) [๑๓ ต.ค. ๖๔].

สำนักงานราชบัณฑิตยสภา. คอมพิวเตอร์. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://bit.ly/2SQoPna>
[๑๘ พฤษภาคม ๒๕๖๔].

_____. สำนักงานราชบัณฑิตยสภา: การถอดอักษรไทยเป็นอักษรโรมัน. [ออนไลน์].
แหล่งที่มา:
[https://www.orst.go.th/royin/iwfm_table.asp?a=36&i=0040002104011001%2
F63ERJ5814038](https://www.orst.go.th/royin/iwfm_table.asp?a=36&i=0040002104011001%2F63ERJ5814038) [๑๘ พฤษภาคม ๒๕๖๔].

สำนักศิลปะและวัฒนธรรม. ข้อมูลการบริการ: สถาบันล้านนาศึกษา. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา:

<http://www.culture.cmru.ac.th/web60/our-service/> [๒๔ เมษายน ๒๕๖๔].

สุธาสินี โพธิจันทร์. PDCA หัวใจสำคัญของการปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา:

<https://www.ftpi.or.th/2015/2125> [๒๓ เมษายน ๒๕๖๔].

หอสมุดดิจิทัลคัมภีร์ไบเบิลล้านนา. เกี่ยวกับโครงการ. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: [http://](http://lannamanuscripts.net/th/about)

lannamanuscripts.net/th/about [๒ พฤษภาคม ๒๕๖๔].

หอสมุดแห่งชาติ. รายการทะเบียนเอกสารโบราณ: คัมภีร์ไบเบิล [ออนไลน์]. แหล่งที่มา:

<http://manuscript.nlt.go.th/%E0%B8%AB%E0%B8%99%E0%B9%89%E0%B8%B2%E0%B9%81%E0%B8%A3%E0%B8%81/ctl/ctrlObjectType4List/mid/1855>
[๑ พฤษภาคม ๒๕๖๔].

อรทัย เลียงจินดาถาวร. องค์ความรู้จากงานทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมของมหาวิทยาลัย

อุบลราชธานี: การศึกษา รวบรวม และจัดสร้างฐานข้อมูลหนังสือโบราณจังหวัด

อุบลราชธานี ระยะที่ ๒. [ออนไลน์แหล่งที่มา: <http://www.esanpedia.oar.ubu.ac.th>

[/ubu-art-culture/?p=99&fbclid=IwAR1c90T8up6xnoohFndRzsk7HoJl2GeC7eoKF_jXIVKtH0aNu51nseRULOI](http://www.esanpedia.oar.ubu.ac.th/ubu-art-culture/?p=99&fbclid=IwAR1c90T8up6xnoohFndRzsk7HoJl2GeC7eoKF_jXIVKtH0aNu51nseRULOI) [๑๙ พฤษภาคม ๒๕๖๔].

Bovisual. “ทฤษฎี กระบวนการบริหาร POSDCORB”. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา:

<https://bovisualize.wordpress.com/2013/01/29/ทฤษฎี-กระบวนการบริหาร-posdcorb/> [๒๔ พฤษภาคม ๒๕๖๔].

HR NOTE. KAIZEN หัวใจในการพัฒนาอย่างไม่หยุดยั้งของ TOYOTA. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา:

<https://th.hrnote.asia/tips/190606-toyotakaizen/> [๑๓ ตุลาคม ๒๕๖๔].

LanguageCourse. ภาษาประจำชาติและภาษาถิ่นมากกว่า 6000 ภาษาทั่วโลก รายการ

เบ็ดเสร็จ มีทั้งจำนวนผู้พูด ประเทศ และรหัสมาตรฐาน ISO. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา:

<https://www.languagecourse.net/th/languages-worldwide> [๑๘ พฤษภาคม ๒๕๖๔].

MGR Online. “อิตาชิ” อัดพันล้านปรับกลยุทธ์รุก ซูพรีเมียมครบไลน์ชิงแชร์พื้นที่. [ออนไลน์].

แหล่งที่มา: <https://mgronline.com/business/detail/9620000010210>
[๑๓ ตุลาคม ๒๕๖๔].

Plookpedia. PLOOK BLOG: ภาษาเขียนและตัวอักษร. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา:

<https://www.trueplookpanya.com/blog/content/60585> [๑๘ พฤษภาคม ๒๕๖๔].

๒. ภาษาอังกฤษ

Primary Sources

Somaratne, G.A. **The Saṃyuttanikāya: Volume I** 1st Edition. Great Britain: Antony Rowe Ltd., Wilshire, 1998.

Trenckner V. **Majjhima-Nikāya**. 4th Edition. London: Routledge & Kegan Paul Ltd., 1979.

Secondary Sources

(I) Books:

Clark, Chris. “A study of the Apadāna, Including an Edition and Annotated Translation of the Second, Third and Fourth Chapters”. **A Thesis of Doctor of Philosophy**. Faculty of Arts and Social Sciences: University of Sydney, 2015.

Gulick, L. & Urwick, L. (Eds.). **Papers on the Science of Administration**. 1st Edition. New York: Institute of Public Administration, 1937.

Pruett, W., Ousaka, Y., Kasamatsu, S. **The Catalogue of Manuscripts in the U Pho Thi Library**. Bristol: The Pali Text Society, 2562. B.E./2019.

Webb, Russell. **An Analysis of the Pāli Canon**. 3rd Edition. Kandy: Buddhist Publication Society, 2008.

(II) Articles:

Wynne, Alexander. “A Preliminary Report on the Critical Edition of the Pāli Canon Being Prepared at Wat Phra Dhammakāya”. **Thai International Journal for Buddhist Studies**. 4 (2013): pp.135-170.

Chaowarithreonglith, Bunchird. “Tracing Back Manuscript Lineages Through Variant Readings: Focused on Khom Script Manuscripts of the Dīghanikāya”. **Journal of Indian and Buddhist Studies**. 151 (2020): pp.49-53.

Levman, Bryan. “Towards a Critical Edition of the *Tipiṭaka*”. **Journal of Nāṇasaṃvara Centre for Buddhist Studies**. 1 (2018): pp.87-110.

Wharton, David. “Digital Libraries of Lao and Northern Thai Manuscripts”. quoted in **Digital Humanities and Buddhism**. pp.127-142. by Daniel Veidlinger. Berlin/Boston: Walter de Gruyter GmbH, 2019.

Somaratne, G.A. “Middle Way Eclecticism: The Text-Critical Method of the Dhammachai Tipitaka Project”. **Journal of Buddhist Studies** Vol.XII,(2014-2015): pp.207-233.

Budapesti, Ilona. “Past, Present, and Future of Digital Buddhology”. quoted in **Digital Humanities and Buddhism**. pp. 25-40. by Daniel Veidlinger. Berlin/Boston: Walter de Gruyter GmbH, 2019.

(III) Electronics:

Digital Library of Lao Manuscripts. **About DLLM: Background**. [online]. Retrieved from: <https://www.laomanuscripts.net/en/about/background> [30 April 2021].

Northern Illinois University. **Southeast Asia Digital Library (SEADL)**. [online]. Retrieved from: <https://sea.lib.niu.edu/> [30 April 2021].

Pearson Education. **Management History Module**. [online]. Retrieved from: <http://ifiwereamanager.blogspot.com/2013/07/management-history-module.html> [30 April 2021].

Scott, T. **Project to Digitize Myanmar Manuscripts**. [online]. Retrieved from: <http://www.palitext.com/subpages/thaton.htm#mmdltoonto> [30 April 2021].

The Royal Asiatic Society of Great Britain and Ireland. **Manuscripts**. [online]. Retrieved from: <https://royalasiaticsociety.org/manuscripts/> [30 April 2021].

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก.

เอกสารลงทะเบียนใบลาน Information Card (ด้านหน้า)

Information Card of Digitized Manuscripts

(N)

Country	Location	Category	Bundle No.	Title No.
T	H	3	0	0

DCI Code

Text Code

D	N	0	1

0. Original Code: หน. - ๑๑-๐๒-๐๓๖-๐๐ (if any)1. Country: ☒ TH-Thailand ☐ SR-Sri Lanka ☐ MM-Myanmar ☐2. Location Name: Wat Prakerd Province: Nan3. Title: roman: Silakkhandhavagga
(local: บาลี สิลขณฺธุวคฺค กัณฺณิกาย)

4. Category 1 (Style):

Pāli:	Nissaya:	Translation:
☒ 0 Tipiṭaka	☐ 4 Tipiṭaka	☐ A Tipiṭaka
☐ 1 Aṭṭhakathā	☐ 5 Aṭṭhakathā	☐ B Aṭṭhakathā
☐ 2 Ṭikā	☐ 6 Ṭikā	☐ C Ṭikā
☐ 3 Other text	☐ 7 Other text	☐ D Other text

5. Category 2 (Content):

Canon / Commentaries	Non-Canonical
☐ 0 Vinaya	☐ 5 Grammar
☒ 1 Sutta	☐ 6 Legend/History
☐ 2 Abhidhamma	☐ 4 Buddhist Text
☐ 3 Jātaka	☐ 7 Other

6. Script: ☐ Khom ☐ Sinhalese ☐ Burmese ☐ Mon ☒ Tham (Lanna/Isan) ☐7. Language: ☒ Pāli ☐ Sinhalese ☐ Burmese ☐ Mon ☐8. No. of Physical Phuks: 10 phuks (Phuk No: 1-5, 7-11)9. No. of Pages: 368 pages Pagination: roman ka-xvii (local: ก-18)10. No. of Lines: 6 per page No. of Characters: 97 per full line11. Size of a Folio: Width: 54.5 cm Height: 6 cm

12. Completeness of Text:

- ☐ Complete
☐ Missing ≤ 50 letters
☐ Missing ≤ 3 folios
☒ Incomplete

13. Legibility:

- ☐ Clear (≥80%)
☒ Mostly Clear (<80%)
☐ Unclear (almost every page)
☐ Many Corrections

14. Damages of Folio:

- ☐ No damage
☐ Animal bites
☒ Broken at edge
☐ Broken folios
☐ Other damages

15. Year:

- ☐ Unknown
☒ Minor Era 1196 กวิ-1
☐ Buddhist Era
☐ Era

16. Copyist/Scribe: (English) Khanansachaiyavong
(local: ขณนสัชชาโยวอง)17. Donator/Collector: (English) Miss yodkeaw
(local: นางยอดแก้ว)18. Original Location: (English) _____
(local: _____)19. Date of Digitization: 18 / Aug / 2017 (e.g. 1 Jan 2010)20. Filled in by: English: fasal pinnam (local: ฟาซิล ปิ่นนวม)21. Remarks: (211) edition: ต้องขาด (212) cover: พร้อมตา

เอกสารลงทะเบียนใบลาน Information Card (ด้านหลัง)

DCI Code		Country	Location	Category	Bundle No.	Title No.
		T	H	3	0	0
1	ka-kuT	ก-ค	38	ก-กขลว , ข-ช		
2	I - XVI	1 - 16	36	ข - ขขลว , ด-ด	เลขไทย + อรรถ + อักษร	
3	I - XVI	1 - 16	38	ข-ขขลว , ง-ง		
4	I - XVI	1 - 16	34	ด-ดขลว , ข-ข		
5	I - XVI	1 - 16	34	ง - ง ขลว , (ขลว ง , ง) , ง-ด		
6	-	-	-	-		
7	I - XVI	1 - 16	34	เลขไทย + อรรถ เลขพยางค์ถูกตัดซ้ำขาด		
8	I - XV	1 - 15	36			
9	I - XVI	1 - 18	42	เลขไทย + อรรถ มีอัก 18 มี 29		
10	I - XV	1 - 15	32			
11	I - XX	1 - 20	44			
12						
13						
14						
15						
16						
17						
18						
19						
20						
21						
22						
23						
24						
Total			368			

ภาคผนวก ข.

การแบ่งหมวดหมู่พระไตรปิฎกเป็น TEXT CODE โดยโครงการพระไตรปิฎกวิชาการ

Tipitaka				Atthakathā		Tikā		Tikā / Anuṭṭikā	
Code	Title	Code	Title	Code	Title	Code	Title	Code	Title
Vinaya	VN00 Vinayapiṭaka	00	SA00 Samantapāsādikā	10	VT00 Vinayapiṭaka Tikā	20	VT08 Vinayavinicchaya	20	
	VN01 Parajika	00	VA01 Parajika Atthakathā	10	VT01 Sāratthadīpanī	20	VT09 Uṭṭaravinicchaya	20	
	VN02 Pācītiya	00	VA02 Pācītiya Atthakathā	10	VT02 Dvematikāpālī	20	VT11 Khuddasikkhā	20	
	VN03 Bhikkhunūvibhanga	00	VA03 Bhikkhunūvibhanga Atthakathā	10	VT03 Vinayasāṅgaha (Atthakathā)	20	VT12 Mūlasikkhā	20	
	VN04 Mahāvagga (Vinaya)	00	VA04 Mahāvagga Atthakathā (Vinaya)	10	VT04 Vajirabuddhi Tikā	20	VT13 Mūlasikkhā Purāṇatīkā	20	
	VN05 Cullavagga	00	VA05 Cullavagga Atthakathā	10	VT05 Vinatvīnōdani Tikā	20	VT14 Mūlasikkhā Abhinavattīkā	20	
	VN06 Parivāra	00	VA06 Parivāra Atthakathā	10	VT06 Vinayāṅkāra Tikā	20	VT15 Khuddasikkhā Purāṇatīkā	20	
Sutta	DN00 Dīghanikāya	01	DA00 Kankhāvitaraṇī (Atthakathā)	10	VT07 Kankhāvitaraṇī-purāṇatīkā	20	VT16 Khuddasikkhā Abhinavattīkā	20	
	DN01 Sīlakkhandhavagga	01	DA01 Sumaṅgalavāṇasī	11	DT00 Dīghanikāya Tikā	21	VT17 Kankhāvitaraṇī Abhinavattīkā	20	
	DN02 Mahāvagga (Dīghanikāya)	01	DA02 Mahāvagga Atthakathā (DA)	11	DT01 Sīlakkhandhavagga Tikā	21	VT18 Kankhāvitaraṇī Mahatīkā	20	
	DN03 Paṭikavagga	01	DA03 Paṭikavagga Atthakathā	11	DT02 Mahāvagga Tikā (DT)	21	DU00 Dīghanikāya Purāṇatīkā	31	
	MN00 Majjhimanikāya	01	MA00 Papañcasūdanī	11	DT03 Paṭikavagga Tikā	21	DU01 Sīlakkhandhavagga Purāṇatīkā	31	
	MN01 Mūlapannāsa	01	MA01 Mūlapannāsa Atthakathā	11	MT00 Majjhimanikāya Tikā	21	DU02 Mahāvagga Purāṇatīkā (DU)	31	
	MN02 Majjhimanāma	01	MA02 Majjhimanāma Atthakathā	11	MT01 Mūlapannāsa Tikā	21	DU03 Paṭikavagga Purāṇatīkā	31	
Sutta	MN03 Uparipannāsa	01	MA03 Uparipannāsa Atthakathā	11	MT02 Majjhimanāma Tikā	21	DU09 Dīghanikāya Abhinavattīkā	31	
	SN00 Saṃyuttanikāya	01	SA00 Sāratthapakkasī	11	MT03 Uparipannāsa Tikā	21	DU10 Sīlakkhandhavagga Abhinavattīkā	31	
	SN01 Saggāthāvagga	01	SA01 Saggāthāvagga Atthakathā	11	ST00 Saṃyuttanikāya Tikā	21	DU11 Mahāvagga Abhinavattīkā (DU)	31	
	SN02 Nīdānavagga	01	SA02 Nīdānavagga Atthakathā	11	ST01 Saggāthāvagga Tikā	21	DU12 Mahāvagga Abhinavattīkā	31	
	SN03 Khandhavagga	01	SA03 Khandhavagga Atthakathā	11	ST02 Nīdānavagga Tikā	21	DU13 Paṭikavagga Abhinavattīkā	31	
	SN04 Sallāyatanavagga	01	SA04 Sallāyatanavagga Atthakathā	11	ST03 Khandhavagga Tikā	21			
	SN05 Mahāvagga (Saṃyuttanikāya)	01	SA05 Sallāyatanavagga Atthakathā (SA)	11	ST04 Sallāyatanavagga Tikā	21			
Sutta	AN00 Aṅguttaranikāya	01	AA00 Manorathapūraṇī	11	ST05 Mahāvagga Tikā (ST)	21			
	AN01 Ekakanipāta (Aṅguttaranikāya)	01	AA01 Ekakanipāta Atthakathā (AA)	11	AT00 Aṅguttaranikāya Tikā	21			
	AN02 Dukanipāta (Aṅguttaranikāya)	01	AA02 Dukanipāta Atthakathā (AA)	11	AT01 Ekakanipāta Tikā (AT)	21			
	AN03 Tikaniṭṭa (Aṅguttaranikāya)	01	AA03 Tikaniṭṭa Atthakathā (AA)	11	AT02 Dukanipāta Tikā (AT)	21			
	AN04 Catukkanipāta (Aṅguttaranikāya)	01	AA04 Catukkanipāta Atthakathā (AA)	11	AT03 Tikaniṭṭa Tikā (AT)	21			
	AN05 Pañcakanipāta (Aṅguttaranikāya)	01	AA05 Pañcakanipāta Atthakathā (AA)	11	AT04 Catukkanipāta Tikā (AT)	21			
	AN06 Chakkaniṭṭa (Aṅguttaranikāya)	01	AA06 Chakkaniṭṭa Atthakathā (AA)	11	AT05 Pañcakanipāta Tikā (AT)	21			
Sutta	AN07 Sattakanipāta (Aṅguttaranikāya)	01	AA07 Sattakanipāta Atthakathā (AA)	11	AT06 Chakkaniṭṭa Tikā (AT)	21			
	AN08 Aṭṭhakanipāta (Aṅguttaranikāya)	01	AA08 Aṭṭhakanipāta Atthakathā (AA)	11	AT07 Sattakanipāta Tikā (AT)	21			
	AN09 Navakanipāta (Aṅguttaranikāya)	01	AA09 Navakanipāta Atthakathā (AA)	11	AT08 Aṭṭhakanipāta Tikā (AT)	21			
	AN10 Dasakanipāta (Aṅguttaranikāya)	01	AA10 Dasakanipāta Atthakathā (AA)	11	AT09 Navakanipāta Tikā (AT)	21			
	AN11 Ekādasakanipāta (Aṅguttaranikāya)	01	AA11 Ekādasakanipāta Atthakathā (AA)	11	AT10 Dasakanipāta Tikā (AT)	21			
	KN00 Khuddakanikāya	01	KA00 Khuddakanikāya Atthakathā	11	AT11 Ekādasakanipāta Tikā (AT)	21			
					KT00 Khuddakanikāya Tikā	21			

Code for Manuscript Text
-- Dhammachai Tipitaka Project --

(M) Edited on June 15, 2016

Code	Tiptika		Aṭṭhakathā		Tikā		VT08 VT09	Vinayavinicchaya Uttaravinicchaya	20
	Code	Title	Code	Title	Code	Title			
JK20	Jāṭaka Pāli - Visatnipāṭa	03	JA20	Visatnipāṭa (Jāṭaka)	13	JA93	Suvarṇasāmañjāṭaka	13	
JK30	Jāṭaka Pāli - Timsanipāṭa	03	JA30	Timsanipāṭa (Jāṭaka)	13	JA94	Nimijāṭaka	13	
JK40	Jāṭaka Pāli - Cattāṭṭsanipāṭa	03	JA40	Cattāṭṭsanipāṭa (Jāṭaka)	13	JA95	Umarajāṭaka (Mahosatha)	13	
JK50	Jāṭaka Pāli - Pennāsānipāṭa	03	JA50	Pennāsānipāṭa (Jāṭaka)	13	JA96	Bhurattajāṭaka	13	
JK60	Jāṭaka Pāli - Sattānipāṭa	03	JA60	Sattānipāṭa (Jāṭaka)	13	JA97	Candakumārājāṭaka	13	
JK70	Jāṭaka Pāli - Sattatānipāṭa	03	JA70	Sattatānipāṭa (Jāṭaka)	13	JA98	Mahānārādakassapaṭṭhāṭaka	13	
JK80	Jāṭaka Pāli - Asitnipāṭa	03	JA80	Asitnipāṭa (Jāṭaka)	13	JA99	Vidhuraṭṭhāṭaka	13	
JK90	Jāṭaka Pāli - Mahānipāṭa	03	JA90	Mahānipāṭa (Jāṭaka)	13	JA9A	Vessantarājāṭaka	13	

Buddhist Text											
NC00	Non-Canonical (Buddhist Text)										
NC01	Nettipakarana	34	NC11	Nettipakarana Aṭṭhakathā	34	NC21	Aṭṭhasālini-Yojanā	32	NC31	Saṅkhepavannanā	32
NC02	Mūlindapañiṭṭha	34	NC12	Nettipakarana Tīkā	34	NC22	Sammohavinodanī-Yojanā	32	NC32	Dvārakathā	32
NC03	Viṣuddhimagga	34	NC13	Paṭisambhidāmagga-Gaṇḍī	31	NC23	Dhātukathā-Yojanā	32	NC33	Abhidhammatthasāṅgahādīpanī	32
NC04	Sārasaṅgaha	34	NC14	Dhātukathā-Gaṇḍī	32	NC24	Puggalapariñīti-Yojanā	32	NC34	Seven texts of Abhidhamma	34
NC05	Dīpavamsa	36	NC15	Puggalapariñīti-Gaṇḍī	32	NC25	Kathāvatthu-Yojanā	32	NC35	Vinayavinicchaya Tīkā	30
NC06	Mahāvamsa	36	NC16	Viṣuddhimagga-Mahāṭīkā	34	NC26	Yamaka-Yojanā	32	NC36	Uttaravinicchaya Tīkā	30
NC07	Peṭakopadesa	34	NC17	Viṣuddhimagga-Gaṇḍī	34	NC27	Paṭṭhāna-Yojanā	32	NC37		
NC08	Parīāsajātaka	33	NC18	Parājika-Yojanā	30	NC28	Abhidhammatthasāṅgaha-Pāli-Yojanā	32	NC38		
NC09	Sāsanavamsa	34	NC19	Pācītīyādī-Yojanā	30	NC29	Abhidhammatthasāṅgaha-Yojanā-Tīkā	32	NC39		
NC10	Saṅgīthavamsa	34	NC20	Khuḍḍasikkhā-Yojanā	30	NC30	Paramatthamañjūsā-Anuṭṭīkā	32	NC40		

The title of Aṭṭhakathā texts may be written in 2 ways: (1) Its original title; (2) Sutta title+Aṭṭhakathā.

For example, the commentary of Sikkhandhavagga may be written as *Sumaṅgalavāṭṭasīnī* or *Sikkhandhavagga Aṭṭhakathā*.

Samanapāsādikā	→	Commentary of Vinaya	Jātakatīkathā	→	Commentary of Jāṭaka
Sumaṅgalavāṭṭasīnī	→	Commentary of Dighanikāya	Saddhammavejjetikā	→	Commentary of Mahā-Cūḷanidesa
Papañcasūdanī	→	Commentary of Majjhimanikāya	Saddhammavejjetikā	→	Commentary of Paṭisambhiddamagga
Sāratthapekāsīnī	→	Commentary of Samyuttanikāya	Visuddhajanavāṭṭasīnī	→	Commentary of Apadāna
Manorathapūraṇī	→	Commentary of Anguttaranikāya	Madhuratthavāṭṭasīnī	→	Commentary of Buddhavaṃsa
Paramatthavejjetikā	→	Commentary of Khuddakapāṭha, Suttanipāṭa	Aṭṭhasālinī	→	Commentary of Dhammasaṅgani
Dhammapadaṭṭhakathā	→	Commentary of Dhammapada	Sammoḥavinodanī	→	Commentary of Vibhaga
Paramatthadīpanī	→	Commentary of Udāna, Itivuttaka, Vīmānavatthu, Peṭavatthu, Therīgāthā, Canyāpīṭaka			
Pañcapakaraṇatīkathā	→	Commentary of Dhātukathā, Puggalapariṇāṭi, Kathāvatthu, Yamaka, Paṭṭhāna			

Category 1	Is it Pāli Tiptika?	If ye →	0	Category 2	Is it Vinaya?	If ye →	0
	Is it Pāli Aṭṭhakathā (of Tiptika)?	If ye →	1		Is it Sutta?	If ye →	1
	Is it Pāli Tikā (of Tiptika)?	If ye →	2		Is it Abhidhamma?	If ye →	2
	If you say no to all above	→	3		Is it Jāṭaka?	If ye →	3
Category 1	Is it Pāli Tiptika?	If ye →	0	Category 2	Is it Buddhist texts?	If ye →	4
	Is it Pāli Aṭṭhakathā (of Tiptika)?	If ye →	1		Is it about grammar?	If yes →	5
	Is it Pāli Tikā (of Tiptika)?	If ye →	2		Is it about history/legend?	If yes →	6
	If you say no to all above	→	3		If you say no to all above	→	7

หมายเหตุ: รหัส 00 เช่น DN00, MN00, SN00, AN00, KN00 คือคัมภีร์ไบเบิลที่เป็นของอักษรพม่า และอักษรสิงหล ไม่มีการแบ่งผู้จะมีหลายคัมภีร์ในมัดเดียวกัน ส่วนขนาดจะแบ่งตามนิบาต

ภาคผนวก ค
หมวดหมู่ค่าใช้จ่าย

หมวด	รายการ
๑๐๐	หมวดค่าแรงงาน
๒๐๐	หมวดค่าสวัสดิการ ▪ ค่าอาหาร ▪ ปานะ ▪ อัฐบริหาร ▪ ค่ารักษาพยาบาล
๓๐๐	หมวดค่าใช้สอย ▪ ค่าเดินทาง ▪ ค่าเช่าสำนักงาน ▪ ค่าเช่าสถานที่ ▪ ค่าอินเทอร์เน็ต ▪ ค่าซ่อมครุภัณฑ์
๔๐๐	หมวดค่าวัสดุสำนักงานและประชาสัมพันธ์
๕๐๐	หมวดค่าสาธารณูปโภค ▪ ค่าไฟฟ้า ▪ ค่าน้ำประปา ▪ ค่าโทรศัพท์
๖๐๐	หมวดครุภัณฑ์สำนักงาน
๗๐๐	หมวดค่าเงินอุดหนุน ▪ ทุนการศึกษาพระภิกษุ-สามเณร ▪ ปัจจัยสนับสนุนพระภิกษุ-สามเณร
๘๐๐	หมวดค่าวัสดุสิ่งครุภัณฑ์

ภาคผนวก ง

พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ

ศิลปวัตถุและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๔ (แก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ ๒ พ.ศ. ๒๕๓๕)

สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา

พระราชบัญญัติ
โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ
และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ (ฉบับที่ ๒)
พ.ศ. ๒๕๓๕

ภูมิพลอดุลยเดช ป.ร.
ให้ไว้ ณ วันที่ ๒๙ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๓๕
เป็นปีที่ ๔๗ ในรัชกาลปัจจุบัน

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ
ให้ประกาศว่า

โดยที่เป็นการสมควรแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายว่าด้วยโบราณสถาน โบราณวัตถุ
ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ

จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติขึ้นไว้โดยคำแนะนำและยินยอม
ของสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ทำหน้าที่รัฐสภา ดังต่อไปนี้

มาตรา ๓ พระราชบัญญัตินี้เรียกว่า “พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ
ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕”

มาตรา ๒ พระราชบัญญัตินี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุ
เบกษาเป็นต้นไป

มาตรา ๓ ให้ยกเลิกบทนิยามคำว่า “โบราณสถาน” ในมาตรา ๔ แห่ง
พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๔ และ
ให้ใช้ความต่อไปนี้แทน

“โบราณสถาน” หมายความว่า อสังหาริมทรัพย์ซึ่งโดยอายุหรือโดยลักษณะแห่ง
การก่อสร้าง หรือโดยหลักฐานเกี่ยวกับประวัติของอสังหาริมทรัพย์นั้นเป็นประโยชน์ในทางศิลป
ประวัติศาสตร์ หรือโบราณคดี ทั้งนี้ ให้รวมถึงสถานที่ที่เป็นแหล่งโบราณคดี แหล่งประวัติศาสตร์ และ
อุทยานประวัติศาสตร์ด้วย”

มาตรา ๔ ให้ยกเลิกบทนิยามคำว่า “ศิลปวัตถุ” ในมาตรา ๔ แห่งพระราชบัญญัติ
โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๔ และให้ใช้ความ
ต่อไปนี้แทน

ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๐๘/ตอนที่ ๓๘/หน้า ๓๒/๕ เมษายน ๒๕๓๕

“มาตรา ๓๒ ผู้ใดบุกรุกโบราณสถาน หรือทำให้เสียหาย ทำลาย ทำให้เสื่อมค่าหรือทำให้ไร้ประโยชน์ซึ่งโบราณสถาน ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินเจ็ดปี หรือปรับไม่เกินเจ็ดแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

ถ้าการกระทำความผิดตามวรรคหนึ่งเป็นการกระทำต่อโบราณสถานที่ได้ขึ้นทะเบียนแล้ว ผู้กระทำความผิดระวางโทษจำคุกไม่เกินสิบปี หรือปรับไม่เกินหนึ่งล้านบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา ๓๓ ผู้ใดทำให้เสียหาย ทำลาย ทำให้เสื่อมค่า ทำให้ไร้ประโยชน์หรือทำให้สูญหายซึ่งโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุที่ได้ขึ้นทะเบียนแล้ว ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสิบปี หรือปรับไม่เกินหนึ่งล้านบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ”

มาตรา ๓๓ ให้ยกเลิกความในมาตรา ๓๔ และมาตรา ๓๕ แห่งพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๔ และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน

“มาตรา ๓๔ ผู้ใดไม่ปฏิบัติตามมาตรา ๔ มาตรา ๓๒ มาตรา ๓๓ วรรคสอง มาตรา ๓๔ ทวิ มาตรา ๓๖ มาตรา ๓๗ หรือมาตรา ๒๐ หรือไม่ปฏิบัติตามกฎกระทรวงที่ออกตามมาตรา ๓๓ หรือมาตรา ๒๗ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งเดือน หรือปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา ๓๕ ผู้ใดฝ่าฝืนมาตรา ๓๐ หรือไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไขที่อธิบดีกำหนดไว้ในหนังสืออนุญาตตามมาตรา ๓๐ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสามปี หรือปรับไม่เกินสามแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ”

มาตรา ๓๒ ให้ยกเลิกความในมาตรา ๓๖ แห่งพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๔ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๓๐๘ ลงวันที่ ๑๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๓๕ และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน

“มาตรา ๓๖ ผู้ใดทำการค้าโบราณวัตถุหรือศิลปวัตถุที่ห้ามทำการค้าตามประกาศที่ออกตามมาตรา ๓๔ วรรคสอง หรือฝ่าฝืนมาตรา ๓๕ หรือไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไขที่อธิบดีกำหนดไว้ในหนังสืออนุญาตตามมาตรา ๓๕ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินห้าปี หรือปรับไม่เกินห้าแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ”

มาตรา ๓๓ ให้เพิ่มความต่อไปนี้เป็นมาตรา ๓๖ ทวิ แห่งพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๔

“มาตรา ๓๖ ทวิ ผู้ใดไม่ปฏิบัติตามประกาศที่ออกตามมาตรา ๓๔ ทวิ วรรคสอง หรือไม่แจ้งรายการสิ่งที่ตนผลิตต่ออธิบดี หรือไม่แสดงให้เห็นปรากฏที่สิ่งของตนผลิตว่าเป็นสิ่งที่ได้ทำเทียมขึ้นตามมาตรา ๓๔ ทวิ วรรคสอง ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินหนึ่งแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ”

มาตรา ๓๔ ให้ยกเลิกความในมาตรา ๓๗ แห่งพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๔ และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน

“มาตรา ๓๗ ผู้ใดไม่ปฏิบัติตามมาตรา ๓๔ วรรคหนึ่ง ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสามปี หรือปรับไม่เกินสามแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ”

ภาคผนวก จ
แบบฟอร์มสำรวจคัมภีร์ใบลาน (ด้านหน้า)

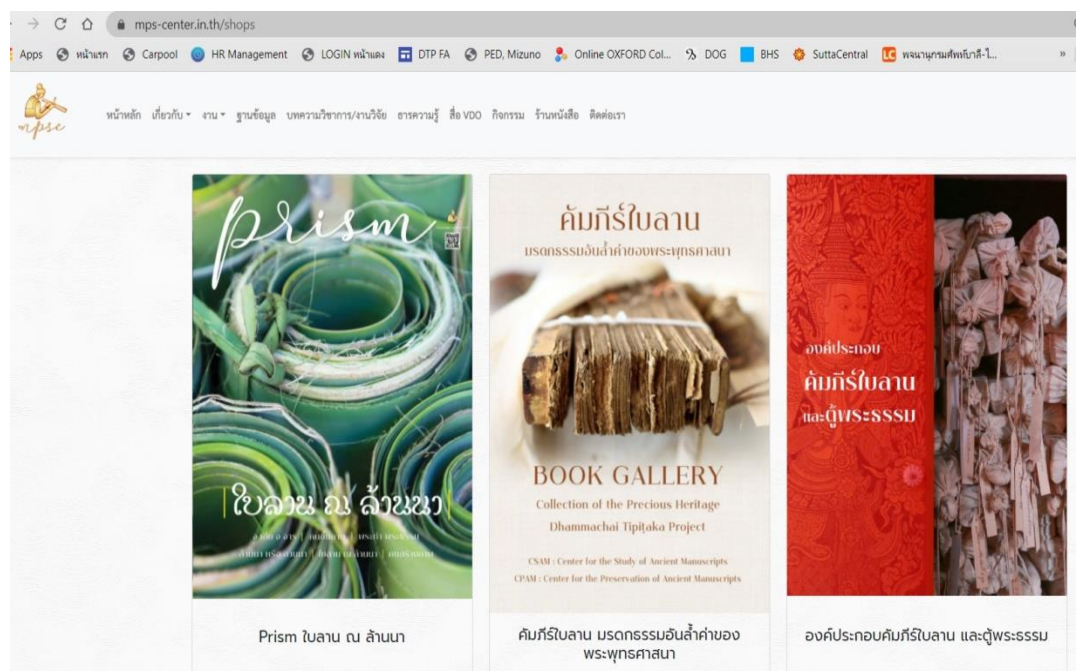
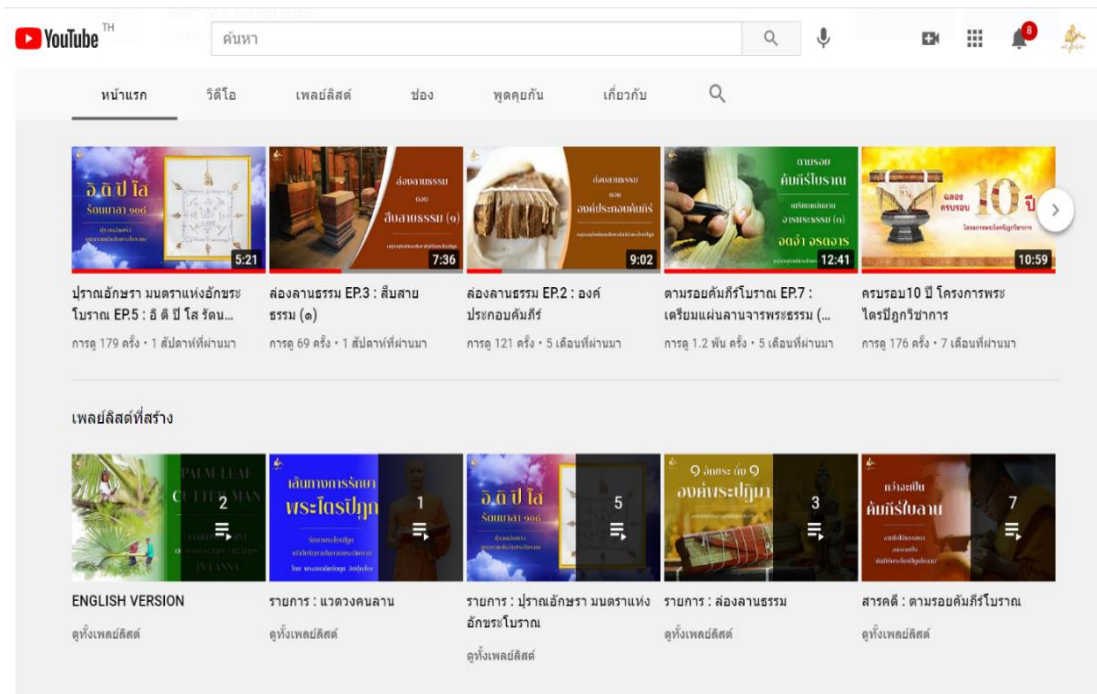
แบบฟอร์มสำรวจคัมภีร์ใบลาน (D)		
		สำรวจครั้งที่ .....
		วันที่สำรวจ...../...../.....
1	ชื่อวัด	
2	ที่อยู่	
3	เจ้าอาวาส	
4	ตำแหน่ง	
5	โทรศัพท์(เจ้าอาวาส)	
6	ผู้ประสานงาน	
7	ตำแหน่ง	
8	โทรศัพท์(ผู้ประสานงาน)	
9	สถานที่เก็บ	
10	จำนวน ตู้ / หีบ คัมภีร์ใบลาน	☐ หีบ(จำนวน.....) ☐ ตู้(จำนวน.....) ☐ อื่นๆ ระบุ.....
11	ลักษณะของเอกสารที่พบ	☐ ครบชุด ☐ ไม่ครบชุด ☐ กระจัดกระจายและแตกผุ ☐ แมลงกัด ☐ ภัยธรรมชาติ ☐ ถูกลักขโมย ☐ อื่น ๆ .....
12	โครงการที่เข้าไปก่อนหน้า	
13	การลงทะเบียนใบลาน	☐ มีการลงทะเบียนแล้ว ☐ ไม่มีการลงทะเบียนแล้ว
14	บัญชีรายชื่อใบลาน	☐ มีบัญชีรายชื่อใบลาน ☐ ไม่มีบัญชีรายชื่อใบลาน
15	อักษรที่พบ	☐ ธรรมล้านนา ☐ ธรรมอีสาน ☐ ขอม ☐ มอญ ☐ พม่า
16	ภาษา	☐ บาลี ..... มัด ☐ ภาษาพื้นบ้าน ..... มัด
17	ผู้สำรวจ	1 โทร. 2 โทร. 3 โทร.
19	ผลการสำรวจ	☐ ถ่าย ☐ ไม่ถ่าย ☐ รวบรวม

แบบฟอร์มสำรวจคัมภีร์ใบลาน (ด้านหลัง)

ตารางแสดงผลการประเมินสำหรับทีมถ่ายคัมภีร์ใบลาน (D)							
ลำดับ	รายการประเมินเบื้องต้น สำหรับทีมถ่ายคัมภีร์ใบลาน	ระดับการประเมิน					
		วันที่ลงปฏิบัติงาน.....					
		วัด..... จังหวัด.....					
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	ไม่มีเลย
		5	4	3	2	1	0
1	เจ้าอาวาสอนุญาตให้อนุรักษคัมภีร์ได้						
	คณะกรรมการชุมชนอนุญาตให้อนุรักษคัมภีร์ได้						
2	คณะพระภิกษุในวัดยินดีมาร่วมอนุรักษคัมภีร์ใบลาน						
	ชุมชนท้องถิ่นยินดีให้ความร่วมมือในการอนุรักษคัมภีร์						
3	สภาพสถานที่จัดเก็บใบลาน สะอาด มีความเป็นระเบียบ						
	มีผู้ดูแลสถานที่เก็บคัมภีร์ใบลาน						
4	ลักษณะของห่อผ้า	อยู่ในห่อผ้า เรียบร้อย และมีป้ายชื่อติดบอกคัมภีร์					
5	ลักษณะภาพใบลาน ปัจจุบัน	โคนแมลงกัดกิน					
		ใบลานกระจัดกระจายไม่เป็นหมวดหมู่					
		ใบลานบิดงอ ทับถมอยู่รวมกัน					
		ถูกปลวก โขย					
		ภัยทางธรรมชาติ เช่น น้ำท่วม เป็นต้น					
		นำมาทำวัตถุมงคล					
	เผาไปกับเจ้าของ (ที่เสียชีวิต)						
6	มีสถานที่เหมาะถ่ายคัมภีร์ใบลาน						
	มีโต๊ะสำหรับถ่ายคัมภีร์ใบลาน.....ตัว						
	มีเก้าอี้.....ตัว						
	แสงไฟพอเพียง ไม่มีเค็มไป						
7	ความสะดวกด้านอาหาร - เครื่องดื่ม						
	ความสะดวกด้านที่พักเหมาะสม ไม่ไกล พักที่.....						
	ความสะดวกด้านการเดิน						
8	ทางวัดมีการจัดกิจกรรมหรือประเพณีที่เกี่ยวข้องกับคัมภีร์ใบลาน						
	รวม						
สรุป	รายละเอียดจากการประเมิน ในการลงสำรวจ						
	.....						
	.....						
	.....						
	.....						

ภาคผนวก จ

ผลงานเผยแพร่ในช่อง Youtube และ Website

ภาคผนวก ข

คัมภีร์พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค ๔ สายอักษร

ที่สำรวจและรวบรวมในปี พ.ศ. ๒๕๕๓

ที่	แหล่งคัมภีร์	วันที่สำรวจและรวบรวม	รหัสคัมภีร์เดิม
คัมภีร์พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค อักษรธรรม			
๑.	วัดสูงเม่น	มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๕๓	รหัส พร-๐๑-๐๔-๑๓๓-๐๐
๒.	วัดสูงเม่น	มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๕๓	รหัส พร-๐๑-๐๔-๑๐๑-๐๐
๓.	วัดสูงเม่น	มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๕๓	รหัส พร-๐๑-๐๔-๑๓๕-๐๐
คัมภีร์พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค อักษรพม่า			
๑.	State Pariyatti Sasana University	๒๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๓	ไม่มีข้อมูล
๒.	Universities' Central Library	๒๔ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๓	รหัส ๑๑๕๖๘
๓.	Universities' Central Library	๒๔ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๓	รหัส ๘๖๒๕
๔.	Universities' Central Library	๒๔ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๓	รหัส ๓๙๖๕
๕.	Universities' Central Library	๒๔ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๓	รหัส ๓๙๒๐
๖.	Universities' Central Library	๒๔ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๓	รหัส ๑๗๘๑๙๙
๗.	Universities' Central Library	๒๔ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๓	รหัส ๑๑๖๑๗๑
๘.	Universities' Central Library	๒๔ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๓	รหัส ๑๕๒๘๔
๙.	Universities' Central Library	๒๔ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๓	รหัส ๑๔๑๖๕๔
๑๐.	Universities' Central Library	๒๔ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๓	รหัส ๑๐๖๔๐
คัมภีร์พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค อักษรสิงหล			
๑.	University of Peradeniya	๖ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๓	รหัส ๕๑๑๓๒๐
๒.	Gallengalla-Potgul Viharaya	๖ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๓	รหัส ๑๗๘
๓.	Humbuluwa Rajamahavihara	๗ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๓	รหัส Diksangiya
๔.	The Library of the Colombo Museum	๘ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๓	รหัส G.๗-๖๘
๕.	The Library of the Colombo Museum	๘ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๓	รหัส D.๕-๑๗๕๙
๖.	Dutugemunu Rajamahaviharaya	๘ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๓	รหัส ๙
๗.	Hetthacala Rajamahaviharaya	๙ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๓	รหัส ๙ Dighanikayo
๘.	Kotikagoda Rajamahaviharaya	๙ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๓	รหัส ๑
๙.	Sudharmaramaya-Kapugama	๙ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๓	รหัส ๙
๑๐.	Wewurukannala Budurajamahavehera	๑๐ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๓	รหัส ๘๖

ที่	แหล่งคัมภีร์	วันที่สำรวจและรวบรวม	รหัสคัมภีร์เดิม
คัมภีร์พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีสันธวรรค อักษรขอม			
๑.	หอสมุดแห่งชาติ	๑๐ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๓	รหัส ๑๑๔/๑-๑๐
๒.	หอสมุดแห่งชาติ	๑๐ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๓	รหัส ๑๑๓/๑-๓,๓-๑๐
๓.	หอสมุดแห่งชาติ	๑๐ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๓	รหัส ๖๒๐๒/๒-๙
๔.	หอสมุดแห่งชาติ	๒๒ กันยายน พ.ศ. ๒๕๕๓	รหัส ๑๐๔/๑-๑๐
๕.	หอสมุดแห่งชาติ	๒๒ กันยายน พ.ศ. ๒๕๕๓	รหัส ๑๐๙/๑-๑๐
๖.	หอสมุดแห่งชาติ	๒๒ กันยายน พ.ศ. ๒๕๕๓	รหัส ๑๑๑/๑-๑๐
๗.	วัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามราชวรมหาวิหาร	๑๖ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๓	รหัส ๒๖๒/๒๕๒๘
๘.	วัดหงส์รัตนารามราชวรวิหาร	๑๘ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๓	รหัส ๒/๑

ภาคผนวก ซ

การสร้างเครือข่าย การจัดงานสัมมนา นิทรรศการหรือกิจกรรม

จัดประชุมกลุ่มอนุรักษ์และศึกษาคัมภีร์พระไตรปิฎกใบลาน ณ ศูนย์พุทธศาสตร์ศึกษา DCI

จัดสัมมนา BUDDHIST MANUSCRIPTS AND TRADITIONS ณ ศูนย์พุทธศาสตร์ศึกษา DCI

จัดนิทรรศการคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลี ๔ สายอักษร ณ ศูนย์พุทธศาสตร์ศึกษา DCI

จัดพิธีถวายตู้คัมภีร์ไบบลานแก่วัดต่าง ๆ ในพื้นที่ภาคเหนือ

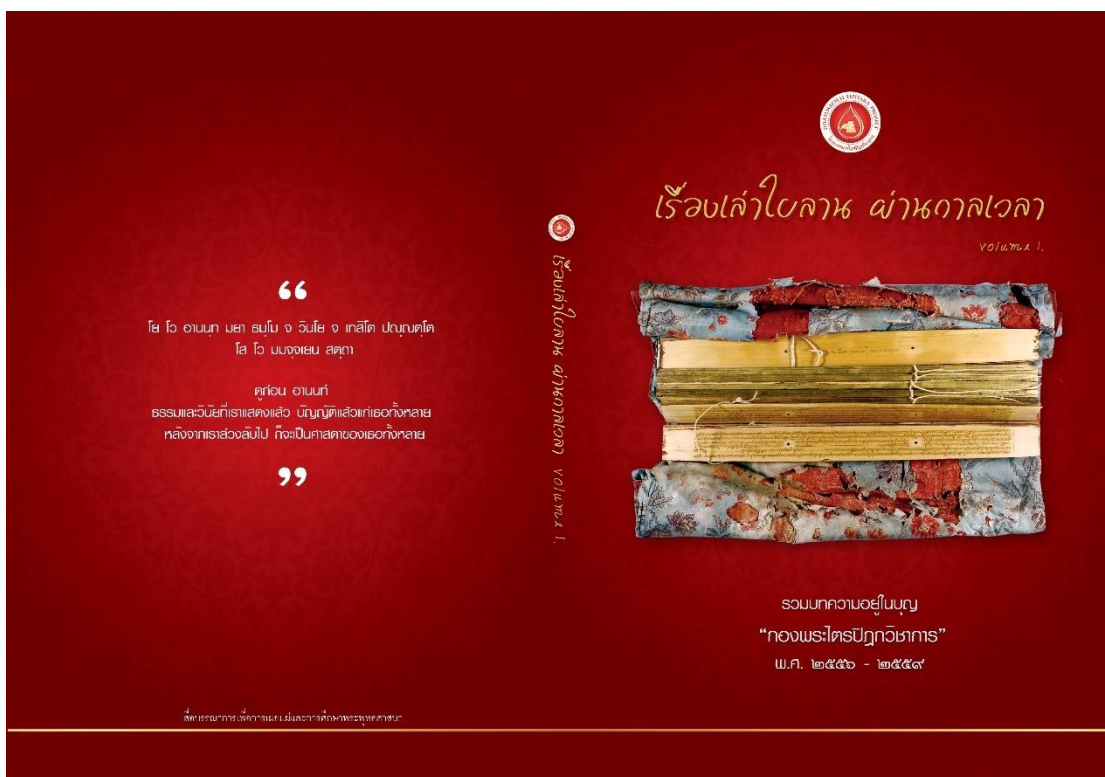
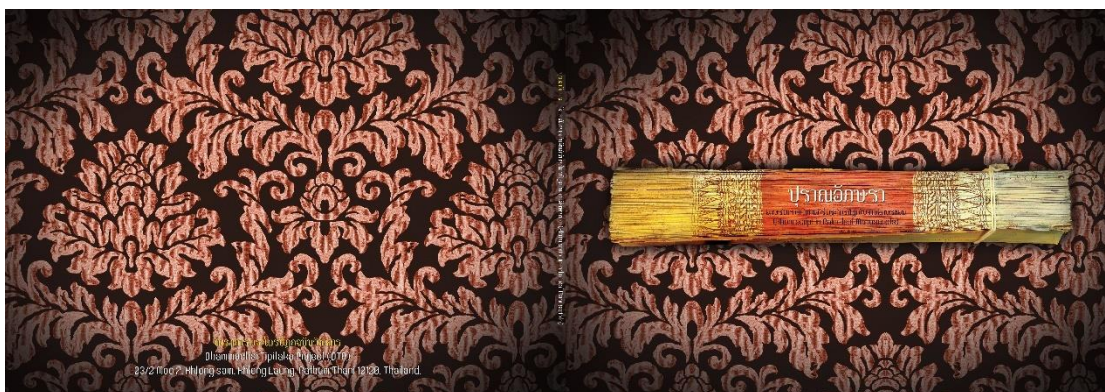
จัดพิธีถวายผ้าห่อคัมภีร์ไบเบิล ณ วัดตองปุ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

จัดโครงการจิตอาสาบรรณารักษ์คัมภีร์ไบเบิล วัดย่านอ่างทอง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ภาคผนวก ฅ

หนังสือรวบรวมการจารบนใบลานอักษรขอม

ภาคผนวก ญ.

ภาพการสร้างเครือข่ายวิชาการ

MOU

24 AUGUST 2010

Sri Lanka International Buddhist Academy (SIBA)

ทำความร่วมมือด้านคัมภีร์พระไตรปิฎกกับสถาบันพุทธศาสนานานาชาติศรีลังกา SIBA

MOU

16 SEPTEMBER 2011

**State Pariyatti Sasana University (SPSU) of Yangon,
State Pariyatti Sasana University (SPSU) of Mandalay,
International Theravada Buddhist Missionary University (ITBMU)**

ทำความร่วมมือด้านคัมภีร์พระไตรปิฎกกับมหาวิทยาลัย ๓ แห่ง ในประเทศเมียนมา

MOU

25 FEBRUARY 2016

National Library of Laos (NLL)

ทำความร่วมมือด้านอนุรักษ์คัมภีร์พระไตรปิฎกอักษรธรรมลาวกับหอสมุดแห่งชาติประเทศลาว

JULY 17, 2015

Lecture on "Buddhist Text and Images New Evidence from Kanaganahalli"

จัดบรรยายความรู้ "Buddhist Text and Images New Evidence from Kanaganahalli"

โดย Prof. Oskar von Hinüber

ภาคผนวก ก

รายนามผู้ทรงคุณวุฒิในการตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน บัณฑิตวิทยาลัย โทร ๐-๒๒๒๒-๐๖๘๐ ภายใน ๑๑๓๓, ๑๑๒๗

ที่ อว ๘๐๐๑/ว ๑๐๕

วันที่ ๑๑ ตุลาคม ๒๕๖๔

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบแบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เจริญพร ผศ. ดร.บุญเลิศ ไธสุธ

ด้วย พระมหาวรท กิตติปาโล นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชา
พระพุทธศาสนา ภาควิชา เลขประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๕๑๙๒ ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง
“การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการงานตรวจชำระคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลานอักษร
ขอม อักษรพม่า อักษรสิงหล อักษรธรรม/ The Administrative Development of the
Editing of Tipitaka Palm-leaf Manuscripts Written in Khom, Burmese, Sinhalese
and Tham Scripts” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาค้นคว้าวิจัยเอกสาร (Documentary
Research) และการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการ
ทำวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น และเพื่อความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย จึงเห็นควรให้ผู้ทรงคุณวุฒิ
ตรวจสอบและแก้ไขแบบสัมภาษณ์

เพื่อการนี้ บัณฑิตวิทยาลัยเห็นว่า ท่านเป็นผู้มีความรู้ ความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับงานวิจัย
สามารถให้คำแนะนำที่ถูกต้อง เทียบตรง เป็นประโยชน์ จึงเจริญพรเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ
ตรวจสอบและพัฒนาแบบสัมภาษณ์ เพื่อความสมบูรณ์ในการทำวิจัยต่อไป

จึงเจริญพรมมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุเคราะห์

(พระมหาสมปурณ วุฑฒิกโร, รศ. ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

อันได้และได้
ตรวจลอป
เครื่องอื้อแล้ว
๑๒ ต.ค.๖๔

ประสานงาน: พระมหาวรท กิตติปาโล โทร. ๐๙๔-๖๑๔๒๘๒๘

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน บัณฑิตวิทยาลัย โทร ๐-๒๒๒๒-๐๖๘๐ ภายใน ๑๑๓๓, ๑๑๒๗

ที่ อว ๘๐๐๑/ว ๑๐๕

วันที่ ๑๑ ตุลาคม ๒๕๖๔

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบแบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เจริญพร ดร.สมคิด เศษวงค์

ด้วย พระมหาวรท กิตติปาโล นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชา
พระพุทธศาสนา ภาคปกติ เลขประจำตัวนิต ๕๗๐๑๕๐๕๑๙๒ ได้รับอนุมัติให้ทำดุษฎีนิพนธ์เรื่อง
“การพัฒนาแบบการบริหารจัดการงานตรวจชำระคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลานอักษร
ขอม อักษรพม่า อักษรสิงหล อักษรธรรม/ The Administrative Development of the
Editing of Tipitaka Palm-leaf Manuscripts Written in Khom, Burmese, Sinhalese
and Tham Scripts” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาค้นคว้าวิจัยเอกสาร (Documentary
Research) และการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการ
ทำวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น และเพื่อความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย จึงเห็นควรให้ผู้ทรงคุณวุฒิ
ตรวจสอบและแก้ไขแบบสัมภาษณ์

เพื่อการนี้ บัณฑิตวิทยาลัยเห็นว่า ท่านเป็นผู้มีความรู้ ความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับงานวิจัย
สามารถให้คำแนะนำที่ถูกต้อง เทียบตรง เป็นประโยชน์ จึงเจริญพรเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ
ตรวจสอบและพัฒนาแบบสัมภาษณ์ เพื่อความสมบูรณ์ในการทำวิจัยต่อไป

จึงเจริญพรมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุเคราะห์

(พระมหาสมบุญ วุฑฒิกร, รศ. ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ประสานงาน: พระมหาวรท กิตติปาโล โทร. ๐๙๔-๖๑๔๒๘๒๘

ในชื่อพระครูศรีธรรมวิมล

อ.วิมล ธรรมวิมล

อ.วิมล ธรรมวิมล

๑๕. ๑๑. ๖๔

ที่ อว ๘๐๐๑/๑๑๔

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

๑๑ ตุลาคม ๒๕๖๔

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบแบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เจริญพร ดร.สุชาติ ศรีเศรษฐวรกุล

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระมหาวรท กิตติปาโล นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชา
พระพุทธศาสนา ภาศปกติ เลขประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๕๑๙๒ ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “การ
พัฒนารูปแบบการบริหารจัดการงานตรวจชำระคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลานอักษรขอม อักษร
พม่า อักษรสิงหล อักษรธรรม/ The Administrative Development of the Editing of
Tipitaka Palm-leaf Manuscripts Written in Khom, Burmese, Sinhalese and Tham
Scripts” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาค้นคว้าวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และการ
สนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) เพื่อนำข้อมูลมาประกอบการทำวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น
และเพื่อความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย จึงเห็นควรให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบและแก้ไขแบบ
สัมภาษณ์

เพื่อการนี้ บัณฑิตวิทยาลัยเห็นว่า ท่านเป็นผู้มีความรู้ ความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับงานวิจัย
สามารถให้คำแนะนำที่ถูกต้อง เทียงตรง เป็นประโยชน์ จึงเจริญพรเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบ
และพัฒนาแบบสัมภาษณ์ เพื่อความสมบูรณ์ในการทำวิจัยต่อไป

จึงเจริญพรมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุเคราะห์ และขออโนทนาขอบคุณล่วงหน้า ณ โอกาสนี้

ขอเจริญพร

(พระมหาสมบูรณ์ วุฑฒิโกโร, รศ. ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

จิณห์ธรรมาภรณ์

ดร. สุรดา ปรังษณกุล

15 ต.ค. 64

ประสานงาน: พระมหาวรท กิตติปาโล โทร. ๐๙๔-๖๑๔๒๘๒๘

คำถามสำหรับสนทนากลุ่ม

Focus Group Discussion

จากภาพ ๔.๑ ในเอกสารบทที่ ๔ ซึ่งผู้วิจัยได้นำเสนอรูปแบบการบริหารจัดการงานตรวจชำระคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลาน ๔ สายอักษร ประเด็นในการพิจารณาประกอบด้วย

๑. ท่านคิดว่า การบริหารจัดการงานสำรวจและรวบรวมข้อมูลคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลานอักษรขอม อักษรพม่า อักษรสิงหลและอักษรธรรมมีความสำคัญหรือไม่ อย่างไร

๒. ท่านคิดว่า การบริหารจัดการงานปริวรรตและตรวจชำระคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลานจากฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ มีความสำคัญหรือไม่ อย่างไร

๓. ท่านคิดว่า การบริหารจัดการงานตรวจชำระคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลานอักษรขอม อักษรพม่า อักษรสิงหล และอักษรธรรมควรพัฒนารูปแบบเป็นอย่างไร

๔. ท่านคิดว่า แนวโน้มและทิศทางการบริหารการตรวจชำระพระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลานอักษรขอม อักษรพม่า อักษรสิงหล และอักษรธรรมจะเป็นอย่างไร

๕. ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

ภาคผนวก ก.

รายนามผู้ทรงคุณวุฒิในประชุมสนทนากลุ่ม Focus Group Discussion

๑. พระครูปลัดสุวัฒนโพธิคุณ (พระมหาสมชาย ฐานวุฑฺโฒ, Ph.D.)
ผู้อำนวยการโครงการพระไตรปิฎกวิชาการ (ผู้บริหารโครงการพระไตรปิฎกวิชาการ)
๒. รศ.วิณา วิสเพ็ญ
ที่ปรึกษาโครงการการสำรวจ ทำสำเนาดิจิทัล และปริวรรตเอกสารโบราณดำรับตำรายา
และตำราการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข
๓. ดร.พิสิษฐ์ โคตรสุโพธิ์
อาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ อดีตรอง
ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
๔. อาจารย์บุญเลิศ เสนานนท์
ที่ปรึกษาโครงการชำระพระไตรปิฎก มูลนิธิมหามกุฏราชวิทยาลัย อดิตนายกสมาคม
อนุรักษ์เอกสารโบราณ
๕. ดร.ดิเรก อินจันทร์
ผู้เชี่ยวชาญด้านคัมภีร์ใบลานอักษรล้านนา ศูนย์ใบลานศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
๖. อาจารย์วัฒนา พึ่งชื่น
นักโบราณชำนาญการพิเศษ กลุ่มหนังสือตัวเขียนและจารึก สำนักหอสมุดแห่งชาติ
กรมศิลปากร
๗. รศ.ดร.วิโรจน์ อินทนนท์
ผู้เชี่ยวชาญด้านปริวรรตและตรวจชำระใบลานธรรมล้านนา
๘. ดร.สุชาดา ศรีเศรษฐวรกุล
อาจารย์ประจำวิทยาลัยศาสนศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล หัวหน้าศูนย์ศึกษาคัมภีร์โบราณ
โครงการพระไตรปิฎกวิชาการ
๙. ดร.บรรเจิด ขวลิตรื่องฤทธิ์
หัวหน้าสำนักงานศูนย์วิจัยพระไตรปิฎกวิชาการ

ที่ อว ๘๐๐๑/ว ๕๘

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย
 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
 โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
 www.mcu.ac.th

๑๒ ตุลาคม ๒๕๖๔

เรื่อง ขอเรียนเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)
 เรียน **พระครูปลัดสุวัฒนโพธิคุณ** ผู้อำนวยการโครงการพระไตรปิฎกวิชาการ (ผู้บริหาร
 โครงการพระไตรปิฎกวิชาการ)
 สิ่งที่ส่งมาด้วย สำเนาเอกสารดัชนีพนธ์ จำนวน ๑ เล่ม

ด้วย **พระมหาวรท กิตติปาโล** นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชา
 พระพุทธศาสนา ภาควิชา ศาสนคดี เลขประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๕๑๔๒ ได้รับอนุมัติให้ทำดัชนีพนธ์เรื่อง “การ
 พัฒนารูปแบบการบริหารจัดการงานตรวจชำระคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับโบราณอักษรขอม อักษร
 พม่า อักษรสิงหล อักษรธรรม/ The Administrative Development of the Editing of
 Tipitaka Palm-leaf Manuscripts Written in Khom, Burmese, Sinhalese and Tham
 Scripts” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร (Documentary Research) และการ
 สนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ในการนี้จะจัดเสวนารับฟังความคิดเห็นจาก
 ผู้เชี่ยวชาญ (Focus Group Discussion) เพื่อจะได้นำข้อมูลคำแนะนำและวิจารณ์จากผู้ทรงคุณวุฒิมา
 ประกอบการทำวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ บัณฑิตวิทยาลัยเห็นว่า ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มีองค์ความรู้และความเชี่ยวชาญ
 เกี่ยวกับประเด็นในหัวข้อดัชนีพนธ์ดังกล่าว จึงเรียนเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิร่วมการสนทนากลุ่ม
 เฉพาะ (Focus Group Discussion) งานการวิจัยของ **พระมหาวรท กิตติปาโล** ในวันที่ ๑ พฤศจิกายน
 ๒๕๖๔ เวลา ๑๓.๐๐ - ๑๕.๓๐ น. ทางออนไลน์ ID ZOOM : 863 4801 0346 Passwod : 386407
 รายละเอียดนิสิตจักเป็นผู้ประสานงานกับท่านโดยตรง

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุเคราะห์ และขออนุโมทนาขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

มีลายเซ็น Focus group
 พระครูปลัดสุวัฒนโพธิคุณ
 (พระครูปลัดสุวัฒนโพธิคุณ)
 ๒๑ ตุลาคม ๒๕๖๔

เรียนมาด้วยความนับถือ

(พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร, รศ. ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ประสานงาน: พระมหาวรท กิตติปาโล โทร. ๐๙๔-๖๑๔๒๘๒๘

ที่ ยว ๘๐๐๑/ว ๕๕

มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๙๙ หมู่ ๑ ตำบลลำโพ อำเภอนิคม
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๑๐
โทรศัพท์ ๐ ๔๕๖๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๔๕๖๔ ๘๐๐๔
www.mcu.ac.th

๑๒ ตุลาคม ๒๕๖๔

เรื่อง ขอเรียนเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)
เจริญพร รศ.วีณา วิสเพ็ญ ที่ปรึกษาโครงการการสำรวจ ทำสำเนาดีจิทัลด และปริวรรตเอกสาร
โบราณตำราโบราณและตำราการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวง
สาธารณสุข
สิ่งที่ส่งมาด้วย สำเนาเอกสารเชิญผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๑ เล่ม

ด้วย พระมหาวรท กิตติปาโล นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชา
พระพุทธศาสนา ภาคนกปติ เลขประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๕๑๓๒๒ ได้รับอนุมัติให้ทำคุณวุฒิขึ้นเรื่อง “การ
พัฒนารูปแบบการบริหารจัดการงานตรวจชำระคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับในลานอักษรขอม อักษร
พม่า อักษรสิงหล อักษรธรรม/ The Administrative Development of the Editing of
Tipitaka Palm-leaf Manuscripts Written in Khom, Burmese, Sinhalese and Tham
Scripts” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร (Documentary Research) และการ
สนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ในการนี้จะได้จัดเสวนารับฟังความคิดเห็นจาก
ผู้เชี่ยวชาญ (Focus Group Discussion) เพื่อจะได้ข้อมูลคำแนะนำและวิจารณ์จากผู้ทรงคุณวุฒิมา
ประกอบการทำวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ บัณฑิตวิทยาลัยเห็นว่า ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มีองค์ความรู้และความเชี่ยวชาญ
เกี่ยวกับประเด็นในหัวข้อคุณวุฒิขึ้นดังกล่าว จึงเจริญพรเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิร่วมการสนทนากลุ่ม
เฉพาะ (Focus Group Discussion) งานการวิจัยของ พระมหาวรท กิตติปาโล ในวันที่ ๑ พฤศจิกายน
๒๕๖๔ เวลา ๑๓.๐๐ - ๑๕.๓๐ น. ทางออนไลน์ ID ZOOM : 863 4801 0346 Passwod : 386407
รายละเอียดนิสิตจักเป็นผู้ประสานงานกับท่านโดยตรง

จึงเจริญพรมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุเคราะห์ และขออนุโมทนาขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

อินติร่วมปร: รุณ

๒๐ ตุลาคม ๖๔

ขอเจริญพร

(พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร, รศ. ดร.)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๙๙ หมู่ ๑ ตำบลลำโพ อำเภอนิคม
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๑๐
โทรศัพท์ ๐ ๔๕๖๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๔๕๖๔ ๘๐๐๔
www.mcu.ac.th

ที่ ยว ๘๐๐๑/ว ๕๕

๑๒ ตุลาคม ๒๕๖๔

เรื่อง ขอเรียนเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)
เจริญพร อาจารย์บุญเลิศ เสนานนท์ ที่ปรึกษาโครงการชำระพระไตรปิฎก มูลนิธิมหามกุฏราช
วิทยาลัย อุดมศึกษสมาคมอนุรักษ์เอกสารโบราณ
สิ่งที่ส่งมาด้วย สำเนาเอกสารเชิญผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๑ เล่ม

ด้วย พระมหาวรท กิตติปาโล นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชา
พระพุทธศาสนา ภาคนกปติ เลขประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๕๑๓๒๒ ได้รับอนุมัติให้ทำคุณวุฒิขึ้นเรื่อง “การ
พัฒนารูปแบบการบริหารจัดการงานตรวจชำระคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับในลานอักษรขอม อักษร
พม่า อักษรสิงหล อักษรธรรม/ The Administrative Development of the Editing of
Tipitaka Palm-leaf Manuscripts Written in Khom, Burmese, Sinhalese and Tham
Scripts” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร (Documentary Research) และการ
สนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ในการนี้จะได้จัดเสวนารับฟังความคิดเห็นจาก
ผู้เชี่ยวชาญ (Focus Group Discussion) เพื่อจะได้ข้อมูลคำแนะนำและวิจารณ์จากผู้ทรงคุณวุฒิมา
ประกอบการทำวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ บัณฑิตวิทยาลัยเห็นว่า ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มีองค์ความรู้และความเชี่ยวชาญ
เกี่ยวกับประเด็นในหัวข้อคุณวุฒิขึ้นดังกล่าว จึงเจริญพรเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิร่วมการสนทนากลุ่ม
เฉพาะ (Focus Group Discussion) งานการวิจัยของ พระมหาวรท กิตติปาโล ในวันที่ ๑ พฤศจิกายน
๒๕๖๔ เวลา ๑๓.๐๐ - ๑๕.๓๐ น. ทางออนไลน์ ID ZOOM : 863 4801 0346 Passwod : 386407
รายละเอียดนิสิตจักเป็นผู้ประสานงานกับท่านโดยตรง

จึงเจริญพรมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุเคราะห์ และขออนุโมทนาขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

อินติร่วมปร: รุณ

๑๙ ก.ค. ๖๔

ขอเจริญพร

(พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร, รศ. ดร.)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ประสานงาน: พระมหาวรท กิตติปาโล โทร. ๐๙๔๖-๖๑๕๒๘๗๘๘

มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๙๙ หมู่ ๑ ตำบลลำโพ อำเภอนิคม
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๑๐
โทรศัพท์ ๐ ๔๕๖๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๔๕๖๔ ๘๐๐๔
www.mcu.ac.th

ที่ ยว ๘๐๐๑/ว ๕๕

๑๒ ตุลาคม ๒๕๖๔

เรื่อง ขอเรียนเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)
เจริญพร ดร.พิเชษฐ์ โคตรสุโพธิ์ อาจารย์ มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขต
เชียงใหม่ อดีตรองผู้อำนวยการสถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
สิ่งที่ส่งมาด้วย สำเนาเอกสารเชิญผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๑ เล่ม

ด้วย พระมหาวรท กิตติปาโล นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชา
พระพุทธศาสนา ภาคนกปติ เลขประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๕๑๓๒๒ ได้รับอนุมัติให้ทำคุณวุฒิขึ้นเรื่อง “การ
พัฒนารูปแบบการบริหารจัดการงานตรวจชำระคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับในลานอักษรขอม อักษร
พม่า อักษรสิงหล อักษรธรรม/ The Administrative Development of the Editing of
Tipitaka Palm-leaf Manuscripts Written in Khom, Burmese, Sinhalese and Tham
Scripts” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร (Documentary Research) และการ
สนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ในการนี้จะได้จัดเสวนารับฟังความคิดเห็นจาก
ผู้เชี่ยวชาญ (Focus Group Discussion) เพื่อจะได้ข้อมูลคำแนะนำและวิจารณ์จากผู้ทรงคุณวุฒิมา
ประกอบการทำวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ บัณฑิตวิทยาลัยเห็นว่า ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มีองค์ความรู้และความเชี่ยวชาญ
เกี่ยวกับประเด็นในหัวข้อคุณวุฒิขึ้นดังกล่าว จึงเจริญพรเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิร่วมการสนทนากลุ่ม
เฉพาะ (Focus Group Discussion) งานการวิจัยของ พระมหาวรท กิตติปาโล ในวันที่ ๑ พฤศจิกายน
๒๕๖๔ เวลา ๑๓.๐๐ - ๑๕.๓๐ น. ทางออนไลน์ ID ZOOM : 863 4801 0346 Passwod : 386407
รายละเอียดนิสิตจักเป็นผู้ประสานงานกับท่านโดยตรง

จึงเจริญพรมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุเคราะห์ และขออนุโมทนาขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

อินติร่วมปร: รุณ

๑๘ ต.ค. ๖๔

ขอเจริญพร

(พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร, รศ. ดร.)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๙๙ หมู่ ๑ ตำบลลำโพ อำเภอนิคม
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๑๐
โทรศัพท์ ๐ ๔๕๖๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๔๕๖๔ ๘๐๐๔
www.mcu.ac.th

ที่ ยว ๘๐๐๑/ว ๕๕

๑๒ ตุลาคม ๒๕๖๔

เรื่อง ขอเรียนเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)
เจริญพร รศ.ดร.วิโรจน์ อินทนนท์ ผู้เชี่ยวชาญด้านปริวรรตและตรวจชำระใบลานธรรมล้านนา
สิ่งที่ส่งมาด้วย สำเนาเอกสารเชิญผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๑ เล่ม

ด้วย พระมหาวรท กิตติปาโล นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชา
พระพุทธศาสนา ภาคนกปติ เลขประจำตัวนิสิต ๕๗๐๑๕๐๕๑๓๒๒ ได้รับอนุมัติให้ทำคุณวุฒิขึ้นเรื่อง “การ
พัฒนารูปแบบการบริหารจัดการงานตรวจชำระคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับในลานอักษรขอม อักษร
พม่า อักษรสิงหล อักษรธรรม/ The Administrative Development of the Editing of
Tipitaka Palm-leaf Manuscripts Written in Khom, Burmese, Sinhalese and Tham
Scripts” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร (Documentary Research) และการ
สนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ในการนี้จะได้จัดเสวนารับฟังความคิดเห็นจาก
ผู้เชี่ยวชาญ (Focus Group Discussion) เพื่อจะได้ข้อมูลคำแนะนำและวิจารณ์จากผู้ทรงคุณวุฒิมา
ประกอบการทำวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เพื่อการนี้ บัณฑิตวิทยาลัยเห็นว่า ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มีองค์ความรู้และความเชี่ยวชาญ
เกี่ยวกับประเด็นในหัวข้อคุณวุฒิขึ้นดังกล่าว จึงเจริญพรเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิร่วมการสนทนากลุ่ม
เฉพาะ (Focus Group Discussion) งานการวิจัยของ พระมหาวรท กิตติปาโล ในวันที่ ๑ พฤศจิกายน
๒๕๖๔ เวลา ๑๓.๐๐ - ๑๕.๓๐ น. ทางออนไลน์ ID ZOOM : 863 4801 0346 Passwod : 386407
รายละเอียดนิสิตจักเป็นผู้ประสานงานกับท่านโดยตรง

จึงเจริญพรมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุเคราะห์ และขออนุโมทนาขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

อินติร่วมปร: รุณ

๒๒ ก.ค. ๖๔

ขอเจริญพร

(พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร, รศ. ดร.)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ประสานงาน: พระมหาวรท กิตติปาโล โทร. ๐๙๔๖-๖๑๕๒๘๗๘๘

ภาคผนวก ฐ

การประชุมสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เพื่อยืนยันรูปแบบการวิจัย

ในการทำวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการงานตรวจชำระคัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับใบลาน ๔ สายอักษร ซึ่งผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้นจากการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และการลงพื้นที่ภาคสนาม (Field Study) ทั้งในประเทศและต่างประเทศ จำเป็นต้องจัดประชุมสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) โดยเชิญผู้ทรงคุณวุฒิที่มีส่วนเกี่ยวข้องมาพิจารณาหารูปแบบที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ตลอดจนให้ข้อเสนอแนะเพื่อยืนยันรูปแบบดังกล่าว

เนื่องจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 หรือโรคโควิด-19 มีการพบผู้ติดเชื้อเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ประกอบกับรัฐบาลมีนโยบายให้ปฏิบัติงานจากที่พักอาศัย (Work from Home) ผู้วิจัยจำเป็นต้องใช้วิธีประชุมผู้ทรงคุณวุฒิผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ โดยใช้โปรแกรม Zoom โดยผู้วิจัยได้เชิญผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน ๓ ท่าน ดังในภาคผนวก ฎ เป็นผู้ตรวจสอบเครื่องมือวิจัยแบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย เมื่อผู้ทรงคุณวุฒิได้ตรวจสอบแล้วจะส่งคำถามพร้อมงานวิจัยให้แก่ผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง ๔ ท่าน นำมาเข้าประชุมสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ขอคำแนะนำและความเห็นจากผู้ทรงคุณวุฒิ และยืนยันรูปแบบที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นมา โดยมีผู้ทรงคุณวุฒิผู้ตรวจสอบเครื่องมือแบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัยทั้ง ๓ ท่าน ได้แก่

๑. ผศ.ดร.บุญเลิศ โอธสุ	ผู้อำนวยการโครงการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธนวัตกรรมการสื่อสาร
๒. ดร.สมคิด เศษวงค์	อาจารย์ประจำโครงการพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
๓. ดร.สุชาดา ศรีเศรษฐวรกุล	อาจารย์ประจำวิทยาลัยศาสนศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล

แล้วจึงติดต่อประสานงานผู้ทรงคุณวุฒิรายบุคคลเพื่อจัดส่งไฟล์เอกสารดิจิทัลและเอกสารฉบับพิมพ์ ประกอบด้วยจดหมายเชิญจากมหาวิทยาลัย งานวิจัย ประเด็นคำถามส่งให้ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน ๔ ท่าน ที่มีความเชี่ยวชาญด้านการบริหารจัดการโครงการ งานสำรวจและรวบรวมข้อมูลงานปริวรรตและตรวจชำระคัมภีร์ใบลาน ๔ สายอักษร งานสร้างโปรแกรมดิจิทัล โดยเชิญประชุมออนไลน์ผ่านโปรแกรม Zoom ณ วันจันทร์ที่ ๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๔ เวลา ๑๓.๐๐-๑๕.๓๐ น. (ดังรายละเอียดในเอกสารภาคผนวก ฎ) เพื่อบรรวบรวมความคิดเห็น สรุปแก้ไขและยืนยันรูปแบบที่พัฒนาขึ้นจาก ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๔ ท่าน ประกอบด้วย

๑. พระครูปลัดสุวัฒนโพธิคุณ (พระมหาสมชาย ฐานวุฑโฒ, Ph.D.) ผู้อำนวยการโครงการพระไตรปิฎกวิชาการ (ผู้บริหารโครงการพระไตรปิฎกวิชาการ)

๒. รศ.วิณา วิสเพ็ญ ที่ปรึกษาโครงการการสำรวจ ทำสำเนาดิจิทัล และปริวรรตเอกสารโบราณตำรับตำรายาและตำราการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข

๓. ดร.พิสิษฐ์ โคตรสุโพธิ์ อาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ อดีตรองผู้อำนวยการสถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

๔. อาจารย์บุญเลิศ เสนานนท์ ที่ปรึกษาโครงการชำระพระไตรปิฎก มูลนิธิหมามกุฏราชวิทยาลัย อดีตนายกสมาคมอนุรักษ์เอกสารโบราณ

๕. ดร.ดิเรก อินจันทร์ ผู้เชี่ยวชาญด้านคัมภีร์ไบลันอักษรล้านนา ศูนย์ไบลันศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

๖. อาจารย์วัฒนา พิงขึ้น นักโบราณชำนาญการพิเศษ กลุ่มหนังสือตัวเขียนและจารึก สำนักหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร

๗. รศ.ดร.วิโรจน์ อินทนนท์ ผู้เชี่ยวชาญด้านปริวรรตและตรวจชำระไบลันธรรมล้านนา

๘. ดร.สุชาดา ศรีเศรษฐวรกุล อาจารย์ประจำวิทยาลัยศาสนศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล หัวหน้าศูนย์ศึกษาคัมภีร์โบราณ โครงการพระไตรปิฎกวิชาการ

๙. ดร.บรรเจิด ขวลิตเรืองฤทธิ์ หัวหน้าสำนักงานศูนย์วิจัยพระไตรปิฎกวิชาการ

๑) วิธีดำเนินการประชุมกลุ่ม (Focus Group Discussion)

จากภาพการประชุมกลุ่ม (Focus Group Discussion) จัดขึ้นที่ห้องประชุมเล็ก ชั้น ๒ อาคาร ๑ ศูนย์พุทธศาสตร์ศึกษา DCI ตำบลไทรน้อย อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผู้เข้าร่วมประชุม จำนวนทั้งสิ้น ๑๗ ท่าน จำแนกเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ ๙ ท่าน ผู้วิจัยและทีมงาน ๘ ท่าน ผู้เข้าร่วมประชุมประกอบด้วย ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๓ ท่าน ได้แก่ พระครูปลัดสุวัฒนโพธิคุณ

ดร.สุชาดา ศรีเศรษฐวรกุล, ดร.บรรเจิด ขวลิตรเรืองฤทธิ์ และพระมหาวรท กิตติปาโล (ผู้วิจัย) คุณพัชรพร ศุภพิพัฒน์ (ผู้ช่วยวิจัย/พิธีกร) และทีมงานจัดประชุมผ่านโปรแกรม Zoom ผู้ทรงคุณวุฒิที่เข้าร่วมประชุมพร้อมกันผ่านโปรแกรม Zoom จำนวน ๖ ท่าน ได้แก่ รศ.วิณา วิสเพ็ญ, ดร.พิสิษฐ์ โคตรสุโพธิ์, อาจารย์บุญเลิศ เสนานนท์, ดร.ดิเรก อินจันทร์, อาจารย์วัฒนา พิงขึ้น และ รศ.ดร.วิโรจน์ อินทนนท์ ที่ได้ที่ภาคผนวก ฐ เปิดประชุมเวลา ๑๓.๐๐ น. พิธีกรได้แนะนำผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง ๙ ท่านและทีมงาน ต่อจากนั้นผู้วิจัยได้นำเสนอข้อมูลผ่านโปรแกรม Power Point เป็นเวลา ๒๐ นาที หลังจากนั้นได้กราบอาราธนาพระครูปลัดสุวัฒนโพธิคุณ ให้เป็นผู้ดำเนินรายการตามประเด็นคำถามทั้ง ๖ ข้อ สรุปความคิดเห็นตามประเด็นคำถามการประชุมกลุ่ม (Focus Group Discussion) จากผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๙ ท่าน ดังนี้

คำถามข้อที่ ๑: ท่านคิดว่า ในการใช้หลักธรรมอริยบท ๔ ได้แก่ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมมังการใช้ในการทำงานทุกขั้นตอนของทีมงานและเจ้าหน้าที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องมีความสำคัญหรือไม่ อย่างไร

รศ.ดร.วิโรจน์ อินทนนท์ “แน่นอนเหลือเกินที่การทำงานในระดับนี้ต้องอาศัยใจรักเป็นจุดเริ่มต้น เมื่อมีใจรัก ความเพียรพยายามก็จะตามมา การได้ทำในสิ่งที่รักจึงเป็นเรื่องสำคัญมากในปัจจุบัน ถ้าใจเรารักแล้วอย่างอื่นก็ไม่ได้เป็นอุปสรรค ผมแนะนำนักศึกษาอยู่เสมอว่า จะทำ จะเรียนอะไร ก็ขอให้ทำให้เรียนในวิชาที่เรารัก เราชอบ แล้วผลที่ออกมาจะดีแต่ในโลกปัจจุบัน บางครั้งเราไม่ได้ทำ ไม่ได้เรียน ในสิ่งที่เรารักในวิชาที่เราชอบเสมอไป แล้วทำอย่างไรจึงจะประสบความสำเร็จ พอถึงตอนนี้เราต้องเปลี่ยนความคิดใหม่ว่า เมื่อไม่ได้ทำไม่ได้เรียนในสิ่งที่เรารัก เราต้องรักในสิ่งที่เราทำ ในวิชาที่เราเรียน เพียงแค่นี้ ความสำเร็จก็จะตามมาแล้ว ดังนั้น ฉันทะจึงเป็นสิ่งสำคัญมากในการทำงาน การทำในสิ่งที่เรารัก เราชอบ ทำให้เราทุ่มเทอุทิศให้กับสิ่งนั้น (วิริยะ) อยากรู้ อยากเห็นมากยิ่งขึ้น (จิตตะ) ในขณะที่กำลังทำหรือทำเสร็จแล้ว ก็กลับมาดู มาอ่าน ใคร่ครวญ พินิจพิจารณา ด้วยความหวังที่อยากให้งานออกมาดี (วิมังสา)”

ดร.พิสิษฐ์ โคตรสุโพธิ์ “หลักธรรมอริยบท ๔ เป็นเครื่องหลักที่สำคัญที่ให้ทีมงานและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องสามารถทำภารกิจดังกล่าวให้บรรลุเป้าหมาย นั่นคือ ความประสงค์และรักในงานที่ทำเป็นเบื้องต้น หากไม่เกิดจากความประสงค์ที่จะทำ ก็จะทำแบบพอเป็นพิธี ประการต่อมา การทุ่มเทอุทิศแรงกายด้วยความเพียรเอาจริงเอาจัง จิตใจมุ่งมั่นเฝ้าติดตามพัฒนาการของงาน และท้ายที่สุด การรู้จักประเมินผลงานที่ผ่านมา และหาทางพัฒนาให้งานให้ดีขึ้นด้วยการใช้ปัญญาพิจารณาจุดอ่อนจุดแข็ง ขจัดจุดอ่อน เสริมจุดแข็งให้แกร่ง ภารกิจการทำงานที่ออกมามีความบรรลุเป้าหมายได้คุณภาพ”

รศ.วิณา วิสเพ็ญ “อิทธิบาท ๔ มีความสำคัญมาก เพราะงานสำรวจและรวบรวมข้อมูลคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับโบราณทั้ง ๔ สายอักษร เป็นงานที่ยาก ต้องการความละเอียด ความใส่ใจและจดจ่ออยู่กับงานที่ทำ ทุกกระบวนการทั้งการจัดหานักวิชาการ ผู้ทรงคุณวุฒิ รักและเข้าใจในงาน การบริหารบุคคลที่เป็นทีมงานให้เข้าใจเป้าหมายและมุ่งสู่ผลสัมฤทธิ์ตามจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ อีกทั้งยังเป็นงานที่ต้องใช้เวลาและความอดทนอย่างสูง ผู้ปฏิบัติงานจึงต้องมีธรรมะพื้นฐานในการทำให้งานดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นธรรมะข้ออิทธิบาท ๔ จึงมีความเหมาะสมอย่างยิ่ง คือ ต้องพอใจกับงาน รักงานที่ทำอยู่ ขยันหมั่นเพียรกับงานที่มี เอาใจใส่รับผิดชอบกับงานที่ทำ และสุดท้ายการพินิจพิจารณาการทำงานด้วยปัญญา”

ดร.สุชาดา ศรีเศรษฐวรกุล “การใช้หลักธรรมอิทธิบาท ๔ ได้แก่ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา มีความสำคัญมากในการทำงานทุกขั้นตอนของทีมงานและเจ้าหน้าที่ เพราะอิทธิบาท ๔ เป็นหลักธรรมที่ส่งเสริมให้สามารถทำงานต่าง ๆ ให้สำเร็จลุล่วงอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด เนื่องจากเริ่มต้นจากการปรับทัศนคติให้รักในสิ่งที่ทำ (ฉันทะ) จึงทำให้เกิดความพยายามตั้งใจทำอย่างพากเพียร (วิริยะ) นอกจากนี้ยังทำด้วยใจที่จดจ่อเอาใจใส่ และตรวจตรารับผิดชอบต่องานของตน (จิตตะ) ตลอดจนมีการคิดวิเคราะห์พิจารณาในการทำงาน จึงมีการพัฒนางานให้ดีขึ้นอยู่เสมอ (วิมังสา) ดังนั้นหากใช้หลักธรรมนี้มาใช้ในการทำงาน จึงทำให้งานสำเร็จลุล่วงและมีประสิทธิภาพได้ตามที่ตั้งใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในงานของโครงการพระไตรปิฎกวิชาการ ซึ่งเป็นโครงการขนาดใหญ่ที่ไม่แสวงหาผลกำไร มีการทำงานที่ค่อนข้างซับซ้อนในหลายขั้นตอน และมีทีมงานจำนวนมาก ดังนั้น การใช้อิทธิบาท ๔ ในการดำเนินงานจึงมีความสำคัญมาก เพราะจะช่วยทำให้ทีมงานเกิดความเข้าใจ เห็นประโยชน์ เกิดแรงบันดาลใจ ตลอดจนมีระบบที่เอื้อและส่งเสริมประคับประคองให้ทีมงานทุกคนเกิดความยินดีที่จะทำงานด้วยใจ มุมเทพพยายาม มีใจจดจ่อ และพัฒนางานให้ดีที่สุดจนสำเร็จลุล่วงไปได้”

จากคำถามข้อที่ ๑ สรุปได้ว่า ผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านมีความคิดเห็นตรงกันว่า หลักธรรมด้านอิทธิบาท ๔ ได้แก่ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา ที่ผู้วิจัยนำมาใช้ในการทำงานทุกขั้นตอนของทีมงานและเจ้าหน้าที่มีความสำคัญมาก เพราะอิทธิบาท ๔ เป็นหลักธรรมที่ส่งเสริมให้สามารถทำงานต่าง ๆ ให้สำเร็จลุล่วงอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด เนื่องจากเริ่มต้นจากการปรับทัศนคติให้รักในสิ่งที่ทำ (ฉันทะ) จึงทำให้เกิดความพยายามตั้งใจทำอย่างพากเพียร (วิริยะ) นอกจากนี้ ยังทำด้วยใจที่จดจ่อเอาใจใส่และตรวจตรารับผิดชอบต่องานของตน (จิตตะ) ตลอดจนมีการคิดวิเคราะห์ในการทำงาน จึงมีการพัฒนางานให้ดีขึ้นอยู่เสมอ (วิมังสา) และยังสอดคล้องกับการบริหารแบบวงจรเดมมิงได้เป็นอย่างดี ดังนั้น หากใช้หลักธรรมนี้มาใช้ในการทำงาน จึงทำให้งานสำเร็จลุล่วงและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

คำถามข้อที่ ๒: ท่านคิดว่า การบริหารจัดการงานสำรวจและรวบรวมข้อมูลคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลานอักษรขอม อักษรพม่า อักษรสิงหลและอักษรธรรมมีความสำคัญหรือไม่ อย่างไร

พระครูปลัดสุวัฒนโพธิคุณ “การรวบรวมคัมภีร์ใบลาน กรณีที่สำรวจและรวบรวมคัมภีร์ไม่ครบ เนื่องจากมัดคัมภีร์ไม่สมบูรณ์ แตกผูก หรือบางส่วนสูญหาย หรือถูกทำลาย อาจใช้การรวบรวมจากแหล่งอื่นมาร่วมศึกษาด้วยก็ได้ ไม่จำเป็นต้องมาจากวัดเดียวกัน ทั้งหมดต้องดูเป็นกรณีไป ดังนั้น แนวทางการบริหารสำรวจและรวบรวมคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลาน น่าจะต้องพิจารณากรณีที่คัมภีร์ไม่สมบูรณ์หรือไม่ครบ”

รศ.วิณา วิสเพ็ญ “มีความสำคัญต่องานวิชาการทางพระพุทธศาสนา เนื่องจากการกระจายพระไตรปิฎกไปยังประเทศต่าง ๆ ทำให้สามารถรวบรวมคัมภีร์พระไตรปิฎกอันเป็นสาระดั้งเดิมของแต่ละประเทศ มีการตรวจสอบว่าผิดเพี้ยนไปอย่างไรบ้าง อาจพบสาเหตุของการผิดเพี้ยนและหาแนวทางแก้ไข เพราะหากไม่ตรวจสอบอาจเป็นเหตุให้คนนำไปใช้ในทางไม่ถูกต้อง ผิดเพี้ยนจากคำสอนของพระพุทธเจ้า แต่เนื่องจากเป็นงานที่ต้องใช้นักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญทางภาษาและตัวอักษรในใบลานที่มีทั้ง ๔ สายอักษร การบริหารบุคลากร การจัดสรรบทบาทหน้าที่ การติดตามผลการปฏิบัติงาน การสร้างเสริมความเข้าใจของผู้เกี่ยวข้อง มีความสำคัญต่อความสำเร็จและความล้มเหลวของงานมาก เพราะเป็นงานที่ต้องใช้ทั้งความสามารถทางวิชาการ ความศรัทธาต่องานที่ทำอยู่ ต้องมีความเข้าใจเป้าหมายร่วมกัน และเป็นงานที่ต้องอาศัยเวลา บางครั้งอาจไม่เป็นไปตามแผนที่วางไว้ การบริหารจึงมีความสำคัญมาก การกระตุ้น การประชุมติดตามงาน การเข้าใจบทบาทหน้าที่ของแต่ละงาน ทั้งนี้ก็คือ การบริหารโครงการนั่นเอง”

อ.บุญเลิศ เสนานนท์ “ถือเป็นงานที่สำคัญอย่างยิ่ง โดยเฉพาะประเทศไทยนับว่ามีข้อมูลการสำรวจเอกสารโบราณประเภทคัมภีร์ใบลาน และเอกสารโบราณประเภทอื่น ๆ เช่น จารึก สมุดไทย เป็นต้น การรวบรวมข้อมูลพระไตรปิฎกฉบับอักษรขอม พม่า สิงหลและธรรมที่ดำเนินการในเบื้องต้นอยู่นั้นนับว่ามีความสำคัญ เพราะประเทศที่พบคัมภีร์ใบลานทั้ง ๔ อักษรเป็นประเทศที่นับถือพระพุทธศาสนา “มีข้อมูลที่ต้องการ” และเป็นประโยชน์ต่องานวิจัยทางพุทธศาสนาอย่างมาก หอสมุดแห่งชาติในประเทศไทยเองก็ถือเป็นแหล่งรวบรวมคัมภีร์ใบลานจำนวนมากเหมือนกัน ถ้างานวิจัยฉบับนี้ได้พัฒนารูปแบบการบริหารหน่วยงานรวบรวมพระไตรปิฎกบาลีเป็นไฟล์ดิจิทัลและพัฒนารูปแบบการสืบค้นให้ง่ายขึ้น จัดหมวดหมู่ให้ดูง่าย จะเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่มาใช้งานภายหลังอย่างมาก”

ดร.ดิเรก อินจันทร์ “การบริหารจัดการงานสำรวจและรวบรวมข้อมูลคัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับใบลานมีความสำคัญอย่างแน่นอน มีข้อมูลเสนอแนะจากการที่ได้ทำงานในด้านคัมภีร์ใบลานล้านนา พบว่าคัมภีร์ใบลานล้านนามักจะมีไม่ครบในแต่ละวัด

ที่พบโดยมากจะแตกผูก การจะรวบรวมให้ครบทั้งปีจากแหล่งเดียวกันจึงทำได้ยาก อาจต้องใช้ข้อมูลจากแหล่งอื่นมาเพิ่ม แต่ก็ขึ้นอยู่กับบริหารจัดการของหน่วยงาน ดังนั้น การมีข้อมูลจากหลายแหล่งจะทำให้การทำงานสามารถบรรลุเป้าหมายได้”

ดร.พิสิษฐ์ โคตรสุโพธิ์ “การสำรวจเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หากสามารถใช้แหล่งข้อมูลที่หลากหลายและสามารถหาได้ การบริหารจัดการงานสำรวจและรวบรวมข้อมูลคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลานอักษรขอม อักษรพม่า อักษรสิงหลและอักษรธรรม ถือว่าเป็นความจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะหากยืนยันเพียงข้อมูลด้านเดียวทั้งที่มีข้อมูลชนิดเดียวกันให้เปรียบเทียบตรวจสอบ ก็จะมีพลาดโอกาสที่จะได้องค์ความรู้ที่สมบูรณ์ในเรื่องนั้น ๆ นักวิชาการควรแม่นยำและเปิดกว้างในการใช้ข้อมูลเรื่องเดียวกันจากแหล่งต่าง ๆ ให้มากที่สุดเท่าที่จะหาได้”

รศ.ดร.วิโรจน์ อินทนนท์ “ในขณะที่โลกให้ความสำคัญกับเทคโนโลยีและสิ่งใหม่ ๆ ทำให้ละเลยสิ่งที่บูรพาจารย์ได้ทำไว้แล้ว การบันทึกข้อมูลต่าง ๆ ด้วยใบลานอาจเป็นสิ่งที่เหมาะสมและทันสมัยที่สุดในยุคสมัยนั้น การได้บริหารจัดการงานสำรวจและรวบรวมข้อมูลคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีทั้ง ๔ สายอักษร จึงเป็นการเปิดเผยภูมิปัญญาของบูรพาจารย์ อักษรแต่ละตัวไม่ได้ถูกจารเพียงเพื่อให้เราอ่านถ้อยคำหรือข้อความนั้น ๆ เท่านั้น แต่ทำให้เราได้อะไรมากมายในยุคสมัยนั้น ซึ่งสิ่งเหล่านั้นเราสามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ในปัจจุบัน จากประสบการณ์ในงานสำรวจคัมภีร์ใบลานอักษรธรรมล้านนาพบว่า การหาพระไตรปิฎกอักษรธรรมล้านนาให้ครบทั้งสามปิฎกในแต่ละวัดนั้นหาได้ยาก ซึ่งมั่นใจว่าการบริหารจัดการของโครงการจากงานวิจัยนี้ จะทำให้สามารถรวบรวมได้ครบทุกปิฎกและจะเป็นคุณูปการอย่างมากต่อชาวล้านนา”

ดร.บรรเจิด ขวลิตเรืองฤทธิ์ “คิดว่ามีค่ามาก เนื่องจากเป็นงานที่ต้องประสานงานและติดตามการทำงานกับทีมงานทั้งในและต่างประเทศที่มีภาษาและวัฒนธรรมการทำงานต่างกัน จึงจำเป็นต้องนำระบบการบริหารจัดการที่ทีมงานในแต่ละประเทศสามารถเข้าใจได้ง่าย ชัดเจนและเห็นภาพตรงกัน อีกทั้งคัมภีร์ใบลานยังถือเป็นโบราณวัตถุซึ่งจำเป็นต้องใช้ความละเอียดอ่อนในการประสานงานและการทำงาน การบริหารจัดการสร้างรูปแบบการทำงานที่รัดกุมจึงเป็นสิ่งจำเป็นที่ขาดไม่ได้”

ดร.สุชาดา ศรีเศรษฐวรกุล “เนื่องจากคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลาน ๔ สายอักษร เป็นชุดคัมภีร์ที่เป็นต้นฉบับของพระไตรปิฎกบาลีฉบับพิมพ์ จึงถือเป็นเอกสารปฐมภูมิที่มีความสำคัญ และมีการสร้างมานานหลายร้อยปีจัดเป็นเอกสารโบราณ จึงมีบางส่วนที่สูญหายถูกทำลายไป และบางส่วนมีการอนุรักษ์จัดเก็บไว้ในสถานที่ต่าง ๆ ทำให้งานสำรวจและรวบรวมข้อมูลคัมภีร์จึงเป็นงานที่ต้องลงพื้นที่สำรวจและถ่ายภาพคัมภีร์

ในสถานที่ต่าง ๆ ทั้งภายในและต่างประเทศ จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากองค์กรและบุคคลที่เกี่ยวข้องจำนวนมาก ซึ่งแต่ละองค์กรและแต่ละประเทศก็มีรายละเอียดที่แตกต่างกัน จึงเป็นเรื่องที่ต้องมีการประสานงาน สร้างความร่วมมือ และมีบริหารจัดการที่ดีและเหมาะสม การบริหารจัดการให้สามารถสำรวจและรวบรวมข้อมูลคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีได้ครบตามเนื้อหา ในช่วงเวลาที่กำหนด และใช้งบประมาณได้มีประสิทธิภาพ จึงเป็นเรื่องที่น่าท้าทายพอสมควร”

จากคำถามข้อที่ ๒ สรุปได้ว่า ผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านเห็นว่า การบริหารจัดการงานสำรวจและรวบรวมข้อมูลคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับบาลานทั้ง ๔ สายอักษร มีความสำคัญอย่างมาก เนื่องจากคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับบาลานเหล่านั้น ถือเป็นชุดคัมภีร์ที่เป็นต้นฉบับของพระไตรปิฎกบาลีฉบับพิมพ์ของแต่ละประเทศ จึงถือเป็นเอกสารปฐมภูมิ รวมทั้งยังเป็นสมบัติคู่บ้านคู่เมืองของแต่ละประเทศ การบริหารจัดการ การประสานงาน และการติดตามการทำงานกับทีมงานทั้งในและต่างประเทศ ที่มีภาษาและวัฒนธรรมการทำงานต่างกัน จึงจำเป็นต้องมีระบบการบริหารจัดการที่ดีและเหมาะสม ให้สามารถสำรวจและรวบรวมข้อมูลคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีได้ครบตามเนื้อหา ในช่วงเวลาที่กำหนด และใช้งบประมาณได้อย่างมีประสิทธิภาพ

คำถามข้อที่ ๓: ท่านคิดว่า การบริหารจัดการงานปริวรรตและตรวจชำระคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับบาลานจากฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์มีความสำคัญหรือไม่ อย่างไร

พระครูปลัดสุวัฒนโพธิคุณ “จากรูปแบบการบริหารงานปริวรรตและตรวจชำระคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับบาลานจากฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ มีการตรวจสอบทุกขั้นตอนทั้งการนำเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์มาใช้ในการตรวจสอบกับข้อมูลมหาศาล จึงถือได้ว่าข้อมูลที่ได้จากการปริวรรตและตรวจชำระมีความถูกต้อง และยังมีผู้เชี่ยวชาญมาตรวจสอบรอบสุดท้าย จึงเป็นงานที่มีการควบคุมคุณภาพอย่างรัดกุมและมีความสำคัญอย่างมาก”

ดร.พิสิษฐ์ โคตรสุโพธิ์ “ถือว่ามีความสำคัญ โดยเฉพาะถ้าการบริหารจัดการงานปริวรรตและตรวจชำระคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับบาลานจากฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์หากมีการจัดทำฐานข้อมูลเกี่ยวกับพระไตรปิฎกบาลีนี้จำนวนมากและครบทุกสายจาริตจะทำให้การทำงานสะดวกมากยิ่งขึ้น ไม่เสียเวลาในการสืบค้นและรวดเร็วในการดึงข้อมูลมาศึกษาเปรียบเทียบ”

รศ.ดร.วิโรจน์ อินทนนท์ “มีความสำคัญเป็นอย่างมาก เพราะถ้าศึกษาจากต้นฉบับบาลานจะทำให้ชำรุดเสียหายได้ง่าย การศึกษาจากฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ทำให้สามารถขยายภาพขึ้นมาดูได้อย่างชัดเจนมากขึ้น ความผิดพลาดเกิดขึ้นได้น้อยมาก”

รศ.วิณา วิสเพ็ญ “มีความสำคัญ เพราะสามารถช่วยย่นย่อเวลาการทำงานเบื้องต้นให้รวดเร็วขึ้น”

อ.บุญเลิศ เสนานนท์ “การปริวรรตและตรวจชำระคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลานจากฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ มีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะการนำเสนอข้อมูลออกสู่สาธารณะนั้น ต้องมีความถูกต้องและเชื่อถือได้ ผู้ปริวรรตและตรวจชำระต้องมีภูมิความรู้ในงานที่ทำและสามารถให้คำวินิจฉัยในงานที่ทำได้ด้วย”

ดร.สุชาดา ศรีเศรษฐวรกุล “เมื่อเทคโนโลยีถูกพัฒนาทำให้แพลตฟอร์มการเข้าถึงข้อมูลต่าง ๆ ของผู้คนในสังคมก็เปลี่ยนแปลงไปด้วย ดังนั้น งานปริวรรตและตรวจชำระคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลานจากฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์จึงมีความสำคัญมาก เพราะถือว่าเป็นการเปลี่ยนผ่านพระไตรปิฎกฉบับใบลานและฉบับพิมพ์ไปสู่ระบบฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ที่เป็นแพลตฟอร์มที่ใช้เก็บข้อมูลที่จะสืบทอดส่งต่อสู่อนาคตในยุคถัดไปได้อีกยาวนาน นอกจากนี้ฐานข้อมูลพระไตรปิฎกบาลีฉบับอิเล็กทรอนิกส์ยังสามารถเข้าถึงข้อมูลใช้งานค้นหา เปรียบเทียบ ตลอดจนค้นคว้าวิจัยได้สะดวกและง่ายตายมากขึ้น แต่ในงานปริวรรตและตรวจชำระคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลานจากฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์เป็นงานที่มีความซับซ้อนทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ ต้องใช้เวลาและจำนวนคนมหาศาลในการปริวรรตและตรวจชำระคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลานจำนวนมากจากหลายสายจารีต ซึ่งต้องมั่นใจได้ในเรื่องของความถูกต้องและคุณภาพของงานเป็นสำคัญ ต้องมีระบบการบริหารงานและควบคุมดูแลคุณภาพงานอย่างรัดกุมและมีประสิทธิภาพให้ได้ตามมาตรฐานทางวิชาการ จึงมีความสำคัญเป็นอย่างมากและมีรายละเอียดที่ค่อนข้างซับซ้อน”

จากคำถามข้อที่ ๓ สรุปได้ว่า ผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านเห็นพ้องต้องกันว่า การบริหารจัดการงานปริวรรตและตรวจชำระคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลานจากฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์มีความสำคัญอย่างมาก ต้องมีการบริหารงานและควบคุมดูแลคุณภาพงานอย่างรัดกุม และมีประสิทธิภาพให้ได้ตามมาตรฐานทางวิชาการ เพราะงานปริวรรตและตรวจชำระคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลานต้องการความสมบูรณ์และความถูกต้องแม่นยำ เมื่อนำเทคโนโลยีและแพลตฟอร์มการเข้าถึงข้อมูลต่าง ๆ มาใช้จะทำให้ผู้ใช้เข้าถึงได้ง่าย สะดวกใช้งานมากยิ่งขึ้น

คำถามข้อที่ ๔: ท่านคิดว่า การบริหารจัดการงานตรวจชำระคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลานอักษรขอม อักษรพม่า อักษรสิงหลและอักษรธรรม ควรพัฒนารูปแบบเป็นอย่างไร

ดร.สุชาดา ศรีเศรษฐวรกุล “รูปแบบที่ทำในปัจจุบันก็ถือว่ามีพัฒนาการมาอย่างต่อเนื่องเพื่อให้เหมาะสมกับสถานการณ์ในปัจจุบัน คิดว่าในอนาคตน่าจะทำให้เป็นรูปแบบออนไลน์และเป็นระบบเปิดมากขึ้น นักวิชาการในวงกว้างสามารถเข้ามามีส่วนร่วมได้มากขึ้น เพื่อจะได้รับการพัฒนา ปรับปรุงเป็นที่รู้จักและยอมรับในวงกว้าง แต่อย่างไรก็ตามจะต้องมี

ระบบฐานข้อมูลที่ดีและสามารถรักษาระดับคุณภาพเอาไว้ได้ด้วย ดังนั้นการบริหารจัดการอาจจะต้องรองรับในด้านเทคโนโลยีออนไลน์และรองรับความเป็นระดับสากลมากขึ้น เช่น มีการใช้เทคโนโลยีใหม่ ๆ เข้ามาช่วยในการบริหารจัดการและใช้ระบบที่เป็นมาตรฐานที่ใช้ในระดับโลกมากขึ้น เป็นต้น”

รศ.วิณา วิสเพ็ญ “หากมุ่งประสงค์ทางวิชาการเพื่อทราบปรากฏการณ์ของการคัดลอกหรือการส่งต่อข้อมูลเกี่ยวกับพระไตรปิฎกของประเทศต่าง ๆ คือ ศรีลังกา พม่า ไทย กัมพูชาและลาว การบริหารจัดการงานปริวรรตและตรวจชำระคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีรูปแบบที่ผู้วิจัยได้ดำเนินการอยู่เหมาะสมแล้ว หากมุ่งประสงค์เพื่อการตรวจชำระพระไตรปิฎกให้ถูกต้องตรงกันและเป็นที่ยอมรับในนานาชาติ ถ้ามีการเชิญผู้บริหารสงฆ์จากประเทศต่าง ๆ ได้มารู้และมีส่วนร่วมระดับใดระดับหนึ่ง จะเกิดประโยชน์ในภาพรวมสมกับเวลาและงบประมาณที่ทุ่มเทเพื่องานนี้ และเป็นที่ยอมรับทางวิชาการพุทธศาสนา”

อ.วัฒนา พิงชื่น “การทำงานนี้เป็นงานใหญ่และสำคัญมาก คนทำก็น้อย เมื่อมีหน่วยงานใดได้เริ่มทำจึงน่าจะประชาสัมพันธ์ขยายไปให้กว้างขึ้นให้ส่วนงานต่าง ๆ ทั้งระดับท้องถิ่น ระดับชาติ ระดับสากล ให้ได้รับรู้รับทราบเพิ่มจะได้เกิดประโยชน์สูงสุด เพราะเป็นงานที่ยิ่งใหญ่โดยใช้เวลานานถึง ๔ สายอักษร ซึ่งยังไม่เคยมีหน่วยงานไหนทำ ถ้ามีผู้รับทราบและนำไปใช้งานต่อก็จะเกิดประโยชน์ยิ่งขึ้นไป”

ดร.บรรเจิด ขวลิตรื่องฤทธิ์ “ควรส่งเสริมและสร้างนักวิชาการชาวไทยทางด้านการตรวจชำระให้มีจำนวนมากขึ้น และสร้างระบบพัฒนาบุคลากรด้านนี้ให้มีความต่อเนื่อง มีการพัฒนางานด้านตรวจสอบคุณภาพเนื้อความและพิสูจน์อักษรก่อนตีพิมพ์ให้ชัดเจนเป็นมาตรฐาน มีการปรับปรุงและพัฒนาแพลตฟอร์มและระบบซอฟต์แวร์ให้ทันต่อความต้องการของเนื้อหาและการทำงาน เช่น มีความยืดหยุ่นมากขึ้น มีระบบตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลในแต่ละขั้นตอน ฯลฯ ซึ่งจะช่วยให้การดำเนินงานรวดเร็วและแม่นยำยิ่งขึ้นต่อไป”

อ.บุญเลิศ เสนานนท์ “การบริหารจัดการตรวจชำระคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีทั้ง ๔ อักษรที่ดำเนินการอยู่นั้นจัดว่าทำที่อยู่แล้ว และที่สำคัญเราควรนำข้อมูลเหล่านั้นมาทำรูปแบบฐานข้อมูลให้สามารถสืบค้นได้ง่ายสำหรับการเรียนรู้ของคนยุคในปัจจุบัน”

จากคำถามข้อที่ ๔ สรุปได้ว่า ผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านเห็นด้วยกับรูปแบบการบริหารจัดการงานตรวจชำระคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับโบราณทั้ง ๔ สายอักษรในงานวิจัยฉบับนี้ เพราะมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง มีขั้นตอนตรวจสอบคุณภาพที่รัดกุม หากในอนาคตทำให้เป็นรูปแบบออนไลน์และเป็นระบบเปิดมากขึ้น จะทำให้นักวิชาการในวงกว้างสามารถเข้ามามีส่วนร่วมได้มากขึ้นเพื่อจะได้นำมาพัฒนาและปรับปรุงคุณภาพให้ดียิ่งขึ้นและเป็นที่รู้จักและยอมรับในวงกว้างทั้งในระดับท้องถิ่น

ระดับประเทศและระดับนานาชาติ แต่อย่างไรก็ตามจะต้องมีระบบฐานข้อมูลที่ดีและสามารถรักษา
ระดับคุณภาพเอาไว้ได้ด้วย

คำถามข้อที่ ๕: ท่านคิดว่า แนวโน้มและทิศทางการบริหารการตรวจชำระพระไตรปิฎกบาลี
ฉบับใบลานอักษรขอม อักษรพม่า อักษรสิงหลและอักษรธรรมจะเป็นอย่างไร

ดร.สุชาดา ศรีเศรษฐวรกุล “แนวโน้มและทิศทางการบริหารการตรวจชำระ
พระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลานทั้ง ๔ สายอักษร น่าจะเปลี่ยนกลยุทธ์เป็นระบบที่เปิดให้ผู้ที่
สนใจมีโอกาสสามารถเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น อาจจะไม่มีการเจ้าหน้าที่ทำงานประจำในออฟฟิศ
จำนวนมากเหมือนการทำงานในยุคอดีต แต่จะมีแต่ผู้ประสานงานหลัก ๆ เฉพาะในส่วนที่จำเป็น
มีนโยบายการบริหารที่สอดคล้องกับสังคมโดยรวมในยุคปัจจุบันมากขึ้น เนื่องจากต่อไป
โลกจะเชื่อมต่อถึงกันกว้างขึ้น จำเป็นต้องสร้างมาตรฐานที่เป็นระดับสากลและน่าจะมุ่งเน้น
ในเรื่องการใช้เทคโนโลยีเข้ามาช่วยและสร้างระบบควบคุมดูแลด้านคุณภาพที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น”

ดร.พิสิษฐ์ โคตรสุโพธิ์ “หากต้องการให้การกิจสำเร็จได้ตามเป้าหมายต้องมี
แผนระยะสั้น ระยะกลางและระยะยาว เช่น แผนระยะสั้น ทำเฉพาะพระไตรปิฎก
กำหนดการสิ้นสุดของแผนเอาไว้ แผนระยะกลาง อาจจะขยายสู่คัมภีร์ชั้นรอง เช่น อรรถกถา
และแผนระยะยาว ควรเป็นคัมภีร์ที่เอื้อต่อการศึกษาพระไตรปิฎก โดยสามารถตั้งกลุ่มทีมงาน
คู่ขนานกันไป”

รศ.ดร.วิโรจน์ อินทนนท์ “สร้างนักวิชาการที่ไม่ได้เชี่ยวชาญเพียงหนึ่งอักษรภาษา
แล้วขยายเครือข่ายงานให้มากขึ้น พร้อมกับเร่งสร้างนักวิชาการระดับท้องถิ่นเพื่อสนับสนุน
งานเพิ่มขึ้น”

รศ.วีณา วิสเพ็ญ “มีการนำรูปแบบการบริหารนี้ไปใช้และจัดตั้งคณะทำงานเฉพาะกิจ
ตามรูปแบบการวิจัยนี้ ให้ผู้ที่เกี่ยวกับด้านพระไตรปิฎกทราบกระบวนการทำงานและผลการ
ทำงานเป็นระยะ”

อ.บุญเลิศ เสนานนท์ “ต้องยอมรับว่าการทำงานปริวรรตและตรวจชำระคัมภีร์ใบลาน
เป็นงานพิเศษเฉพาะทางย่อมมีทั้งจุดแข็งและจุดอ่อน ต้องเข้าใจถึงจุดแข็งและจุดอ่อน
สร้างจุดแข็งก็ต้องส่งเสริมให้บุคลากรมีความรู้มากยิ่งขึ้น”

จากคำถามข้อที่ ๕ สรุปได้ว่า ผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านมีความเห็นพ้องกันว่าแนวโน้มและ
ทิศทางการบริหารการตรวจชำระพระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลานทั้ง ๔ สายอักษร ควรเปิดให้
ผู้ที่สนใจมีโอกาสและสามารถเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น ควรมีนโยบายการบริหารที่สอดคล้อง
กับสังคมโดยรวมในยุคปัจจุบันมากขึ้น สร้างให้เป็นมาตรฐานระดับสากลและควรมุ่งเน้นในเรื่องการใช้
เทคโนโลยีเข้ามาช่วยและสร้างระบบควบคุมดูแลด้านคุณภาพที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น

คำถามข้อที่ ๖: ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

พระครูปลัดสุวัฒนโพธิคุณ “งานตรวจชำระพระไตรปิฎกเป็นงานใหญ่ และสำคัญอย่างมาก จำเป็นต้องร่วมมือกันทำงาน ใครถนัดด้านไหนก็นำความรู้ความสามารถมาช่วยกันพัฒนางานให้ดียิ่งขึ้น ตรงไหนที่ช่วยกันได้ก็ช่วยกันพัฒนา การบริหารจึงถือเป็นหัวใจในการพัฒนา ปรับปรุง ให้สอดคล้องกับสังคมปัจจุบัน งานพระพุทธรศาสนามันมั่นคงและอยู่คู่กับพวกเราไปได้ยาวนาน รวมทั้งยังเป็นงานที่ได้บุญมหาศาล ผู้มีส่วนร่วมก็จะได้บุญกันทุกคน ดังนั้น การที่ผู้วิจัยได้จัดทำวิทยานิพนธ์ การพัฒนารูปแบบการบริหารการตรวจชำระพระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลานอักษรขอม อักษรพม่า อักษรสิงหลและอักษรธรรมจึงเป็นการจุดประกายงานด้านนี้ ซึ่งสามารถนำไปต่อยอดขยายผลในการตรวจชำระคัมภีร์พระพุทธรศาสนาอื่น ๆ ต่อได้ แต่ต้องควบคุมคุณภาพให้ดีที่สุดและถูกต้องมากที่สุด”

ดร.สุชาดา ศรีเศรษฐวรกุล “เนื่องจากข้อมูลของโครงการจากงานวิจัยชิ้นนี้ มีข้อมูลที่ทรงคุณค่าจำนวนมากมหาศาล เช่น ภาพคัมภีร์ใบลาน ฐานข้อมูลคัมภีร์ใบลาน ฯลฯ ให้เจ้าหน้าที่ทำงานในส่วนต่าง ๆ ต้องมีอิทธิบาท ๔ ในงานที่ตนรับผิดชอบจนเกิดความชำนาญ กลายเป็นผู้เชี่ยวชาญในด้านนั้น ๆ และเกิดองค์ความรู้ในด้านคัมภีร์ใบลาน อักษรโบราณเรื่องราวการสืบทอดคัมภีร์ พื้นหลังทางประวัติศาสตร์ ตลอดจนความรู้เชิงลึกด้านภาษาบาลีและกรณีตัวอย่างที่น่าสนใจมากมาย แม้แต่ละส่วนงานจะพยายามรวบรวมเรียบเรียงองค์ความรู้ต่าง ๆ เหล่านี้ไว้ แต่อย่างไรก็ตาม สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ก็ยังไม่ได้ถูกนำมาบริหารจัดการใช้งานอย่างเต็มที่และเป็นระบบโดยภาพรวม ถ้าในอนาคตสามารถทำได้สมบูรณ์ขึ้น เราจะมีองค์ความรู้ที่ครบวงจรและจะเป็นประโยชน์อย่างมากในวงการวิชาการต่อไป”

อ.บุญเลิศ เสนานนท์ “ควรพัฒนางานด้านนี้ต่อไป จัดทำฐานข้อมูลในชั้นอรรถกถาฎีกา อนุฎีกา ฯลฯ ต่อไปในอนาคต จะเป็นการดียิ่ง”

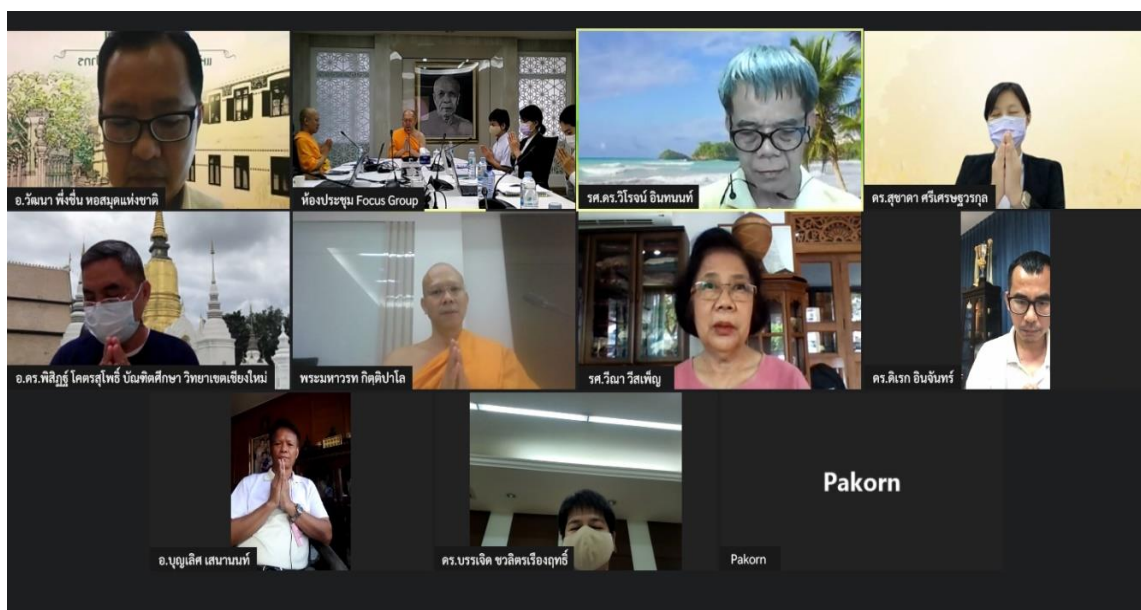
ดร.ฟิลิซุส โคตรสุโพธิ์ “รูปแบบงานบริหารงานที่จะทำได้เพื่อประโยชน์สูงสุดเป็นการต่อยอดอีกระดับ คือหากสามารถทำได้ควรเชิญคณะกรรมการผู้เชี่ยวชาญจากต่างประเทศผู้เป็นเจ้าของภาษามาประชุมและขยายงานของเราให้เป็นที่ยอมรับในแต่ละประเทศนั้น ๆ ด้วย”

ดร.บรรเจิด ขวลิตรื่องฤทธิ์ “ต้องสร้างบุคลากรด้านดิจิทัลที่สามารถนำความรู้ด้านดิจิทัลมาประยุกต์ใช้กับงานพระไตรปิฎกได้ดีและทันสมัยยิ่งขึ้น เพื่อให้สามารถนำเนื้อหาในพระไตรปิฎกไปต่อยอด ตอบโจทย์การใช้งานของผู้ใช้กลุ่มต่าง ๆ เช่น นิสิต นักศึกษา นักวิชาการ ผู้สนใจและเข้าถึงกลุ่มคนที่หลากหลายได้ง่ายขึ้น”

จากคำถามข้อที่ ๖ สรุปได้ว่า ข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิว่า งานตรวจชำระคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลานเป็นข้อมูลที่ทรงคุณค่าจำนวนมหาศาล จำเป็นมีนโยบายการบริหารที่สอดคล้องกับสังคมโดยรวมในยุคปัจจุบันมากขึ้น ต้องสร้างมาตรฐานที่เป็นระดับสากลและมุ่งเน้นในเรื่องการนำเทคโนโลยีเข้ามาช่วย และสร้างระบบควบคุมดูแลด้านคุณภาพที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น และควรพัฒนางานจัดทำฐานข้อมูลในชั้นวรรคกถา ฎีกา อนุฎีกา ฯลฯ ต่อไปในอนาคต หากสามารถให้ผู้เชี่ยวชาญจากต่างประเทศผู้เป็นเจ้าของภาษามามีส่วนร่วมจะขยายงานให้เป็นที่ยอมรับในนานาชาติ ในขณะเดียวกันต้องเร่งสร้างบุคลากรด้านดิจิทัลมาประยุกต์ใช้กับงานพระไตรปิฎกให้ทันสมัยยิ่งขึ้น เพื่อให้สามารถนำเนื้อหาในพระไตรปิฎกไปต่อยอดการใช้งานของผู้ใช้กลุ่มต่าง ๆ

ก่อนปิดการประชุม พระครูปลัดสุวัฒนโพธิคุณ ในฐานะเป็นผู้ดำเนินรายการและเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ ได้ให้ผู้วิจัยฉายภาพรูปแบบการบริหารจัดการงานตรวจชำระคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลาน ๔ สายอักษรที่ประกอบด้วยกระบวนการบริหารการตรวจชำระคัมภีร์โดยใช้วงจรเดมมิง (Deming Cycle: PDCA) และหลักธรรมอิทธิบาท ๔ ใน ๖ ขั้นตอนตั้งแต่การสำรวจใบลานจนถึงการเผยแพร่ และขอความเห็นจากผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านว่ารูปแบบที่ผู้วิจัยนำเสนอดังกล่าว มีความเหมาะสม ถูกต้อง สอดคล้องกับการบริหารจัดการงานตรวจชำระคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลาน ๔ สายอักษร หรือไม่ ผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง ๙ ท่านต่างให้คำยืนยันรูปแบบดังกล่าวอย่างเป็นเอกฉันท์ ซึ่งผู้วิจัยจะได้ส่งเอกสารเวียนให้แต่ละท่านลงลายมือชื่อไว้เป็นหลักฐานอ้างอิงต่อไป ผู้วิจัยกล่าวขอบคุณ ผู้ดำเนินรายการนำสวดมนต์ และปิดประชุมเวลา ๑๖.๐๐ น.

ประมวลภาพประชุมกลุ่ม Focus Group Discussion

ภาคผนวก ท

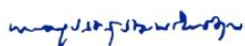
ผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง ๙ ท่าน ลงนามในเอกสารให้คำยืนยันรูปแบบ

สรุปจากการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)

วันจันทร์ที่ ๑ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๖๔ เวลา ๑๓.๐๐ น. – ๑๖.๐๐ น.

จากการจัดประชุมกลุ่ม (Focus Group Discussion) โดยเชิญผู้ทรงคุณวุฒิที่มีส่วนเกี่ยวข้อง มาพิจารณารูปแบบที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ตลอดจนให้ข้อเสนอแนะเพื่อยืนยันรูปแบบดังกล่าว ซึ่งได้ข้อสรุปจากผลการประชุมกลุ่ม โดยผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง ๙ ท่านได้ให้ความเห็นและให้การยืนยัน “รูปแบบการบริหารจัดการงานตรวจชำระคัมภีร์พระไตรปิฎกบาลีฉบับใบลาน อักษรขอม อักษรพม่า อักษรสิงหล อักษรธรรม” ในดัชนีพันธของพระมหาวรท กิตติปาโล โดยเอกฉันท

ลายมือชื่อผู้ทรงคุณวุฒิที่ลงนามยืนยันรูปแบบ

(พระครูปลัดสุวัฒนโพธิคุณ)

ผู้อำนวยการโครงการพระไตรปิฎกวิชาการ

(รศ.วิณา วิสเพ็ญ)

ที่ปรึกษาโครงการการสำรวจ ทำสำเนาดิจิทัล และปริวรรต
เอกสารโบราณตำรับตำรายาและตำราการแพทย์แผนไทย
และการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข

(ดร.พิสิษฐ์ โคตรสุโพธิ์)

อาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

(อาจารย์บุญเลิศ เสนานนท์)

ปรึกษาโครงการชำระพระไตรปิฎก

มูลนิธิธัมมามกุฏราชวิทยาลัย

(รศ.ดร.วิโรจน์ อินทนนท์)

ผู้เชี่ยวชาญด้านปริวรรตและตรวจ

ชำระใบลานธรรมล้านนา

(อาจารย์วัฒนา พิงชื่น)

นักโบราณชำนาญการพิเศษ กลุ่มหนังสือตัวเขียนและจารึก
สำนักหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร

(ดร.ดิเรก อินจันทร์)

ผู้เชี่ยวชาญด้านคัมภีร์ใบลานอักษรล้านนา
ศูนย์ใบลานศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏ
เชียงใหม่

(ดร.สุชาดา ศรีศรีสุวรรกุล)

อาจารย์ประจำวิทยาลัยศาสนศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล
หัวหน้าศูนย์ศึกษาคัมภีร์โบราณ โครงการพระไตรปิฎกวิชาการ

(ดร.บรรเจิด ขวลิตเรืองฤทธิ์)

หัวหน้าสำนักงานศูนย์วิจัยพระไตรปิฎก
วิชาการ

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ : พระมหาวรท กิตติปาโล (วุฒินีรนาท)
 วันเดือนปีเกิด : วันที่ ๒๙ พฤศจิกายน ๒๕๑๙
 สถานที่อยู่ : วัดพระธรรมกาย ตำบลคลองสาม อำเภอลองหลวง จังหวัดปทุมธานี ๑๒๑๒๐
 การศึกษา : พ.ศ. ๒๕๓๘ ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง สาขาอิเล็กทรอนิกส์
 พ.ศ. ๒๕๔๓ นักธรรมเอก
 พ.ศ. ๒๕๔๗ บาลีพุทธศาสตรบัณฑิต วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆส
 จังหวัดนครปฐม (เกียรตินิยมอันดับหนึ่ง)
 พ.ศ. ๒๕๔๙เปรียญธรรม ๖ ประโยค

ประสบการณ์ทำงาน :

พ.ศ. ๒๕๔๒ พระพี่เลี้ยงอบรมธรรมทายาท
 พ.ศ. ๒๕๔๓ พระพิธีกรรมงานอุปสมบท
 พ.ศ. ๒๕๔๔ - ๒๕๔๖ พระพี่เลี้ยงอบรมธรรมทายาท
 พ.ศ. ๒๕๔๗ - ๒๕๕๐ พระอาจารย์สอนบาลี ป.ธ.๓
 พ.ศ. ๒๕๕๑ ปฏิบัติศาสนกิจประเทศสวีเดน นอร์เวย์ เดนมาร์ก
 พ.ศ. ๒๕๕๓ หัวหน้าโครงการวิจัยพระไตรปิฎกฉบับวิชาการ
 พ.ศ. ๒๕๕๔ หัวหน้าโครงการรวบรวมพระไตรปิฎกบาลีใบลาน ๔ สายอักษร
 พ.ศ. ๒๕๕๔ - ๒๕๕๘ หัวหน้าโครงการบริหารพระไตรปิฎกบาลีใบลาน ๔ สายอักษร
 พ.ศ. ๒๕๕๘ พระอาจารย์สอนพระไตรปิฎก ธรรมศึกษาตรี
 พ.ศ. ๒๕๕๙ หัวหน้าโครงการรวบรวมพระไตรปิฎกบาลีอักษรธรรมลาว
 พ.ศ. ๒๕๕๙ สอนพระไตรปิฎก หลักสูตรเจ้าอาวาส วัดพระธรรมกาย
 พ.ศ. ๒๕๕๙ สอนพระไตรปิฎก ระดับปริญญาตรี/โท ศูนย์พุทธศาสตร์
 ศึกษา DCI จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ปัจจุบัน : หัวหน้าโครงการพระไตรปิฎกวิชาการ วัดพระธรรมกาย
 บรรพชา : วันที่ ๒๒ เมษายน พ.ศ. ๒๕๔๑ ณ วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม กรุงเทพมหานคร
 อุปสมบท : วันที่ ๒๔ เมษายน พ.ศ. ๒๕๔๑ ณ วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม กรุงเทพมหานคร
 ที่อยู่ปัจจุบัน : วัดพระธรรมกาย ตำบลคลองสาม อำเภอลองหลวง จังหวัดปทุมธานี ๑๒๑๒๐
 โทรศัพท์ : ๐๙๔-๖๑๔-๒๘๒๘